

FLORENTIN POPESCU

*Conversations
cu*

CORNELIU LEU

REALITATEA -2014

FLORENTIN POPESCU

Conversations

cu

CORNELIU LEU

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

LEU, CORNELIU

Convorbiri cu Corneliu Leu / Florentin Popescu. –

București : Realitatea, 2014

Bibliogr.

ISBN 978-973-9025-83-6

I. Popescu, Florentin

008(498)(047.53)

Coperta: Tudor Leu

Tehnoredactare computerizată Veronica Ionescu

CASA DE EDITURĂ REALITATEA – 126, bd. Dacia, București 020064

Tel. 0311045047 ; Vitrina Editurii on-line: www.cartesiarte.ro

FLORENTIN POPESCU

Convorbiri

cu

CORNELIU LEU

REALITATEA -2014

În loc de prefață

UN REGAL INTELECTUAL:

CONVORBIRILE CU CORNELIU LEU

Numele lui Corneliu Leu îmi provoacă – de câte ori îl întâlnesc sau îl aud rostit undeva – veritabile revelații. Revelații care aproape că nici nu mai au nevoie de explicații. Prozator, dramaturg, publicist și mare animator cultural și, peste toate, un mare și bun prieten al scriitorilor, Corneliu Leu este astăzi una dintre importantele personalități ale culturii românești, prețuit și respectat ca atare de toată lumea.

Nu cred să fie om familiarizat cât de cât cu literatura, cu teatrul, cu filmul, dar și cu viața publicistică și editorială din România care, chiar dacă nu l-a cunoscut/nu-l cunoaște personal, să nu știe câte ceva despre acest prolific și original creator, aflat din tinerețe și până azi în primele rânduri ale susținerii și afirmării, promovării unor nobile idealuri privind impunerea în ochii lumii a valorilor noastre naționale.

Om cu o bogată experiență culturală, dobândită prin locurile prin care a trecut (redacții de ziare și reviste, edituri, case de filme, la Radioteleviziune ș.a.) și prin care a lăsat „urme” benefice, el însuși

întemeietor de publicații, Corneliu Leu este o personalitate pe care mulți, foarte mulți conaționali și-ar dori-o ca partener de dialog.

Întâmplarea a făcut, însă, ca un astfel de partener într-o carte întregă să-i fie doar subsemnatul. Spun întâmplarea fiindcă ideea acestei cărți ne-a venit la amândoi în urmă cu vreo doi ani, când am realizat un interviu pentru tânăra revistă „Bucureștiul literar și artistic”, pe care autorul acestor rânduri a fondat-o împreună cu poetul Coman Șova în octombrie 2011.

Când am conceput întrebările pentru interviul cu pricina mai păstram încă vie în memorie o veche, foarte veche amintire despre interlocutorul meu.

Și iată despre ce este vorba:

Prin 1964 -1965, proaspăt student la Filologia bucureșteană, colindam curios și dornic de lecturi, librăriile și anticariatele orașului nu numai spre a fi informat cu noutățile literare, ci și pentru a procura cărți despre care abia dacă auzisem, sau nu auzisem deloc în liceul meu de provincie. Și așa mi-a ajuns în mâini, între altele și un volum al unui tânăr scriitor, Corneliu Leu, căruia abia dacă îi citisem câteva articole prin presa literară. Cartea se chema „Vârsta de aur” și era un roman, cred în bună măsură autobiografic, despre studenți și studenție (de unde și titlul).

Și, ce poate fi mai fermecător, mai potrivit și „venit la timp” decât o carte în care îți puteai lesne descoperi afinități cu personajele ei?

Am savurat romanul într-o singură noapte și din clipa în care am parcurs ultima lui filă mi-am dorit să mai caut, să mai citesc și alte scrieri de Corneliu Leu. Habar n-aveam, pe atunci, că mă aflu în fața unui scriitor de cursă lungă, cu o polivalență a preocupărilor de nebănuit.

Pe de altă parte adolescentul care încă mai eram nici măcar în visele lui cele mai frumoase nu se vedea întâlnindu-se, ori dialogând cu autorul amintitului volum, dară-mi-te să mai și poarte un șir de convorbiri cu el.

A trebuit să treacă o lungă perioadă de timp (peste patru decenii, dacă ar fi neapărat nevoie de cuantificat anii) pentru ca faptul să se întâmple. și într-un chip, sper benefic pentru amândoi.

Înzestrat deopotrivă cu harul scrisului și al narațiunii verbale, Corneliu Leu este fermecător în dialog. Fermecător în egală măsură prin plăcerea de a povesti (și, slavă Domnului!, are o biografie atât de bogată încât n-ar încăpea nici în câteva romane), dar și prin ceva ce spune, prin importanța și ineditul informațiilor, prin patosul și convingerea cu care își susține ideile și pledoariile pentru o cauză sau alta. Și, de regulă, cauzele pentru care se erijează numaidecât în avocat sunt, ele însele, de interes major și general.

Cartea pe care o ai acum în mână, stimate, virtualule cititor al nostru vorbește despre un destin, despre o viață de creator cu bucuriile, dar și cu tristețile ei, despre vremuri pe care Corneliu Leu le-a trăit și le-a parcurs cu demnitate și decență, fără a regreta sau a retracta, post factum, ceva.

Om al cetății și totodată om al timpului său, partenerul meu de dialog s-a dăruit timpului și oamenilor lui în modul cel mai potrivit pentru un creator: punându-și condeiul, gândul și inima în slujba semeneilor.

Că a avut/are și azi dușmani, pare lucrul cel mai firesc din lume. Numai leneșii, cei ce nu fac nimic, ori bârfesc pe la colțuri sau prin cafenele, n-au dușmani.

Că a fost/este încă pândit de invidii, de ranchiune, punându-i-se și acum un fel de etichete nepotrivite, este iarăși în firea lucrurilor, ori mai bine-zis în firea românului, gata să arunce cu noroi în cei ce-i ies în față.

Însă, potrivit zicalei din bătrâni – „Câinii latră, ursul merge!” acest ilustru coleg de scris a știut/știe dintotdeauna să-și cultive propriul ogor, cum se zice. Cărțile lui stau mărturie pentru asta, dar și pentru un destin cu totul aparte.

Nutrind, totuși, speranța că numărul prietenilor lui Corneliu Leu este mult mai mare decât al dușmanilor, ne-am aventurat împreună într-un dialog început în 2013 și terminat în 2014, un dialog ce s-a constituit în cele din urmă într-un regal intelectual. Acum, iată, l-am încredințat tiparului din convingerea că și cititorii noștri îl vor percepe la fel.

Florentin POPESCU

25.oct.2014

1. Corneliu Leu *par lui-même*

F.P. *Nu e cazul să le mai spunem cititorilor noștri ce au scris/ce scriu istoriile literare despre Corneliu Leu. Comentariile pot fi lesne de găsit în orice bibliotecă din țară. În ce mă privește, ca partener de dialog, am să fac precizarea că prin educație, dar mai ales prin prețuirea pe care v-o port de mai multe decenii încoace și nu în ultimul rînd din decență, n-am să accept o formulă de adresare colocvială, așa cum mi-ați propus mai deunăzi, ci am să mă adresez cu „Dumneavoastră” și am să intru direct în subiect. Așadar, cine sunteți dumneavoastră, domnule Corneliu Leu? Cum v-ați prezenta foarte succint cuiva care nu v-ar cunoaște?*

C.L. Ca să vorbesc despre ce reprezint, nu pot decât să ofer cronologia bibliografică despre care mi-ai spus că-i prea succintă prezentând doar date seci și titluri. Dar, conform cutumelor editoriale, asta e mai bine s-o facem la sfârșitul cărții.

F.P. *O amănunți cu date despre persoana dumneavoastră?*

C.L. Nu. Nu mai sunt la vârsta la care să vorbesc despre mine prin prisma persoanei, ci a ideilor ce le lasă ca urmă. Vorbim despre cărți. Despre ideile cuprinse-n acțiunea lor sau în altfel de acțiuni.

F.P. *Bine, dar la întrebarea de mai sus?*

C.L. Succint, cum ai și cerut, mă rezum să vorbesc nu despre cum mă prezint, ci despre ce aș vrea să-mi impun a reprezenta. Și recunosc faptul că, aspirând lucid spre o lume a certitudinii, respect mai mult decât orice profesionalismul ca determinantă a certitudinilor vieții sociale. Nu-mi place să accept improvizațiile amatoristice; la șmecheri apreciez numai latura simpatică a modului glumeț cu care unii știu să-și mascheze superficialitatea; iar la descurcăreți, cu toate că nu-i resping,

chiar că nu apreciez nimic. Din pricina asta mă oblig în primul rând pe mine să nu-i încurc pe alții, să nu bâjbâi și să nu am hiatusuri; să mă simt profesionist și când meditez asupra unui lucru, și când e nevoie să-i calculez mai mult dimensiunile, și atunci când îl fac. Dar să nu crezi că vreau să mă laud cu asta în artă. Mă refer doar la relațiile cu semenii, relații în care apreciez că ținerea cuvântului dat este tot o formă de profesionalism, dacă nu chiar forma superioară: cea a profesiei de credință. Sunt fericit să fiu un profesionist al prieteniei, tocmai pentru că abordarea cu seriozitate a sentimentului ei infirmă spiritul gregar de gașcă; și l-am iubit mult pe Miha Dragomir care scria: *Prietenul plecat-a pe când era mai greu / Dar tot prietenia la masa mea-i mereu !* Sunt conștient că-mi duc cu profesionalism crucea căsniciei, condimentată cu aventurile de rigoare. Sunt fericit când colaboratorii îmi înțeleg proiectele profesionale și sufăr când sunt considerat doar șef. Sunt conștient a fi un pauper miliardar în idei și, în subsidiar, sunt un pofticios petrecăreț, băutor profesionist a cărui plăcere fiind să-și păstreze luciditatea petrecerii, nu-i poate suporta pe neprofesioniștii care se îmbată. Ei manifestă pericolul social de a strica altora plăcerile vieții, tot așa cum birocrății sau fundamentalistii, aplicând norme negândite, spurcă profesionalismul cu care omenirea ar putea merge înainte. Cred în autoritatea pe care ți-o recunosc alții și nu în puterea pe care vanitoșii vor să și-o impună ei. Pe o asemenea cale am încercat să fiu profesionist și în anumite acțiuni politice, sfidând găștile și adresându-mă întotdeauna întregului public; dar asta nu mi-a reușit.

2. De la romanul istoric, ca experiment modern și ca metaforă, la „Ziua Limbii Române”

F.P. Vă preocupă istoria, domnule Corneliu Leu. S-ar putea spune că literatura dumneavoastră e atât de implicată în faptele istorice, sau printre faptele istorice încât, uneori, romanele pe care le semnați fac istorie și din cea mai stringentă actualitate. Credeți că s-ar găsi o explicație în modul cum v-ați obișnuit să priviți istoricește chiar faptul contemporan?

C.L. Dacă a privi istoricește înseamnă a privi cu responsabilitate, atunci răspunsul e pozitiv. Nu mi-am pus întrebarea aceasta atât de direct cum mi-o pui dumneata, așa că nu am un răspuns prompt. Dar, meditănd asupra ei, cred că asta vine dintr-un dat foarte general, al omului trăitor pe acest pământ care, ducându-și viața - chiar și propria sa viață, numai - ia parte la un proces istoric al devenirii sale cu toate vicisitudinile prin care trece. Istoria, suntem în ultimă instanță noi, ființele umane, persoana umană pe care o reprezentăm în trecerea prin această lume făcând istorie din care alții învață sau nu învață câte ceva. Și, nu știu de ce aș simți nevoia să spun că alții, care privesc mai obiectiv și mai de la distanță, învață mai mult și tocmai noi, care o trăim la modul subiectiv învățăm mai puțin din propriile noastre fapte, repetându-le în ceea ce au rău și negativ, adică stâlcindu-ne prin proprie faptă istoria, iar apoi trăind dezamăgirile pe care ni le producem dintr-un asemenea instinct. E un blestem la care omul revine justificându-se cu scuza că istoria se repetă și netrăgând în totalitatea lor concluziile pe care le-ar impune fiecare fapt istoric trăit. Privește numai degringolada

politică pe care o trăim la timpul prezent, într-un regim degradat, corupt, biciuți de rudimentare obsesii consumeriste a căror egolatrie nici nu observăm că ne-o insuflă cei ce ne vor manipulați; privește bine cum această decadere se înscrie în istorie și vei înțelege de ce spun că, a privi istoricește, înseamnă a privi cu responsabilitate. O responsabilitate de care, deseori, superficiali, credem că suntem inteligenți dacă ne degajăm, credem că suntem descurcăreți dacă, neluând istoria în serios ne lăfăim într-un „carpe-diem” hedonist lipsit de perspectivă, căutăm tot mai multe tertipuri pentru a evita întrebările esențiale pe care le incumbă această responsabilitate

F.P. Este acesta un început de eseu la care, citindu-vă, mă așteptam; dar eu vorbeam despre istorie la propriu, chiar ca obiect de studiu căruia se vede prea bine că dumneavoastră i-ați dat întotdeauna atenție: Aveți un ciclu întreg de romane istorice; aveți o contribuție la un curs de istorie a presei cu un amplu și foarte doct capitol despre începuturile gazetăriei românești și cu concluzii pe cât de importante pe atât de originale privind militantismul acestei profesii; ați scris cărți despre istoria propriei dumneavoastră familii ca o istorie duhovnicească în care iarăși e vorba de militantism; în eseistica dumneavoastră socio-politică, volumul antologic pe care l-ați editat de curând se cheamă "Secolul și democrația" demonstrând cu evidență o direcție istorică a studiului; iar un alt ciclu de romane, pe care l-ați încheiat tot de curând, se cheamă „Istoria păcatelor mai noi”. Nu credeți că am dreptate să afirm că, nu în general, adică doar filosofic vă preocupă istoria; ci chiar în elementele ei concrete de reconstituire a faptelor, care este, de fapt, îndeletnicirea de căpetenie a romancierului?

C.L. Cred că da. Preocupările mele literare se arată întotdeauna interesate în a găsi - la modul cât mai dibaci și mai neașteptat, chiar, cum își dorește fiecare autor atent la originalitatea scrierii sale - modalități de reconstituire a faptelor, de împlinire a lor prin implicarea unor epoci diferite găsind, poate, în istorie elemente grăitoare care, prin alegoria lor, să atragă atenția asupra unor acute probleme ale prezentului. Și, dacă istoria secolului trecut tot m-a supus vreme de decenii legilor concentraționare, de ce n-aș spune-o? – în acea perioadă când totul era puricat ideologic, după chinurile pe care le trăiam până să văd apărută o carte cu o tematică mai de actualitate, la tratarea problemelor căreia toți își dădeau cu părerea, iar cenzura venea cu

pretenții categorice, refugiarea pentru un an sau doi în universul unei teme istorice care putea avea mai multe scuze și facilități la publicare, era garanția ieșirii pentru o vreme din universul acela concentraționar, universul obsesiv al veșnicei îndrumări ideologice, din care nu lipseau nici mijloacele coercitive.

F.P. *În „Plângerea lui Dracula” (1977) încercați (și, într-o mare măsură reușiți!) să-l „reabilitați” pe marele voievod Vlad Țepeș și să-l prezentați într-o altă lumină decât Bram Stoker și alții, care l-au făcut personajul unor romane mincinoase și de duzină. Vorbiți-ne puțin despre această carte – ce v-a îndemnat s-o scrieți, ce ați urmărit să spuneți, care e, sau în ce constă formula ei originală și dacă, până la urmă, considerați că ați reușit?...*

C.L. Într-o epocă destul de modernă, cum era cea de după al doilea război mondial, în care puteai număra în omenire mai mulți despoți neluminați, abrutizați în puterea dictatorială prin care mințiseră popoarele că le eliberează, își dă seama oricine că era o plăcere pentru romancierul care se simte și pamfletar, să facă portretul unui despot luminat. Măcar ca sfidare și tot era un gest de a pune preț pe altceva decât ce reprezentau acei dictatori de duzină, ticăloșiți în fapte despotice și în demagogie cu aparențe parlamentare. Iar, cum subiectul mai era și la modă grație celor care, în fond, îl huliseră pe voievodul nostru, făcându-l subiect principal de înseriere a unui anume gen de roman apărut din goticul târziu, cred că-ți dai seama și dumneata de plăcerea de a polemiza cu ei! Pentru că stilul acesta înclinat spre macabru și terifiant apărut în literatura germană și anglo-saxonă în vreme ce ghilotina inventaă la Paris decapita realismul lăsându-l sub formă de naturalism, dorind să aducă în literatură o altă atmosferă decât sublimul generos care transforma la Don Quichote vedeniile în suave iluzii și prejudecățile în acte de cavalerism, decât temerara înfruntare a destinului care dădea generozitate viziunii din „Mizerabilii” și cultiva romantic franchisea unui Conte de Monte Cristo, decât rigoarea desâvârșitului realism balzacian, decât dramele rezolvate optimist de personajele lui Dickens, sau modul cum Flaubert înduioșa cu bovarisme, căpătase și o tentă comercială. Iar mie îmi făcea plăcere să o combat întorcând lucrurile pe dos într-un roman care să poarte în titlu numele unui personaj istoric pe care ei îl văzuseră strâmb. În plus,

intuiam că voi putea găsi o armă prin care să mă încumet la a duela cu aceștia.

F.P. *Și ați găsit-o?*

C.L. Îmi stătea la îndemână fiindcă era pe jumătate vizibilă în istoria noastră, iar eu a trebuit numai să-i descopăr întregul în fapte și documente subliniate obiectiv de istorici din toată lumea contemporană personajului. Istorie pe care, cei pasionați de fabulația spectaculoasă în viziune germano-gotică o neglijaseră, lăsându-se în temeiul imaginației stimulate de moda literară sanguinară a sfârșitului de secol nouăsprezece. În acest fel am putut oferi spectacole de cruzime mai mari decât ei și le puteau imagina, dar inversând direcțiile personajului cu 180 de grade, spre rațiunile superioare ale unui despot luminat care numai astfel poate intimida forța de moloh a marilor puteri care-i sufocau nația. Am vrut și am reușit să șochez direcția de poftă vampirice pe care o dădeau ei personajului, făcându-l mai aspru, mai tenace în schingiuire și mai periculos prin luciditatea care-l conduce la ocultism și la soluțiile paranormale ale puterilor sale.

F.P. *Un duel elegant, cu floreta intelectuală a adâncirii studiului istoric.*

C.L. Da. Mulțumesc pentru apreciere. Dar care mi-a oferit și șansa de a descoperi un mod modern de exprimare în romanul istoric. De a depăși trena lungă a repovestirilor istorice cu elemente de duiosie și vitejie povestite și răspovestite la modul sfântos și clasic care începea cu Walter Scott și se termina la clasicii întârziați ai perioadei literare pe care o trăiam noi. Și nu uita că era exact perioada când, prin perfecționarea metodelor de comunicare (chiar comunicarea în masă) și schimbarea dorinței de cunoaștere de la poveste la adevăr - ca o dorință mai riguroasă a cititorului de a fi și informat exact, dacă tot citește ceva – apăruse, având mare căutare, nonficționalul: narațiunea povestită coerent, cu atracție de roman, dar bazată pe fapte și pe personaje autentice. Eu încercasem așa ceva reconstituind sfârșitul celui de al doilea război mondial în „Romanul unei zile mari” dar acesta, ridicând acute probleme politice zăcea la cenzură și nu apărea. Și atunci, profitând de ocazie că studiaem la fel de multe documente istorice și pentru acest subiect mai îndepărtat, care avea șansa să nu mai ridice atât de multe probleme, m-am avântat în scrierea lui folosindu-mă și de

îndemânarea pe care o căpătasem lucrând cu filmul și cu cinematografia. Astfel, după ce am scris cartea de la cap la coadă, acolo unde documentul original și nud în forma sa medievală era mai grăitor decât unele întâmplări pe care le-ar fi putut inventa imaginația mea, am făcut tăietura, așa cum se face în lipirea secvențelor de film. Și am „montat” din nou romanul, lăsând din literatura pe care o scrisesem numai ce era analiză psihologică, viziune de destin a personajelor, atmosferă necesară creată literar și personaje fictive care să accentueze și mai bine, prin prezența lor și prin lumina aruncată de ele, pe care o puteam direcționa cum voiam, conturul personajelor principale care erau luate din realitatea istorică. Restul a fost completat cu pasaje din documente autentice tăiate, după cum am spus, cu îndemânare de montaj cinematografic, conferind cititorului atât încredere în scriitura asupra căreia se apleca, dar și satisfacția de a se informa aflând unele fapte reale. Așa am ajuns la o formulă modernă – formulă artistică și nu publicistică, precizez lucrul acesta, poate paralelă neorealismului din film – formula de roman document, sau roman bazat pe documente reale care-și joacă rolul lor chiar artistic în context, pe care apoi am practicat-o în mai multe dintre cărțile mele ajungând la un ciclu de subiecte antice și medievale. Care, fiecare poartă și încărcătura unor rezonanțe contemporane, folosindu-se astfel de un fel de inversare a direcțiilor istoriei, dinspre cea ce se înfăptuiește la modul actual spre faptele înaintașilor. O inversare mânăuită cu grijă, în așa fel încât impactul celor două planuri să aducă spre cititorul de azi cât mai multe iluminări, rezonanțe și raționamente sugerate prin actele personajelor învăluite în decorul lor de epocă, în judecățile și prejudecățile lor.

F.P. *Este vorba, de fapt, de întregul ciclu de romane istorice care a continuat cu „Drumul spre Damasc”, „Romanul nopții de februarie”, „Romanul unui mare caracter”, „Vecinul cel bun”, „Femeia fie ea regină”...*

C.L. ...Cu apariția destul de întârziată a *Romanului unei zile mari* și cu *Anonimul brâncovenesc* în care am dus experimentul până la capăt, scriind în postfața lui următoarele: „Datorită unor căutări mai vechi, de a ajunge la o formulă de roman istoric în care scriitura să se afle doar pe dedesubt, în structură, precum anatomismul în pictura modernă, supun cititorului această carte ca o performanță a genului pe care îl încerc. În mai multe romane am procedat la împletirea – în proporții mai mari sau

mai mici – a capitolelor de ficțiune cu cele ale montajului de documente tăiate precum cereau legile construcției romanești; dar în paginile de față contribuția autorului este, în aparență, numai de 466 de cuvinte, față de cele 28.000 ale întregului text... Apreciind valoarea epică, descriptivă și analitică a unor germei de proză literară pe care îi cuprinde întotdeauna documentul autentic, sunt convins că scriitorul își poate exercita funcția de autor al metaforei și de arhitect în concepția și construcția romanului, nu doar rescriind sau repovestind anumite istorii, nu neapărat cu plăcerea oratorului marcat doar de rezonanța propriului verb, ci și ca un meditativ mozaicar încântat de strălucirile ascunse ale pietrelor și cioburilor cu care pardosește lumea... *Anonimul Brâncovenesc* m-a ajutat să-mi împing anonimul auctorial de la proporțiile cărților anterioare care erau mai puțin de jumătate-jumătate, până la a șazecea parte din întreg. Aceasta, în materie de cuvinte pe care le-am luat de la alții, fără să le folosesc de la mine în relatare... Care cuvinte, încerc eu să demonstrez: nu sunt totul în întregul unui roman, ci prezența creatoare a autorului se simte în primul și în primul rând prin modul cum gândește întregul artistic și structura pe care, imaginația lui creativă o conferă acestuia.”...

F.P. Deci, ați reușit oarecum să transformați romanul istoric într-un experiment modern și o atracție pentru cititorul contemporan care, tot mai greu acceptă lăbărțările, chiar frumoase, ale modului să zicem clasic, de a scrie literatură. Revenind la „Plângerea lui Dracula”, se remarcă faptul că aveți mai multe cărți pe același subiect. Sunt ele piese literare de sine stătătoare, ori variante pe care le-ați încercat întru perfecționarea, completarea, sau definitivarea acestui important demers românesc din bibliografia operelor dumneavoastră?

C.L. În timp ce mă-ntrebai aveam răspunsul clar, pentru că e vorba și de una și de alta. Sunt și lucruri cu subiect de sine stătător, dar și variante ale romanului de bază de la care am pornit... Și, cu toate astea, fiindcă mi-ai lăsat puțin timp spre a medita la întrebare, retractez dându-mi seama că, în viața mea, în literatura mea, acesta este un subiect unitar, o preocupare unitară asupra căreia am revenit de nenumărate ori și încă aș mai reveni, cred, în măsura în care voi avea zile, așa cum am făcut cu majoritatea cărților la care țin, iar iubirea pentru un lucru făcut de tine te face să-l vrei perfecționat tot timpul... Din păcate, trebuie să spun că țin aproape la toate cărțile mele, ceea ce e mai mult decât

posibilitatea de a reveni asupra fiecăreia de câte ori am vreo idee întru perfecționarea exprimării subiectului ei, sau a completării, amplificării, descifrării și îmbogățirii în rezonanță, a metaforei aceleia mari și atotcuprinzătoare pe care orice carte de literatură o reprezintă.

F.P. Considerați fiecare carte o metaforă?

C.L. Așa și trebuie să fie. De asta suntem artiști și nu povestitori palavragii. De asta mânuim unelte specifice artei noastre. Dar, despre asta, fiindcă îți văd și îți citesc întrebarea, vom discuta mai pe larg când vom ajunge la modalitățile scrierii literare și cam ce-am învățat sau am dedus eu în legătură cu ele. Acum, precizarea despre acest subiect care, îți dai seama, m-a pasionat îndelungă vreme: Da, sunt nu numai mai multe titluri, ci și mai multe încercări de a-l aborda. De exemplu, un eseu cu totul separat, care circulă în traduceri multiple, ca o curiozitate adăugată la unele cursuri de ziaristică este „Mediatizarea lui Dracula avant la lettre și începutul tipăririi știrilor” în care, pornind de la celebra broșură cu text și imagini gravate, spunând spăimântoasa poveste a lui Dracole Wyda – voievodul Drăculea, fiu al lui Vlad Dracul, sau Vlad Dragonul din familia Drăculeștilor care se luptau cu Dăneștii, rudele lor din mai marea familie a Basarabilor - a avut multe ediții și mare circulație în secolele 16 și 17, dar a apărut încă din secolul al 15-lea, în timpul vieții lui Vlad Țepeș care era contemporan cu începuturile tiparului. Știrile despre acest personaj fantastic și faimos în epocă, puse în circulație prin primele foi tipărite în care nu se mai respecta obligația tiparului de a sluji doar cuvântul religios, se vindeau prin piețe și târguri cu câte o băncuță, coada pe care o făceau curioșii la teascurile tipografice care le scoteau prefigurând înghesuiala de mai târziu pentru a prinde primele numere cu noutăți de la cotidienele de mare tiraj. Așa a început comerțul cu presa tipărită, adică gazetăria: De la denumirea băncuței de aramă, a centimei, centului, grivnei, firfiriceii, penny-ului, cooper-ului sau cum vrem să-i mai spunem celei mai mici valori din circulația monetară, care în italiană se numea gazetta. Asta era sensul gazetăriei: Dădeai o gazetta și luai o foaie în care erau tipărite noutăți, curiozități, informații, cancanuri. Pentru că, ce altceva era acel libellus famosus – cărțulie infamantă care bârfea îngroșând cu mult sânge faptele de arme ale voievodului nostru – fapte de o cruzime inegalabilă prin care băga spaima în marile armate ce năvăleau cu sutele de mii ca să covârșească mâna lui de oameni viteji?! Erau bârfele unor

nebinevoitori care plăteau autorii ca să scrie urât. Era începutul cancanului din presă, pretind eu demonstrând că tiparnițele din Nurenberg, prin cancan scris și paparzi sub forma de gravori, inventau ceea ce numim astăzi „a patra putere în stat”. Erau tiparnițele celor care-l sărăciseră pe Guttemberg furându-i meseria cu care el era legat a tipări cărți doar pentru Biserică, dar ei își luau dezlegarea de a le vinde în piață cu subiecte laice, scoțându-le din ce în ce mai des la dată fixă de sub teasc, adică înființând periodicele tipărite. Printre care, unul din primele a fost acel „in sexto” intitulat “VAN DEME QUADEM THYRANE - DRACOLE VYDA” care-l înfurie și-l chinuie atât de mult pe personajul meu medieval supunându-l unor aspre dorințe, când de luminare, când de răzbunare, cam la fel cum lovesc sub centura vulgarității bârfele din epoca asta de sub președinția lui Băsescu. Ei bine, aceasta este - într-o anumită formă, de literatură modernă, cum am spus - și partea de început a romanului meu, dar se constituie și sub altă formă scrisă: ca un studiu de sine stătător, cu bibliografia și reproducerile posibile, pus la dispoziția celor ce studiază gazetăria sau care sunt împătimiți după curiozitățile ei. Tot așa cum există și o lucrare dramatică, o monopiesă de sine stătătoare care a furnizat cândva un rol de mare anvergură actorului Ion Buleandă pe scena Teatrului Național de la Sibiu și la televiziune. Dar există și variante care demonstrează că am tot lucrat la romanul apărut în 1977 cu titlul „Plângerea lui Dracula”, devenind mai târziu ”Romanul unui mare caracter”, apoi „Romanul plângerilor”, apoi „Călăul lui Dracula” și până la urmă, căpătând consistența și amploarea din ediția definitivă sub titlul „Romanul plângerilor sau Călăul lui Dracula”.

F.P. E o adevărată performanță!... Dar, spuneți-mi: Procedând astfel, la o permanentă definitivare a cărților, nu vă temeți de faptul că nu veți avea niciodată sentimentul de a le fi încheiat cu adevărat?

C.L. Dar ce, crezi că atunci când ajungem la momentul de a ne petrece din această viață, noi oamenii avem sentimentul de a o fi încheiat cu adevărat?!... Or, pornim aici de la premiza că și cărțile sunt vii; sunt vii asemenea oamenilor care le animă prin scrierea lor cu dăruire, prin citirea lor cu pasiune, ba chiar și prin mișcarea lor ca personaje din interiorul paginilor, imitând viața sau reflectând-o... În plus, te rog să mai știi și că acest pericol pe care-l prezint eu față de propriile mele cărți nu e permanent. Faptul se întâmplă doar când le iau

la recitit; și ți-am spus convingerea mea: Când ții la un lucru făcut de tine, iubirea pentru un lucru făcut de tine...

F.P. Stiu: „...te face să-l vrei perfecționat tot timpul”. Am apreciat de când mi-ai spus prima dată acest gând, ca o plăcere continuă a actului creator.

C.L. Sau ca o continuitate artistică în plăcerea creației. E plăcerea mea perfecționistă, atunci când mă simt în fața unui subiect pe care-l consider egal cu puterile mele artistice, de a perfecționa, a completa, a adăuga noi aripi edificiului, a umple de semnificații alegorice marea metaforă în care se constituie un roman. Pentru mine, acest roman devine ca un castel la care tot adaugi aripi și corpuri și-i împlinești fațadele și-i întregesci monumentalitatea până când ajunge a fi o construcție cu adevrat semnificativă pentru ce ești tu în stare să împlinești și să desăvârșești ca meșteșugar al narațiunilor structurate cât mai atent pentru a exprima într-un spațiu cât mai bine conturat, semnificațiile de gândire și artă ale mesajului tău. Am făcut cu multe cărți de ale mele acest lucru, dar la „Dracula”, de câte ori am revenit, am revenit cu o mare plăcere și cu inspirată poftă de a-l întregi; tocmai simțind că, într-adevăr, îmi reprezintă atât căutările literare cât și, atât cât o am, originalitatea mijloacelor de exprimare romanescă.

F.P: Ca să ne referim acum și la cele din afara literaturii, sau de pe lângă ea: Citindu-vă biografia, cititorii dumneavoastră pot observa cu ușurință că ați practicat vreme îndelungată și gazetăria, absolvind chiar și facultatea de profil din București. În ce măsură v-a folosit experiența ziaristică în scrierile proprii? Aveți vreo carte al cărei subiect să vă fi fost sugerat (inspirat) de o astfel de experiență?

C.L: Păi scrieri proprii sunt și cele de gazetărie. Și, slavă Domnului, am vreo șase-șapte asemenea culegeri.

F.P: Sunteți malițios dacă nu înțelegeți că vorbeam despre beletristică: Roman, nuvelă, piesă de teatru... Chiar scenariu de film, poftim; că, doar, versuri n-ați scris!

C.L: Am scris, dar nu m-am considerat niciodată un profesionist al lor.

F.P: „Profesionist”?!... *Acceptați să folosiți un termen atât de rece?*

C.L: Bine-nțeleș! Mai bine o modestie rece în ce privește profesionismul, decât veleități și vanități deșarte practicate amatoristic, așa cum...

F.P: *Știu, cunosc obsesia dumneavoastră cu cei care scriu neavând ce face. Circulă replica pe care i-ați dat-o unui bătrân fost demnitar care vă aducea prima carte a lui, enervându-vă cu declarația: „Am pensie bună încât pot să plătesc și tipografia ca să mă fac scriitor”...*

C.L.Nu, nu asta m-a enervat.

F.P: *Dar ce?*

C.L. Urmarea. Când a adăugat la cele dinainte: „... așa că m-am gândit să fac și eu, ca voi, puțină artă”... „Puțină”, auzi!...Puțină, dar „Ca noi”. Ca și cum noi pierdusem până atunci timpul în viață iar acum, la bătrânețe, ne făcea și el favoarea să aibă veleități de autor!

F.P. *Știu, atunci i-ați răspuns: „Dacă vrei să faci artă, de ce te bagi tocmai peste a mea și nu faci balet?!”...*

C.L: Exact. Urla profesionistul din mine. Nu e plăcut să te străduiești o viață întreagă spre a-ți desăvârși profesia, spre a deprinde, a cizela și a inova, sau spre a perfecționa și a măiestri actul profesional de creație, pentru ca, apoi, să vină unul care știe de bine de rău să caligrafieze și să pună punctuația, cu pretenția de a-ți fi confrate, coleg, sau, mai ales beneficiar al recunoașterii publice; recunoaștere ce, deseori, vine de-abia după ce te-ai străduit o viață. Ca să nu mai vorbesc de cei care răvnesc la pensia de scriitor, sau cei care-ți pretind să le scrii o prefață în care să-i declari geniali! Vreau să-ți spun că, exact dintre ăștia, cu toate că n-am făcut în viața mea recenzii și n-am atentat la critica literară, se aleg și cei care, din ignorața amatorismului lor setos de glorie te jignesc spunându-ți: „Haide, bre, scrie ceva **ȘI** despre mine, că n-oi fi mai prost ca alții!”...

F.P: *Deci, rezistați pe linia profesionismului.*

C.L: Și chiar insist. Duios-temerare abstracțiuni precum „talentul” sau „geniul” pot prinde formă ceva mai consistentă doar printr-o largă

opinie publică. Profesionismul, însă, trebuie să existe în conștiința lucidă a fiecărui om, nu numai dacă se angajează pe o direcție creatoare, ci chiar în practica exercitării funcțiilor din viața de zi cu zi. Privește în ce jale a ajuns țara fiindcă nu are politicieni profesioniști și gândește-te ce s-ar face cultura, invadată de toți amatorii care aspiră la poziții artistice!

F.P: *Dar dumneavoastră, care atacați diverse genuri, în ce considerați că sunteți profesionist?*

C.L: Ai dreptate cu practicarea mai multor genuri; dar eu nu am îndrăznit niciodată măcar să cred că pot fi un profesionist al prozei; al prozei în general. M-am păstrat pe parcela mea, considerându-mă un profesionist al romanului și am obstinat pe asta căutând mereu noi formule și perfecționări. Or, cum romanul înseamnă construcție, cum structura lui este una arhitectonică ce trebuie să conducă spre o metaforă unică, aici se îmbină elemente de acțiune și de dramaturgie propriu-zisă cu elemente de analiză psihologică, de meditație eseistică și de descriere reportericească sau viziune cinematografică, în așa fel încât, procedând la o îmbinare cât mai coerentă și cât mai firească, fără forțări, accentuări și tușe groase de altă natură, ci în curgerea dăruită a povestirii, să ridici în fața cititorului un edificiu și echilibrat și original, dar și convingător printr-o alegorie proprie pe care vine să o reprezinte.

F.P: *M-ați convins. Dar, ca să revenim la întrebarea de început: Cum rămâne cu gazetăria? Mult public, din lumea asta care nu prea mai citește cărțile, vă cunoaște ca pe un publicist redutabil.*

C.L: Poate că sunt! O fac de cel puțin șaiszeci de ani, de când am început-o pentru o leafă și nu fiindcă n-aș fi vrut să zbor doar prin literatură, ca o boemă pasăre liberă. O fac pentru că asta am învățat să fac în afară de literatură; o fac și cu condeiul, am făcut-o și cu aparatul de filmat, m-am raliat cu mult devotament și celor care o practică astăzi prin modalitățile internetului.

F.P: *Internetul? Oare nu tehnicizează și vulgarizează comunicarea aceea elegantă, prin cuvântul așternut cu grijă, precum se desăvârșea odinioară stilul epistolar?*

C.L: Tehnicizarea monotona și vulgarizarea care au făcut să decadă din exprimare aspectele de stil, nu sunt o problemă de utilaje și instalații, ci una de cultură. Nenorocirea este că, nu întotdeauna, mâinile care tastează pe internet vin să exprime și un act de gândire culturală. Nenorocirea contemporană nu constă în tehnicile electronizate prin care ne exprimăm; nenorocirea este că se constituie categorii tot mai mari de oameni care nu citesc, sau citesc în domeniile restrânse ale meseriilor cu care își câștigă traiul acesta consumerist. Nu învață lucruri care largesc universul cunoașterii, ci se distrează în regim digital; nu au timp de meditație pentru că sunt cu ochii prea mult pe ecrane; nu gândesc cum să spună o vorbă de duh pentru că sunt lipsiți de idei valorice comparative; devin vulgari din pricina consumului unor produse sub-artistice obsedate de sex, cascadorie și relații inter-umane reglabile doar cu pistolul și, mai ales, nu au ca teme de apreciere a vieții pe care o duc decât talk-show-urile politice în care li se spun fie minciuni, fie banalități. Atâtea banalități încât telespectatorii ajung să deteste chiar și această unică formă impusă de televiziuni ca un rudiment, o porțioară redusă și falsificată de meditație asupra problemelor contemporane. Ei bine, pune-i dumneata pe acești oameni să nu mai scrie cu prescurtări, neologisme vulgarizate obsesiv și simulări fonetice ca o păsărească în exprimarea diacriticelor sau a combinațiilor lingvistice americanizate, ci să folosească cea mai frumoasă pedanterie stilistică a genului epistolar de *fin-de siecle*, și tot nu va ieși ce-a fost odată. Nu pentru că litera electronică n-ar fi compatibilă cu profunzimile de gândire, ci pentru că nu există temeiul cultural spre a produce așa ceva. Tastarea pe ecran este doar un mijloc, la fel cum a fost pana de gâscă și călimara de la brăcinarii scribului. Problema este ce conținut exprimă ea și, din acest motiv, cu cât ne vom implica mai mult ca act cultural pe internet, prin ecran și literă sau imagine electronică, cu atât va avea mai mult de câștigat cultura contemporană. Și vom avea de câștigat chiar noi, ca autori. Vorbesc în deplină cunoștință de cauză deoarece eu, în librării electronice din lume, am vreo patruzeci de titluri din care, de bine de rău, încasez câte ceva. În vreme ce, fără vreo sponsorizare, nu poți spera nimic de la o ediție tipărită în România. Dar asta este o altă problemă care, cred eu, cum vei vedea în ce vreau să spun mai încolo, este neglijată în mod voit de guvernare ca și de organizațiile noastre profesionale. Sunt țări cu populație mult mai mică și număr mult mai mic de cititori în limba respectivă, trecute prin aceleași experiențe ca ale noastre, unde există grupuri de scriitori care trăiesc din munca lor. Și nu

doar din precare paleative precum bursele și ajutoarele financiare, care conduc imediat la favoritisme și chiar la manipulări mafioate.

F.P: Sunt cunoscute preocupările dumneavoastră obștești în această direcție ca și în altele asupra cărora aș vrea să ne aplecăm; doar ați candidat de curând și la funcția de președinte al Uniunii Scriitorilor!

C.L: Am semicandidat. Pentru că am fost lăsat să-mi fac oarecare campanie în care, tocmai începusem să vorbesc despre asemenea probleme de fond ale existenței artistice și culturale în România contemporană, încercând să propun unele soluții; dar m-am trezit oprit din avânt, pe un motiv strict formal al neplătirii cotizației, tocmai de cei care, vreme de mai multe legislaturi, nu au putut găsi asemenea soluții sau nu au fost preocupați să le găsească. Fapt care mă face să mă întreb oare de ce și-au mai dorit realegerea?!

F.P: Credeți că este singurul exemplu de acest fel în contemporaneitatea noastră?

C.L: Nicidecum. Tocmai de asta nu ricanez și nu port nici un fel de ranchiună; ci mă rog la Dumnezeu să ne vină mintea românului cea de pe urmă, să depășim starea de sistem precar în organizarea socială pe care o are întreaga țară în momentul de față și, măcar noi, ca obște artistică ce întrunește niște elite, să ne organizăm mai bine ca să ieșim din marasmul cu care suntem blestemați astăzi.

F.P: Vorbiți de noi, scriitorii?

C.L: Din păcate, toată țara; morbul care atacă întreaga societate românească este lipsa de solidaritate. Solidaritate socială, solidaritate națională, solidaritate creștină, dacă vrei; ca să nu mai vorbim de solidaritatea politică în problemele fundamentale ale existenței noastre, cele care obligă la unirea chiar și a celor mai contrare forțe. Am spus: blestemul e mare; mai mare decât la Uniunea Scriitorilor unde încă mai sunt speranțe!

F.P: Vă referiți, cumva, la experiența dumneavoastră de a organiza în această vară niște mari manifestări cu prilejul primei sărbătoriri legiferate a Zilei Limbii Române?

C.L: Nu aş vrea să mă refer la asta deoarece demersurile făcute de noi, un grup de oameni de cultură și de inițiativă civică, au reușit până la urmă un mare succes: Am reușit să sărbătorim această zi prin mari manifestări în țară și multe altele pe meridianele lumii, oriunde există vorbitori de limbă română. A fost un succes deosebit de încurajator în a persevera pentru anii viitori și a ridica la un și mai înalt nivel cultural-patriotic manifestările pe care le doresc sute de mii de români de bună credință din țară și străinătate. Adică, exact cei care, în ciuda piedicilor oficiale, ne-au sprijinit și ne-au încurajat și ne-au stimulat și nu ne-au lăsat până când imnul acestor manifestări nu a răsunat cum trebuie într-o mare adunare la poalele și pe Platoul Bucegilor, care s-a aflat în permanentă legătură prin internet (iată din nou internetul!) cu toate celelalte manifestări care atunci, la 31 august, animau multe dintre localitățile României și multe dintre enclavele și comunitățile românești din afara granițelor țării. Iar faptul că, înconjurați de miile de participanți veniți la manifestarea centrală sau retransmițându-și programele pe ecranele ei, direct din locurile de rezidență sau de baștină, șaizeci de primari, a șaizeci de comune de pe un mal și altul al Prutului, au semnat documente de înfrățire, va deveni cu timpul simbolul cel mai emoționant al frăției noastre, în primul rând prin limba pe care o vorbim și treptat, prin tot felul de acte politice pe plan local sau național, precum acest început.

F.P: *Și, atunci, ce vă nemulțumește?*

C.L: Nesimțirea oficială, sau oficializarea nesimțirii. Tocmai din pricina aceasta, pregătind acum o așa numită „Carte Albă” a manifestărilor de astă vară când, pentru prima dată, ca și confracții noștri de la Chișinău, am inaugurat și noi sărbătorirea oficială, la aceeași dată ca și ei, a Zilei Limbii Române, pe lângă descrierea entuziastă a anumitor momente, pe lângă publicarea cu bucurie a unor documente și a unor studii, pe lângă antologia de versuri pe care deja am publicat-o, capitolul care vede și lucrurile mai sumbre, cele privite critic sau care trebuie să ne pună pe gânduri se cheamă: **„SISTEMUL STATAL ȘI MORALA GUVERNAMENTALĂ LA ROMÂNI, INDIFERENT DE PERSOANE SAU CULOARE POLITICĂ”**.

F.P. *„Indiferent de persoane, indiferent de culoarea politică”?! Ce vrea să însemne?*

C.L: Că, din nefericire, cu sau fără voia cuiva, vicisitudinile istoriei noastre recente au configurat un sistem statal după chipul și asemănarea lor și a celor care le-au provocat, degradând oarecum starea națiunii; un sistem în care se constată atât LIPSA DE SENTIMENTE LOAIALE LA POLITICIANUL FUNCȚIONARIZAT cât și NESIMȚIREA BIROCRAȚIEI ȘI INCOMPETENȚA OSTILĂ AFIRMĂRII NAȚIONALE; un sistem în care te întrebi dacă această birocrație se manifestă CA INCAPACITATE, ORI CA O PERFIDIE ÎNGENUNCHIND INIȚIATIVA PRIVATĂ, CEA ASOCIATIVĂ SAU, DIN PĂCATE, ORICUM AR FI EA. Este vorba de jurnalul ținut la zi al unor aventuri cultural-patriotice prin care, după opt ani de strădanie pentru legiferarea Zilei Limbii Române, în demersul de a impune de la început valoarea cultural-patriotică a manifestărilor, din evidența demersurilor noastre ca ONG de utilitate publică făcute în această vară rezultă, în ciuda unei mari adeziuni populare ilustrată prin reproducerea a sute și sute de scrisori, îndemnuri angajamente și programe venite din partea micilor autorități și instituții locale, marilor personalități ale culturii noastre, foarte multor organizații neguvernamentale, parohii, școli și aproape tuturor publicațiilor culturale ale românilor de pretutindeni, cu toate că am contactat 27 de ministere și instituții centrale adresându-le oficial 51 de memorii, solicitări apeluri, mesaje , am înregistrat până la urmă 7 răspunsuri. Șapte răspunsuri primite, dintre care patru negative iar, celelalte, nu toate onorate.

F.P: *În concluzie?*

C.L: În concluzie, un an mai târziu, în 2014, a trebuit să adresez din nou un protest vehement ministrului culturii. Ți-l supun atenției , poate îl înserezi în addenda acestui interviu. De fapt, îți pun la dispoziție întregul jurnal al organizării acestei importante sărbători naționale, dacă vrei să-l publici. Însemnările lui, documentele pe care le reproduc sunt, în concluzie, un rezultat pe deplin convingător pentru confirmarea acelei terifiante și josnice realități sociale românești care spune că „**deținerea unei funcții publice ne dă dreptul să nu facem nimic acolo unde nu ne iese vreun avantaj personal**”... Chiar ulterior unor demersuri scrise, când am început să sunăm la telefon și să devenim mai insistenți în cererea unui răspuns, acesta a fost cel mult că: „*Nu exista Buget, nu exista prevederi pentru anul acesta, deci nu poate fi vorba de a se*

susține vreo manifestare”. Cu o singură excepție: În zilele dinaintea datei sărbătoririi, tot mai multe știri, venite din tot mai multe capitale ale lumii unde există institute culturale românești, anunțau manifestări organizate de acestea în cinstea evenimentului și, despre care, nici măcar nu se pomenise pe undeva cu o lună-două înainte. Asta, însă, doar datorită faptului că întreaga conducere a ICR fusese recent demisă, iar noua conducere, luând act de răspunsul pe care noi îl ceream, a acționat măcar pentru propriile îndatoriri. În vreme ce alte instituții de rang mai mare, plus întregi Consilii județene, Direcții județene de Cultură-Patrimoniu, etc. s-au prevalat cu birocratică nepăsare și totală lipsă de responsabilitate națională de faptul că Legea nu avea norme de aplicare. Cu nepăsare, după logica lor lipsită de orice simț patriotic, sau măcar bun simț de funcționar-bugetar, ei au continuat să se bucure că nimeni, încă, nu formulase vreo normă de aplicare (Legea care promulgă și acest amendament cerut de noi a apărut de abia la sfârșitul anului 2013). Nu exista, deci vreo indicație directă la adresa lor, care să-i oblige a acționa. Ca și cum, a-ți cinsti neamul, originile, tradiția, comunicarea frățească - în ultimă instanță - nu e un înscris genetic, nu e o pecete caracterologică a devenirii tale ci, la modul mercenar, trebuie prevăzută, sau neprevăzută în fișa birocratică a postului pe care-l ocupi, fie tu ministru sau funcționar de rând. Și drămuiește ca atare, pentru a-ți solicita cât mai puțin efort și a-ți aduce cât mai multe beneficii personale. Asta e psihologia înrăită a funcționarului demagog politic!

F.P: *Vă înțeleg. Ați canalizat discuția noastră în așa fel încât să vă spuneți aici oful. Dar ce faceți în continuare?*

C.L. Deocamdată, îi deplâng pe cei care, în anul 2013, s-au constituit drept piedici ai unei stări de puternică simțire națională care n-a putut fi împiedicată să se manifeste. Simțire care, dacă nu și-a găsit susținere oficială, și-a găsit susținerea populară ce-i garantează un viitor mult mai sigur. O demonstrează toate răspunsurile și adeziunile primite, care ne-au dat energia să organizăm până la capăt evenimentul central la care au participat peste o mie de oameni veniți cu entuziasm din toată țara și din enclavele românești de peste graniță. O demonstrează și acțiunile altor mii și mii de suflete românești susținându-ne prin manifestări de la sate până în marile orașe ale țării și în comunitățile de pe meridianele lumii. Precum ale și mai multora, urmărindu-ne pe internet și cerându-ne să-i avem în vedere să să le trimitem toate

documentele sau publicațiile rezultate. Cele mai mult de patru ore de filmare în paralel peste distanțe imense pe care le depășeam întrunindu-ne electronic pe ecranele monitoarelor și construind împreună spectacolul unei unități de trăire, ca și volumele antologice de versuri, de studii asupra istoriei și limbii noastre, ca și publicațiile electronice care au urmărit evenimentul în timp real, ca și mesajele primite de pe acum privind dorința de participare la manifestările de la anul, parafează această garanție, care ne-a ajutat să ne păstrăm entuziasmul.

F.P: *Deci, ați reușit până la urmă.*

C.L. Cu ajutorul lui Dumnezeu!... Da, am ajuns să văd răsărind peste Bucegi soarele zilei de 31 august 2013. Postul de radio „România Actualități” dăduse semnalul de la primele ore, continuând cu știri și interviuri. În București se anunțau acțiunile complexe de la Muzeul Național al Literaturii iar, la sala „Studio”, inaugurarea Festivalului Ecranizărilor din literatura română prin Uniunea Cineaștilor, la Iași se organizau manifestările redacției „*Contact internațional*”, care aveau să se mute și la Chișinău de unde promisem versuri de Valeriu Matei, Traian Vasilcău, Tudor Palladi, Tatiana Dabija, Renata Verejean și mulți alții, la Cernăuți, unde studenții și profesorii lor proiectau „*Aleea limbii române*”. De asemenea, la Bacău se pregăteau să intre în legătură cu noi scriitorii și cărturarii întruniți de clubul „*The Stage*”, în Baia Mare Centrul de Excelență „*Porțile Nordului*” organiza un mare simpozion în legătură cu portalul „*Cititor de proză*” din Londra, la Cercul Militar din Timișoara se întruniseră scriitorii bănățeni împreună cu confrății lor veniți special de la Asociația „*Constantin Brâncuși – Paris*”, alții de pe Valea Timocului și Banatul Sârbesc, sau revista internațională „*Heliopolis*”, la Focșani manifestările asociației culturale și revistei „*Bogdania*” iar la Fierbinți-Ialomița ale revistei „*Helis*”, la Ipotești în exegeza eminesciană a Luciei Olaru-Nenati, la liceul din Lupeni, la casa memorială „*Cioflec*” din Araci-Sf.Gheorghe, la Radio Târgu Mureș, la Centrul de Educație Cinciș-Cerna, la Biblioteca „*Alexandru și Aristia Aman*” din Craiova, la filiala „*Vatra românească*” din Botoșani, la despărțământul „*Astra*” al județelor Covasna și Harghita, la Teliucul Inferior din Hunedoara unde partenerii noștri din Uniunea Ziariștilor Profesioniști dădeau diplome pentru concursuri jurnalistice și concursuri de recitări în limba română ... Pentru ca, din Los Angeles să primim filmul manifestărilor organizate

împreună cu noi de străvechea asociație „*Viitorul român cultural și social*”, din statul Michigan să ni se ceară să luăm legătura cu Biserica Sfinții Arhangheli din Troy unde se întruneau membri de la „*Graiul românesc*” din Windsor-Ontario cu cei ai Asociației „*Avram Iancu-Michigan*”, din Melbourne-Australia cu publicația „*Românul australian*”, ca și redacția „*Pagini românești în Noua Zeelandă*” care lansa un număr complet dedicat Zilei Limbii Române, ziarul „*Romania*” din Cipru care organiza o manifestare la Școala română, Centrul de Excelență din Dublin care, prin al său „*Suflet românesc*” organizase prima manifestare din calendarul acestei sărbătoriri și canalul de televiziune din Canada „*K2/tvro*”. Ca să încheiem cu ampla manifestare organizată la statuia lui Eminescu din Piața care poartă numele României la Montreal, unde s-a adunat acea elită a intelectualității românești din diaspora, care este *Asociația Canadiană a Scriitorilor Români* și colaboratorii revistei „*Destine literare*”...

F.P. *E de-a dreptul fastuos! Ce sentimente trăiați implicându-vă în toate acestea?*

C.L. Cu vremea ei frumoasă dar ceva mai rece (mai ales pe Platou, la înălțime, ceea ce ne-a mai impus și schimbări de ultim moment), emoționanta zi de 31 august răsuna de marșul care devenea un adevărat imn al manifestării noastre:

*Ne cheamă Sfinxul din Carpați
Să fim alături frați cu frați
În miezul țării noastre sfânt
La ceas de mare legământ!...*

Începea manifestarea noastră mult visată, Nici o birocrație nu o mai putea opri, nici o nepăsare nu-și mai afla loc. Grupuri-grupuri veneau sub drapelele fluturânde cetățeni și formații din toate colțurile țării. Preoții oficiau tedeumul. Corurile și fanfarele țineau isonul discursurilor. Cu eșarfe la fel de tricolore, primarii unor localități dinăuntru și dinafara țării se pregăteau să semneze documentele înfrățirii comunelor lor, ca o prefață și ca un temei la cele ale marii reînfrățiri prin conștiința limbii. Pe ecranele care măreau imaginile captate prin Internet-Streaming ne înfrățeam, de asemenea, cu

manifestări care celebrau limba română pe multe dintre meridianele lumii.

F.P: *Și erați, într-adevăr fericiți!*

C.L. Să zicem; că doar am spus de la-nceput ce-aveam de spus în legătură cu guvernul. Da, acest guver care, în principiu, s-ar zice că funcționează tocmai ca să-i facă pe cetățeni fericiți! Aș reveni, în încheiere, la relatarea dintr-o altă zi fastă pentru aventura noastră: ziua de 25 august când, spre prânz, am primit apelul convorbirii telefonice a cărei relatare merită a fi înscrisă aici, ca un epilog:

Ne luaserăm orice gând de sprijin guvernamental și unica noastră consolare rămăsese înțeleapta concepție a liberalismului creator din secolul al nouăsprezecilea, pe care Brătienii au adus-o în țară și au pus-o în practică spre inaugurarea celei mai fecunde perioade din istoria progresului românesc: ***prin noi înșine!***

Ne evaluam modestele forțe de care dispuneam și recapitulam toate promisiunile de participare pe care le primiserăm din partea persoanelor particulare, a modestelor autorități locale, a organizațiilor neguvernamentale, a redacțiilor celor care cu bani proprii susțin fenomenul cultural, spiritual și de creație românească, a parohilor, bibliotecarilor, directorilor de școli, animatorilor artistici din localități însemnate sau neînsemnate, dar unite printr-un curent de opinie publică pozitivă care încă reușește să se opună marasmului politicianisto-acaparator al unui sistem lipsit și de Dumnezeu și de morală și de cultură și de sentimente civice, cultivând arbitrariul egoist până la corupție.

Dar telefonul care suna avea menirea să ne risipească aceste sentimente sumbre pentru că un glas de prestanță militară declinându-și gradul și funcția de comunicare cu publicul din cadrul Ministerului Apărării Naționale ne anunța:

- Am un răspuns de trimis la memoriul dumneavoastră; dați-mi o adresă unde să vi-l expediez.

- Puteți să ni-l dați pe e-mail - am exultat nerăbdător.

- Nu pot să vi-l dau pe e-mail; am nevoie de o adresă la care să-l trimit recomandat, ca să semnați confirmarea de primire.

- Bine-nțeleș – m-am gudurat eu – vă dau și o adresă, dar vă rog să înțelegeți că mai sunt câteva zile și, dacă aflăm acum răspunsul, avem timp să acționăm, să facem pregătirile... să...

- Eu am nevoie de confirmare – a venit, inflexibil, răspunsul.

- O veți avea, dar vă rog să înțelegeți că și eu am nevoie să cunosc cât mai repede răspunsul; suntem în plină organizare!

- Bine. Vi-l citesc. Răspunsul este că, întârziindu-se din motive obiective cu răspunsul peste data prevăzută de regulament, veți primi răspunsul peste două săptămâni, așa cum se prevede în alt capitol de regulament, dacă avem confirmarea că ați primit în timp util acest răspuns prin care vă anunțăm că vă vom răspunde ulterior...

- „Ulterior”?!... Domnule – am rostit eu stupefiat către înaltul grad căruia mă adresam – dar nu există nici un „ulterior”; ziua e fixată prin Lege la 31 august care cade în mai puțin de o săptămână; toate pregătirile se fac pentru atunci!

- La noi e fixat prin regulament termenul de două săptămâni, așa că nu pot altfel. Dați-mi vă rog adresa!

- V-o dau, sigur că v-o dau; v-o dau cu toată dragostea; v-o dau imediat... dar, vă rog, vă rog mult, faceți ce puteți și obțineți răspunsul pentru mâine, sau poimâine; pe urmă, e prea târziu!... Vă rog, faceți efortul...

- Nu pot. Regulamentul...

Atunci n-am mai răbdat; i-am spus că fac ceva pe regulamentul lui; că nu-i dau nici o adresă; că pe mine mă interesează răspunsul propriu zis și nu răspunsul la care să-i dau o confirmare că am înțeleș să aștept două săptămâni când, până la sărbătoarea noastră fixată prin Lege, mai e una!...

Și, cred că i-am mai spus mai multe lucruri fiindcă l-am intimidat. Sau, poate chiar l-am alarmat, fiindcă a început și el să țipe:

-Cum să nu-mi dați confirmare, domnule?! Păi eu am procedat regulamentar ca să vă anunț că, depășind numărul de zile regulamentare pentru răspuns, în baza confirmării dumneavoastră avem dreptul să amânăm termenul cu încă două săptămâni!

- Iar eu n-am să vă dau confirmarea și n-am să vă dau dreptul să amânați termenul; e o zi de sărbătoare națională stabilită prin Lege!

Așa am strigat eu, chiar mai tare decât el, făcându-l să devină deodată grav rugător:

-Domnule, vă rog să înțelegeți: tot prin Lege e stabilit că dacă nu anunțăm amânarea cu două săptămâni în termenul prevăzut, noi nu mai

primim leafa!... Ce naiba?... Oameni suntem!... Dați-mi adresa, vă rog!...

...Cred că restul nu mai contează. Poate, cel mult, curiozitatea cititorului dacă, până la urmă i-am dat adresa, sau confirmarea de primire.

Cum să nu i le dau când omul ăsta - cu grad destul de mare și, pesemne, leafă pe măsură de la buget – mi-a oferit o asemenea conversație nu numai caracteristică, dar care poate deveni chiar simbolică pentru starea națiunii într-un asemenea sistem statal și cu o asemenea morală guvernamentală?!

3. CELE MAI RECENTE 1100 DE PAGINI

CARE ÎNFĂȚIȘEAZĂ FAPTELE, SECOLUL, PUTEREA

F.P. *Vă propun ca, în această parte a discuției noastre să ne ocupăm de actualitatea literară. Actualitatea literară din punctul de vedere al lui Corneliu Leu: Ce scrie și ce publică în prezent; ce-ar dori de la alții; ce exemplu dă altora?*

C.L. Crezi că e bine să ne dăm drept exemplu?

F.P. *Nu știu dacă e bine sau e rău, dar faptul că publicăm cărți...*

C.L. Ai dreptate: Suntem scriitori și, chiar dacă ne astâmpărăm orgoliul de a ne da chiar pe noi drept exemplu, cărțile sunt, fără voia noastră un exemplu pe care-l dăm, de vreme ce le facem publice.

F.P. *Exact: ce exemplu dați prin cea mai recentă(dar și mai voluminoasă) apariție semnată Corneliu LEU?*

C.L. Dau mai multe exemple, nu numai unul!... E defectul meu de a avea o înclinație didactică ceva mai originală: Dacă teoretizez, teoretizez în sinea-mi, ca și cum mi-aș construi structurile pentru ceea ce am de spus. Dar o fac numai pentru mine; adică dându-mi mie lecții. Cititorului nu trebuie să-i dai lecții; cititorului trebuie să-i dai idei. Și, dacă se poate, să-i dai ideile gata îmbrăcate într-o formă artistică. De fapt, asta ar însemna doar să-i transmiți idei indirect; prin trăirea artistică pe care i-o oferi... Apoi, iarăși dacă se poate, la timpul lui prezent marcat de nerăbdare și chiar de neobișnuiță la meditație, să-i oferi aceasta într-o formă artistică de exprimare cât mai brevilocventă.

Așa că, paradoxal, cărțoiul de 1100 de pagini despre care e vorba - în afară de plăcerea narațiunii care vine să acopere întregul secol trecut așa cum a fost el marcat pentru români, începând cu evenimentele zguduitoare de la 1907: o suită de revolte firești amestecate cu provocări de perfidie internațională și cu exagerări de adeziune poporanistă ale unor intelectuali, dar încă neînțeleasă, încă privită doar din punctul de vedere al dramatismului romantic și încă neexplicată suficient în manevrele ei politice, pe de o parte; iar, pe de alta, cele din 1989, ale încheierii de secol. O încheiere cu speranțele ulterior nejustificate și, tot mai mult, îngropate în misterioase manevre oculte. Împlinindu-se sau amplificându-se cu convingerea că „obsedantul deceniu” despre care se vorbea cândva, a fost în realitate un „obsedant secol” – această galerie de cazuri stări și întrebări fără răspuns din partea personajelor care le animă (căreia unii ar fi tentați să-i atribuie tereminologia clasică de „frescă”)este, în fond, o inițiativă și o tentativă de exprimare minimalistă în proză. Este, dacă vrei, un experiment privind beletristica modernă, adresată cititorului lipsit de timp, sau lipsit de răbdarea de a-și da seama că el pierde cel puțin la fel timpul cum se pierdea și pe vremea bunicilor săi, dar mai în defavoarea lecturii și meditației, dedicându-se mai multor manifestări trupești pe care i le oferă caracterul agitat distractiv al ofertelor de loisir contemporan: De la dansul epuizant în care se abandonează cugetul și se exacerbează sexualitatea, până la adormirea simțurilor prin drogare și beție.

F.P. Aveți un punct de vedere critic?

C.L.Desigur, însuși faptul că încerc să definesc prin termeni cât mai proprii o asemenea stare mentală sau spirituală, exprimă punctul meu de vedere poate critic în legătură cu ea ; dar asta doar pe de o parte, în calitate de observator. În calitate de ofertant de artă, nu am dreptul să nu țin seama de ea, chiar dacă tendința mea este să o înving. Pentru că, prin ce altceva poți învinge o inerție cultural-socială precum cea în mijlocul căreia trăim noi, decât s-o faci să-și depășească dezinteresul față de unele manifestări artistice pe care le crede prea lăbărtate pentru graba omului de a se bucura de puzderia de satisfacții cu care este asaltat în oferta consumeristă de „*carpe diem*” – cum spuneam mai înainte?! Cum poți să recaptezi atenția cititorului care te-a părăsit, dacă nu experimentezi chiar pe el o modalitate inedită, care să aibă, poate, aceeași valoare artistică în sine, dar să-i dea satisfacția că e pe măsura

trepidațiilor moderne la care își consideră obligată antrenarea, angajarea, abandonarea sau dăruirea?!... Dar, în ultimă instanță este vorba și de imperativul inovației artistice care nu poate fi numai ceva în sine, nu reprezintă numai o nevoie de exprimare altcum a artistului, ci, chiar dacă nu vrea el să recunoască, provine și din ascuțirea simțului său competitiv sau concurențial care conduce spre noi căutări. Or, prin ce se poate verifica valabilitatea unei asemenea căutări, decât prin rezonanța și accesul pe care îl are la un anumit public?!... Mai ales în cazul romanului care nu poate fi degustat laolaltă, într-un cerc de cunoscători care să-l accepte și să-l aprecieze concomitent, așa cum se poate face cu teatrul sau cu poezia; ci are nevoie de starea de intimitate pe care pagina scrisă și-o creează în relația cu cititorul luat și individual și în timp; stare pe care numai tu, autor, stilul tău, modalitățile tale de comunicare, i-o pot conferi.

F.P. *Aveți unele căutări specifice?*

C.L. Da. De aici decurge încercarea în care nu de acum, ci de vreo treizeci de ani m-am angajat în căutarea modalităților romanului minimalist. Da, sunt mai bine de treizeci de ani de când mi-am propus o formulă de roman cu arhitectura bine definită pe o dimensiune de aproximativ 250 de pagini (nu râde în fața acestei rigori care poate părea artificială; în fond, piesa de teatru de ce-ar avea o dimensiune limitată, iar romanul nu?), într-o structură care să conducă convergent spre alcătuirea unei alegorii unitare; de fapt o metaforă unică urmărită prin proporții și simboluri de esență; printr-o simbolistică generală ale cărei sensuri să-i dai cititorului satisfacția de a le descifra; și nu doar prin exprimare metaforică exterioară, superficială, care rămâne la nivelul frazei poetizate. Pentru că metafora modernă e altceva astăzi, chiar și în poezie; ea nu mai conduce doar la asemănare, la comparație și la esopism, ci vine să zguduie cititorul prin simboluri mai greu descifrabile; pe cât mai greu descifrabile, pe atât mai generoasă cu surpriza acestei descifrări, pe atât mai dătătoare de satisfacții consumatorului de artă în forma sa participativă, care-l ridică la nivelul artistic trăit și de creator. Ceea ce, trebuie să recunoști, constituie adevărata satisfacție artistică ce nu se poate trăi decât în comun: Creatorul care nu poate să nu se vrea înțeles, împreună cu cel spre care și-a direcționat speranța acestei înțelegeri...

F.P. *Încercați, deci, să atrageți cititorul oferindu-i modalități noi?*

C.L.Desigur! Ce autor nu-și dorește asta?... Dar, prin tot felul de asemenea căutări, mi-am dat seama că nu e vorba neapărat de reducerea numărului de pagini cât de crearea pentru cititor a unei bogății de încărcătură pe pagină, a densității care alungă divagația, a sugestiilor care înlocuiesc descrierea, a sentimentului de modalitate homeopatică de a administra arta, producând aceleași trăiri ca și modalitățile clasice. Adică nu reducând din efect, ci căutând a-l obține cu mijloace mai penetrante sau mai directe, cu șocuri și punerea pe gânduri, cum e obișnuit omul contemporan să sufere mai mult, mult mai mult decât altă dată, din partea unui tot mai puternic bombardament informațional, care nu-i mai dă timp nici măcar ca să se întrebe dacă are sau nu nevoie de el. Spre deosebire de acesta, care vine în avalanșe către omul contemporan și i se oferă neobligându-l la meditație, ci satisfăcându-i lenea de receptor pasiv, arta poate căpăta un loc distinct în atenția lui numai dacă se demonstrează a fi cuprinsă într-o entitate ce se prezintă succint și ușor de digerat, meditația asupra ei venind de la sine, adică receptorul nesimțindu-se obligat la asta, ci tentat, ca spre o plăcere superioară pe care o descoperă și care, fără să îi ia mult timp, îi oferă în scurt satisfacția ce o avea altă dată citind o iarnă întreagă la gura sobei, trăind povestirea laolaltă cu desfășurarea ei și chiar rescriind-o așa cum și-o imagina el în paralel cu autorul. Aceasta este ceea ce numim receptarea activă a artei, distrusă astăzi aproape complet prin comoditatea receptării pasive a divertismentului, cu pachetul de popcorn și paharul de bere alături. Ceea ce în ultimele două secole se deplângea sub eticheta de „mică burghezie” sau „burtăverzime” s-a generalizat astăzi prin emanciparea maselor exact așa cum lor nu le trebuie, adică un mod lipsit de spiritualitate și direcționat tot mai spre bunuri fiziologice, și exact așa cum le trebuie celor care, prin dominație consumeristă, se îmbogățesc pe această cale.

F.P. *Veșnica răscoală a artistului împotriva burtăverzimei!*

C.L. A minții leneșe și cât mai puțin productive. Eu pledez pentru o gimnastică a minții prin cultivarea unor forme de receptare a ideilor care devin convingeri, a cunoștințelor care devin profesie creatoare și descoperire științifică, a artei menită să umanizeze trăirile persoanei umane. Din pricina aceasta pun accentul pe participarea activă a

cititorului, spectatorului, consumatorului de artă la receptarea artei pe care i-o oferim, prin mijloacele cu care știm să i-o oferim. Receptare menită a completa și a cizela spiritul uman în formele sale de conștiință activă, antrenată în jocul de idei prin care mintea omului se ascute iar sensibilitățile sale se aprofundează; și nu abandonată în comoditatea unei distracții care, cel mult, ne odihnește asemenea somnului. În sprijinul unei asemenea arte care să sensibilizeze atât raționamentele cât și sensibilitățile celor ce o receptează contribuind la formarea lor superioară, are artistul contemporan obligația să-și investească efortul inventând și inovând modalități de exprimare ale unei arte active, cu efect formator la public. Pentru că, de fapt, acesta este însuși secretul pe care, deliberat sau nedeliberat, creația artistică își bazează evoluția continuă a formelor de exprimare și de condensare a adevărilor unor trăiri superioare pe care artistul le comunică publicului.

F.P. Vorbiți despre un public receptor, nu?

C.L. Bine-nțeles! Publicul receptor este cel cu care comunică. Publicul pasiv este cel căruia îi iei banii. Pentru public pasiv, este de ajuns arta comercială. Pentru adevăratul receptor, importantă este nevoia ta de a-i comunica ceva, iar el îți dă satisfacție înțelegându-te. Crede-mă: Ființa umană este dotată cu un asemenea spirit receptor, trebuie numai să i-l stimulezi. Dacă mă lași să continui pe linia de mai înainte, voi face unele mărturisiri din preocuparea mea secundară pentru cinematografie.

F.P. Aș putea eu să n-o fac?!

C.L. În aceste condiții, ale evoluției continue a formelor de exprimare și de condensare a ei, psihofiziologia a constatat, de-abia după experiențele care au avut loc de la Lumière la Edison și la geniile colective ale tehnicilor imaginii în mișcare, că ochiul omului, comunică cel mai comod prin nervul său vizual cu percepția, atunci când i se oferă 24 de imagini pe secundă. Ei bine, de aici, psihologii artei filmate au descoperit și au definit imaginea înregistrată dar necomunicată până la locul terminus de percepție, dacă nu are această viteză, sau dacă nu întrunește numărul necesar de fotograme spre a deveni pregnantă. În asemenea cazuri, pe drumul spre conștient, ea se rezumă la o înregistrare undeva în subconștient și lucrează altfel asupra percepției inteligenței umane. Știința folosește termenul de „subliminal”, adică ar

fi vorba despre o informație mai mult sesizată decât remarcată, o informație care nu se conștientizează, situându-se pe un plan inferior pragului conștiinței. Care, tehnic, se probează prin introducerea printre cele 24 de fotograme pe secundă cu care rulează un film apt de recepționare, a unor secvențe mai scurte, de câteva fotograme care, propriu zis, nu i se configurează celui care urmărește acțiunea, dar îi dă anumite reacții, ca dovadă că, de remarcat, se remarcă sau chiar se fixează pe memorie. Cu alte cuvinte detaliul parvine și își găsește loc în creier, dar undeva unde se face intrarea pe ușa din dos a informației percepute, ceea ce nu o conduce la locul de conștientizare principal, ci îi dă o circulație paralelă. Presupunem astfel că circulația are loc în niște zone mai comode, a căror receptare nu îi dau omului senzația că obosește în efortul de a digera, a lua cunoștință, a medita asupra și, până la urmă, a înțelege sub toate laturile sale detaliul recepționat. Ci îi crează impresia unei intuiții odihnitoare, care nu mai presupune efortul în urma căruia i se pare că e obosit și devine din ce în ce mai nerăbdător. Asta face parte din modul cum omul trăiește o stare fără să-și pună întrebări și să facă considerații asupra ei, ca un flux într-o dinamică plăcută ce trece pe lângă el fără efort, necerându-i nici participare nici atenție concentrată, ci creându-i doar stări de care să se poată bucura...

F.P. *Și, asta, de fapt, urmărește minimalismul?*

C.L. Nu spun că așa ceva urmărește neapărat actul minimalist în creația beletristică, dar de acest adevăr obiectiv, descoperit recent și folosit chiar în tehnicile de sugestionare a unor subiecți abordați psihologic, trebuie ținut seama tocmai pentru că se poate face înregistrată o informație într-un timp mult mai scurt decât în lungile fraze ale unei exprimări banale. Dar acesta este doar un exemplu tehnic, pe care îl putem da prin creația noastră dacă recunoaștem că ea este supusă artisticeste unor anumite tehnici. Mai înainte, însă, de a le comenta sau descrie, cred că trebuie să ne referim la exemplul moral sau modelul moral care caracterizează în principal artistul și îi dă credibilitate. Pe acesta e bine să-l definim cu prioritate iar, apoi, la modalitățile tehnice putem reveni.

F.P. *Și cum l-ați defini?*

C.L. Prin consecvența artistică ce devine un model mult mai grăitor atunci când se ajunge a se aprecia o operă în întregul ei. Or, în ceea ce

mă privește, consider obligatorie această confruntare cu secolul în care am trăit vreme de 68 de ani, mi-am exercitat observația și mi-am perfecționat uneltele vreme de peste 50 și, prin cunoaștere, m-am suprapus lui balansând, când mai în jos când mai în sus, dar cu toleranțe nu mai mari de 25 de ani, adică sfertul de imaginație permis. Chiar dacă prin vicisitudinile la care acest secol ne-a supus, el ar putea explica și permite din partea noastră, a trăitorilor lui, destule inconsecvențe, eu cred că personalitatea adevărată se definește, mai ales în istorie, prin ceea ce are consecvent. La modul acesta mi-am pus problema când am reluat, pentru „opere definitive”, ciclul de romane dedicat maleficului concept de „putere”, despre care filosofia contemporană crede, dar fără destule argumente, că se poate înnobila dacă devine democratică și e pusă în slujba persoanei umane. Și n-am încercat deloc să ascund faptul că mi-a plăcut întotdeauna să cochetez cu această idee, mai ales că este mai mult a mea decât a personajelor mele, față de ele obligându-mă la statutul de autor cât mai obiectiv. Adică găsind și conferind fiecăruia argumentele psihologice pentru convingerile pe care le susține sau de care dă dovadă, chiar dacă e vorba de personaje contradictorii. Pentru că autorul obiectiv trebuie să-și respecte și să-și înțeleagă personajele în frământările lor, nu să le dea lecții sau soluții; iar eu, înhămându-mă în aceste cărți la descrierea unui secol care știm cum a fost, pot să am și opinia mea transformându-mă în personaj care pledează într-un anume fel; dar opinia celorlalte personaje trebuie să o respect găsindu-le adevăratele argumente cu care își parcurg viața așa cum a fost ea. Dacă avem sau nu de condamnat o epocă e una; dar n-avem nici cum ignora, nici cum trece sub tăcere dezideratele și realitățile ei, de orice natură ar fi fost ele. Or, deschiderile democratice ale secolului care a trecut, ca și trădările de aceeași natură, legile naturale care au condus la emanciparea unor întregi populații, ca și cele ale egoismului și rapacității care le-au distorsionat, le-au contorsionat și le-au viciat evoluția, ca și aspirațiile legitime care i-au dat vehemență în afirmarea unor noi relații sociale, nu pot fi ignorate decât prin solipsism. Trădate sau netrădate, viciate sau neviciate, manipulate sau pornite din instinctul cel bun, nu putem neglija asemenea preocupări care fac din acest secol unul al mișcărilor sociale, al tendințelor de emancipare populară, al răscolirii resurselor psihice populare ale neamurilor și popoarelor; în ultimă instanță, așa cum a fost Neotomismul mai înainte, este vorba de un secol al încercărilor (măcar declarative) de Neofraternitate, adică al redescoperirii ideii religioase de frăție în obște

și de protecție socială în imperativele guvernării. A guvernării care nu este altceva decât administrarea obștească, adică gestionarea publică în forma ei delegată. Iar toate acestea se petrec sincron în concomitența afirmării și, bine-nțeleș a trădării; a elaborării unei teoretizări poate cinstite dar, atunci când e dezbrăcată de haina visătoare și livrescă, atunci când e dată pe mâna oamenilor abuzivi, care se bagă-n față punând mâna pe putere, conducând la folosirea mincinoasă și demagogică a unor asemenea idei. Țsta este secolul și, dacă vrem să-l exprimăm, cu el defilăm ca atare. Cu sacrificiile și cu parvenitismele lui, cu aspirațiile și trădările lui; cu manipularea și punerea oamenilor în serviciul unor scopuri aflate la antipodul celor pretinse prin propagandă. Și, mai ales, cu personaje specifice acestor stări sau acestui fel nesincer de acțiune, exprimat de români atât de plastic prin acel paradox la care eu mă tot refer repetându-mă: „Aoleu, iar au anunțat că măresc salariile!”... „Aoleu, iar au anunțat reduceri de prețuri!”...

F.P. *Instinctul de conservare al omului are senzorii lui care avertizează chiar și esopic – așa să înțeleg?*

C.L. Da: Presimțirea răului mai mare, care te paște atunci când dictatura promite avantaje! Cu toate aparențele lor ca vorbe de duh, aceste butade au devenit lecție de viață. O foarte dureroasă lecție de viață care, sedimentându-se bine ca o convingere a minciunii în care eram obligați să trăim, a condus la una dintre cele mai sincere, mai nemanipulate și mai spontane reacții din iarna lui 1989: Huiduielile cu care oamenii aduși pentru aplauze au sancționat nerușinarea și modul demagogic în care dictatorul făcea caz de-un bacșiș jignitor de „*threizeci și doi de lei și nu știu câți bănuți... cu cahre vor fi măhrite salahriili*”... Huiduielile cu care l-au trimis la elicopter. Păi se poate trece peste o asemenea realitate? Poți să nu comentezi crima demagogiei până la a da sens opus cuvântului, ajungându-se în practică la tot ce este antinomic pentru termenul de democrație?!... Mânjindu-se toate fireștile aspirații populare de libertate și egalitate cu excrement dictatorial, tot așa cum astăzi se continuă această demagogie mânjindu-se conceptul de „piață liberă” cu cele mai rău mirositoare excremente monopoliste?!

F.P. *Vă referiți la liderii contemporani?*

C.L. Eu știu și am spus-o clar, ba chiar cu vehemență, că sunt mulți oameni pe lume care se vor a ne fi lideri folosind democrația numai ca

operație matematică ușor de măsluit și scoțând-o, uneori cu practici abuzive, din domeniul ei moral-filosofic prin care se poate impune în fond. Am scris chiar un studiu despre „*democrația statistică*” prin care rău intenționații de la cârmele popoarelor falsifică conceptul ajungând la propriul lor abuz de putere. Și am oferit ca – nu spun șansă, dar măcar speranță pentru cei din jur – o cale de a încerca să ajungem prin efort de bună credință la „*democrația reală*”. Democrația spre care au năzuit gânditorii cinstiți și o semnalează ca atare filosofia politică contemporană, atenționând asupra actului ocult de trădare. Pentru că se pune întrebarea: Avem oare dreptul să ascundem sub preș gunoiul unor asemenea realități obiective ale supunerii noastre la un trai pe care nu ni l-am dorit; sau, dimpotrivă: Avem obligația intelectuală și morală de a lumina găurile negre spre care ne împing forțele malefice ce tot reapar secol de secol în istoria omenirii, cultivând la om delăsarea, turpitudinea, abandonarea în mâinile lor a dreptului de a se autoconduce, dar provocând uneori o indignare combativă și creatoare, care produce răsturnări?!... Adept al ideii de evoluție pașnică în democrație, eu nu spun cât de dorite sau de utile sunt asemenea răsturnări; dar sunt convins de faptul că, atunci când nu duc la ceva mai bun, rolul malefic îl au tot cei care trădează ideile de la care s-a pornit. Dar chiar și așa, pierzând unele lucruri, omenirea își adaugă noi trăsături exact pe direcția a ceea ce numim sensul bun al democrației. Idei precum salariu minim, protecție socială, securitate alimentară și sanitară, dreptul la habitat, sunt de neconceput astăzi pentru un european, chiar dacă nu s-au generalizat în unele părți ale lumii. Și mă refer la europeni, pentru că acesta este continentul triumfului conceptului creștin de grijă față de semen. Spune dumneata unui concetățean al nostru că sunt pe lume țări în care nu există pensie de stat. Nu vă va crede, sau nu-i va veni să creadă, cu toate că n-au trecut prea bine o sută de ani de când, în țara asta, un argat era angajat pe mâncare, un costum de haine la Paști și o pereche de bocanci la Crăciun! Or , un confrate pe care-l apreciez pentru acuitatea trăirii intelectual-artistică îmi scrie că: „...***Din păcate, eu NU cred în democrație...!*** - ...*atât de prețuite și drag mie Maestre - CORNELIU LEU...!!! - ...A început prin a-l asasina pe cel mai înalt Duh al antichității, pe SOCRATE...!*” Ce să spun? Formularea este și foarte plastică și foarte inteligentă! Nu am avut ce răspunde altceva decât: „*Vă înțeleg perfect așa cum îmi dictează concepția mea profund personalistă de respect pentru viziunea semenului pe care îl iubesc*”... Dar, dacă

medităm mai mult asupra unei asemenea afirmații, ne dăm seama că este cu atât mai inspirată și mai inteligentă, cu cât te momește s-o înghiți ca atare, fără să te mai întrebi dacă nu cumva, nu democrația e de vină, ci tocmai forma ei antinomică, demagogic impusă, a făcut asta!

F.P. *Generalizați această idee de impunere demagogică a democrației?*

C.L. Nu generalizez. Vorbesc în ceea ce mă privește. Iar pe mine mă privește, mă interesează, mă preocupă aprecierea unui adevărat spirit militant pentru mai bine în această existență contemporană minată și subminată prin drăceasca rea intenție a setei de putere care, pe lângă alte rele, generează și scribi prin așa zisa operă a cărora se ideologizează și se fardează cu atribute democratice atât de uzitate, de banalizate și de umplute cu conținut micinos, încât conduce la o asemenea sinceră îndepărtare de acest concept, cum am văzut în exemplul de mai sus. Dar, în ciuda unui asemenea pericol, mie îmi ține fruntea sus ideea că nu poți ignora efortul uman de schimbare, de perfecționare, fie el văzut limitat, dar cinstit, ca program politic, fie văzut generos, ca-n teza „*creației continue*”a lui Teilhard de Chardin – singura în care omul, persoana umană care s-a dovedit a fi pentru această lume **scopul**, poate fi considerată și **unealta**, pentru că este **unealta prin care Taina Creației se defășurează și se redefășurează mereu, în deplină desfășurare continuă...** Bineînțeles că, dihotomic, elementul rău, malefica tendință contradictorie și acaparatoare se manifestă; dar acestea sunt fapte istorice pe care nu le putem ignora și nici n-avem dreptul la a nu ține seama de ele. Eu nu pot închide ochii față de faptul că, exact pe parcursul vieții mele a existat și un Hitler și un Stalin și un Roosevelt, și un De Gaulle, și un Churchill, dar și popoarele care li s-au supus, sau care le-au asigurat sfârșitul glorios ori tragic. Nu trebuie neapărat să-i numesc, sau să caut a le descifra elementele biografice; dar epoca în care ei se înscriu nu-mi poate fi indiferentă, chiar dacă personajele mele sunt altele, fiecare cu motivarea psiho-somatică, morală sau amorală, politică sau apolitică, formată social sau instinctual și definită în relațiile cu semenul, cu mediul, cu orânduirea sau cu perspectiva istorică pe care o servește. Am spus: cu toleranțe de informație livrescă de câte 25 de ani înaintea sau în urma lui, secolul care m-a marcat nu-mi poate fi indiferent. Ideile prin care s-a manifestat el, le pot respinge; dar nu am dreptul nici să i le ascund, nici să i le edulcorez, nici să i le minimalizez.

Suntem oameni trăitori în timp, iar literatura pe care o practicăm nu are cum să nu fie exprimarea unei asemenea trăiri, și din punct de vedere ideatic, și din punct de vedere estetic și chiar din punctul de vedere al credințelor pe care ni le asumăm, la abandonăm, sau pretindem că ne îmbogățim cu ele.

F.P. Să înțeleg prin asta că vă justificați față de acuza pe care v-o aduce un istoric literar?

C.L. Istoric literar sau critic literar?

F.P. Faceți deosebirea între aceste preocupări?

C.L. Nu atât între ele, cât în interiorul lor.

F.P. Considerați că ele pot exista complementar?

C.L. Nu că „pot”, ci chiar așa există; chiar așa se pot manifesta mai bine în actul creator al aprecierii critice sau al situării critice a operelor literare care - dacă nu de la Zoilos Homeromastix, cel produs aici, în lumea tracă precum și criticii noștri moderni, dar lapidat la Chios pentru practicarea nelegiuirii devenită astăzi profesie onorabilă - măcar de la Boileau și Bossuet încoace - demonstrează că, pe lângă lectură au nevoie și de clasificare. Iar această clasificare a tezaurului literar e o operă de creație în fața căreia nu glumesc când spun că mă înclin totalmente respectuos și convins de utilitatea actului critic, a exercițiilor de admirație, de explicare și situare, dar și de eradicare pe care le face un critic literar dedicat și exersându-și cu inspirație sistema.

F.P. Dar în interiorul despre care vorbești?

C.L. Acolo e altceva și acolo e buba. Pentru că se numesc istorici literari și cei care îngrijesc o ediție, adică fac operă onestă de grămătică și de redactori aducând la zi, sau explicând la zi, sau adaptând la zi opere literare de pe parcursul istoriei literaturii, dar și cei care alcătuiesc adevăratele istorii; adică au și informația generală dar și o anumită sistemă de abordare, un anumit unghi din care privesc fenomenul în ansamblul său, categorisind fiecare operă într-un anumit context, cu atât mai bine stabilit, cu cât personalitatea istoricului este mai pregnantă, iar preferințele sau observațiile sale mai bine definite. Tot așa cum se numesc critici literari și simplii cronicari, recenzenți cu bucata care,

atunci când sunt de bună credință fac strictă operă de informare gazetărească, la fel cu colegii lor pe alte domenii, de la sport la cronica mondenă, la cea gastronomică sau judiciară, sau altele de pe o gamă foarte largă de la cronica ideilor până la cea meteo. Aici nu e vorba de nici o clasificare, ci de strictă informare asupra faptului la zi. După cum am precizat: dacă e făcută profesional și onest. Pentru că, dacă nu, recenzentul devine în fond un manipulator de opinie publică, în serviciul unor găști, unor persoane sau unor interese de altă natură. Dar, mai rari, presupunând mai mult talent și mult mai multă cultură, dintre aceștia fac parte și adevărații critici literari, cei care - iată, iarăși revin la obsesia mea de sistemă: și-au format una. Cu alte cuvinte, chiar dacă scriu periodic și despre cartea la zi, au o viziune de ansamblu, își exercită judecata de valoare sincronizând și diacronizând în același timp observația, fiind capabili să pună un anumit diagnostic și să catalogheze cum trebuie poziția operei comentate în așa fel încât, atunci când își scrie recenzia, se ocupă de fapt de un capitol sau un subcapitol al unei întregi istorii literare în viziune proprie. Ceea ce dă și farmec dar și valabilitate aprecierii critice. Aici ajungem, de fapt, la complementaritatea despre care vorbeam inițial; complementaritate care conducea cândva la actul creator profesoral al criticii de direcție, iar, în contemporaneitate, poate ajunge chiar la înalte cote, trudnice și pretențioase, de filosofie a literaturii, de sociologie a ei sau, dacă vrei, chiar și de teologie pentru că, importantă este o aprofundare analitică a informației propriuzis istorice. Din păcate, adunându-și lucrările în volume compacte, toate cele patru categorii de practicanți ai criticii literare despre care am vorbit cu mai mult sau mai puțin respect, pot ajunge la pretenția că au alcătuit istoria unei anumite literaturi, sau a literaturii dintr-o anumită perioadă. Ceea ce nu e deloc așa; pentru că, tocmai aceste antologări de articole scrise separat și puse cap la cap, chiar dacă au informație, nu au sistemă și nu dovedesc a se ghida după vreo grilă sau criteriu de apreciere, sau metodă de catalogare, rămânând simple culegeri de articole depășite în timp. Spre a nu lăsa unor asemenea confrăți impresia că-i subapreciez, le ofer o condiție de asemănare la superlativ: Nicolae Iorga. A scris și el o istorie a literaturii; și, încă, destul de vastă; dar nimeni nu o mai consideră astăzi printre criteriile de referință în aprecierea actului literar. Tocmai pentru că Iorga s-a bazat pe geniala sa informație istorică, dar nu și-a pus probleme de filosofie a creației literare... Poftim! M-ai obligat la mărturisiri și în

direcția aceasta. Spune-mi despre ce istoric literar e vorba și îți spun eu din ce categorii face parte.

F.P. *In „Dicționarul general al literaturii române” editat la Institutul Academiei, Teodor Vârgolici scrie între altele: „... Leu s-a lăsat, ca și alții, sedus de propaganda lozincardă a Partidului, apoi i-a servit pe cei care o impuneau în literatură, răspunzând prin scrierile sale mai tuturor comandamentelor politice ale momentului”. Spuneți-mi: cum comentați această apreciere?*

C.L. Cu toată seriozitatea umorului meu. Toader (Teodor, cum semnează el), mi-a fost bun prieten și, ori de câte ori am fost pedepsit, sau dat afară, sau obligat să renunț la vreo funcție pe motive de cadre, turnătorii, lucrături ori răscolire biografică de familie, când rămâneam șomer (și mi s-a întâmplat de mai multe ori) el era printre cei care veneau să mă consoleze. Și o făcea la modul foarte altruist spunându-mi : „Sunt îngrozit; dacă o să mi se întâmple și mie așa ceva, că și eu sunt băiat de popă?!”... Norocul lui a fost că nu i s-a întâmplat, iar al meu că eram nepot de episcop. Dar, așa cum eram, cu petele noastre autobiografice, eu cred că ne apreciam și chiar ne ajutam în fața pericolului comun al cadriștilor sau al carieriştilor care făceau caz de autobiografia curată. Ceea ce, pesemne, i-a rămas ca o sechelă. Pentru că sunt convins: La vârsta asta la care intelectul poate să nu mai fie propice unora, când a început să scrie pentru dicționar, Toader o fi crezut că i se cere o referință de cadre și m-a încondeiat în așa fel încât să crească încrederea tovarășilor în persoana mea, garantând prin propriul său exemplu serviciile pe care și eu le-aș putea aduce. Îi mulțumesc pentru că, una peste alta, trebuie s-o recunosc: E o foarte flatantă apreciere când cineva te asemuie cu propriul său eu; pentru că, în general, despre noi înșine avem impresia cea mai bună. Or treaba cu „i-a servit pe cei care o impuneau...” este un subtil autoportret al ultrabătăiosului nostru istoric literar, specializat în edulcorante prefete și postfete. Dacă ar fi adăugat la asta și perseverenta preocupare pentru micul ciubuc, autoportretul ar fi fost perfect.

F.P. *Pornind de la comentariul lui T. Vârgolici vă întreb: Considerați că scriitorul, creatorul în general, trebuie să fie „un om al timpului său”, să-i reflecte neapărat problemele, ideile, tezele? Dacă da, argumentați. Dacă nu, explicați.*

C.L. Se pare că am făcut-o mai înainte, dar invers. Adică am explicat *de ce da* și am argumentat *de ce nu*.

F.P. *Exact.*

C.L. Păi vezi!... Asta, tocmai pentru că nu pornisem de la comentariul lui Vârgolici. Crezi că mai e nevoie?

F.P. *Nu. Tocmai de asta am ținut să subliniez.*

C.L. Iar eu îți mulțumesc pentru subliniere. Nu vrei să-ți spun nici din care dintre cele patru categorii face parte amicul meu?

F.P. *Cred c-am înțeles.*

C.L. Bun. Atunci putem merge mai departe și, ca să nu fiu redundant, am să argumentez și-am să explic ce mi-ai cerut, într-un alt mod.

F.P. *Cum?*

C.L. Cum face oricare autor povestindu-și cartea. Și fiindcă mi-am mărturisit căutările minimaliste, o voi face cât pe scurt cu puțință.

F.P. *Am înțeles: Cât de scurt se poate vorbi despre 1.100 de pagini bine îndesate cu proză.*

C.L. Îndesate cu personaje ale epocii. Personaje specifice epocii, personaje caracteristice epocii, personaje condamnate sau avantajate de ea și, în ori ce caz, marcate. Personaje bine marcate de epoca în care au trăit. Asta este confuzia pe care o poate face un profan din afara literaturii; dar un profesionist din interiorul ei nu are dreptul: A nu confunda nici filosofia personajului respectiv, nici pledoaria lui cu filosofia autorului; a înțelege cele ce spunea Balzac despre funcția de „secretar al societății” pe care și-o asumă scriitorul.

F.P. *Ce exemple puteți da?*

C.L. Exemple de natură auctorială și care definesc acea condiție auctorială: personajele pe care le crezi.

F.P. *Iar personajele acestea le considerați legate de epoca pe care o trăiesc, după câte înțeleg?*

C.L. La mine întotdeauna. Pentru că eu sunt un spirit legat de realitățile din jur și dedicat acestor realități până la a suferi pentru ele! Acesta este temperamentul meu, formarea mea, tradiția mea de familie; într-un asemenea sol se află rădăcinile mele, din el se hrănește cultura mea, prin el îmi proiectez și, dacă pot, îmi și construiesc ambientul cultural în care vreau să trăiesc. Nu vorbesc pentru alții. Sunt un pluralist convins că pe lume există tot felul de temperamente care au voie să se manifeste cum vor ele. Așa că sunt un luptător pentru dreptul fiecărui scriitor de a descrie lucrurile așa cum le vede el; pentru că, numai dacă o face cu sinceritate, talentul i se poate manifesta cu adevărat și poate ajunge la cotele superioare ale exprimării artistice. Cote de exprimare artistică asupra cărora se răsfrânge actul evaluării și al aprecierii critice. Care este act de studiu estetic, act de studiu psihologic, act de orice fel de studiu de artă vrei, dar nu act de apreciere partizană sau de gașcă. De unde crezi că se trage spiritul de gașcă ce fărâmițează și compromite viața literară de azi? De la aspectul oficial partizan pe care i l-au dat bolșevicii! Oficialitatea bolșevică a direcționat actul critic pe stricte interese de partid. Ceea ce, înainte, nu-și permiteau boierii literaturii, ei păstrându-se în lumea artelor ca esteți olimpici și obiectivi, chiar dacă preocupări mai meschine le dădeau și roluri politice. Mârlanul marxist ajuns la putere, însă, a considerat de dreptul lui să catalogheze și actul de frumusețe, direcționând critica numai pe interesul partizan. La așa zisa revoluție din 1989, când s-au spart toate puterile centralizate, cioburile acestora din literatură s-au transformat în găști care, ca și la partid, apreciază numai ce convine intereselor lor și, ca la cadrele de pe vremuri, își impun numai oamenii lor. Un partizanat la scară mai redusă, care ne face să nu uităm că actul de studiu partizan s-a proliferat odată cu marxismul, care a stabilit ierarhia falsă a alegerii subiectelor și nu a tratării lor. În realismul socialist, politrucii semnatori de cronici pentru îndrumarea artei dădeau o notă mult mai bună portretului intitulat „*Muncitor cu floare*” decât aceleiași pânze dacă ar fi fost intitulată „*Bărbat cu floare*”... Poate că am deprins și noi asemenea șmecherii supuși fiind dictatului epocii. Dar, vorbind despre mine, îmi reclam dreptul de a cere cititorului mărturia spunând: Da; îmi iubesc personajele prin care descriu epoca, chiar dacă urăsc epoca în care îmi

evoluează personajele, sau simt nevoia să ricanez la inadvertențele la care mă obligă epoca.

F.P. *Cu alte cuvinte: autorul este legat de epocă prin personajele sale care, la rândul lor, sunt legate de epocă.*

C.L. Bine spus „cu alte cuvinte”. Și, știi de ce? Pentru că în cazul și în momentul de față dumneata ți-ai propus să vorbești despre un autor, iar autorul acesta pretinde că vorbește prin personajele sale... Dar răspunsul meu este pozitiv: Da, nu spun că toți scriitorii fac sau trebuie să facă asta, dar eu sunt unul dintre cei care vorbesc despre destinul epocii prin destinul personajelor.

F.P. *V-am rugat să exemplificați.*

C.L. Bine-nțeles. Uite, am să aleg dintre titlurile mele un roman de sine stătător. Nu face parte dintr-un ciclu. Nici din cel al romanelor cu personaje istorice, nici din cel al „*Păcatelor mai noi*”, cu personajele secolului de care ne-am despărțit recent. E o poveste de dragoste pe fondul perioadei triumfaliste din istoria colectivizării, se cheamă „*Prețul dragostei, al credinței și al urii*”, iar criticii din tagma superficialității niciodată combative a lui Vârgolici, dirijată smerit-ciubucărește spre laudativ și glorificare socialistă, l-au trecut la capitolul romanelor colectivizării, adică pe lângă renumitele și răsplătite în epocă „*Pâine albă*”, „*Setea*”, „*Bărăgan*”, „*Cuscii*”, „*S-a dumirit și moș Dumitru*” (propaganda „dumiritistă” din realismul socialist – adică duminirea țaranului că n-are altă cale... dacă vrea să nu fie strămutat sau arestat) și, nu mă ascund după deget, chiar volumul meu de reportaje „*Cu mâinile noastre*”. Dar personajul meu este o jună tehniciană care se îndrăgostește de un foarte îndrăzneț agronom, spirit novator iubit de țărani pe care nu vrea să-i mintă și se luptă cu conducerea comunei și a colectivei care raportează nereale producții triumfaliste îmbuibându-se personal și scoțându-și pierderile pe spinarea oamenilor. Pedepsit de conducătorii pe care-i critică, inginerul este alungat, iar fata rămâne singură ducând greul și plătind marile amenzi imputate celui pe care-l iubește. De asta se cheamă „*Prețul dragostei al credinței și al urii*”; s-a făcut după el și un film „*Casa dintre câmpuri*” simbolizând pustiul de lagăr din afara satului, în care sunt izolați cei doi tineri de conducerea îmbuibată care defilează triumfalist cu cifre false și are puterea de a

pedepsi pe oricine crâcnește. Asta este povestea și calculează ce se întâmplă cu simbolistica ei dacă o raportezi la nivelul întregii țări, sau a elitelor conducătoare ale anului 1978, când a apărut cartea. Norocul meu că, fără a citi, critica slugarnică a epocii care redacta sintezele de gen: „*Triumful literaturii și artei în epoca de aur*” la editura condusă de Vârgolici, a plasat titlul, desigur, la capitolul, să-l numim: „*Triumful agriculturii socialiste în literatură*”, nu?!... Tot așa cum, la capitolul „*Triumful construcției socialiste în literatură*”, de unde, de asemenea, se inspiră cei care fac articolașele de dicționar, era menționată și piesa mea de teatru „*Fata bună din cer*” după care s-a făcut filmul „*Cota 2516*”. Ale cărui personaje, trei tineri disperati și cu probleme „în lumea de jos” se angajează la un șantier din creierii munților - titlul inițial al filmului chiar a fost „*În afara lumii*”, dar nu l-a acceptat conducerea de atunci. Trei tineri disperati, deci, refugiați în afara lumii socialiste, pe care un personaj demagog triumfalist din conducerea de partid, căruia i se spune nici mai mult nici mai puțin decât „*Nea Neicu*”, îi biciuie cu discursuri demagogice transmise către cortul lor amărât, din biroulul lui de sediu bine modernizat, prin difuzoarele radioului, vorbind despre „*marile performanțe ale tehnicii socialiste*” când viața lor e periclitată de prăbușirea unui hârb vechi cu care trebuie să lucreze. Acest *Nea Neicu* există numai ca o voce terorizantă care răsună dictatorial peste hăuri biciuindu-le munca primitivă și riscantă, iar tinerii care au părăsit realitățile de jos disprețuindu-le, trăiesc pe vârf de munte drama și revolta de a nu mai avea unde să fugă. Luați filmul și vedeți-l, cu toate că au fost amputate multe dintre situațiile revoltante ale piesei tipărite. Se află în arhivele televiziunii, la fel cum piesa de teatru se află în evidențele triumfaliste și edulcorante ale rapoartelor criticii de specialitate făcute prin înșiruirea de tiluri la capitolele unde se însciau „realizările” din domeniu .

F.P. „*Realizările*”, da? *Cu toate conotațiile date de personajul care le pretindea, le accepta chiar dacă nu erau adevărate și chiar le prelua prezentând rapoarte triumfaliste pe baza lor. Asta era nesimțirea și sfidarea personajului care, altfel, la condițiile de dictator, prezenta și unele calități pe care nu le mai au astăzi prăpădiții care l-ar imita, dacă am mai fi proști să le dăm apă la moară.*

C.L. Întrutocmai: Personaj. Pentru că l-am avut personaj nu numai aluziv, cum ar fi acel „*Nea Neicu*” care obținea aplauze inverse în

reprezentările piesei mele de teatru. L-am avut personaj real, așa cum mulțumea el aplauzelor la marile manifestări de 23 august, cu toate că nu avusese nici o contribuție până pe 31 august când a apărut pentru prima dată urând bun venit tancurilor sovietice care ajunseseră la bariera Colentina.

F.P. *Vorbiți despre romanul dumneavoastră dedicat răsturnărilor din vara lui 1944?*

C.L. Da: „*Romanul unei zile mari*”.

F.P. *A avut mare circulație, începând din 1979, nu?...*

C.L. Peste trei sute de mii de exemplare la noi; ediții în chineză și în rusă iar, anul trecut, a apărut la Boston și o ediție în engleză. Dar toate acestea după ce mă documentasem și-l scrisesem în perioada 1964 -1968; fiindcă a stat vreo doisprezece ani sub obroc.

F.P. *Știu, ați scris asta pe ultima copertă din prima ediție.*

C.L. N-am avut eu curajul să scriu chiar asta; sau, oricum, n-aș fi fost lăsat. Am scris că „această carte vede lumina tiparului după 15 ani de *elaborare*”. Chipurile aș fi lucrat la ea 15 ani. De fapt, cum am spus, lucrasem vreo trei, iar doisprezece au fost de tocmeală cu cenzura, așa cum se obișnuia în epocă dacă autorul avea răbdare sau zile. Am dat o asemenea formulare pe care au trebuit să o accepte și a apărut cu litere mari pe coperta ultimă a cărții. Dar publicul cititor pricepea; pe vremea aceea exista confidența între autor și cititor; comunicau într-un limbaj criptic, la un mod esopic, așa cum erau „fitilele” din bancuri, poantele sau „cârligele” din teatru, metafora din poezie sau aluziile ori anumite direcționări printre rânduri pe care o căpăta proza. Asta a condus la o întreagă literatură esopică în care se defula și autorul și cititorul sau spectatorul. Dar la un mod mărunț, nu deosebit de combativ, ca să-ți poți apăra pielea de „organele” dictaturii. Se ajunsese la un întreg sistem al „literaturii cu fitile” în care ne defulam, ne mai ajungând la reacții cu adevărat bărbătești, așa cum ar vrea să se laude unii că au fost „rezistenți”. Au fost ca-n gluma aceea cu „fac pipi pe comunism”. O știi?

F.P. *Are mai multe variante; care-i a dumneavoastră?*

C.L. Cu o asemenea replică, spusă mai pe șleau, se laudă unul, iar cei în fața cărora se laudă nu-l cred spunându-i că nu se vede. Dar el, neînduplecat în a se da mare erou spune: ”păi sigur că nu se vede dacă nu mă deschii la pantaloni!”...

F.P. *Dumneavoastră v-ați deschiat la pantaloni?*

C.L. Cu toată sinceritatea, nu. Trecusem prin lagăr, prin închisoare și prin anchetele securității încă din tinerețe și învățasem lecția.

F.P. *Care consta în ce?*

C.L. În a găsi paleative, precum cel despre care am vorbit la formularea de pe coperta a patra.

F.P. *Mai aveți și alte exemple?*

C.L. Câte vrei, răspund eu autoflagelându-mă, dar și mulțumind lui Dumnezeu că am apucat să trăiesc și un sfert de veac fără cenzură, chiar dacă nu se mai cumpără cărțile așa cum se cumpărau odinioară. Un sfert de veac păcătos, e adevărat; că așa sunt acești bicisnici ani pe care îi trăim; dar măcar libertate de a ne exprima avem.

F.P. *Tocmai de asta vă cer amănunte din amintirile de pe vremea când n-aveați.*

C.L. Acest „*Roman al unei zile mari*” , care a ajuns la tiraje uriașe (pentru nivelul nostru de circulație a cărții, fiindcă, dacă vorbesc despre ediția în chineză, acolo 500.000 de exemplare nu reprezintă mare performanță) are ca personaje, împreună cu camarilele lor, pe mareșalul Antonescu, Hitler, Iuliu Maniu, regele Mihai, Pătrășcanu, Bodnăraș, C.I.C. Brătianu, Titel Petrescu, generalii Sănătescu, Emanoil Ionescu, Dămăceanu și alții din cabinetele militare ale lui Churchill, Roosevelt, Stalin – toți cu câte un rol în acele acte politice și militare când, așa cum spune un comentariu din *New York Times* despre evenimentele descrise de mine, „**Bucureștiul devenise placa turnantă a războiului care dura**

de patru ani". Orice interpretare și calificativ i-am da, acea vară este, deci, un moment important privind prezența României în lume, căruia de-abia în toamnă i s-a știrbit din importanță prin celebrul acord Churchill-Stalin privind zonele de influență: „Grecia - 90% Aliații, 10% URSS; România 90% URSS, 10% Aliații”. Iar cartea arată cum intră în acțiune și cum reacționează aceste importante personaje. În legătură cu asta, chiar precizez că recenta ediție apăruită la Boston, pesemne tocmai ca să atragă interesul cititorilor de limba engleză, are drept supratitlu pus de editorul american: „Roosevelt, Churchill, Hitler, Stalin și rolul lor surprinzător în Europa de est în 1944”. Deci, precum vezi, toți își vor subliniat rolul în istorie, așa că îi înțelegi pe lingăii și profitorii dictaturii care mi-au condiționat încă de atunci apariția cărții dacă arăt și „care a fost rolul tovarășului și a tovarășei”. N-a fost niciunul; m-am convins și după ce a apărut cartea; chiar dacă mă repet, îți voi aminti imediat lucruri pe care le-am relatat și le-am declarat public de mai multe ori. Dar eu a trebuit să le găsec un rol, măcar sub forma de prezență în carte, dacă n-au avut-o în acțiune; așa că, fără să spun de la mine nimic, am permis editurii să introducă parazită în carte, dar și ușor de scos la o nouă ediției fiindcă nu făcea corp comun cu capitolele în care se desfășurau evenimentele reale, biografia ei și a lui. Ba chiar am acționat și, ca să nu se pună unele biografii prea gogonate, am luat de la prietenul meu Cristian Popișteanu niște fișe mai sobre pe care le avea el redactate pentru „Magazin istoric” de Constantin Maticescu și am insistat ca acelea să fie publicate. Așa a apărut cartea „după cincisprezece ani de elaborare”.

F.P. *Am înțeles manevra dumneavoastră și vă mulțumesc pentru dezvăluire.*

C.L. Stai, domnule , că nu-i asta dezvăluirea; ai răbdare să-ți „dezvălui” întreaga poveste; pun „dezvălui” în ghilimele, pentru că am mai publicat-o de vreo câteva ori, dar n-am pus-o în legătură cu detractorii mei, care din când în când mai mușcă din ea făcându-se că atunci au descoperit adevărul despre mine, pe când eu mi l-am descoperit singur, liber și nesilit de nimeni, de vreo douăzeci de ani încoace!

F.P. *Stau. Stau și ascult.*

C.L. Am profitat de interesul deosebit care s-a creat în jurul acestei cărți și i-am trimis-o lui Ceaușescu împreună cu o scrisoare în care-i ceream audiență pentru a-i pune întrebări în vederea unor completări la viitoarea ediție. Scrisoarea, bine-nțeleasă c-am scris-o în limbajul de omagiu al epocii, mai ales că nu era vorba de un omagiu gratuit, ci de un interes însemnat al meu ca autor care voiam să-i smulg vreo declarație importantă – iar o asemenea miză, merita orice fel de plecăciune. Dacă se pricep la documentarea literară sau măcar dacă au văzut filmul despre Truman Capote, detractorii mei, cei care mă acuză că l-am flatat în loc să-l înjur, ar trebui să se întrebe: Dacă m-aș fi documentat pentru un roman privind mobilul unei crime și ar fi trebuit să cer o întâlnire cu condamnatul, aș fi obținut ceva de la acela flatându-l, sau dacă-i spuneam: „Măi criminalule, ia zi cum ți-ai killerit victima!”???...

F.P. *Ce să vă fac? Dacă v-ați ales un subiect pentru care trebuia să ajungeți la asemenea personaje!... Ce v-ar fi putut spune Ceaușescu despre evenimentele de la 23 august?*

C.L. Iată despre ce era, în fapt, vorba: Ceaușescu, pe care, în lagărul de la Târgu Jiu, Gheorghiu-Dej îl ținea un fel de băiat la toate, a părăsit lagărul cam cu trei luni înaintea patronului său. El a ajuns în libertate la sfârșitul lui mai, începutul lui iunie, în vreme ce Gheorghiu cu Chivu Stoica au fost luați de Maurer îmbrăcat în ofițer neamț spre sfârșit de august, că s-au încurcat și la Vâlcea la popa Marina cu „*Mănăstiri-maici-chef*” și n-au fost de găsit la 23 august, fiindcă nici în lagăr nu mai erau, nici pe treabă nu se puseseră. Oricât am scormonit prin documente ca să văd dacă înafară de Pătrășcanu și Bodnăraș care era direct agent sovietic, a avut vreunul dintre ei vreo contribuție, n-am reușit; cu toate că ziarele festive scriau în fiecare an despre „*rolul conducător al tovarășului Gheorghiu*” . În toate acele zile din săptămâna cea mai fierbinte care a urmat arestării Antoneștilor și întoarcerii armelor, nici urmă de ei!... Pătrășcanu e membru în guvern fiindcă a jucat de unul singur; Bodnăraș dispăre, pesemne chemat la ordin sau instruire de contraspionajul sovietic; primul sediu al partidului comunist a fost în clădirea Gestapoului, după ce au eliberat-o soldații sovietici, deci în septembrie; fotografiile muncitorilor cu brasarde care ajută armata să-i alunge pe nemți din București se făcuseră trucat și cu figuranți, de abia prin 1947-1948 de fotografii de la celebrul organ internaționalist „*Pentru pace trainică, pentru democrație populară*” . Eu speram să aflu

de la Ceaușescu măcar mici amănunte pe care apoi să le leg, atât despre cele trei luni din vara lui 1944 când fusese liber, deci ar fi putut să acționeze sau să fie în legătură cu vreo grupare care să acționeze; dar , mai ales despre săptămâna de după 23 august, de vreme ce numele lui era primul de lider comunist despre care presa relatea la 31 august. Fiindcă numele lui Ceaușescu apare singular, la data de 31 august când este delegat (dar nu se spune de cine) să iasă-n întâmpinarea tancurilor sovietice la bariera Capitalei dinspre Colentina; în vreme ce al lui Gheorghiu apare mai târziu. Reprezentantul comuniștilor în guvern și-n toate acțiunile e Pătrășcanu, ceea ce convinge că el a acționat de unul singur, mai ales că, după ce-i preia în aceeași seară pe Antoneștii arestați la Palat, cum am spus, Bodnăraș dispăre și el, la fel cu Iosif Rangheț după ce-l schestraseră pe Foris... În fine, Ceaușescu m-a primit voios, într-o stare bună, după cum spuneau secretarii lui care-i urmăreau reacțiile și, în loc de timpul scurt de audiență care se prevedea, m-a ținut peste treizeci de minute, notate amănunțit, chiar și cu secunde respective, de aceiași secretari care m-au felicitat pentru performanță, asigurându-mă că rar se-ntâmplă așa. (Se povestea că Baranga, vrând să i-l toarne pe Zaharia Stancu, i-a cerut o audiență spunând că vrea să-l felicite personal de ziua lui. Ceaușescu l-a primit în picioare, i-a ascultat fraza de felicitare, i-a strâns mâna spunându-i mulțumesc și s-a-ntors spre masa de lucru, semn că audiența se terminase. Oricât de bun autor de replici era dramaturgul, a ieșit cu turnătorul-n gușă, exact așa cum intrase. N-a mai apucat să o facă, fapt pentru care a mai conlucrat fericit cu conu Zaharia încă multă vreme, pe aceeași bază de sinceritate colegială). Ce zici?

F.P. *Foarte nostim capitol de istorie literară; dar m-ar interesa și mai mult ce-ați convorbit cu Ceaușescu.*

C.L.Păi, asta-i, că n-am „convorbit” în adevăratul înțeles al cuvântului.

F.P. *Atunci?*

C.L. M-a poftit să iau loc, avea cartea pe masă alături de multe dosare aranjate pe căprării de secretari, cu aceeași meticulozitate de ordine militară cu care auzeam că, oriunde s-ar fi găsit, la reședința din

București, de la Snagov, sau alta dintre cele vreo patruzeci din țară, ei îi aranjau pe noptieră, alături de pastilele anticonstipante, cartea despre Napoleon, exact la pagina la care o lăsase noaptea trecută, oriunde în altă parte dormise.

F.P. *Dar ce v-a spus? Ce-ați aflat?*

C.L. Păi, dacă el m-a fiert pe mine, lasă-mă să te fierb și eu pe dumneata!... Mi-a mulțumit pentru carte mai mult demonstrându-mi că o are în atenție și m-a ascultat foarte politicos. Eu i-am spus direct cele constatate: Că Gheorghiu-Dej, pe unde-o fi întârziat că a ajuns tomnatec în București, nu mai era mare pagubă pentru istorie; dar Domnia Sa, Nicolae Ceaușescu, dacă a ieșit cu trei luni înainte din lagăr, desigur că a avut o importantă misiune de partid cu care se ducea la organizațiile aflate în libertate, făcând legătura cu conducătorii închiși și realizând o și mai puternică conjugare a acțiunilor glorioase pe care partidul le avea în ilegalitate, ajungând la victorie!...Nu?... Așa presupune toată logica faptelor pe care le deduc din imensitatea de documente studiate. Numai că n-am găsit nici un amănunt, nici un detaliu în această privință, și-l rog să-mi spună cum crede Domnia Sa că... Da: Cum crede Domnia Sa că...

F.P. *Iar Domnia Sa cum credea ?*

C.L. Păi asta-i, că mi-a răspuns cu întrebare. Cunoscuta lui șiretenie, cu care te privea oblic, a reacționat foarte inteligent, încât mi-a poruncit: „Dar dumneata, cum crezi?!”...- Cred că au fost acțiuni mari și susținute, de vreme ce partidul a ajuns să triumfe și să conducă țara până-n ziua de azi - m-am situat eu pe o anumită cale logică ce-mi mai atenua din constatarea pe care nu puteam să i-o ascund: ... Cred că trebuie să fi fost așa ceva, dar nu există nici un document, nici o mărturie, credeți-mă, am căutat și-n arhivele siguranței, și-n arhivele armatei, am stat de vorbă cu toți ilegaliștii implicați, dar n-am găsit nimic, nici o referire; de asta am apelat la dumneavoastră rugându-vă să vă amintiți tot; e un moment important din pregătirea actului de la 23 august și trebuie să-l prezentăm ca atare... Atunci s-a luminat la față și mi-a spus apăsând pe „r”-ul acela hârâit: „Ai dreptate; trebuie prezentat ca atare!”... – apoi , parcă autoconvingându-se și pe sine, în timp ce eu

notam de zor în carnetul cu care venisem sperând să-l umplu, a rostit și mai ritos: „Trebuie prezentate toate meritele luptei din ilegalitate; trebuie arătat eroismul și sacrificiile; trebuie ca tineretul să-nvețe bine din experiența mării istorii a partidului nostru, să ia exemplu și să ducă mai departe... Da: mai departe, bine educat, luând exemplul faptelor dinainte” ... Eram fericit; notam cu viteză și apăsare, ca să nu pierd ceea ce putea face din el un personaj adevărat al cărții, singurul despre care, cele trei luni lipsite de informație, puteau aduce ceva, față de cele nu deosebit de semnificative pe care le aflasem până atunci despre ilegalitate. Notam de zor...

F.P. *Și nu l-ați mai putut întrerupe, nu-i așa?*

C.L. O singură dată. Se oprise din vorbă, fiindcă vedea că nu mai notez. Iar el era obișnuit ca tot ce spunea, către oricine, să fie un fel de dictare. Cuvintele lui erau „indicății prețioase”, iar cei din preajmă nu erau în fața lui pentru dialog, ci pentru a nota. Știam asta. Circula o poveste cu Burtică și Ștefan Andrei care mai obișnuiau să se plimbe pe culoare schimbând păreri, fiindcă riscul de a fi ascultați și înregistrați era mai mic decât în birourile proprii. Ceaușescu tocmai pleca din sediu și, întâlnindu-i, și-a amintit ceva spunându-le: „Tocmai voiam să vă chem când mă-ntorc; notați că avem de făcut următoarele!”... Nepregătiți cu carnet de notițe, cum aveau obligatoriu când intrau la el, din reflex, ei au scos stilourile și s-au făcut a-și nota în palmă... Acum, în fața mea, un reflex al lui îi stopase discursul, pesemne remarcând că nu notez. Iar eu am profitat ca să spun: „Am despre dumneavoastră o informație prețioasă: sunteți primul nume din conducerea partidului care, după 23 august apare în presă, nu în comunicate oficiale, ci într-un reportaj, scris de ziariști. E vorba de ziua de 31 august când ați întâmpinat Armata roșie la Colentina”... I-a plăcut și mi-a confirmat: „Da, da; a fost o mare manifestare; am vorbit acolo”... „Din partea tineretului; dar ați vorbit și-n numele partidului?” – am îndrăznit eu obținând astfel un scurt moment de dialog; „Da – a spus el – am primit sarcina asta din partea tovarășilor ” ... Dar la întrebarea dacă era și Bodnăraș sau altcineva cu el (Cu Bodnăraș stătusem de vorbă de mai multe ori, dar n-am reușit nici o dată să aflu ce a făcut între 23 august și începutul lui Septembrie) și-a revenit din amintiri refuzând: „Asta trebuie căutat în documente”. A mai vrut să adauge ceva, dar eu scăpasem caii: „Voi căuta, tovarășe; important este că dumneavoastră

ați avut sarcina. Da, asta e important și de asta vă rog să-mi vorbiți și despre alte momente importante"... Dar, cum mă privea cântărindu-mă, sau cântărind ce să spună, am îndrăznit să adaug: „Totuși, de la 23 până la 31 august sunt zile bune, în care s-au întâmplat multe lucruri despre care nu știm nimic; zile în care partidul a acționat, iar dumneavoastră cred că ați fost în fruntea multor lucruri...”. Ideea cu „partidul a acționat, etc.” pesemne că i-a plăcut. Mi-a dat dreptate și mi-a ținut o teorie despre partid și despre acțiune, fără a pomeni nimic concret; nici o făptuliță, nici o vorbă despre el sau alții în acel răstimp de opt zile mari de vară și libertate pe care eu, în cartea mea le consideram „fierbinți”, deși știam că o delegație guvernamentală plecase la Moscova pentru armistițiu și nu se mai primise nici o veste despre ei, ba circula și bănuiala că fuseseră arestați... Dar, tot așa cum nu existase cândva nici o veste de acolo și nici o reacție aici, nu era nici o informație concretă în vorbele pe care le rostea ca un automat omul din fotoliul prezidențial. Mă făceam că le notez, mai reușind să am o ultimă replică de dialog, recurgând la un ton rugător: „Totuși, tovarășe secretar general, tineretul ar trebui să cunoască faptele...”. Mai proastă inspirație nu se putuse să am. Pentru că avalanșa de cuvinte a răspunsului s-a năpustit asupra tuturor teoriilor, asupra a ceea ce trebuie să știe și să învețe tineretul, a tot ce trebuie să constituie „exemplul faptelor noastre dinainte”, a tot ce „avem datoria să-i facem conștienți pe tineri că au moștenit"... Ce să mai vorbim?! Eu, care sperasem să aflu ceva din ce făcuse în toate lunile de vară de când fusese eliberat din lagăr, îmi dădeam seama că nu făcuse nimic; dar despre cele opt zile de după 23 august, chiar că nu-mi închipuiau că n-avea nimic de spus!... Încă mai speram să am măcar câteva amănunte cu care să completez tăieturile din presa vremii. Dar el – îmi blestemam ideea – tot trăgea cu generalități despre educarea tineretului.

F.P. *Juca teatru?*

C.L. Cred că nu; era un amestec de șiretenie țărănească în a ocoli și plăcere paranoică în a dicta ceea ce dorea el să facă alții.

F.P. *Așa că dumneavoastră notați, chiar dacă nu aveți ce.*

C.L. Notam de zor și când, în retorica lui, din fotoliul lui prezidențial, a ajuns a doua oară să spună: „...*Luând exemplul faptelor noastre dinainte...*”, mi-am permis să subliniez: ”Exact, tovarășe Președinte: Faptele!... Faptele cu care voi completa cartea la ediția a doua!... Pentru asta v-am cerut audiența și vă sunt recunoscător...”... Dar el era pornit. Discursul lui format din module pe care le știa bine pe dinafară, combinându-le altfel, sau repetându-le, în funcție de situația în care vorbea, se desfășura pe arii largi alimentându-i discursiva paranoie; și nu mai puteam să-l întrerup. L-am ascultat respectuos, cu supușenie chiar, însă, în afara câtorva semne cu care bifam unele formulări-tip ale limbajului de lemn, carnetul meu a rămas gol, în ciuda celor trezecișitrei de minute și nu știu câte secunde cu care m-a onorat, conform registrului de evidență al Cancelariei Prezidențiale... Despre Gheorghiu-Dej știam măcar că-și petrecuse eliberarea în chefurile mănăstirești și lumești, de asta întârziind să ajungă în București și să acționeze în vreun fel; dar despre Ceaușescu, nici măcar atât. La ediția următoare, nu puteam adăuga decât acest sfert de frază: „... a părăsit lagărul și... *s-a avântat în luptă.*”... Unde, cum, în ce fel? Să deducă cititorul! Eu eram la fel de concret cum fusese și el în șiretenia aia cu care privea la mine oblic, perorând lozinci și locuri comune... Vezi, au dreptate detractorii mei care folosesc din când în când această scrisoare: Nu merita să-i scriu atât de elogios!

F.P. *Chiar vorbiți serios?*

C.L. Poate că da; dar de unde aveam eu să știu că ei, preinșii ilegaliști, chiar nu făcuseră nimic, ci doar își clamau peste tot meritele?!... Că Pătrășcanu a fost un fenomen izolat de înțelegere politică a situației și tocmai de asta a plătit atât de crunt, sau că arestarea Antoneștilor a avut ecouri îndelungi, în periclitarea destinului țării?!...Eu speram să găsesc un personaj pe ale cărui fapte să mă pot baza. Și, doar ți-am spus: Nimic nu este mai important pentru autor decât personajele sale; iar aflarea motivațiilor lor cele mai autentice, este țelul superior pentru care autorul este în stare să facă orice. Ba chiar îl obligă profesia la așa ceva, cum îi obligă pe paparazi să sară garduri, să se ascundă-n tufișe, să fie insistenți, lași, lingușitori sau brutali, numai să reușească a fura imaginea. Aș spune că, la fel cum analistul politic scormonește prin orice mijloc spre a obține explicațiile autentice ale faptului politic, autorul unei cărți cu personaje trebuie să știe totul

despre ele, obligat de profesie să facă orice pentru asta. Ei bine, eu am scris o slugarnică petiție de audiență, cum se scria orice adresare către mai mari în epocă; dar în felul acesta ea a fost eficientă pentru că m-am putut convinge. Mi-am dat seama și ce hram purta personajul meu și care era adevărul istoric. Că m-am adresat cu temenele? Păi ce, eram primul?! Lucrasem o altă perioadă de mulți ani la documentarea pentru romanul meu medieval depre Dracula și aveam la dispoziție toate textele cronicarilor Curții Otomane care sunt pline de adresări către Padișah de genul: „Și ca să ajung la marea și fericita cinste de a putea săruta papucul Măriei Tale, dă voie umilului și neînsemnatului întrutotul supus care-ți sunt, să șterg cu părul genelor de la ochii mei praful de pe crupa fericitului armăsar pe care-l încaleci Măria Ta întru gloria lui Allah!”... Poftim: citește scrisoarea, pune-o într-un asemenea context și te vei convinge că e o biată banalitate pe care detractorii mei o lansează din timp în timp ca nouă descoperire, mai ales atunci când le sunt contracandidat.

F.P. Exact. Acum, că am epuizat subiectul personajului Ceaușescu, putem vorbi despre modul cum ați candidat recent la alegerile prezidențiale de la Uniunea Scriitorilor.

C.L. Putem; dar mai încolo. Deocamdată mai avem de lămurit câte ceva tot despre personaje, despre adevărul artistic, despre maniere literare și extraliterare, adică năravurile de ieri și de azi. Așa că închei cele despre „Romanul unei zile mari”. Pe atunci, el făcea parte dintre cărțile cu probleme pe care politrucii, chiar dacă nu-i ducea mintea la argumente suficiente de acceptare sau respingere, preferau să le refuze, ca să nu-și bată singuri cuie-n talpă. Bube-n cap însă aveau încercând a pune batista pe țambal când spuneau că nu există oferite spre publicare asemenea cărți. Iar noi, autorii, nu puteam demonstra contrariul decât obstinând ani întregi în chinurile și compromisiunile necesare pentru a obține publicarea cărții. Chiar și cu concesii pe de o parte, pentru a reuși publicarea și, mai ales, recunoașterea unor adevăruri pe care și voiam să le spunem și aveam obligația de conștiință să o facem, de vreme ce ajunsesem a le scrie; ajunsesem să ne dăm seama de ele și aveam obligația să le explicăm pentru cititor. Așa că nu trebuia să ne lăsăm ruși de cititorii noștri prin cenzură și trebuia să facem orice ca să obținem publicarea. Era greu; dar după ce, în fine, reușeam, aceiași oameni care ni le ținuseră sub obroc le treceau la „realizări”; cărțile erau

catalogate în rezumate care spuneau numai pe jumătate ce conțineau ele, adică ce era convenabil pentru regim și interesele lui. Iar apoi, alte articole critice preluau asemenea formulări oficiale, autorii lor nemaifiind obligați să dea vreo atenție de fond textului integral.

F.P. *Chiar așa?... Păi dacă ziceți să continuăm pe tema personajelor și năravurilor din epocă, spune-ți-mi: Chiar credeți că se poate scrie despre o lucrare literară numai după titlu, după o mică prezentare de catalog editorial sau o sumară răsfoire?*

C.L. Păi cititul, ehe, mai ales cu sublinieri și însemnări pe margine, e o trudă, nene!... Parcurgerea prozei a devenit un chin pentru performerii speculațiilor ușoare. În tinerețe, când voiam să mă amuz cu vreun asemenea amic îi spuneam : „Ia apucă-te tu numai și transcrie un roman de-al meu, și-ai să vezi ce muncă este pentru un nechemat!”... Cultura formată din prefețe definește dintotdeauna această categorie intelectuală.

F.P. *Și eu care credeam că superrezumatele de astăzi sunt numai o invenție a internetului!... Se practica, deci, dinaintea inventării acestui modern suport tehnic?*

C.L. Prefețele făcute din prefețe, care la rândul lor citau alte prefețe, constituiau practica multor grămăticii pomeniți când îți vorbeam despre cele patru categorii în care împart eu autorii de critică sau de așa zisă critică literară. Proletcultismul făcuse un ritual din asta, ca să explice cititorului cum trebuie să înțeleagă izul comunist din orice operă clasică. Se formase astfel o adevărată industrie de ciubucari de pe marginea literaturii, care-și arondau clasicii monopolizându-i. Nu vorbesc de Neculuță și Păun-Pincio în care se specializaseră marii critici de la partid care, când aveau nevoie de bani îl întrebau pe editorul din subordine: „Când îmi mai scoți un Neculuță?!”... Apoi avea grijă ca apariția să fie mai la-nceputul anului, fiindcă erau bani mai mulți și nu se tăia din onorarii. Cu timpul, însă, am început să-l aud și pe câte unul din generația noastră spunând: „Bolitineanu al meu”!

F.P. *Dar astăzi?*

C.L. Cred că mentalitatea asta ciubucărescă se continuă cu succes la două dintre cele patru categorii de critică despre care ți-am vorbit. Viața

trepidantă a superficialității noastre nu lasă timp de citit nici măcar pentru cronicarii care trăiesc din asta. Ca dovadă, uită-te la majoritatea recenziilor din reviste cum se reped asupra poeziei. De ce? Tocmai pentru că volumul de poezie, după ce că e mic, se pretează de minune la răsfoit și, dacă pretinzi că ai fler, în câteva minute scoți patru-cinci citate de strofe pe care îți bazezi demonstrația critică și e ca și gata recenzia, ca s-o închei cu una dintre frazele tip despre „*evoluția autorului în contextul poeziei contemporane*”... Aprecierea prozei e dificilă tocmai pentru că nu permite așa ceva; meandrele metaforei ei sunt mult mai greu de depistat de la o primă ochire, lectura și meditația asupra ei se impune; de unde și ocolirea asumării răspunderii critice în cazurile de bună credință, când respectivul nu-și construiește textul critic din divagații, supoziții, generalități și o catalogare apriorică a autorului.

F.P. *Adică, ați vrea să spuneți: „Să vorbești despre autor și despre operă fără să-i cunoști personajele”?*

C.L. Văd că m-ai înțeles. Într-adevăr, asta am vrut să spun: Că autorul, cel puțin acela de factura mea, pe lângă faptul că se referă cel mai bine la destinul unei epoci ilustrându-i trăsăturile sau aspirațiile prin modul cum își creionează și își pune în acțiune personajele, se și exprimă în legătură cu epoca prin destinul personajelor sale. În construcția unui roman, așa cum trag eu concluzia după ani și ani de practică, din confruntarea personajelor cu epoca rezultă metafora pe care cartea vine să o reprezinte, proaspăt și original, atunci când iese de sub tipar. Pentru că, invers ca la cronicar unde „*omu-i sub vreme*”, ambiția lui de creator de personaje, în aparență, scoate omul de sub vreme, punând vremurile, tot în aparență, sub destinul personajelor. Si chiar are un asemenea drept, de vreme ce el le crează pe acestea, reflectând în ele vicisitudinile epocii.

F.P. *Și aveți de la critică pretenția de a înțelege lucrul acesta, nu-i așa?!*

C.L. Bunul simț m-ar obliga să răspund negativ, pentru că, de la critică, autorul nu trebuie să aibă nici un fel de pretenții. Cel mult, unele răspunsuri pot veni tot prin personajele sale. Și, tocmai datorită faptului că arta prozatorului constă în a se exprima prin caracterele pe care le crează („*Emma c'est moi!*)... Comentăm aprecierile critice răspunzând

cu arta pe care o practicăm; așa că dă-mi voie să menționez aici cele douăsprezece titluri ale prozei care alcătuiește acest ciclu recent încheiat: ***Ciclul păcatelor mai noi*** cuprinzând ***1100 de pagini despre FAPTELE de arme ale unor civili în SECOLUL războaielor mondiale, sau ce înseamnă PUTEREA*** prescurtat prin cele trei substantive scrise cu majuscule și argumentat prin punerea în frază/acțiune de verbele scrise cu literă mică. Aceste titluri, despre care se va vedea că s-au adunat încă de la debutul meu cu roman în 1954 și s-au întregit într-una până la această publicare în 2014, acoperă exact șaiszeci de ani. Indiferent dacă în acest răstimp am scris și alte cărți, am avut preocupări și-n alte domenii, scriitorul care sunt a depănat șaiszeci de ani de observație, de meditație de elaborare pentru întrunirea laolaltă a acestui ciclu, cu semnificațiile pe care titlurile lui le capătă prin punerea laolaltă. Este vorba și de semnificațiile artistice care mă preocupă, dar și despre semnificațiile sociale de care nu mă ascund și de la care nu mă dau înapoi. Așadar, cele douăsprezece titluri sunt: „***Pe altarul revoluției***”, „***Ochiu Dracului sau ce înseamnă puterea***”, „***Hirsutul cel incognito***”, „***Noapte și Noiembrie***”, „***Glonțul și gândul***”, „***Cap pătrat sau fața medaliei***”, „***Începe politica***”, „***Puterea***”, „***Această viață sentimentală***”, „***Vremea rostirii libere***”, „***Politrucul***”, „***Rănille soldaților învingători***”. După cum se vede, sunt zece cărți publicate și înainte de 1989, ca dovadă nu numai că nu mi-e rușine cu personajele pe care le-am creat, ci subscriu și astăzi la destinul lor și la metafora pe care fiecare dintre acestea o reprezintă în confruntarea cu epoca. Și mai sunt două scrise în anii aceștia, când, apărând noi documente despre mișcările revoluționare de la începutul secolului trecut, despre tradițiile reale ca și despre provocările oculte care au condus la ele, despre misterele declanșării primului război mondial și crimele care au urmat răsturnărilor aduse de el, mi-am permis retroviziunea peste acel sfert de veac despre care am vorbit. Astfel, acțiunea din cărțile ciclului se petrece de la rezonantul 1907 până la și mai rezonantul atentat de la Sarajevo; de la venirea lui Lenin pe ușa din dos a revoluției declanșate împotriva țarului până la crimele staliniste; de la mișcările sindicale și intelectuale de stânga, cu pregnantă tradiție în țara noastră ca și în toată Europa, la extremismele fasciste și bolșevice care se reunesc în interese până la declanșarea celui de al doilea război mondial. Ajung astfel la agresivitatea exportului de revoluție prin servicii secrete, oameni cumpărați și măsuri abuzive impuse cu tancurile, referindu-mă cu precădere la istoria țării pe care o

cunosc și la personaje a căror psihologie am cunoscut-o până și pe propria mea piele. Acesta este, în viziunea mea, SECOLUL, comentat prin FAPTELE lui pentru PUTERE.

F.P. *Și personajele trec dintr-o carte în alta, sau se perindă generații, așa cum se întâmplă în orice roman-frescă?*

C.L. Trebuie să mărturisesc faptul că am ezitat mult în fața termenului de „frescă”. Și nu din pricina tehnicilor pe care ea le presupune în pictura murală, ci a accepției foarte bine explicată în materie de proză prin multitudinea personajelor și efectele artistice de glisare de la o epocă la alta, sau de la un mediu la altul, oglindind alegoric evenimente și mari perioade de timp. Termenul de „frescă literară” a căpătat o accepție atât de bine definită încât mă tem de el în egală măsură în care nu găsesc altul. Mă încurajează doar faptul că, în domeniul inițial, acolo de unde a pornit fresca, adică în arta plastică, adaptările și căutările de materiale, tehnici și modalități noi de exprimare sunt continue, acceptând subramuri creatoare care pun în valoare originalitatea fiecărui artist. Dar, despre asta, adică despre situarea pe un singur perete, vom mai discuta. Deocamdată avem personajele și, în legătură cu ele pot răspunde cu fruntea sus, ca o mamă căreia nu-i mai pasă în ce maternitate i-a născut, sau în ce școală i-a educat, nici măcar prin ce chinuri sau greutăți au trecut, de vreme ce îi sunt alături și viața merge cu ei înainte. Pentru că eu nu le-am creat ca să fac servicii cuiva, ci ca să mă pun în serviciul epocii pe care-o reprezintă cu toate aspectele, și mai limpezi și mai contradictorii. Din acest motiv am uzat de personaje din toate categoriile produse de epocă. Pentru că pe mine mă interesează și victima și călăul; și țăranul supus unui destin teluric și fiul său disperat că i se strâmbă destinul tocmai când a ajuns cărturar; și profitorul mărunț și licheaua căutătoare de profit personal sub toate formele, și activistul sau liderul sindical mânat de intenții umane care se lovește de acesta; și omul care a avut o viziune prea mare și prea livrescă trăgând ponoase de pe urma ei, și victima peste care trece tăvălugul istoriei, și cinicul care prin slugărnicie de partid face cea mai mare carieră. Eu nu mai fac greșeala pe care au făcut-o unele dintre personajele mele, să le supun unei selecții arbitrare de cadre scriind numai despre unii ei, dacă vreau frescă, fie că o numesc sau nu o numesc așa, am obligația să-i văd pe toți cei care au existat în epocă și, pe măsura capacității mele artistice, să-i găsesc fiecăruia și

justificarea sau motivarea ca personaj. Nu ne jucăm cu istoria ne mai scriind despre secretarii de partid, numai pentru faptul că nu mai vrem să auzim de ei; și nici ne mai referindu-ne la stânga fiindcă ne-ar place acum să fim considerați de dreapta!... Asta trebuie să fie clar chiar și celor care nu au vreme să citească o mie o sută de pagini în care, culmea, eu am pretenția că mă exprim pe scurt.

F:P: *Iar eu v-am îndemnat să vă exprimați și mai pe scurt despre acțiuni și despre personaje: Au ele continuitate de la o carte la alta, se repetă, revin, își duc destinul dintr-una-ntr-alta?*

C.L. Răspunsul propriu-zis e negativ: Nu toate personajele au continuitate de la o carte la alta și sunt chiar cărți centrate pe personaje de sine stătătoare. Unitatea - despre care am spus câte ceva la început, vorbind despre efectele artistice subliminale și voi mai spune încă ceva mai la urmă - încerc să o creez prin trăirile pe care i le confer cititorului și prin propria lui meditație asupra modului cum își pun personajele probleme existențiale. Sunt personaje principale-n câte o carte, pe care abia le mai pomenesc în altele, așa, ca un semnal subliminal pentru cititor că vor reveni cândva, când acțiunea altei cărți o va cere. Sunt și personaje care aparțin numai unuia sau altuia dintre momente, dar se continuă prin altele de aceeași categorie sau de aceeași mentalitate. Sunt, de asemenea, drame comune, trăite de personaje disparate sau comunicări de natura subconștientului între personaje care există magic în spațiile diferite ale unor acțiuni diferite. Dar toate aceste concomitențe își au rețeaua lor nevăzută în concepția mea despre ansamblul acestui ciclu, despre întregul pe care el îl reprezintă, atât în contextul operelor mele definitive cât și în fața cititorului care, neavizat, le preia ca atare. Totul subsumându-se în scopul provocării de interes pentru urmărirea firelor nevăzute ale unei acțiuni care are desfășurarea geometrică și calendaristică ascunsă sub impresia „întâmplătorului” din viață. Care întâmplător, însă, e foarte bine condus; numai că de niște legi care nu țin de raționamentul imediat și terre-a-terre, ci de un inefabil care își are logica lui. O logică cu atât mai evidentă cu cât actul de lectură se produce alături sentimentului participativ al meditației asupra destinelor propuse, conducând până la completarea lor așa cum o poate face imaginația fiecărui cititor în parte. Sunt personaje care ar putea apărea și chiar părea de la început ca agreate sau neagreate, ca pozitive sau negative, conform celui mai manicheist mod de gândire; și numai

meditația asupra lor și a locului lor în cadrul evenimentului respectiv, numai situarea lor într-un complex de împrejurări care face apel la rezonanțe din amintirile proprii ale cititorului, sau lecturile sale, pot schimba unghiul de vedere asupra lor. Sunt, în același timp, personajele mele, cu care m-am pupat, m-am ciondănit, m-am confruntat și m-am complăcut o viață întreagă, în contextul unui asemenea secol.... Iar, pe de altă parte, sunt cărți întregi dedicate câte unui personaj care, în altele, are parte doar de câteva rânduri, ca și ciocniri între personaje ce se răsfrâng asupra altora cu care, în aparență, nu ar avea vreo legătură. Dar, mai ales, sunt pagini albe între cărți, între părți, între capitole, pe cât de mult dedicate meditației cititorului atent, pe atât de inutile celui care vrea doar să se distreze, sau să câștige un ban pe o recenzie făcută după ureche. Nu e ușor, recunosc; dar m-a fascinat elaborarea acestei tehnici, uneori insolite, alteori deliberat preluate: Tehnica povestirii continue de fapte cât mai diverse caracteristice epocii dar, care, până la urmă, trebuie să creeze senzația de coerență.

F.P. Ați putea-o rezuma, sau măcar defini?

C.L. Pentru toate acestea aveam nevoie de un câmp de exprimare foarte bine definit și nu e nici o exagerare, nici o provocare inversă, când vorbesc despre minimalism. Pentru că, dacă îndrăznesc la termenul de „frescă”, o fac numai cu precizarea absolut necesară de „frescă minimalistă”. Am discutat mult despre acest minimalism și încă mai discut cu scriitori pe care-i preocupă o asemenea modalitate de exprimare literară, adresată neliniștilor din spiritul contemporan. Dar exemplul și argumentul cel mai clar, mai ales pentru noi, românii, este opera lui Brâncuși care ajunge la superlativul minimalismului în exprimarea artistică, preluând, la rândul-i, acea sugestivă simplitate de exprimare din tradiția artei noastre populare. Preluând-o cu asemenea inspirație încât, de la strălucitorul minimalism atotcuprinzător al „măiestrelor”, ajunge la monumentalul minimalism al Coloanei sale. Poate că asta mă încurajează să folosesc paradoxala formulare de: „frescă minimalistă”. De acord?

F.P. De acord; încercând să vă dau dreptate, înțeleg că, aici, mai încheiem o parte a discuției noastre. Promiteți să revenim, să ajungem la o a patra?

C.L. Promit. Așa cum te rog și pe dumneata să promiți că vei mai medita asupra minimalismului ca șoc pentru graba consumatorului de artă contemporană. Pe această temă, cum am spus, port mai recent o corespondență cu Dimitrie Grama, unul dintre inițiații pe care i-am descoperit târziu, ca rod al unei inițieri făcută de mine cuiva, într-o perioadă străveche și revoluționară... Am discutat pe atunci despre minimalism cu Mihai Ungheanu care era o minte aparte în critica și istoriografia literară, știind să pună accentul pe elemente de filosofie a culturii și chiar de sociologie a culturii. Apoi, de la Mihai Ungheanu a preluat Artur Silvestri tentația de a aprofunda minimalismul, mai ales în poezie. Dar cu el n-am apucat să discut decât puțin, luptele fracționiste scriitoricești rupându-ne. Apoi l-am descoperit pe Dimitrie Grama, medic român în străinătate care n-a uitat să cultive limba română și a debutat fulminant la maturitate. El a purtat cândva discuții cu Silvestri pe tema poeziei minimaliste, apoi le-a continuat cu mine care eram interesat să lărgesc și referirile și punerea în practică.

4. POLITOLOGIA, CA ROD AL DEZAMĂGIRILOR POLITICE

F.P. Cu toate că și până acum, oricum am abordat temele literare, preocupările ce respiră din romanele dumneavoastră, personajele dumneavoastră, subiectele în slujba cărora dumneavoastră conduceți acțiunea lor, de multe ori ne-au condus tot spre sociologia exprimată prin literatură sau dezbătută în literatură, sau constituind temeiul unei anumite literaturi, deschidem un capitol aparte, precum și lista cărților semnate de dumneavoastră are un capitol aparte care ține de tratarea unor probleme sociologice și de analiză moral-politică. Cred că a venit momentul să enumerăm aici titlurile unor broșuri teoretice sau chiar programatice, ale unor volume de eseuri politice, analize socio-morale sau pamflete pe asemenea teme, teze de filosofie politică personalistă și chiar cursuri universitare, pe care le-ați publicat în ultimii 25 de ani și care sunt deosebite de romanul cu subiect politic ce v-a preocupat mereu: „O țară bogată cu țărani bogați”, „Democrația locală”, „Fii risipitori ai Europei”, „Au avut românii norocul unei revoluții?”, „Re-introducere în Personalism”, „Ipoteza Personalismului Diacronic”, „Idei personaliste de actualitate în opera lui C.Rădulescu-Motru”, „Bunul comun și binele comun”, „Studii, metode și ipoteze de filosofie personalistă”, „Începuturile ziaristicii în România” (văzute ca act de politică națională), „Societatea civilă transnațională”, „Societate civilă, Meritocrație, Democrație reală”, „Despre meritocrație, sau palide reflexiuni despre meritocrație în umbra deconcertantă a nemeritocrației”, „Persoana umană și pragmatica dezvoltării durabile”, „Secolul și Democrația”, ca să nu mai vorbim de revistele „Albina

românească” dedicată emancipării satului românesc și „Pluralitas” dedicată cercetării filosofice personaliste, cu pertinente referiri la filosofia dezvoltării sociale, ca și despre cele trei volume în care sunt adunate pamfletele din rubrica permanentă pe care o țineți în presă : „În gura leului”, cu precizarea directă a subintitulării „Cronica politică a anilor 1992 -2004” sau, respectiv, a altor ani consemnați. V-aș pune o întrebare delicată, raportându-mă și la informația biografică a preocupărilor universitare pe care le-ați avut în ultimii douăzeci de ani, predând atât la Școala Națională de Științe Politice și Administrative cât și ca visiting-professor în străinătate: Constituie acestea numai o preocupare de specializare universitară, sau se conjugă aici observația scriitorului cu cea a cetățeanului activ?

C.L. Și de ce ar fi delicată o asemenea întrebare?

F.P. Pentru că ambele direcții presupun o ambiție destul de mare iar, la un loc, chiar o ambiție exacerbată.

C.L. Dacă iei lucrurile astfel, ai dreptate. Dar dacă te gândești că ar mai exista și alte direcții, atunci s-ar putea să nu mai fie vorba de ambiții, ci de sentimente mai modeste.

F.P. De exemplu?

C.L. De exemplu dezamăgirile.

F.P. Dezamăgirile sunt niște concluzii și stări de suflet de pe urma faptelor de viață. Ele fac parte dintr-o altă...

C.L. Stop. Nu spune vorbă mare!... Dacă o pornim pe tema asta s-ar putea să iasă un roman în loc de un răspuns la întrebare. Chiar ar suna bine un titlu precum „Romanul dezamăgirilor”.

F.P: Chiar așa. Cum se văd dezamăgirile la scriitorul Corneliu Leu?

C.L: Făcând ceea ce n-ar fi trebuit să facă și amestecându-se-n politică.

F.P: Regrețați o asemenea decădere?

C.L: Nu regret niciodată nimic din ce-am făcut. La fel cum n-avem ce regreta nici măcar lucrurile făcute fără voia noastră, de vreme ce și de pe urma lor se pot trage concluzii înțelepte. Spun asta în principiu: că „se poate”, adică; și nu că neapărat...

F.P: *Am înțeles. Cu alte cuvinte, ca la „Ingeniosul bine temperat”, dezamăgirile după dumneavoastră...*

C.L: Da, dacă sunt ținute-n frâu, sau bine direcționate, ar putea produce energii... Vezi dumneata, dezamăgirile fac parte din actul critic prin care fiecare minte activă trebuie să abordeze viața. Cum spui dumneata: acele concluzii de pe urma faptelor de viață. Fiind chiar o formă concluzivă venind din partea fiecărei persoane atente și responsabile față de aceste fapte de viață prin care trece, ele pot rămâne în sine, sub forma nemulțumirii exprimate și fără prea mare câștig social chiar dacă sunt făcute publice. Sau, dimpotrivă, pot căpăta latura pozitivă a stimulării căutării unor soluții care, ulterior, chiar să devină folositoare din punct de vedere social. Depinde de firea omului. De critica de dragul criticii sau de formele constructive pe care le capătă sesizarea faptului sau stării de fapt care te nemulțumește. Nu vreau să mă laud cum că aș fi chiar dintre aceștia, capabili să vină cu o soluție la orice. Față de multe dintre faptele sau persoanele care mă nemulțumesc, reacția mea este să mă rezum la a le înjura. O înjurătură sănătoasă care, în măsura în care mă delimitează de ele și de ei, mă și răcorește. Dezamăgirea, însă, e o treaptă mult mai avansată a nemulțumirii, iar manifestarea ei pasivă ar putea să însemne abandon, dezarmare, neputință. Ei bine, așa ceva eu nu vreau să-mi permit și, atunci, mă simt obligat să vin cu soluții. Sunt sigur că o asemenea intenție civică au textele și cărțile pe care le-am scris în acest sens, de la o asemenea intenție provenind și un anume caracter programatic și un anume caracter didactic, tot așa cum, când experiențele de viață caută cristalizare pe linie literară, ajung la metafora narațiunii sau a evoluției personajelor.

F.P. *Vreți să ne rezumați cât de cât, sau să vorbiți despre aceste cărți, ca să le putem înțelege mai bine?*

C.L. Sincer să-ți spun: nu. Pentru că ele nu sunt ca literatura pe care o scriu și o pun în vitrină, ca s-o ia cel pe care îl interesează; cel care e obișnuit să o savureze și are – ca să vorbim tachinându-ne – viciul

acesta artistic de a devora romane rafinându-și gusturile. Textele celelalte, mai direct exprimate și adresate, de vreme ce vin din dezamăgirile pe care le simt împreună cu cei din jur, sunt strigăt și chemare; ele constituie un apel pronunțat ritos, pe care-l doresc cât mai bine cunoscut și cât mai bine comentat de concetățenii mei cărora mă adresez. Discursul lor e altul și se vrea direct. Așa că aș prefera să-i fac să le citească spre a-i atrage să și răspundă la ele. Prefer, așadar, să nu vorbesc despre ele, ci să mă rezum doar la , așa cum am spus, dezamăgirile care m-au condus către ele. Pentru că, și dacă am vrut să atrag atenția asupra unor adevăruri nemulțumitoare, și dacă am încercat să formez studenți, sau alt fel de acoliți intelectuali în spiritul unei construcții socio-politice superioare, am făcut-o din nevoia de militantism civic, care nu ne permite să abandonăm sau să dezarmăm. Dezamăgirea poate fi o realitate; covârșirea persoanei umane de către ea, poate deveni însă o mare dramă socială, cu consecințe nefaste pentru majoritate și satisfacții total nemeritate tocmai pentru cei care produc asemenea dezamăgiri. Omul, care nu trebuie să cedeze în fața unor asemenea vicisitudini, are dreptul să procedeze cum crede de cuviință, dar să procedeze!

F.P. Vă înțeleg: Titlurile enumerate vă arată cum ați procedat. Aici enumerăm racilele împotriva cărora ați scris. Sunt în primul rând, dacă nu cumva mă înșel, dezamăgiri de natură politică....

C.L.O mare primă dezamăgire a fost modul în care partidele care au apărut, sau au reapărut pe eșichierul politic postdecembrist, populându-se cu membri ai partidului unic au recurs la procedeele caracteristice aceluia care, combinate cu un anume pragmatism prost înțeles drept contrariu doctrinelor chiar și în anumite politici occidentale, le-au subminat identitatea și combativitatea, subminându-le până la urmă chiar în întregime și făcând un talmeș-balmeș de pretenții ideologice lipsite de orice fond. Ba, mai rău: până la urmă lipsite și de morală. Modele de oameni politici nu am avut decât vag. Comunismul avusese grijă să decapiteze neamul de o asemenea elită. De fapt, dacă analizăm acest comunism, el nu este o ideologie, cum a clamat cu vehemență și nu este nici măcar o teorie aparte, cum a afirmat și s-a străduit mereu să pară, ci este doar o strategie de cultivare întru rău a persoanei umane, a dresării ei pe poziții conflictuale și suspicioase una față de alta, a

învăjbirii pe interese personale și comunitare, pe care o mână de oameni să le arbitreze dominând.

F.P. Aceasta este, de fapt, concluzia pe care o trageți și în ciclul cel mai recent de romane – al „păcatelor mai noi”. Hai să detaliem puțin!

C.L. Exact. !... Comunismul livresc, ajuns în faza sa de ascensiune bolșevism, are origini strict militare, de supunere la ordin prin regulament și nu de filosofie politică. El nu a fost o ideologie decât prin ce puteau comanda niște politrucii militari care, în numele unor lucruri pe care nu le-au învățat, comandau armatelor proletare pe care le înregimentaseră înainte de a fi învățat ce-i munca, ura omului față de om. Nici un partid comunist nu a fost o formațiune politică, ci una militară temeinic răsmilitarizată, cu ierarhii și căprării de necomentat, ci de executat, cu un generalissim care vorbea la tribună nu ca să convingă ci să dea ordine, cu executanți slugi în sus și tirani în jos și, numai de formă, regulamentele lor militare se numeau statute. Era o militarizare a clasei muncitoare și, în continuare, a întregii populații, ca să lupte pentru îngrădirea libertăților ce li se promiteau, să se controleze om pe om sub ochiul atent al politrucului și să-și fie unul altuia santinelă față de lumea liberă care nu trebuia văzută decât prin ochii comandanților. Iar aceștia o descriau critic drept „niet cultur”, convingându-i pe bieții înregimentați îndobitociți de raționalizarea veșnică a alimentelor și precaritatea îmbrăcăminteii, că bunăstarea de dincolo era expresia putreziciunii și că supunerea față de partidul care îți revela această putreziciune te obliga la vigilență față de cei din jur, ca să-i miroși dacă ar tânji după așa ceva și să-i demaști, luându-le tu porția din ziua în care erau executați. Comuniștii își denumeau „partid” ceea ce era, de fapt, o primitivă căprărie militară în slujba unei dictaturi torționare care a consolidat cea mai mare prăpastie între clasa birocraților profitori și populația famelică, permițându-și chiar s-o numească mincinos: „visul de aur al omenirii”. Cât despre organizațiile de bază, le numeau ei „celule de partid”, dar erau, de fapt niște detașamente militare organizate din oameni castrați de inițiativă și dresați la acte mecanice în fața comenzilor, tocmai pentru că totul a pornit pe baza militară a țărilor sărace unde stagiul în armată era și forma de educare a populației. Iar, educația făcându-se prin acești politrucii, conducea într-o singură direcție: A decrepitudinii morale supuse față de ordin și lipsită de acea legătură sufletească cu semenul, ceea ce întărea ascultarea numai față de

dresor și golea ființa umană de sentimentul solidarității. Bolșevismul nu s-a plămădit în sânul mișcărilor clasei muncitoare cum pretinde livresc; ci s-a plămădit în armată și ca o armată. Demonstrează aceasta din belșug atât istoria războiului civil fratricid din Rusia începuturilor de „soviete” cât și „Marele Marș” al armatelor lui Mao pentru cucerirea interioară a Chinei, la care se adaugă, în nuanțele respective, istoriile ascensiunii comunismului în alte țări unde, prin internaționala comunistă se finanțau provocări. Din toate aceste grave malformații sociale, rezultă un produs uman degradat, de „oameni fără Dumnezeu” cum tradiția noastră etichetează definitiv orice strâmbare siluită spre rău a ființei umane. Iar această malformație, din păcate se transmite și nu se schimbă de la o generație la alta. Așa că, indiferent dacă ne-am eliberat de comunism, trebuie să înțelegem că am moștenit o societate strâmbă, cu spor de reacții rele în psihologia umană. Acestea se simt în toată politica de astăzi și, din păcate, în toți politicienii de astăzi, care duc țara de râpă, fără să existe pentru electorat un altfel de model care să poată fi urmat înspre o posibilă vindecare. Uitați-vă la reacțiile milităroase din repetatele gesturi de dictatură guvernamentală, uitați-vă la totalitarismul de bun plac din politicile fiscale, uitați-vă la nepăsarea inconștientă din politicile administrativ-financiare care vin ca din partea unor oameni care ar urî în continuare producția liberă de mărfuri și ar avea alți indicatori, precum cei dați cândva de partid, decât produsul intern brut!...

F.P. *Înțeleg că vorbiți despre pericolul unor sechele de lungă durată.*

C.L. Da. Am făcut această paranteză ca să deducem de unde vine degradarea umană a dezinteresului pentru semen, a încercării de demascare a lui și astăzi cu intenția certă de a-ți ascunde propria vină. Adu-ți aminte de demascările din primul deceniu de după 1989: Foștii milițieni nu vedeau nimic politic în funcția lor opresivă dând vina pe securiști, cei din justiție care condamnau țărani pentru cote și păscut pe avutul obștesc (de fapt, pășunea care li se furase) dădeau vina pe milițienii care-i arestaseră, foștii paznici de pușcărie se considerau oamenii ai muncii care nu făceau decât să execute ordinele judecătorilor, psihiatrții sanatoriilor de nevroze l-au slujit doar pe Aesculap, profesorii de marxism erau numai pedagogi, ziariștii de partid făceau doar operă informativă, economiștii care semnav raportările false

ale creșterii nivelului de trai erau doar oamenii cifrelor, iar poeții de curte abonați la omagii, o făceau numai pentru că așa îi inspira muza.

F.P. Era momentul când încă se mai vorbea despre o lege a lustrației.

C.L. Nu spun asta pentru ca, neapărat, să ne punem cu toții în cap cenușa recunoașterii colaboraționismului, ci din nevoia mai importantă de a evalua de unde vine perfidia și demagogia care triumfă în viața de astăzi, de unde vin și minciunile guvernamentale dar și credulitatea alegătorului care îi iartă cu convingerea că, într-un fel sau altul oricare e uns, așa că n-ai de unde găsi unul mai breaz. Asta e urmarea, asta e produsul uman (sau dezuman) al statului militarist-comunist în care toți eram niște rezerviști, luați la reinstruire permanentă ca să rămânem, pe cât cu puțință „soldați disciplinați ai partidului conducător”. Sigur că, din asemenea situații de obligare la colaboraționism și la lipsă de șira spinării, există oameni care au știut să se țină deoparte și să iasă cu demnitate. Ceilalți, însă, chiar justificați de modul cum se dădeau posturile într-un aparat totalmente etatizat, mai ales cum se puteau menține ele sau obține avansările, trebuie să găsească măcar o cale decentă de a ieși, sau a face uitate momentele penibile la care au fost obligați să se preteze și nu să arate cu degetul către ceilalți, despre care au impresia că au făcut compromisul mai mare decât cel făcut de ei. Există și un mod decent de a uita prin faptă nouă vicisitudinile la care, chiar forțat, ai contribuit, decât să tot trăiești cu intenția de a te dezvinovăți pretinzând mahalagește și provocator că alții au făcut-o mai grav, în speranța că se va uita de tine. Aceasta e nefasta amprentă caracterologică pusă de psihologia regimului trecut, în vreme ce creștinismul cel din totdeauna de la Mântuitor încoace, crede în convertire și în fapta umană determinată de ea și nu în învrăjbigerea dintre cel convertit și cel care nu a făcut-o încă. Din păcate, conceptul nostru național cu „capra vecinului” s-a legat și cu cel al desolidarizării comuniste privind demascarea „paiului din ochiul celuiilalt”; meschinizarea s-a produs prin întinderea răului societății de turnătorie și lovitură sub centură; iar politicianismul nou profită de toate aceste stări degradante pentru a ne minți și a ne fura în continuare, prin aceeași metodă a deturnării atenției cu demascarea altuia și a sfidării mincinoase în locul propriei tale convertiri în bine... Constatare de zece ori mai frecventă atunci când e vorba de guvernare și de resorturile puterii.

F.P. Deziluzia dumneavoastră, ca de altfel a multora dintre noi, provine din faptul că ați fi sperat într-o redresare morală mai rapidă?

C.L. Vezi dumneata, comunismul stâlcise mentalitatea comună după mentalitatea șefilor dictatoriali și, în fiecare colectiv se conturau prea bine veleitățile celor care tânjeau după o mică putere, făceau tumbe populiste în fața colectivului și giumbușlucuri de supușenie față de superiori și și-o instaurau când reușeau. Cam dintre aceștia se alegeau birourile de partid și tot dintre aceștia, instinctul lor arivist lucrând, s-au ales și colectivele CPUN – parcă așa se chemau – care s-au autoinstaurat la conducerea fiecărei instituții sau întreprinderi. Era, cu micile excepții ale unor oameni cinstiți, dobândind normal, prin proprie conduită, sufragiul populației, nimic altceva decât iuțeala de mână sau obișnuința de a cădea în picioare, care nu avea cum să nu funcționeze într-un mediu debusolat, necontrolat, ba chiar agitat de manipulări nefaste. În redacția mea, i-am surprins cum s-au ales ei între ei, aceiași care se aleseseră la ultimele alegeri de B.O.B. Nu vreau să lungim poveștile astea care au fost mii, în orice loc și localitate. Mici schimbări de genul: fostul președinte de sindicat a devenit șeful fostului secretar de partid, dar ambii decidenți puternici în CPUN; și, doar în unele cazuri împingând în față, dar tot ca să conducă ei, pe unul care fusese mai rezervat în elogii, sau spusese bancuri politice. Așa s-au petrecut lucrurile peste tot. Mă rezum la exemplul redacției unui important cotidian din provincie unde câțiva carieriști, în frunte cu unul care, ne având condei, se băga mai mult pe treburile de partid și ajunsese secretar BOB: au dat-o afară pe șefa redacției, o profesionistă care-i ajutase să se afirme și l-au pus redactor șef exact pe cel care fusese secretarul de partid, raportând guvernului Roman că s-au luat măsurile necesare. Iar, toate astea s-au întâmplat la începutul începutului, nu cu vreo intenție, ci ca o mișcare naturală a instinctelor de parvenire (sau de păstrare a parvenirii). După aceea, când partidele s-au radicalizat definindu-și contradicția de interese (folosesc această expresie pentru că, de afirmat doctrinar nu poate fi vorba), n-a mai existat nici o stavilă. Unii s-au lăsat ca proștii măcinați pe dinăuntru de năravuri absolutamente bolșevice, excluzându-se care pe care și fărâmițându-se; iar alții au pândit la cotitură, au pus mâna pe guvernare, și-au băgat la pușcărie șefii din eșalonul întâi și au ajuns ei, cei din eșalonul doi ceaușist, plus toți promițătorii tineri intriganți de la u.t.c., „implementatorii” capitalismului în România, formând o rețea de

interese și averi atât de bine țesută încât, pe lângă că-ți rupi dinții-n ea și astăzi, se diversifică și se înmulțește amoebic exact pe structura genei cinismului carieristo-demagogic comunist.

F.P. *Considerați asta o trăsătură generală a carierelor făcute după 1989?*

C.L. Este doar un aspect, care ține de tupeu, de instinctul urmăririi interesului, de psihologia carierismului. Îl putem considera fenomenul obiectiv și de masă al dării din coate cu aspectele lui contradictorii: Dai din coate ca să afirmi ceva, sau dai din coate ca să obții ceva. Ca amprente dubioase asupra evoluției lucrurilor, aș mai atrage atenția asupra a două alte trăsături ale epocii, care și-au exercitat mult mai nociv rolul acid dus până la eroziunea subțirilor temeieri de democrație care existau: Prima se leagă de întrebarea pe care i-am pus-o de mai multe ori prietenului meu vechi Toma George Maiorescu. I-am pus-o, tocmai pentru că, în acea perioadă, viața ne distanțase și n-am avut cum să trag concluzii personale. Întrebarea, pe care simt nevoia să o mai pun și astăzi, sună în felul următor: „Domnule, cum Dumnezeu, dintr-un grup reprezentând o singură generație, adică, chiar oameni de-un leat, ajungând a fi camarazi printr-o existență apropiată câțiva ani de viață și prin studii comune, cum se-ntâmplă cu o clasă, sau cu o serie universitară, oameni care s-au cunoscut bine prin tinerețea comună a schimbului de idei, a exprimării de opțiuni, a sentimentelor de solidaritate și contingentă și de formare intelectuală, a amintirilor comune și a tuturor celorlalte legături sufletești pe care ți le dă tinerețea comună – deci, cum oare, exact la asemenea oameni care fuseseră împreună la studii în URSS, deodată s-au putut ivi atâtea concepții politice diferite, încât să formeze un eșichier uriaș de partide, cum apăruse după 1989?!”... Pun această întrebare și dau exemplu numai persoanele pe care le cunosc, din domeniul meu sau din domenii apropiate mie, adică dintre cunoscuții mei care au fost selecționați având „dosare bune”, pentru a fi primul eșalon de tineri ai acelor ani cărora să li se dea șansa să studieze în străinătate. Și nu oriunde, ci în marea Uniune Sovietică!... I-am fotografiat pe aceștia în postura de după 1989 și încep cu cel mai reprezentativ, cu Ion Iliescu, care le-a fost și șef, ca președinte al organizației studenților români din URSS. Au fost mulți dintre ei în FSN dar, pentru alegerile legislative care aveau să-i dea într-adevăr longevitate și identitate politică, Ion Iliescu a ridicat steagul

PDSR-ului. La care n-au răspuns, dintre cei formați ca și el și trăiți împreună cu el în căminele studențești sovietice (fac o paranteză etimologică: „camarad”, nu-i așa că vine din spaniolă, de la *camara* = *cameră*, adică cel cu care împarți camera, somnul, ai lucruri comune, petreceri comune, ajungi la bucurii și tristeți comune și la tot ce te unește între cei patru pereți) decât, dacă nu mă înșel, Dan Marțian și, dintr-o generație de specializați mai tineri tot în marea uniune, Solcanu. Ceilalți congeneri apropiați prin acest destin și-au demonstrat imediat alte orientări. E vorba de mulți, din diferite domenii dar, cum am spus: mă rezum doar la cunoscuții mei: În timp ce Ion Iliescu și-a ales din cioburile partidului unic PDSR-ul, Toma George Maiorescu a devenit președinte de partid ecologist; Domokos Gheza a devenit președinte la UDMR; Gheorghe Stroia a devenit ideologul și organizatorul partidului lui Verdeț, Ioan Grigorescu a plecat tot din pulover și s-a făcut președinte la Mișcarea pentru Pace; Gheorghe Vitanidis reprezenta minoritatea elenă; Ștefan Tcaciuc pe cea ucraineană, Sergiu Celac era ministrul de externe al lui Petre Roman; Mircea Răceanu trecea de partea celorlalți, în Piața Universității; alți specializați în diplomație la Moscova devin consilieri ai lui Ion Rațiu, pentru Partidul Național țărănist din care se vede clar ce au făcut, iar criticii literari marxști au împânzit liberalismul bătându-se în piept cu doctrina lui până ce au făcut-o să eșueze. Ca să nu mai vorbim de aceia care și-au folosit în direcții mai oculte studiile militare de la Moscova. În fine: unul Gheorghe Ioniță, care suferise împreună cu ei suspiciunea din ultimii ani ai lui Ceaușescu, își face un partid la Bacău, altul - Safir, la Craiova; și câți alții n-or mai fi fost! Ținând seama și de faptul că toți aceștia nu au avut numai o tinerețe comună, ci și apoi au fost legați prin mai multe decenii de existență în aceleași plutoane - adică și atunci când erau colegi de guvernare primind importante funcții guvernamentale la întoarcerea de la studii sovietice, ca și atunci când, raportându-i-se că printre ei se aflau și agenți racolați de KGB, Ceaușescu i-a pus pe linie secundară și sub observație - înseamnă că acești oameni au avut toată viața mulțumiri și nemulțumiri comune, amintiri și demersuri comune, veleități, aspirații și îngrijorări comune care i-au unit, i-au făcut să se simtă un întreg, cam cu aceleași idei și tendințe care, atunci când s-au putut manifesta politic, avea temei în sufletele lor și devenea o forță.

F.P. Dar ei s-au răsfiat în partide de tot felul.

C.L. Ca să fiu malițios: Nu știu dacă termenul militar, când se confirmă intrarea în vigoare a unui ordin este „răsfirare” sau „fiecare la locul ordonat”; și nici măcar nu știu dacă, la ora aceea, mai era cineva pe undeva care să dea comanda: „Răs-fi-ra-real!” care ar fi trebuit să vină din partea KGB-ului ce-i pregătise pe unii dintre ei... Dar, în acest context, întrebarea mea se continuă cu constatarea diferenței dintre ceea ce s-a întâmplat în general în istorie cu reprezentanții multor generații care, din camarazi de învățătură au devenit și camarazi întru aducerea unei doctrine politice noi și întru concepția revoluționară comună cu care s-au unit în câte un partid care servea afirmarea națională. Exemplul pașoptiștilor care, de la Paris au ajuns la Partida Națională este și concludent și suficient pentru a comenta următorul scenariu: Ai un grup de prieteni, cu amintiri și idealuri comune din tinerețe, ai apoi și experiențe comune în viață care te conduc la nemulțumiri față de dictator și, deodată, apoi, vine vremea cand poti face ceva. Cum procedezi? Nu e firesc sa-l cauți pe fiecare, sa va spuneți unul altuia „vremea noastră a venit” si sa porniți o acțiune comună?... Ei bine, asta rămâne foarte dubios pentru mine: Inseminarea lor diversă, în diverse culori politice, și chiar naționaliste, cu caracter separatist, ca sporii într-o bine dirijată bio-programare. Numai că bioprogramarea este un element natural, iar programări din astea, pe interese politice, le fac, de obicei, serviciile secrete. Marile servicii secrete ale marilor puteri. Numai în romanele gen „*political fiction*”, doi pionieri din același eșalon devin comandanți de armate adverse în țările cu juntă militară. Dar și acolo, până la urmă, happy-endul este că sunt plătiți de același trust care, prin lupta lor își face reclamă la armament.

F.P. *Păi acesta-i chiar romanul dvs. „Insulele”.*

C.L. Posibil. L-am scris în anii '70. Înseamnă că am fost un vizionar

F.P. *Să ne întoarcem la întrebarea majoră și reală pe care v-ați pus-o: Ce v-a răspuns vechiul dumneavoastră prieten?*

C.L. Domnule, eu am spus că l-am întrebat!... Am spus că i-am pus întrebarea de mai multe ori, dar nu că mi-ar fi și răspuns la ea. Cu punerea de întrebări ne putem lăuda mulți; important e să putem spune ce răspunsuri am primit. Așa, întrebări, i-am pus eu atunci si domnului Iliescu!

F.P. *Ce întrebări i-ați pus domnului Iliescu?*

C.L. Rectific: I-am pus o întrebare. Era un moment de acalmie în timpul primului său tronson de prezidență, marcat ca temporar, doar până la alegeri. Presa începuse să publice diferite variante de relatare și interpretare a evenimentelor din Decembrie, cu contradicțiile a diverși autori care-și afirmau acum diversele lor scenarii. Vă dați seama că mă interesa în mod deosebit. Era exact domeniul meu de roman-document. Publicasem ediții repetate din „*Romanul unei zile mari*” în care reconstituiseam, pe bază de documente, evenimentele de la 23 august așa că aceste evenimente pe care aveam chiar șansa să le fi trăit personal la maturitate, îmi deveneau și mai la îndemână pentru o carte asemănătoare. Fișam totul, luam informații de la toți participanții, cerusem aprobarea procuraturii de a sta de vorbă și cu cei încarcerați, provocam dezbateri, ceream audiențe, vizionam și revizionam, ca la masa de montaj, programele televiziunii din acele zile; o documentare imensă se structura în capul și-n hărțile mele, ca să vorbesc despre laboratorul scriitorului de actualitate, făcut cu fervoare, la cald. Atunci a apărut o punere la punct a domnului Ion Iliescu. Întrebat despre diversele variante care circulau în legătură cu modul în care se declanșaseră evenimentele, dumnealui a refuzat spunând „N-am eu timp acum să stau o oră și să spun cum a fost istoria”. Cu asta, pe lângă că a închis robinetul oricărei scurgeri de informații din parte-i, mi-a tăiat și mie orice entuziasm în speranța de a afla ceva real și a pune pe hârtie ca atare: Atunci, câtă vreme momentul era fierbinte; dar obligându-mă la condei obiectiv; nu cu supoziții și exagerări într-o direcție sau alta, cum, de fapt, s-a scris.

F.P. *Și ce-ați făcut?*

C.L. Am pus întrebarea ca titlu la un articol pe care l-am dat să fie publicat în „*Adevărul*” unde eram tocmai la începutul unei colaborări. Întrebarea, ca și titlul articolului în care, ca autor al mai multor romane de reconstituire istorică argumentam (naiv) de ce avem nevoie de adevărul istoric (repet: naiv ca și cum, în ciuda faptului că asta se știe prea bine, putem spera la așa ceva!...), îl întrebam retoric pe domnul Iliescu: „***Nu aveți timp, o oră, pentru adevărul istoriei, Domnule Președinte?!?***”

F.P. *Și ce v-a răspuns?*

C.L. Domnule, ți-am mai spus: E vorba aici de întrebările pe care le-am pus, nu de răspunsurile pe care nu le-am primit! Eu spun ce știu. Fapt este că, punând această întrebare, a încetat și colaborarea mea cu proaspăt apărutul ziar „Adevărul”, care și-a dat arama pe față abia când a început „Piața Universității”.

F.P. *Asta ar fi, după cum v-ați exprimat, una dintre amprentele dubioase care impietează asupra momentului.*

C.L. Da; ca să ne exprimăm politicos în legătură cu spionajul și provocările serviciilor secrete, pe plan extern.

F.P. *Și a doua?*

C.L. A doua, vine din plan intern, de la, fie misiunile, fie instinctele de salvare ale securiștilor noștri; proprii agenți provocatori; neamestecați cu provocările dinafară, dar și instruiți ca atare și cu propria psihologie bine fasonată pentru diseminarea unei existențe sociale nesincere, suspicioase și lipsite de solidaritate umană, extirparea încrederii persoanei umane în semen și multe alte asemenea trăsături cuprinse în sintagma „*Suflete fără Dumnezeu*”, atât de convenabilă statului polițist.

F.P. *Vorbiți de modul în care s-au implicat asemenea oameni?*

C.L. Vorbesc, de fapt, de modul cum s-a distrus, sau s-a autodistrus, partidul celor mai mari speranțe postdecembriste: PNȚ-ul care ar fi avut toate atuurile să devină cu adevărat, în fondul politic și nu doar prin inițialele pe care și le-a adăugat, un reprezentant sincer pentru România al mișcării Creștin-Democrate. Acesta ar fi fost partidul chemat să reprezinte și să explice românilor ce însemna marea mișcare internațională a Democrației Creștine, care era pe atunci adevăratul garant al unor politici echilibrate de centru și de reală dezvoltare europeană.

F.P. *Vă referiți la conducătorii PNȚ-ului din acea vreme?*

C.L. Sper că ai observat și până acum: Fiindcă vorbesc doar prin întâmplări personale, le iau numai din lumea noastră personală a scrisului, ziaristicii și vieții redacționale. Nu mă încumet să mă exprim

în legătură cu personalități pe care nu le-am cunoscut bine; așa că voi da un singur exemplu pe care-l cunosc din lumea noastră.

F.P. *Lumea scriitoricească?*

C.L. Da: L-am iubit foarte mult pe nenea Nicu Carandino, rafinat specialist și comentator de teatru, om de vastă cultură politică, mare pamfletar și publicist pentru democrație și pentru poziția responsabilă a intelectualului, victimă inocentă a unei provocări polițisto-politice în pregătirea mârșavă a procesului lui Iuliu Maniu, care l-a costat 17 ani de temniță grea și domiciliu forțat. În acea perioadă eram vecin cu doamna Lili Carandino, superba actriță cu expresie impenetrabilă rămasă pe chipul ei din momentul când fusese arestată împreună cu el în odioasa provocare ce li s-a înscenat, ca să se dea amploare unui proces al unicei șanse pentru democrație a românilor, pe care o reprezenta la ora aceea Maniu și manismul. Scăpată mai înainte din anchetă, ea venise acasă și ne dădea uneori vești despre el, de la Sighet, sau din reclusiunea în Bărăgan. După ce a ieșit din închisoarea unde Iuliu Maniu i-a murit în brațe și s-a reintegrat în viața scriitoricească purtându-se absolut camaraderește și de la egal la egal cu toți tinerii care-l invitam sau îl înconjuram cu drag la masa de la Casa scriitorilor, i-am admirat condeiul la fel de tânăr ca-n vremea când îi era armă de luptător, slujind acum, în cărți, mari spații de cultură; dar, din discuțiile cu el, politologul, am învățat lucruri care nu se scriau în manualele vremii. Am aflat ce era democrația-creștină ca focar de democrație europeană și chiar ca rezolvare a dictaturilor pe care le trăise continentul; am aflat raționamentele marilor oameni politici occidentali, despre care „Scânteia” nu scria decât sub formă de pamflet, am aflat că, încă imediat după primul război mondial a existat un Don Stourzo, mare oponent al lui Mussolini, care s-a opus fascismului făcând apel la sentimentele de unitate creștină ale catolicilor împotriva răului, apel din care a rezultat prima formă a doctrinei creștin-democrate, ca și despre teoria statului în slujba omului, făcută nu demagogic-marxist, ci democrat-creștinește de Jacques Maritain. Fusese un gazetar democrat (unii îi spuneau chiar de stânga, fiindcă venea din spița lui Cocea) și s-a manifestat ca un antifascist convins, care a studiat toate căile căutate de politicieni și filosofi împotriva totalitarismelor. De asta a și fost trimis în lagăr sub regimul antonescian. Iar luciditatea în căutarea unei politici românești de afirmare l-a făcut să nu se încânte în marșurile victoriei de

moment și ale întâlnirii pe Elba, ci să simtă imediat celălalt pericol de dictatură, de data asta și cu perfidă desnaționalizare, pe care-l aducea „eliberatorul sovietic”. Și, tot lucid, militant, a văzut salvarea României din acest mare și ancestral pericol de la răsărit în Maniu, tot așa cum Malraux a crezut în rezistența Franței prin De Gaulle. Relația lui cu marele politician român până în ultima clipă a aceluia, a fost și ideatică și de acțiune. Iar după ce a făcut din „Dreptatea” un mare port-drapel, provocându-i-se arestarea, când a apărut în fața tribunalului care l-a condamnat la temniță grea, el i-a replicat procurorului care-l tot eticheta la modul general, ca și pe ceilalți: „dușman țărănist”. N-a vrut să se lase confundat cu politicienii de rând care serviseră acel partid urmărind și interese personale și a cerut să precizeze că el e „înainte de toate manist și numai după aceea național-țărănist”. Fixând astfel locul marelui om alături de care era judecat, în fruntea speranțelor României, și nu a unui singur partid. Cu alte cuvinte, făcându-și până și în fața instanței rolul de ideolog, adus de Iuliu Maniu tocmai pentru întărirea și lărgirea acțiunii acelui partid și subliniind importanța națională a persoanei-simbol în acel moment politic, pentru întreaga rezistență românească împotriva bolșevismului. Poate că asta i-a atras rezervele unor oameni care vedeau mai limitat și mai interesat decât el cariera făcută în interiorul partidului.

F.P. Vreți să spunei că nu era tipic pentru liderii de partid a căror popularitate ține și de modul cum membrii care îi ascultă își fac pe lângă ei interesele?

C.L. Cam așa ceva. Nu era politicianul tipic, cel cu meritele, compromisurile și defectele respective și nici măcar nu avea ambiția de a se recunoaște în această categorie. Dar, prin pasiunea și capacitatea sa de a analiza cu luciditate politica, fapt care l-a făcut să vadă în Maniu salvatorul ei la acel moment, încercând să-l impună așa cum au făcut și alte popoare europene cu Churchill, cu De Gaulle, cu Adenauer, cu de Gasperi, cu Papandreu, adică să dea o asemenea talie și direcție politicii românești, dar să înțeleagă și pasul modern, echilibrat, pragmatic și antiextremist care se făcea prin democrația creștină, el era cel mai indicat a deveni continuatorul necesar al politicii maniste, aducând soluții providențiale pentru reafirmarea partidelor istorice.

F.P. Era și un caracter combativ?

C.L. Pot spune că am avut privilegiul să-i simt franchețea de om de caracter în mărturisiri și aprecieri sincere despre diverse momente politice, pe care Marin Preda chiar i le-a preluat în pasaje din „Delirul”... Când, după 15 ani de cenzură și respingere, am reușit să public „*Romanul unei zile mari*”, despre a cărui existență el știa, tot așa cum știam și eu despre memoriile lui, primul exemplar cu dedicație, la el am alergat să i-l duc... Era firesc, deci, ca în zilele Crăciunului lui 1989, să năvălim la el împreună cu Petre Stoica și Marin Bucur. Mai bine zis, să năvălim peste îngrijitoarea care îl ținea strict la pat în urma unei boli care îl slăbise. Dar evenimentele îi insufleseră putere. Era bucuros și chiar gata să coboare, iar noi îi aminteam că era cel mai în vârstă membru rămas dintre frunțașii PNT, cel mai devotat apropiat al lui Maniu care-i lăsase ultimele cuvinte testamentare, vicepreședinte al Asociației Ziariștilor Profesioniști și deținut în lagărul de la Târgu-Jiu în timpul războiului, Director general al Naționalului și al tuturor teatrelor și cel mai combatant ziarist anticomunist după război, candidat pe listele PNT la ultimele alegeri democratice, victimă, vreme de două decenii, condamnat de bolșevici la temniță grea. Un palmares impresionant la cei 84 de ani, prin care, bine înțeles că îl vedeam în fruntea partidului fiind, evident, personalitatea pregnantă, cu nimb, în egală măsură intelectual și politic, de talia altor mari rezistenți europeni ajunși după război în fruntea partidelor lor. El era atât un cult și lucid gânditor politic, dar și un luptător care și-a probat curajul în arena publică rămânând ca personalitate bine conturată în memoria anilor '40 – '50; era cu adevărat stegar și doctrinar al manismului, plus președinte de vârstă printre septuagenarii celui alt eșalon de partizani ai lui Maniu... Din păcate, nu s-a întâmplat deloc așa. I s-a recunoscut funcția de director onorific la „*Dreptatea*” care reîncepea să apară și, căreia, efectiv, el i-a dat primele direcții. Apoi, foarte repede, făcându-ne pe foarte mulți să simțim un prim semnal necurat, numele i-a fost șters și din acea funcție onorifică. Instigările securiste se infiltraseră din păcate în acel partid chiar de la bun reînceput, ceilalți conducători ezitând între adevărata intransigență și populism, fără să-și pună problema că veninul foștilor torționari pe care îi acceptau absolvindu-i de păcate, era fatal unui adevărat democratism.

F.P. *Credeți că au fost infiltrați? Pe ce vă bazați?*

C.L. Nu știu în ce măsură au fost infiltrați de cineva dar, de infiltrat, sigur lucru că s-au infiltrat. Dacă nu ca program al vechii securități, oricum prin carierism și instinct de conservare frizând chiar nesimțirea prin care cucereau camaraderia unor oameni curați, dar naivi, pe care pe urmă, așa cum se vede bine la resturile acestui partid, i-au spurcat cu năravurile lor diversioniste, cu fățărnicia slugarnică și cu cinismul dizolvant al căutării avantajelor și privilegiilor. Pentru că, dacă îți amintești, atunci a apărut acea categorisire ultradușmănoasă din punctul de vedere al intereselor de coeziune a societății românești, de: „securiștii noștri și securiștii lor”, fiecare pretinzând că ai lor erau cei buni. Din păcate, nu era vorba de „ai lor”, ci de ei înșiși care se infiltrau conferindu-și acest calificativ. Și nici măcar numai de securiști, ci de oameni cu mentalitate nocivă, distructivă și dizolvantă din punctul de vedere al intereselor adevăratei democrații. Mercenari sau agenți dubli ai dreptei și ai stângii, învrăjbindu-le în interes personal, carierist. De abia acum câțiva ani, când s-a pus mai puternic problema lustrației și a listelor CNSAS, iar unii au considerat că vor fi iertați recunoscând, ne-am dat seama că aproape întreaga conducere a redacției de la „Dreptatea” era formată din foști agenți ai securității. Cum să nu se dizolve în acest mod orice bună inițiativă patriotică și democratică?!... Atunci însă, posibil că intuiam, dar nu ne dădeam seama exact de acest pericol. Am rămas perplecși față de înlăturarea brutală a lui nenea Nicu, lipsită de orice respect față de meritele lui în partid; act abject produs în același timp în care, cei cărora, de la Timișoara, li se cerea lustrația, făceau carieră ca proaspeți creștin-democrați. Chiar dacă nu ne e clar ce orizonturi politice ar fi dat unui asemenea partid acest om care i se dedicase - și i se dedicase fără a se gândi că fățărnicia de a-l considera mai bolnav decât era avea, pe de o parte, intenția de a-l scoate din jocuri iar, pe de alta, interesul dirijat de a nu întări o asemenea mișcare de atracție națională - astăzi, vedem clar nu numai în ce hal de nefericire au dus acest partid, dar cum au reușit să facă să nu existe în România nici un fel de doctrină creștin-democrată...

F.P. Era important pentru moment? Doar și-n Europa, democrația-creștină a translat spre Partidul Popular.

C.L. Dar la noi a translat spre partide populiste de joasă calitate! Acesta, cred eu, e răul cel mai mare: Chiar dacă democrația creștină ia astăzi alte forme, electoratul românesc habar nu are de această mare

experiență democratică a unei doctrine bazate pe morala creștină și morala religioasă în general, care a ajutat la pasul hotărâtor de a rupe Europa de dictaturi. Venind din credințele mai vechi ale moralei și democrației, readucând în grija pentru persoana umană fireasca iubire de aproape dar știind să nu calchiece, să nu implice și să nu ocupe cu nimic locul religiei, ci declanșând resoartele politicii militante, democrația creștină a venit să compenseze și ceea ce nu era umanist în liberalism, dar să și dezvăluie soluția livrescă și populistă a modului cum aborda comunismul ideile umaniste, sau făcea caz de ele coborându-le în demagogie și în materialism vulgar. În felul acesta, a oferit o nouă cale (strict politică, nu spirituală) lucidă și pragmatică pentru electoratul european derutat după prima și apoi cea de a doua conflagrație mondială și, mai ales după experiența dictaturilor care pot ieși din populismul socialist, cum s-a întâmplat și cu fascismul și cu comunismul. Democrația creștină a fost soluția ideală pentru o cultură politică europeană în aspirațiile democratice, nu numai pentru cei care au îmbrățișat-o, ci și pentru alte mișcări tradițional-democratice care s-au întărit și s-au definit mai bine, injectând astfel pluralismul în spiritul cetățenesc și-n practica electorală și întărind vigilența cetățenilor de rând față de greșelile care pot conduce la dictatură.... Cam așa ceva discutăm noi pornind de la ineputabilul depozit de cultură politică pe care Carandino nu numai că și-l însușise, dar avusese din păcate timp, în pușcărie, să și mediteze la el.

F.P. Era, în fapt, un analist politic de mare rasă, nu? Se vede și din volumul lui de memorii.

C.L. Amintindu-mi ținuta lui intelectuală și de amplă informație academică, dar și de abordare directă, gazetărească, în limbajul ziarului și nu al speculațiilor sofisticate, mi se face milă de mulți dintre confrății noștri gazetari de astăzi care se numesc analiști. El știa, avea intuiția marii necesități electorale a informării populației prin idei simple, clare și mai ales de diversitate în puțința de alegere a fiecăruia. Și credea (se vede și din culegerea lui de articole din '45 – 47, ani postbelici când li se mai puteau spune lucrurilor pe nume), în puțința de a-l lumina pe alegător cu idei clare. Țsta este de fapt rostul partidelor: Să lumineze electoratul dându-i cultura politică necesară pentru o viață electorală pluralistă; și nu să-l manipuleze spre interese meschine, mafiote, cum se configurează astăzi. Pentru că, acea cultură politică elementară, prin

care o societate poate conta pe responsabilitatea electoratului ei, o face fiecare partid în direcția doctrinelor lui, iar cetățeanul alege. Acesta este rostul campaniilor electorale: Un rol cu adevărat educativ, de „luminare” a fiecărei persoane în legătură cu soluțiile pluraliste care există în democrație; și nu lipirea de afișe cu mutrele unor candidați simpatici sau antipatici mituind cu ulei și zahăr!... Făcând parte din acea categorie de politicieni onești, atenți la emanciparea electoratului, conu Nicu Carandino, cum accepta el să i se spună cu franchețe și prietenie, ar fi putut face asta: Campanie electorală pentru educarea politică a populației și nu pentru manipularea ei. Cel mai mare dezavantaj în psihologia noastră politică actuală, care creează în mod redundant confuzie atât în guvernare cât și în atitudinea electoratului românesc față de ea este, după mine, regretabilul eșec al PNȚCD. Sub guvernele Ciorbea, Radu Vasile, și cel de salvare Isărescu, lumea n-a văzut decât bâjbâieli și nereușite, neputându-și da seama ce însemna, târziu importata la noi, doctrină democrat-creștină. Printr-o inconștiență a conducătorilor acestui partid și o sabotare atentă a celor care s-au infiltrat pe lângă ei, românul habar n-are nici astăzi ce înseamnă o asemenea doctrină. Cât de mult a fost ea cizelată, adaptată împăcării tradiției cu modernitatea, înțelegând revoluția ca inovație și act firesc de înnoire, și nu ca anarhie distrugând tot trecutul, numai pentru a face unora interesul de a-i confisca bunurile. Câtă liniște socială, provenită din solidaritatea și respectul față de semen, încearcă ea să aducă, văzând viața ca o continuitate între ceea ce se conservă tradițional și ceea ce se construiește căpătând forma noului. Față de ideile de distrugere ale celor care, chipurile, se afirmă în numele revoluției, accentele ei politice sun puse pe construcție, tocmai pentru a face capitalismul acceptabil față de fireștile cerințele de stânga și a asigura în cadrul existenței lui de piață liberă un stat consecvent popular, care să nu mai prezinte riscul de a fi deturnat spre dictatură. Habar nu au de toate astea și puțin le pasă de apartenența formală a unuia sau altuia dintre partide la internaționala respectivă, exact cum nici acestora nu le pasă, sau nu sunt capabile să dea măcar vreun semn că ar cunoaște această doctrină, nicidecum că ar vrea să o aplice cumva-unde. Și, atunci, greșim, dacă dăm un vot de blam, măcar așa, pentru consolarea noastră personală, acelei tactici de putere din interiorul PNȚCD, de a marginaliza și apoi îndepărta un om care avea și calități de fruntaș și calități de mare analist politic, și calități de bine cultivat doctrinar, cum a fost Nicolae Carandino?... Nu comentez nici intențiile concurențiale pe funcții, nici invidiile sau

resentimentele personale. În discuția asta, noi am abordat lucrurile ca doi oameni de presă, fiecare cu amintirile lui, așa că nu-mi permit decât, reportericește, să relatez faptele: Pe Nicolae Carandino îl îndepărtezi și, fiindcă poți fi un foarte bun fruntaș de partid fără să ai și calități de ideolog, poți conduce fără să fii tu personal analistul situațiilor politice, angajezi oameni cu asemenea atribuții.

F.P. Păi, parcă îmi aminteai că au angajat foștii analiști de la aparatul PCR sau securitate.

C.L. Tocmai prin asta ne dăm seama de dublul eșec și nu-mi mai permit nici glumițele cu „securiștii lor și securiștii noștri”, nici măcar folosirea termenului generic de „securiști”. Pentru că nu e vorba numai de oameni care au lucrat în aparatul de opresiune al vechiului regim; când vorbești despre un domeniu nu poți generaliza și trebuie să recunoști că, într-adevăr, oamenii sunt și buni și răi oriunde. E vorba, însă, de oameni preluați din conducerea politică a vremurilor dictatoriale, care era o conducere de opresiune. Astfel, opresori erau mulți alții care „aplicau linia partidului” și nu numai cei din aparatul specializat. E vorba de „politrucul” inventat de bolșevism, răspândit în toate domeniile, ca instructor de partid, secretar de partid, locțiitor politic, agent de informare politică, polițist, supraveghetor sau lider de sindicat care nu mai avea nici un rost pentru că nici sindicatul nu mai avea rostul de a-i apăra pe angajați, ci de a apăra regimul de crâcnelile angajaților. Securiștii veneau de-abia la urmă, ca să-i miroasă și să-i umfle pe cei recalitrânți. Acest politruc, acest „om de partid” cu diferite titulaturi se distingea de ceilalți prin faptul că aceia trebuiau numai să execute ordinele muncind, în vreme ce el putea să nu muncească având situația privilegiată de transmitător de ordine și, în același timp, capătă conotații dominatoare și opresive asupra vieții în comunism, tocmai prin faptul că își aroga dreptul să facă oricui, cu forța „educație” bolșevică. Numai bolșevică și numai într-o direcție interesată, obturând puțința omului de a avea o informație generală asupra lucrurilor și ideilor în circulație; mono direcționată fără puțința de comentarii, chiar dacă numele i se mai schimba în „educație marxistă” sau (mincinos cu desăvârșire) „educație muncitorească”. Politrucul care te „educa” până când recunoșteai că albul e negru!... Din păcate, exact dintre aceștia, primindu-i sau chiar atrăgându-i cu nemiluita în rândurile sale, PNȚCD a înlocuit ceea ce vârful lui din

totdeauna, Iuliu Maniu, reușise să facă prin aducerea lui Carandino printre fruntașii țărăniști, printre intimii săi și, fără voia lui, printre camarazii lui de celulă. Poate că unii dintre cei admiși, atrași sau chiar plătiți din banii generosului Ion Rațiu, chiar și-au îndeplinit datoria și au încercat să facă analiză conform doctrinei care li se punea la dispoziție. Dar la modul mercenar. Fără credință în acea doctrină și fără a fi capabili să exprime vreo idee care să stârnească entuziasm electoral. Pentru că, oricât ar fi de pragmatică politica, doctrina, dacă n-o simți, dacă nu crezi cât de cât în ea, nu devine credibilă din parte-ți. Citiți culegerea incendiarelor articole de fond din „Dreptatea” anilor ’45 – ’46 publicate, din păcate după stingerea lui Nicolae Carandino și, nu numai că vă veți convinge de asta, ci veți vedea diferența ca de la cer la pământ între a ști să teoretizezi pe orice idee (mai ales așa, ca la învățământul seral PCR) și a ști să trăiești cu adevărat ideea respectivă, luptând pentru ea. Cu defectul nostru de intelectuali care „vedem idei”, putem considera că acesta este idealul de om politic, chiar dacă i-o iau uneori înainte cei care au studiat în direcția sfărâșurilor politice, despre care spun cu toată conștiința că sunt necesare și ele.

F.P. De vreme ce ați conștientizat atunci aceste devieri dăunătoare, cum ați reacționat?

C.L. A fost o primă dezamăgire de care nu ne dădeam seama prea bine, dar în cercurile intelectuale începuserăm să discutăm pe seama faptului că, un partid mai mare spărgându-se în unele mai mici, unii lideri se pretindeau la modul caraghios un fel de ceaușești mai mici. Cât, despre „semnalul necurat” primit prin rapida marginalizare a lui Carandino, semnal care, chiar dacă nu ne dădeam seama prea limpede ce se întâmpla, a oprit atunci entuziasmul nostru, al multor intelectuali, față de acest partid, el n-a făcut decât să se confirme apoi, când la liberali au izbucnit „demascările și excluderile reciproce”. Aveau o tentă leit stalinistă, care au ținut fărâmițată și anulată multă vreme cealaltă concepție magistrală a unei societăți democratice: liberalismul.

F.P. Ei n-au avut un Carandino.

C.L. Așa e viața: Unii nu-l au, alții nu-l prețuiesc!... Dar atunci, îți spun: pentru impunerea unei idei, cum era absolut necesar la noi după vidul jumătății de veac de obscurantism, necesar ar fi fost să-l punem cât mai mult în valoare pe cel care știa să trăiască ideea. Lăsându-se

impresionat, sau influențat și votându-i deseori pe ceilalți, poporul are, totuși, nevoie de asemenea oameni în momentele lui cruciale, când sinceritatea se sublimază în solidaritate, frăție și încredere reciprocă. El simte sinceritatea trăirii unei idei și începe să creadă în ea chiar dacă încă n-a înțeles-o în toate resorturile ei. Cei care își dau seama afirmă, și nu de acum, că în 1989, românilor un asemenea om le-a lipsit. Un Walessa, un Havel care să ridice flacăra lui Pallach, un Senghor sau un Mandella și, chiar, din alt unghi al istoriei, un Juan Carlos (poate vom vorbi cândva despre exemplul spaniol foarte valabil pentru români, nu ca monarhie ci ca mod înțelept de tranziție) – și nu ne poate acuza nimeni că părtinim afirmând că majoritatea acestora au fost mai mult oameni de atitudine exprimată-n idei convingătoare, decât oameni de simplă carieră politică. Au fost, întotdeauna, ceva mai mult decât oamenii de aparat propagandistic sau organizatoric, oamenii de club, de tactici subterane sau de aranjamente de cabinet.

F.P. Credeți că, dacă am fi avut o asemenea personalitate providențială, ea ar fi atras electoratul, indiferent din ce partid ar fi făcut parte?

C.L. Poate că, în acele momente, era indiferent de la ce partid și de la ce doctrină vine semnalul libertății. Important era ca el să fi fost puternic. Și, într-adevăr, în primele zile, chiar în primele săptămâni, putem spune că a fost foarte puternic. Atâta vreme cât era un cor, izbucnind din piepturile tuturor. Dar, la un moment dat, mișcarea populară are nevoie și de un solist, sau de niște soliști ale căror arii să devină criterii reprezentative. Populația entuziasmată nu crede în comunicate transmise din birouri unde se aranjează lucrurile la secret. În acel moment, cred, ca să fac un neinspirat joc de cuvinte, lucrurile au început să fâsâie spre FSN și entuziasmul a slăbit prin indiferența față de ce personaj de mâna a doua vine la conducere. Ne-am resemnat cu gândul că nu avem o asemenea personalitate, i-am acceptat pe cei din eșalonul doi de la PCR și UTC care fuseseră învățați de mult prin tupeul arivist al activistului să aștepte cu modestie carieristă și să pândască momentul cum ar putea țâșni pe locul unuia din față și, cum locurile principale s-au eliberat în întregime, au venit și ei în pluton, vă mai amintiți: acuzându-l doar pe Ceaușescu și doar de faptul că „a trădat idealurile comuniste”. În aceste condiții, în celelate partide care se formau și-au găsit loc eșaloanele trei și patru, deci „aparacicii” și mai

slabi, și mai modești, dar nu mai puțin contaminați de parvenitismul multilateral socialist. Conducătorii acestora erau mai mult (sau cel mult) niște simboluri de curățenie și de ne colaboraționism pe care ceilalți le susțineau ca fațadă pentru a acoperi necurătenia lor. S-a avansat astfel în masă, dar nu cu personalități convingătoare. Iar, după mineriadă, când imaginea inițială a României revoluționare se vestejise în fața Europei, ne-am consolatat cu gândul că nu avem așa ceva, mulțumindu-ne cu câteva figuri pitorești. Descurcările de partid și de stat au devenit descurcările de piață, de privatizare și de Parlament aducând cu ei toate mentalitățile de activiști-vechili care profită de bunul comun al poporului și, exact cum huzureau în trecut pe munca și averea altora, au început a se îmbogăți acum. Amintește-ți de toți activiștii deveniți miliardari prin aceleași năravuri apucătoare cu care înainte vreme primea plocoane, dar având acum avantajul de a-și putea însuși patrimonial și averea. Ceea ce Ceaușescu, nu din dreptate, ci doar din ura față de termenul „avere” - ură venind din partea lui ca om care avea de toate beneficiind feudal de orice exista în țara asta - nu concepea și răsplătea cu glonț, ca în cazul magnatului cu vinuri care, într-o justiție normală, nu ar fi avut cum să fie condamnat mai mult decât pentru înșelăciune. Ei bine: nu mai exista pentru ei un asemenea pericol și, din clipa aceea, degringolada a început, viermuiala sugerii puterii financiare prin rapt și a puterii politice prin cumpărare și minciună a evoluat vertiginos, nimeni nu și-a mai pus problema dacă avem vreun conducător cu adevărate calități politice, contând doar masa celor cu putere care producea diverssiune în orice fel de acțiune populară. Fiindcă asemenea acțiuni mai largi, privind populația și nu grupuri restrânse de profitori, ar fi avut nevoie, nu de un asemenea lider, ci chiar de mai mulți asemenea lideri, a căror înfruntare pe soluțiile propuse să aducă clarificări. Amintindu-l aici pe Carandino, eu vreau să demonstrez că, măcar într-o direcție a eșichierului politic, tocmai cea de care aveam nevoie cel mai mult și în care credeam cel mai mult, un asemenea om nu ne-a lipsit. Ci s-au lipsit alții de el, fără a se gândi la condamnarea istoriei, evidentă astăzi. Pentru că, să preferi unui adevărat cărturar militant - care știa de mult rosturile aceluși „C.D.”, inițial lipit doar cu bunăvoință în titlatură, și care, cel mai în vârstă fost luptător fiind, avea norocul să fi rezistat peste hiatusul comunist căruia i se opusese demonstrându-și la începuturi marile calități de lider de opinie – să preferi acestuia niște agenți informatori în redacția „Dreptății”, niște politrucii de la „Stefan Gheorghiu” și de la învățământul seral de partid

în departamentul tău de analiză politică, să accepți miniștri și prim-ministru cu state de securiști, ca să nu mai vorbim de „pepiniera de cadre” din teritoriu, e mai mult inconștientă decât sforărie politică. Asta se simte astăzi, chiar dacă nu se regretă îndeajuns.

F.P. Ar fi regrete tardive.

C.L. Sigur, regretele greșelilor sunt întotdeauna târzii. Dar regretul că, din mărunte politicianisme, s-a înlăturat un luptător autentic, un cărturar al politicilor vremii, capabil el însuși a fi creator de doctrină sau măcar adaptator al ei la condițiile noastre, iată, se plătește acum cel mai scump. Nu mai spun că, preferând un cărturar politic unor practicanți politici, chiar și onești, cum puterea modelului funcționează, acesta ar fi strâns în jurul său mai mulți oameni de o asemenea calitate și nu sforării, servilii și aranșorii pe care-i interesează a fi doar decidenți politici. Din păcate, prețul acesta a devenit evident încă de la eșecul guvernării CDR și îl plătește întreaga societate românească lipsită de acest reper care ar fi putut fi esențial pentru ea și pentru cântarul vremurilor prin care a trecut.

F.P. Credeți că alegerile prezidențiale prevăzute chiar pentru sfârșitul acestui an, ar putea aduce vreo soluționare?

C.L. Nu mă mai hazardez să sper; sau, mai bine zis: nu vreau să-mi pierd speranța așa că prefer să ignor viitorul. Mai ales că o ultimă dezamăgire a mea este în legătură cu confirmarea unei delăsări întru manipulare a unei populații sătule de demagogie, dar total lipsită de știința de a i se opune - manipulările învăluite într-o murdară magmă politicianistă ale ultimelor alegeri prezidențiale. Precizez că nu e vorba de rezultatele statistice ale unui candidat sau altul, ale unei tabere sau alteia, ci de rezultatele morale în (ne) definirea poziției și opțiunii noastre politice ca națiune, ca neam, ca popor și ca populație cu, din păcate, mare vechime europeană; a incapacității noastre de a genera o clasă politică reprezentantă a unui ideal social, național și european; a blazării noastre în scepticismul domol al lui „futu-i mă-sa”, care ne conduce la sintagma cu explozia și mămăliga; la incapacitatea civică de a cere socoteală celor pe care îi punem să ne administreze bunul nostru comun, de orice natură ar fi el, la acceptarea de a fi mințiți în față de pseudo-democrați care țin cu dinții de firele ceaușismului, fie pentru că de acolo provin, fie că dinspre acolo își miros avantajele actuale!...

F.P. *Considerați astea a fi încă sechelele îndochinării comuniste?*

C.L. Combinate cu reaua credință a politicilor actuale de monopol prin globalizare. Și, pentru a explica, oarecum, o altă dezamăgire: nefericirea cu existența unor preinși politicieni lipsiți de ideal social sau chiar extinderea pernicioasă a acestei categorii, m-aș referi chiar la piatra de temelie a noului regim. Care este eminentemente ambiguă, de la ideea critică a faptului că a fost o lovitură de palat comunistă, până la cei care ar vrea să implice poporul spunând că a fost un „act volitiv național de reformă”. Aș îndrăzni să spun că ascensiunea unei asemenea categorii umane spre guvernare este rezultatul amestecării populației cinstite cu cei care au știut de la început că pot distruge democrația golind-o tocmai de diversitatea direcțiilor ei politice și s-au pus în slujba intereselor oculte care urmăreau așa ceva; acesta este rezultatul încălecării populației de către cei care (tocmai de asta trebuie nuanțată catalogarea noastră generică „securiști” adăugându-i tot ce însemna spiritul securisto-activist, adică o categorie de oameni care nu fac decât să-i controleze și să-i dirijeze pe ceilalți care, astăzi, categorie psihologică fiind, chiar dacă nu mai spun „control” și „dirijare”, au găsit altă jucărie pentru spiritul lor neproductiv, pretinzând că pot să-i „reprezinte” pe cei care produc) au instinctul malefic de a-i încăleca pe alții și a le da „directive”; instinct din care s-au născut toți cei care, lipsiți fiind de identitate socială, se bucurau că li s-a găsit titulatura de „activist de profesie”. Adică acela care îi spune omului ce să facă și chiar cum să facă, fără a-l școli, fără a-i arăta că, în democrație, poate să facă sute de lucruri în sute de feluri, inițiativa lui primând și nu indicațiile sau hotărârile centralizate. Astfel, din lupta partidelor ca ofertante de programe de guvernare, din interesul pe care aceste programe îl stârnesc pentru alegerea pe care trebuie să o facă cetățeanul, rezultă cultura politică a electoratului. Aceea simplă, chiar și instinctivă, formată din modul cum își cunoaște interesul și modul cum ajunge să-l cunoască pe cel care l-ar putea reprezenta. Și, dacă interesul și-l cunoaște, dar nu și-l vede realizat, el nu trebuie nici să ajungă un blazat în convingerea că nimeni nu i-l va reprezenta. Vezi, pe mine mă doare și convingerea defetistă a populației că „toți sunt niște hoți”; aș dori ca electoratul nostru să ajungă la nivelul mai multor nuanțe și al mai multor opțiuni. Dar asta depinde de ce i se oferă, întrucât numai oferta politică a formațiunilor de diverse orientări, dacă este sinceră,

pragmatică, lucidă, poate fi cea care subliniază alegătorului ce este pluralismul, oferindu-i o lecție practică despre el.

F.P. O lecție pusă în practică?

C.L. Am spus „lecție practică”. Da: cultura politică se face prin lecții practice, nu prin lecții teoretice. În teorie, multe doctrine pot apărea frumoase, cosmetizate printr-o argumentare ce pare dialectică. Însă numai practica, exemplul, modelul oferit sunt pietrele de încercare. Din păcate pentru noi, și aceasta este o cauză cât se poate de obiectivă a faptului că, scuzați expresia, alegătorul pune botul la tot ceea ce este populist și, deseori, chiar iartă demagogia sau cel mult face haz de ea, este și faptul că socialismul nostru are sorginte strict populistă precum și tendința veșnică de a confiscă precepte ce au devenit de acum generale. Or, practica politică spune că, ceea ce aduce nou o mișcare politică, în 50 de ani devine cutumă de viață și se generalizează. Asta a făcut ca alte partide cu titulaturi de o cu totul altă orientare, să vină la alegeri cu programe (dacă au așa ceva) deloc deosebite de cele social democrat. Și astfel bătălia politică se reduce la nimic, la „votează-mă pe mine că sunt mai frumos”, sau „că te mint mai frumos”. În plus, ca exemplu concret de guvernare din care să învețe ceva, măcar ce înseamnă un partid, populația nu a avut altceva decât cele două guvernări de extracție socialistă – FSN-ul, PDSR-ul și altele care încercau să le imite, dar trimițând banii în alte buzunare. Nici sensul politic al cotei unice de impozitare cu 16%, care era numai o mică trăsătură din ceea ce ar fi trebuit să însemne liberalismul, nu s-a făcut remarcat pentru că ultimele guvernări au avut grijă să ducă complet economia de râpă, iar această formă de impozitare nici nu și-a subliniat semnificația socială, nici măcar nu s-a făcut remarcată într-un (bun sau prost) rezultat economic întrucât, indiferent cât de mici sau de mari sunt, guvernării au avut grijă să facă din taxe un jug de care omul se sperie și nu-l mai interesează în virtutea căror orientări politice el vine. Astfel, ne având exemple concrete de politici paralele, ca să se educe sau măcar să atragă prin rezultate convenabile, cetățeanul țării a devenit „populație”, deosebirile se simt numai de la un pol al profitului la altul – adică cel ce-l are și cel ce nu are nici unul, iar societatea nu mai este în stare nici măcar să se definească, sau să-și definească componentele, sau măcar să-i arate cu degetul pe cei care au tulburat-o sau o tulbură acum. O blazare care spune că „tot aia e” arată de fapt dezinteresul pentru a

deprinde ceva politică; dar paradoxal e faptul că, blazați, blazați, oamenii se lasă manipulați și ajung în situația că îi fascinează un demagog prin te miri ce.

F.P. Vă referiți la cineva anume?

C.L. Știi bine că atunci când e cazul nu ezit să o fac. Acuma nu. Privind lucid constatăm că toate guvernările de până acum au fost populiste și am marșat la ele fără să ne dea semnale elementarul adevăr: Că toate dictaturile ajung la putere prin populism și, mai ales, se mențin printr-un populism agresiv, practicat cu sadismul de a-i învrăjbi pe oameni între ei. Venind înspre acest prezent cu o asemenea traumă psihologică, noi nu am remarcat intenția de a se continua acest populism, fie din rea intenție, fie chiar din rutina faptului că asta au învățat oamenii în vechiul regim. În plus, mai era și scuza cu „tranziția” de care au beneficiat vreo trei legislaturi și vreo șase guverne despre care, privind acum în urmă, n-am mai putea spune ce culoare politică le deosebea. Ei bine, am făcut paranteza asta mai mare ca să reconstituim spectrul de culori politice al acestor douăzeci de ani, constatându-l sărac cu deosebire. Deci omul, venit din dirijista și dirijata neinformare și dezinformare caracteristică comunismului, se bucură de micile libertăți până când își dă seama că este furat, înșelat, manipulat și se blazează. Dacă ar fi avut parte în acest răstimp și de o adevărată guvernare liberală, poate că lucrurile ar fi stat altfel. Acest 16% n-ar fi rămas o idee abstractă, oamenii ar fi remarcat că nu mai sunt jupuiți de taxe, impozite și tot felul de măsuri luate după capriciile guvernării și ar fi învățat să aprecieze măsurile de stimulare a inițiativei fiecăruia, a producției fiecăruia, a ideilor fiecăruia pe care le-ar fi luat guvernul sau guvernele dacă ar fi practicat într-adevăr politica liberală conform principiului lăsării tuturor drepturilor de acțiune la libertatea de inițiativă a fiecărui cetățean, precum și a celuiilalt principiu privind obligația guvernamentală pentru crearea de condiții și facilități care să încurajeze aceste inițiative. Ar fi rămas și stupefiați de faptul că nu mai primesc ajutor mură-n gură și ar fi protestat după multe drepturi pierdute, după faptul că ești lăsat să te descurci singur, după cel că piața liberală nu mai are nimic subvenționat, iar prețurile se fixează prin ce și cum produce fiecare, că, periculos dar stimulat, concurența devine mult mai accentuată iar pe guvern nu-l preocupă prea mult starea ta materială. Până la urmă, însă, dacă s-ar fi obișnuit cu asta, o bună parte

dintre cetățeni ar fi spus: „Domnule, nu e grozav, dar bine că ne lasă să ne descurcăm; parcă nu mai sunt atâtea îngrădiri, ceea ce nu e rău...”. Altă parte ar fi fost tulburată și intrigată de instabilitatea locurilor de muncă ce se mențin numai pe criteriile profesionale și de calități umane apreciate de angajator, iar sindicatele ar fi avut mai mult de lucru exact pe rostul lor, ne mai stând în coada partidelor, ci protestând energic față de neatenția pentru ajutorul social. Unii ar fi prosperat foarte mult, dar pe munca lor, nu pe aranjamente, dacă vorbim de un guvern cu adevărat cinstit liberal; iar clientela politică (fiindcă de asta nu scapi) s-ar fi mulțumit nu cu ciubucuri grase, nici cu concesii primite arbitrar pentru lucrările finanțate de stat, ci cu legislații care să le faciliteze spiritul întreprinzător.

F.P. *Asta ar fi fost viziunea liberală.*

C.L. Da, dar în aceste condiții, social-democrația s-ar fi ambiționat pe criteriile ei doctrinare și ar fi venit cu și mai multe soluții de protecție socială, de asigurare de locuri de muncă, etc. etc. Iar Mișcarea Populară, democrația-creștină ar fi...Aici, însă, mă opresc. Regretând, dar preferând să mă opresc decât să blestem. Pentru că îmi amintesc din nou exemplul pe care l-am dat cu nenea Nicu Carandino!...

F.P. *Ați vorbit destul de mult în articolele dumneavoastră și despre o posibilitate de redresare a psihologiei politice a românului, delăsătoare, credulă și manipulabilă, prin cultura politică elementară pe care au deprins-o în țările de veche democrație unde s-au refugiat sau au lucrat mulți de-ai noștri; care cultură politică, ar putea-o aduce în țară, transmite în țară, sau face lobby pentru ea în țară.*

C.L. Este o teză pe care o susțin; doar e vorba de peste două milioane de români stabiliți sau trecători prin diaspora. Din produs al dezamăgirilor politice ca român trăitor al societății sale tot mai degradate în acești douăzeci de ani (și uitându-și speranța naivă, dar nu demagogică a luminiței de la capătul tunelului), această teză a început să-mi devină o convingere destul de fermă. Adică, atât de fermă cât pot fi soluțiile la care recurgi atunci când ajungi să nu mai vezi o a doua. Raționamentul acestei convingeri este următorul: Așa cum marea generație a renașterii românești s-a constituit la 1848 prin fermentul intelectual al celor reveniți din lumea occidentală, după ce s-au dedicat acolo frământărilor sociale ale epocii și și-au însușit idealurile pe care le

avea cea mai deschisă către democrație parte a omenirii, tot astfel, instabilitatea noastră politică de astăzi, datorată lipsei de caractere care se conjugă cu sechelele unui trecut nefast, ca și nevoia unei clase politice autentice, capabile să impună acele puține dar definitorii criterii ale democrației avansate, află rezolvare prin revenirea sau implicarea celor care au muncit, au trăit, s-au format și și-au consolidat preceptele într-o asemenea democrație dinafară, conștienți și de imperfecțiunile ei, dar și de dezideratele ei ferme, bine impuse social.

F.P. Și ce părere aveți: Există, fie în țară, fie în comunitățile lor, destui vectori pentru a pune în practică acest aspect al redresării românești?

C.L. Nu știu cât de mulți pot fi considerați vectori; dar mă încurajează faptul că, cei mai luminați dintre ei, atrag atenția conaționaliilor lor din țară asupra șanselor de a ne redresa prin cultură; că singura cale de a scăpa sistemul nostru politic de viciile care îl subminează este aceea morală; și că, redeșteptarea națională făcându-se prin comandamentele moralei, numai însușirea ei de cât mai mulți va conduce și la a o impune în viața tuturor. Aceasta nu este atât o problemă de mare filozofie, cât una de voință colectivă pentru a ne concentra pe problemele de identitate culturală, pentru reînnoirea multor precepte morale pe care le-am avut, pentru reanimarea normelor de conduită cetățenească liberă pe care comunismul a încercat să ni le extirpe, pentru aplecarea cu atenție asupra celor câtorva principii de muncă cinstită, de strădanie pentru competență, de respect pentru inițiativele altuia și de neîncălcarea libertăților nimănui, care dau stabilitate popoarelor de tradiție europeană prin acel amănunt semnificativ că: Imoralitatea și amoralitatea se manifestă întotdeauna; important însă, este ca morala comunitară, morala colectivă, să fie mai puternică decât acestea. Cu o asemenea speranță, a modelului de seriozitate europeană însușită acolo unde ei s-au realizat neuitându-și identitatea culturală românească, eu sper în aportul substanțial al unor atari persoane bine formate democratic, în sisteme bine constituite democratic. Sper că, prin ei, vom ajunge la formarea unei adevărate culturi politice democratice românești și la producerea, de acum înainte, după ce vom scăpa de reziduuri, a unei clase politice românești dedicată nu altor interese decât cele ale redresării naționale. O clasă politică a redresării naționale, știind să ducă așa cum trebuie politica de redresare

națională, dar și conștientă de faptul că aceasta trebuie să devină, prin modelul lor, prin perseverența acțiunilor lor oneste, o îndatorire morală pentru tot cetățeanul. Din acest motiv pun accentul nu atât pe personalitățile românești care au triumfat în afara țării, întemeindu-și acolo rostul principal. Pe aceștia, patriotismul îi va împinge spre a ne îndruma. Dar mult mai răspândită în diaspora românească este tipul de persoană umană care s-a format după modelele bune din afara țării și care poate deveni personalitate politică pentru ai ei, revenind la ai ei ca lider de opinie publică; adică regăsind aici, în țară, un câmp mai mare de activitate decât dincolo. Fac această precizare deoarece vorbeam mai înainte despre speranța mea în aportul la redresarea României, mai ales prin structura ei morală, a acelor **persoane care s-au realizat în alte țări**. Pentru că ele știu ce înseamnă **să te realizezi cu adevărat într-o societate stabilă și serioasă**. Dacă ei vor veni cu aceste convingeri de *muncă și nu descurcăreală, de aport social și nu doar pretenții de la societate, de respect pentru aproapele tău și nu fraierirea acestuia și, mai ales, de voluntariat onest din partea celor care au vocații politice și de prioritate statală a încurajării sprijinirii și promovării inițiativei în mod egal la toți cetățenii*, dacă ei vor veni cu experiența prin care și-au adâncit și și-au perfecționat persoana ca fond moral democratic într-un adevărat stat de drept și au reușit să fie apreciați acolo, fiecare la nivelul lui (pentru că nu vorbesc numai de intelectuali și de vârfuri, ci de orice român, aflat la orice muncă, dar care a învățat în străinătate mai multă cinste democratică), atunci vom învăța cu toții și cum să ne consolidăm sistemul statal și ce pretenții să avem de la el. Aceasta pentru că, spre a încheia aici comentarea raporturilor dintre persoana umană care suntem fiecare și personalitatea care se profilează mai distinct pe fundalul altora, acești oameni care au învățat să se realizeze în contextul unor cerințe superioare sunt dovada vie a faptului că: **Lucrând moral și spiritual asupra propriei tale persoane îți clădești personalitatea.**

F.P. *Și, ce vă spun, în legătură cu această speranță, experiențele electorale pe care le-am avut cu votul diasporei în ultimii ani?*

C.L. Dezamăgire, domnule! Fie unii au rămas naivi mușcând ușor și repede în materie de manipulare, fie perfidia demagogică de aici din țară are un spirit diavolesc prin care reușește să întrețină dihononia de care caracterul alor noștri nu este total străin.

F.P. *Credeți în amprenta genetică privitoare la capra vecinului?*

C.L. Mai ales în specularea ei de către cei pe care i-am numit „lipsiți de Dumnezeu”. Pentru că, culmea: Nu e vorba neapărat de niște inteligențe, ci despre unii cărora le reușește condiția malefică în care li se complăce banditismul, lipsa de caracter, acestea fiind niște înjositoare căi ale unor politici suburbane de sorginte imorală.

F.P. *Care, împiedicând ceea ce sperați dumneavoastră să vină bun de la cei din afară...*

C.L. Exact: Folosindu-se chiar de bugetul provenit de la cei pe care-i manipulează în țară, exportă relele năravuri momindu-i și pe cei care au avut șansa să ajungă în medii mai bune. Acesta este paradoxul: Tocmai trăind în mijlocul unor oameni care i-au învățat ceva cultură politică, așa cum am dori să aibă întreg electoratul nostru, tocmai având exemplificări benefice prin partidele populare din țările respective, ei au mușcat momeala aruncată ca de pe vasele de pescuit care ne-au dispărut din pricina acestor oameni, nu și-au dat seama că era vorba de două belele asemănătoare, nu și-au pus problema că, de douăzeci de ani, sârmanului român nu-i este oferit să voteze cu cel mai bun ci, cu disperare, este pus întotdeauna în situația de a se gândi care este cel mai puțin rău. Fără să-și dea seama că răul e rău dacă s-a spurcat la rău, iar treaba asta cu „răul cel mai mic”, nu e o poveste, ci un blestem al nostru, pe care românii trebuie să facă odată și odată efortul de a se emancipa de el!

F.P. *Dar, până la a ne emancipa noi, aici, în țară, ziceți că am ajuns să-l exportăm la românii care trăiesc în alte țări.*

C.L. Păi, dacă de export (mai ales de idei) se ocupă guvernul, iar guvernul este supus partidelor care, în propaganda lor manevrează tot felul de idei manipulatorii, folosind uneori chiar aparatul său funcționăresc pentru asta, bine-nțeleș că atacurile pe interes de dominare a opiniei publice românești se-ndreaptă și către diaspora, tocmai pentru că se dorește aservirea la interese meschine de partid, tocmai pentru nu există, nici constituțional măcar, domenii esențial-naționale, în care perspectiva să fie într-adevăr largă, națională și nu partizană politizată.

F.P. *Cam care ar fi acele domenii?*

C.L. De exemplu cultura. Planurile de dezvoltare culturală trebuie făcute pe zeci de ani, în întreaga perspectivă a secolului și întrunind toate forțele naționale, de toate orientările, în scopul superior al dezvoltării și continuității ei. La fel și educația. Doar vezi ce nenorocire e în programele analitice pe care fiecare guvern le schimbă și le strâmbă parcă chiar și fără interes politic, numai din ambiția de a schimba, de a se impune. Perspectiva politică e secționată în viața de partid, ea fiind restrânsă la programul unei guvernări; ca deschidere mai lară, putem spune că nici măcar același partid nu vine cu același program într-o nouă campanie electorală. Perspectiva marilor acte naționale e cu totul alta și trebuie să ne unească pe toți. Suflarea românească nu e tot una cu suflul restrâns al unei mișcări politice. Și numai cățelandrii care trăiesc din găfâiala politică nu înțeleg asta, ba mai și contamineză! În acest mod ei sfidează extinzând în străinătate mâncătoriile de aici.

F.P. Vă referiți la ceva concret? Aveți vreun exemplu?

C.L. Nenumărate. Manipulări cu duiumul în tot ce-nseamnă campania electorală din străinătate. Dar, cum discuția noastră, chiar dacă mai divagăm, s-ar dori să păstreze cadrul scriitoricesc, am un exemplu foarte nostim din Canada.

F.P. Unde imigrația a constituit o puternică comunitate românească.

C.L. Cu adevărat puternică, dar ai să vezi că nu într-atât încât să nu-și poată băga coada răuvoitoare cei care trăiesc din diversiune. Iată desprte ce este vorba: Fiind comunitatea puternică, există și un puternic eșalon scriitoricesc de limbă română. Au ziare, au reviste, au cenacluri, au televiziuni, au biserici cu preoți cărturari, au un „Câmp românesc” unde se întâlnesc anual în mari festivaluri sau festivități românești și au chiar o piață a României unde au adus pe cheltuiala lor o statuie a lui Eminescu, în jurul cărei se strâng așa cum ne strângem noi la cea a lui Anghel de la Ateneu, la teiul de la Copou, la lacul de la Ipotești sau la basorelieful de la Bellu. Așa cum în țară există locuri eminesciene pentru sufletul românesc, există și acolo o parte din acest suflet. Ceea ce înseamnă că oamenii au lucrat, poate chiar mai multe generații, la aceasta. Și astfel, din nevoia de unitate a condeierilor, s-a constituit și o Asociație Canadiană a Scriitorilor Români. Care a ființat foarte bine până ce s-a întâmplat ca, la Consulatul General al României să ajungă

un membru al Uniunii Scriitorilor din România. Îți dai seama că ăsta e un lucru rar pentru diplomația noastră și o șansă pentru viața culturală a românilor de acolo?

F.P. *Bine-nțeles! Să fii scriitor, să te poți baza pe confrății de acolo pentru a extinde activitățile; să se poată baza și ei pe tine pentru mai multe legături pe această direcție cu țara...*

C.L. Ei bine, nu! A fost o neșansă. Pentru că respectivul diplomat, fiind implicat în dihonii politico-scriitoricești din țară (mai propriu exprimându-ne „implicată”, pentru că e vorba de o poetă cunoscută aici prin vers sumbru și nescărmănat), i-a contaminat și pe cei de acolo. Acum nu mai există în Canada o organizație puternică a scriitorilor de limba română, ci mai multe și mai slabe. Cel puțin două cunosc eu, fiindcă m-au făcut ambele membru de onoare, punându-mă în situația cea mai proastă deoarece, ca membru de rând, ai tu dreptul la opțiune: tu ceri să faci sau să nu faci parte. Dar dacă cineva vrea să te considere membru de onoare al lui, n-ai cum refuza; și nici măcar nu e frumos, nu face parte din eleganța unor relații academice, cum ar trebui să existe între niște artiști care ne considerăm elite sociale.

F.P. *Și atunci, ce soluție aveți?*

C.L. Soluția există de la sine pentru că marea majoritate a acestor scriitori trăind în Canada și, pe care, am început a-i îndrăgi, sunt aceeași și la o asociație și la alta. Sunt două asociații, cu două conduceri (ăsta a fost, pesemne, motivul dizidenței; trezirea unor vanități personale la unii care se vor șefi și instigarea lor contra celorlalți). Dar, în materie de membri, când te uiți pe listele lor, scriitorii sunt cam aceiași. Fiindcă n-ai acolo de unde lua alții și nici nu exită, ca în țară, „refuzații” care să se organizeze altfel. E o penibilă manipulare de care majoritatea, cei care își văd de scris, nici nu țin cont. Ca dovadă că au fost puși și ei în situația proastă a unui *embaras de choix* când doamna diplomată a venit cu năravurile de acasă încurajând dihonii sau instigând la dihonie. Și nu cred că o făcea din acel interes, majestuos în perfidia lui, de *divide et impera*; ci, fie din instinctul de a exporta mahalaua de acasă, fie din slugărnicia de a se dovedi un intelectual de același soi cu manipulările mahalagesco-securisto-provocatoare venite de la Cotroceni.

F.P. *Oare nu pentru vreun interes electoral?*

C.L. Din păcate, în ceea ce privește manevrarea în interes electoral, avem în alte medii din diaspora exemple și mai grave; iar unul obiectiv și generalizat este convingerea că, ceea ce ni se oferă la alegeri nu ne convinge să votăm cu adevărat, ci doar să riscăm dând credit răului celui mai mic. Însă, cum am spus: treaba asta cu „răul cel mai mic”, nu e o poveste, ci un blestem al nostru, față de care românii trebuie să facă odată și odată efortul de a se emancipa de el! Dar, tocmai din acest motiv, repet, în ciuda acestui exemplu de rezolvare paradoxală a situației, eu nu renunț la ideea că salvarea noastră politică, sau politicile salvării noastre, sau salvarea noastră în politică va veni cu ajutorul celor care stau sau au stat afară, au deprins din experiența democratică a celor din afară, s-au simțit obligați să se supună regulilor uneori aspre ale moralei democratice din afară, dar și-au câpătat demnitatea prin emancipare.

F.P. Primiți semnale pozitive în acest sens?

C.L. Nu prea multe despre modul cum români mai vechi aflați acolo își exercită influența asupra unora mai noi, spre a-i forma în spiritul a ceea ce ne dorim ca etică și echitate politică. Pesemne că, aplecat fiecare asupra nevoilor lui, această grijă pentru cel de-un sânge, cam lipsește. Ea ar trebui cultivată și reinstaurată prin anumite măsuri și încurajări venind din țară, de la instituțiile cu caracter patriotic, care mai pot fi dirijate prin dăruire patriotică. Dar, într-un mediu bun, oamenii se formează chiar și dacă nu se într-ajută pentru asta. Atât comportamentul celor din țara respectivă, cât și cutumele de societate mai temeinic stabilizată, li se impun. Iar faptul că unii dintre ei, oameni realizați acolo, simt nevoia să atragă atenția conașionalilor lor din țară, chiar și votând contrar unora dintre aceștia, către valori politice consacrate în lumea civilizată, îmi dă speranța că ei vor aduce în țară mai multe elemente ale civilizației occidentale. Că, fie conștienți de cererile superioare ale unei societăți superioare degradării bolșevice în care noi am fost împinși să decădem, fie obligați de împrejurări, de concurență, de angajatori sau de climatul neiertător din jur, au ajuns la a ști că trebuie să se comporte demn și să-și asume răspunderea, să abordeze cu seriozitate și pricepere domeniul în care lucrează, să uite balcanismele fușeritului sau ale soluțiilor descurcărețe concentrându-se pe profesionalism și muncă, ei ajung la o altă morală și o altă concepție de viață. Fapt pentru care, în ciuda unor anumite permanente umane

implantate sau accentuate de comunism, o gândire rațională ne va demonstra că singura cale de a scăpa sistemul nostru politic de viciile care îl subminează este aceea morală. Și că, redeşeptarea națională făcându-se prin comandamentele moralei, numai însușirea de cât mai mulți va conduce și la impunerea ei în viața tuturor. Atunci, ajungând la o societate formată din oameni care muncesc temeinic abordându-și cu toată seriozitate profesia, vom uita degradanta epocă a minciunii și demagogiei când (constati că mă obsedează idee și o tot repet) „ei se făceau că ne plătesc iar noi ne făceam că muncim” și, având o populație care - așa cum și-au și dat seama cei mai lucizi și mai rațional motivați, pe care îi putem considera exemplele de astăzi - privește cu toată seriozitatea și priceperea ceea ce are de realizat pe lumea aceasta, vom avea și funcționari (puțini și buni) siguri în gestionarea treburilor publice, ca și politicieni demni în moralitatea lor, tocmai fiind buni profesioniști în politicile dezvoltării naționale.

F.P. *Întrevedeți această perspectivă?*

C.L. Cu toată speranța! Pentru că aceasta, cum spuneam, nu este atât o problemă de mare filosofie, cât una de voință comunitară pentru reînnoarea multor precepte morale pe care le-am avut, pentru reanimarea normelor de conduită cetățenească liberă pe care comunismul a încercat să ni le extirpe, pentru aplecarea cu atenție asupra celor câtorva principii de muncă cinstită, de strădanie pentru competență, de respect pentru inițiativele altuia și de neîncălcare a libertăților nimănui, care dau stabilitate popoarelor de tradiție europeană prin acel adagiu semnificativ și pragmatic al încrederii în bine, care spune că: *Imoralitatea și amoralitatea se manifestă întotdeauna; important însă, este ca morala comunitară, morala colectivă, să fie mai puternică decât acestea...* Dar, mai ales ce aștept, ca un model de demnitate democratică în jurul căruia să se poată afirma o întreagă societate democratică, ar fi, cum am spus, o clasă politică formată după modelele acelei bune străinătați, fără tarele năravurilor de aici și fără exemplele rele care există și acolo: O clasă politică lucidă și pragmatică în legătură cu cetățeanul care trebuie slujit ca să prospere, cu bunul comun ce trebuie administrat corect, în beneficiul tuturor, ca să fie eficient, cu interesul național care, dacă e calat pe prosperitate prin afirmarea calităților fiecăruia, nu are cum să fie acoperit de interese meschine. Aștept o asemenea clasă politică aptă să o reediteze pe cea de

la 1848; o clasă rodată după exemplul celor mai civilizate națiuni, tot așa cum, cei care o vor completa de aici, aparatul de stat, să nu fie o turmă de profitori angajați cu pile ca să li se dea un locșor de muncă sigur la stat, ci, exact cum sunt normele de trecere prin diferite etape pentru acordarea calității unor specialiști, funcționarul de stat să trebuiască să fi fost înainte fie patron, fie să fi lucrat un număr însemnat de ani în sectorul privat, pentru ca să știe totul în legătură cu greutățile cu care se confruntă inițiativa privată, să cunoască toate resorturile funcționării societății pe banii proprii ai contribuabililor și abia apoi să poată avea putere de decizie asupra acestora, ca un adevărat îndrumător, și nu controlor sau executor de taxe. Acesta este prestigiul funcționarului public pe mâna căruia dai statul – „officer” în limbajul anglo-saxon al celui mai vechi regim parlamentar din lume, adică și „oficial” și „cel care oficiază”, dar și cel care garantează probitatea și competențele „oficiului” de stat. Cu un asemenea personal în domeniul public și cu asemenea politicieni pricepuți în competiția elaborării unor programe de guvernare, care să se întrecă în a aduce mai multe servicii și mai multe facilități muncii tuturor celor ce realizează produsul intern brut - doar cu aceste două garanții, plus a treia, esențială: cea de a-și lua fiecare în serios munca onestă, profesionalismul și corectitudinea, făcând uitată degradanta stare socială din perioada „socialismului biruitor” - biruitor de etică a existenței umane- spun eu obsesiv referindu-mă la zilele total cenușii când „ei se făceau că ne plătesc iar noi ne făceam că muncim”, trăind cu toții în minciună sau sărăcie - vom putea uita situația disperată în care ne-au târât niște incompetenți nărăviți în practicarea sfidătoare a imoralității aduse de cizma eliberatoare demagogic. Or, o asemenea cizmă venită din străinătate, trebuie înlăturată și cu ajutor din străinătate.

F.P. Tot din străinătatea aceasta civilizată, în care vă puneți speranțele, venea într-o anumită perioadă și regele.

C.L. Exact ; ai dreptate, fenomenul regalității, modul cum era el evaluat nu doar de nostalgicii monarhiei, dar și în neutralitatea unora dintre români, deoarece nu numai că venea din acea străinătate occidentală în care speram, dar, mai mult: Ea însăși readucea rezonanțele dintr-o tradiție întregă, care nu e de neglijat în mentalitatea unui popor și, mai ales, în șansele de redresare a ei! Iată că și astăzi, chiar și cei convingși de anacronismul unei reveniri a monarhiei, de

apartenența ei la cu totul alte timpuri, când ajung la disperarea dezamăgirii produse de întreaga clasă politică actuală - care, indiferent de pretențiile de culoare politică, e total inaptă de a conduce și administra țara, nu mai zic de a o redresa - toți aceștia nu mai resping monarhia ci, *faux de mieux*, o iau în calcul măcar ca pe-o soluție ceva mai bună decât ne oferă eșichierul politic contemporan.

F.P. *Și credeți că e o șansă?*

C.L. Ar fi fost. Acum s-a pierdut. Au pierdut-o pe barba lor, cum s-ar spune, dovedind încă o dată că, în materie de idei patriotice, nu e de ajuns să le rostești. Ele capătă anvergură numai dacă te frământă într-adevăr nevoia de a le pune în aplicare și ai simțirea de a le situa mai presus decât nevoile tale... Ar fi fost, dacă reprezentanții regalității s-ar fi dovedit a se ridica și spre altceva decât nivelul unor simpli foști cetățeni care-și revendică cetățenia numai pentru a-și putea revendica privilegiile și averile. Dacă ar fi vizat aspirațiile naționale și înaltele îndatoriri cetățenești pe care și le-ar fi îndeplinit întru realizarea acestora, ar fi avut mari șanse de credibilitate.

F.P. *Cât de mari? Mă refer la o populație intens și, aproape obligatoriu educată în spirit electoral și republican, dar și la contextul istoric al unui monarhism depășit.*

C.L. Cât de mari? Calculează măsura în care ideea de regalitate este legată la noi de cea de independență și, mai ales, de cea de întregire între granițele istorice: cea de România Mare. Da, conceptul de „România Mare” ar fi fost un cal de bătaie mai credibil la Casa regală decât în exagerările politicianiste ale partidului care-și luase numele ăsta. Era, așa cum s-a și dovedit și cum se poate încă dovedi, un concept ușor de trezit în sufletele românilor. Guvernarea comunistă, oricât s-a străduit să pună batista pe țambal, nu a putut vindeca rana despărțirii brutale a fraților care, numai cu două decenii înainte, exultaseră văzându-și realizat un vis milenar; a fraților care nici nu apucaseră să se bucure total de Marea Unire și să-l slăvească îndeajuns istoricește pe „Ferdinand întregitorul”, că li s-a smuls în mod dureros această bucurie. A oamenilor cărora, politicile de dictat ale marilor puteri le-a gătit această realizare pe când inimile lor încă mai exultau de bucuria ei, iar avântul național se vedea din plin, ajungând la acel an de glorie a înfloririi României: 1938. Da, etalonul național al anului 1938 în

România Mare ar fi fost atuu regalității față de generația care îl trăise și se bucurase de el, iar două alte realități istorice ar fi întărit acest atu chiar și la generațiile mai tinere.

F.P. *Care sunt aceste realități? Vreți să le numiți?*

C.L. Cu sinceritate și luciditate, dacă îți vei da seama că nu sunt deloc un nostalgic după Ceaușescu, ci doar subliniez avantajul comunismului naționalist practicat de el spre deosebire de alți lideri bolșevici, pentru readucerea pe tapet a unei Case regale ai cărei înaintași se remarcaseră și ei pe direcțiile naționalismului dorit de noi.

F.P. *Deci, analizați la rece.*

C.L. Exact. Nu mă refer la sentimentele mele patriotice sau politice, ci analizez cât mai obiectiv șansele unei anumite politici care ar fi corespuns momentului de început al noii Republici Române. Trebuie ținut seama de faptul că, în cealaltă republică, la un anumit moment, Ceaușescu personal, și nicidecum ce reprezenta el ca fruntaș al unui partid comunist, câștigase un asentiment popular prin poziția naționalistă aparte, oarecum de frânare a internaționalismului condus de la Moscova, ce ni se băgase multă vreme pe gât cu obligația de a-l slăvi. Deci nu comunismul propriu-zis aducea vreun plus de apropiere între populație și regim, ci poziția deosebită a unui conducător român față de slugărnicia cu care fuseserăm obligați să recunoaștem interesele altora drept ale noastre. Nu calculez acum în ce măsură a fost o diversiune din partea lui, sau a camarilei lui, tot pentru a ne supune; dar național-comunismul lui Ceaușescu a trezit o speranță, așa cum au întotdeauna chiar și cele mai năpăstuite popoare, când li se vorbește deschis de patriotism. A fost un moment de apropiere care a culminat cu poziția fermă față de invadarea Cehoslovaciei, dar a și continuat lăsând să ridice capul niște idei de patriotism național care veneau din tradiția noastră și care, după aproape două decenii, se puteau rosti din nou. Vreau să spun, cu alte cuvinte, că un apel făcut cu adevărată simțire patriotică în 1990, o poziție politică fermă și sinceră de această parte a baricadei interesului național, nu ar fi căzut pe un teren nefertilizat în acest sens. Și chiar unii cărora li s-ar fi părut absurdă ideea de revenire la monarhie, ar fi înțeles compromisul dacă regalitatea ar fi putut, măcar să simbolizeze revenirea la România Mare; adică, dacă ar fi făcut efortul să-și demonstreze o asemenea dorință. Doar, pentru ce aveau nevoie

românii să revină regele în țară? Ca să-și ia el înapoi averile, sau ca să le dea lor, măcar speranța că vor vedea din nou alipită Basarabia?... Ca să i se dea lui satisfacție, în ciuda faptului că circula zvonul că-i dăduseră și comuniștii o satisfacție lunară trimisă din Banca Republicii Socialiste România la Versoix, sau ca să ni se dea nouă satisfacția de a avea un fost monarh, astăzi port-drapel al României Mari care, măcar (vezi, iarăși spun „măcar”) să-și declare drept scop slujirea intereselor de unitate națională?!... Gândește-te: chiar și din punct de vedere logic, demersul ar fi avut o explicație de interes public; și nu de interes privat, care a dat apă la moară apoi pentru tot felul de moștenitori avortoni, despre care nu știm cât de adevărați sunt. Ar fi fost, cu adevărat, interesul public major: O casă regală care a adunat cândva sub sceptrul ei provinciile istorice ale românilor, revine la români cu acest scop; și nu cu altul. În acest fel, bruma de patriotism trezită sub Ceaușescu, ca și patriotismul de dincolo care mocnea sub Brejnev, ar fi găsit justificată o soluție monarhică prin care să simbolizăm unirea chiar și rămânând o vreme cu două guverne. Poate că, astfel, românii ar fi consimțit la o revenire care le aducea semenea avantaje. Poziția noastră aparține sub conducerea lui Ceaușescu în lagărul socialist, este o realitate. Momentele de încurajare a redescoperirii unor adevăruri istorice dragi nouă, tocmai pe parcursul ei, sunt o dovadă. Climatul era format.

F.P. *Considerați și cartea dumneavoastră despre evenimentele de la 23 august – Romanul unei zile mari - un asemenea moment de redescoperire a unor adevăruri istorice.*

C.L. Bine-nțeleș!... De ce am așteptat vreme de 13 ani până la apariție?!... Adică, vreau să spun că am pândit, așa cum au făcut zeci de alți autori; nu numai în literatură ci, mai ales în cercetarea istorică, în cea sociologică, în restituirea marilor opere ale unor clasici care erau ținute sub obroc, în muzeistica ce venea cu elemente de glorie militară, în filmele despre marii voievozi, luptele pentru neatarnare și marile idealuri realizate la 1877 și 1918. Vezi dumneata, cultura e un fenomen viu și își are legile ei prin care se afirmă plenar în epocile faste dar, din când în când, își face dreptate chiar și în epoci nefaste. Așa era și pe vremea lui Ceaușescu: Chiar dacă din ambiții de putere personală, el își făcuse un stil politic dizident față de Moscova, pedalând în mod subliniat pe patriotism. E drept că, regim dictatorial fiind, totul se făcea numai cu voie de la poliție, adică de la el. Dar asta nu împiedica

fenomenul cultural ca, măcar în aspirațiile celor care îi erau dedicați – oameni de cultură, de artă, de știință - el să-și simtă obligația de a se apleca asupra unor adevăruri naționale mai importante decât politica vremii. Iar, când Ceaușescu mai protesta față de ingerința în „treburile interne”, eram și noi pregătiți cu niște opere, ca să le publicăm repede, cât era deschisă supapa. Era și asta un mod de supraviețuire culturală care a produs mari evenimente editoriale, artistice, muzeistice, etc. de recunoaștere a valorilor și aspirațiilor naționale. Poate - de ce n-am spune-o?! - chiar mai multe în regimul trecut, decât e preocupat regimul de astăzi!... De asta vin să afirm că, o asemenea mentalitate patriotică exista. Nu rămăsese complet necultivată, așa că ar fi trebuit numai continuată; chiar și prin aducerea unui simbol monarhic, dacă acesta s-ar fi declarat efectiv în scopul reunirii tuturor românilor.

F.P. Știu. Ca să mă refer numai la romanul dumneavoastră, cele trei sute de mii de exemplare câte însumează edițiile lui repetate, ne conving în legătură cu faptul că o cultivare a sentimentului patriotic a existat întotdeauna. Dar dumneavoastră, ca autor, cât credeți că a folosit educațional, prin cultivarea unor sentimente patriotice pentru adevărul istoric, și cât a folosit regimului de atunci ca propagandă?

C.L. Am mai spus-o: A folosit (și poate folosi în continuare din plin) la cultivarea unei atracții pentru adevărul istoric; dar nu neg că „s-a și folosit”. S-a folosit de introducerea drept paravan a unor pasaje de propagandă care convenea regimului și cenzorilor lui, pentru a reuși să dezvăluie importante fapte de adevărat patriotism, ca și agresiunile cu care se luptau ele, tocmai pentru a face publice acele adevăruri esențiale de care era nevoie pentru ca românii să nu rămână sub obrocul interpretărilor istorice impuse de Moscova.

F.P. Adică ați descris cu lux de amănunte ceea ce se organiza la Palat și în cercurile partidelor istorice; ați arătat și frământările, strategiile, psihologia onestă, ba chiar și soluțiile diplomatice căutate de Mareșalul Antonescu; ați demonstrat bunele intenții și temeritatea cu care participa tânărul rege la acest act conspirativ și, în egală măsură, cursul pozitiv al opiniei publice românești. Dar, toate acestea ați avut șansa să le publicați doar făcând concesia de a-i implica și pe comuniști mai mult decât fuseseră cu adevărat implicați, nu?

C.L. Da. Folosindu-mă de interesul lor de a fi lăudați, ca să pot spune celelalte adevăruri. Mai ales rolul pozitiv al tânărului rege și onestitatea totală față de interesul național a Mareșalului Antonescu. Ține seama, totuși, că eu veneam dintr-o generație care, în 1946, nicidecum dintr-un monarhism fanatic, ci din sincera intenție de a ne delimita de cei care voiau să slugărească pretențiile bolșevice, decupam de pe monede efigia regelui și o purtam la butonieră. El devenise simbolul unei întregi rezistențe, care coagula mai multe orientări politice și chiar mai multe generații, dacă ajunseserăm până și noi, adolescenții!... În clasa mea de liceu, o treime eram dintre aceștia. Iar cei care n-aveau bani să cumpere asemenea insigne de la unul care se specializase să le decupeze și să le lipească un ac, împătureau o bancnotă de 500 de lei lăsând la vedere medalionul cu regele, ca să-l prindă la rever.

F.P. Vă înfrunțați cu oficialitățile guvernului Groza?

C.L. Ei, nu aș spune chiar asta; eram destul de necoți. Am protestat când liceul ne-a fost evacuat ca să se instaleze în clădirea lui comandamentul sovietic, ne mai înghesuim acolo unde se cânta „Trăiască regele” și întăream vocile ca să sune cât mai tare, lipeam afișe liberale la alegeri și încercam să facem organizații YMCA pe care ni le desființau chiar preoții noștri; dar nu mai mult. Mai primeam câte o chelfăneală de la muncitorii de port, ca atunci când ne-am dus să întâmpinăm trenul regal care venea la Constanța pentru restituirea bricului ”Mircea”, care era un fel de diplomă de bună comportare, ca și ordinul „Victoria” acordat de Stalin, dar profesorii la care cei ce ne cotoceau trimiteau liste ca să fim eliminați din liceu, ne apărau. Eram încă sub o zodie bună; înfruntările între cei mai mari decât noi erau publice și e adevărat că, în acel an, în Piața Palatului chiar s-a tras, dar tot de către niște necunoscuți, ca și la asasinatele din 1989. Însă nu am auzit de nici un fel de arestare de lungă durată, cum pretinde acum fostul monarh că a fost amenințat cu executarea unor studenți ținuți arestați de la manifestările de Sfinții Arhangheli (care, mai degrabă, s-au petrecut în 1946) și până ce el a părăsit țara. Nu e un scenariu credibil. Chiar dacă eram cotați drept juniori – elevi de clase mai mici, feriți de înfruntările directe la care profesorii ce mai păstrau vechi idealuri, sau chiar funcții în partidele istorice îi luau pe cei din ultimele - noi făceam parte din mișcare în acea perioadă și am fi auzit asta, măcar

ca să fim avertizați și să ne ferim. Nu e credibil sau, măcar, nu e tot atât de credibil ca scenariul ofițerului de securitate care a povestit anii trecuți cum îi ducea el personal fostului rege, la Versoix, mia de dolari pe care o negociase cu Groza și Gheorghiu sau, poate, chiar cu Vășinski, la 30 decembrie 1947.

F.P. *Asta n-ați mai scris-o în carte.*

C.L. Hai domnule, fii serios! Eu eram mulțumit c-o vedeam apărând și așa.

F.P. *Dar astăzi, mai sunteți mulțumit de întregul ei?*

C.L. Am mai spus-o: Ceea ce am preluat ca „sugestie” a celor care, de fapt, îmi condiționau apariția, este „montat” atât de evident în capitole separate, încât se poate demonta din câteva șuruburi. Era și asta o tehnică pe care trebuia să o învățăm ca să ne salvăm cărțile.

F.P. *Vă pare rău?*

C.L. Într-un fel, da. Pentru că nouă, generației mele, o asemenea învățătură ne-a luat o bună bucată de timp. Pe atunci avea măcar valoarea de a ne asigura supraviețuirea unor idei; dar acum e, pur și simplu, timp irosit degeaba pentru a inventa diverse mijloace de esopism literar și înșelare a cenzurii, care astăzi nu ne mai folosesc la nimic. Ne-am irosit un timp în care am fi putut scrie și alte lucruri, dacă ni s-ar fi lăsat mintea liberă de asemenea preocupări. Preocupări, după cum ți-am spus: spre a găsi calea de a comunica și atunci către cititor o seamă de adevăruri istorice. La fel cum adevăr istoric este că, de la Ceaușescu rămăsese o înclinație de patriotism și preocupare națională pe care, cine ar fi vrut să pledeze cu sinceritate pentru o monarhie folositoare măcar acelui adevăr național al unității ca popor și țară, ar fi putut-o prelua. Acum, după ce politicienii de doi bani i-au sleit complet conținutul, e prea târziu, înțelegi?

F.P. *Înțeleg. Și, a doua realitate istorică?... Vreți să spuneți la ce anume vă referiți?*

C.L. La rana care există și acum, mai adâncă decât a oricărui alt popor. Nu uita că, după căderea zidului Berlinului am rămas, în afară de coreenii care pretind că asta e voia lor, singurul popor, singura țară atât

de organic unitară, împărțită în două state. Spun „atât de organic unitară”, fiindcă unitatea noastră are rațiuni naționale mult mai mari decât Belgia care e un exemplu european de utilizare a unei case regale ca unică soluție de a împăca două entități, chiar dacă nu statale, oricum, cu tendințe de guvernare deosebite și la niveluri de avere diferite.

F.P. *Dar acolo e vorba de flamanzi și valoni, cu deosebiri de origine și limbă.*

C.L. Cu atât mai mult ar fi putut reuși la noi, unde e un singur sânge, cu o unică limbă; fiind vorba doar de două structuri de guvernare! Adu-ți aminte de St.O.Iosif cu „*Cei de-un sânge și de-o lege*”, care rimează cu „*rege*”, fiind cântat exact de soldații care porneau să facă România Mare...

F.P. *Să înțeleg că ați fi văzut posibilă existența unui rege deasupra a două guverne deosebite, de-a dreapta și de-a stânga Prutului?*

C.L. Poate că e mai potrivit de spus „girând măsurile de armonizare a două guverne” sau „armonizând două organizări statale”. Cam în sensul ăsta cred că s-ar fi găsit o soluție care să entuziasmeze suflarea națională deschizând o cale de unitate. Ar fi fost compromisul frumos și sunt sigur nu numai că ar fi fost agreat la un plebiscit în cele două state, dar ar fi devenit și un exemplu elocvent de democrație europeană.

F.P. *Deci, asta-i dezamăgirea dumneavoastră față de rege.*

C.L. Față de fostul rege. Insist pentru termenul corect; da, tocmai pentru că m-a dezamăgit și nu merită flatări, cum obișnuim, când nu ne costă nimic, să spunem „ofițer” tablagiului, „colonel” locotenent-colonelului, „director” adjunctului sau „ministru” subsecretarului de stat. Casa regală cred că ne-a costat destul de mult în recuperările ei rapace, ca să precizăm că nu are altă reprezentare oficială decât aceea prevăzută de Constituție, personal și nu ca familie, oricărui fost șef de stat. Or, un rege care a părăsit tronul, nu mai este „monarh” ci, cel mult „altețe”; nici măcar „altețe regală” – titlatură care arată perspectiva de a deveni rege. Că e șef peste casa care reprezintă familia lui, asta e cu totul altceva și, în cadrul acela poate lua orice hotărâre vrea. Și eu, rămânând astăzi cel mai bătrân, sunt starostele familiei Leu putând lua anumite hotărâri asupra ei.

F.P. *Sunteți dur, sunteți prea de neînduplecat.*

C.L. Sunt dezamăgit, ți-am spus. Ca și de toți cei care n-au făcut nimic pentru țară cu toată experiența lor de trai în vechile state democratice, ca și de, mai ales, toți parvenții și profitorii politicilor actuale românești... Uite, ca să-ți dau dovadă, eu nu fac imputări neapărat alteței sale Mihai întîi spunând că, dacă ar fi venit cu un asemenea mesaj, ar fi ajuns la inima multor români; ci, cel puțin în egală măsură aduc imputări guvernării iliesciene spunând că, dacă ar fi avut o mai reală și mai sinceră simțire patriotică, ar fi trebuit să ajungă ei, oamenii politici, care sunt obligați să gândească întru aceasta, la a iniția un asemenea mesaj adresat către fostul rege, care poate avea scuza că el e un biet simbol și nu ditamai gânditorul politic!...

F.P. *Adică, guvernării proaspăt instalate să-i fi trecut prin minte a-l invita?*

C.L. Fie a-l invita, dacă ar fi gândit mai dinainte la diverse variante de strategii ale redresării țării, fie măcar de a nu-l alunga, așa cum a făcut-o. Pentru că, dacă ar fi fost oameni politici care să simtă într-adevăr românește, măcar atunci când a venit Mihai întîi pe aeroport, gândul ar fi trebuit să-i ducă spre întrebarea cum îl pot folosi și pe el, așa cum trebuia folosită orice fel de capacitate națională spre redresarea țării, spre repunerea ei rapidă într-un statut de demnitate. Dacă în jurul lui Iliescu, Roman et co. ar fi fost și niște politicieni, sau măcar consilieri care să gândească așa, adică mânați de adevărate sentimente patriotice și nu de interese meschine de grup, poate că le-ar fi venit și ideea asta: de a folosi tronul regal ca simbol de a aduce sub el și Basarabia și Bucovina (eu, ca dobrogean, aș spune și Cadrilaterul), chiar dacă unele ar fi rămas cu guvernări separate.

F.P. *De asta vorbeți de simbolul tronului Belgiei?*

C.L. E o formulă statală găsită de politicile de antantă europeană încă de acum aproape două sute de ani și care se dovedește viabilă. Cine se pretinde un politician și bine format ca științe politice și bine dotat cu dorința de a face față nevoilor naționale, ar fi fost obligat să gândească și la o asemenea variantă, măcar supunând-o atenției aceluia CPUN. Gândește-te că era momentul când făceam poduri de flori peste Prut, deci preocuparea națională exista.

F.P. *Și ați fi pretins politicienilor epocii să gândească la o asemenea soluție.*

C.L. Soluțiile existau în sine prin logica faptelor. Iar, la noi, în plus, prin experiența istorică de la alegerea lui Cuza, care-l obligă pe fiecare politician român să fie mândru de un asemenea act al înaintașilor și gata să-l repete. Trebuiau numai inventariate cu bună credință aceste soluții și luate, fiecare pe rând, în discuția unui for care se pretindea constituantă de vremuri noi, cum era CPUN-ul. Nu de la fostul rege, pe care, poate, nu-l duceau sentimentele într-acolo, având în familie și tradiția urii față de Cuza; dar de la un conclav de politicieni care, neapărat, trebuiau să fie și pricepuți și patrioți, era de așteptat să se înscrie în inventarul de soluții pentru continuarea transformărilor și o asemenea variantă. Și, tot de la ei, să vină chiar inițiativa de a se lua legătura cu fostul rege pentru niște prime tratative care să fi dovedit un folos național prin venirea lui în țară cu un apel clar la unitate națională și nu la retrocedări personale. Care apel, discutat tot așa în tratative cu guvernării de la Chișinău - pe atunci, dacă ne amintim bine, chiar mai patrioți decât dâmbovițenii - ar fi dat populațiilor acel entuziasm prin care s-ar fi putut ajunge la consens.

F.P. *Ar fi fost un rege peste două republici.*

C.L. Ar fi fost încă un exemplu de inteligență și diplomatie românească pentru a-și rezolva prin forțe proprii problemele create de dictatul marilor puteri; ar fi fost prilej de mândrie și ambiție națională de a continua cu fruntea sus momentul când toată omenirea ne admira, nimeni nu-ndrăznea să ne țigănească și nici țiganii nu-și luaseră aerele de anvergură europeană pe care nu noi li le-am dat. Ar fi fost, poate, chiar un motiv de-a sta cu fruntea mai sus față de cei care, ulterior, ne-au ajutat la distrugerea economiei și accentuarea dependenței de ei; ar fi fost, ehe, poate începutul unei alte căi decât cea meschinizată de astăzi.

F.P. *Care face din dumneavoastră marele dezamăgit.*

C.L. Dacă aș fi eu, încă n-ar fi nimic. Dar marele dezamăgit este poporul. Eu sunt doar un om onest care vreau să mă delimitez de contemporanii care m-au dezamăgit.

F.P. Înțeleg că, în egală măsură, regele și președinții care s-au perindat.

C.L.Nici o egală măsură. Unul m-a dezamăgit total, cum am arătat - și ca adolescent care-i purtasem efigia la rever și ca scriitor matur care, într-un regim ostil lui, am scris cu apreciere despre ce credeam că are ca simțire patriotică – prin faptul că nu se compară nici măcar cu Boris care a adus în Bulgaria banii pe care-i câștigase în Occident, ca să-și facă un partid și chiar să-și asume riscul de a conduce guvernul. În vreme ce al nostru s-a mulțumit să fie doar un bătrân harpagon, mulțumit că face rost de ceva zestre pentru pietrele din casă pe care le are. Un bătrânel satisfăcut că odraslele nu vor mai trebui să trăiască organizând ilegale lupte mexicane de cocoși pe teritoriu american, care minte că n-a avut tablouri din țară când un fost ginere de al lui ne-a retrocedat o pânză cumpărată de la el ca preț de nuntă, care e dezis de actualul șef al Casei Hohenzollern ce-i demască modul cum a obținut pentru alt ginere un titlu de la tatăl său care era diagnosticat cu demență senilă și... Las în plata Domnului altele, ca să precizez că primii doi președinți, chiar dacă nu s-au ridicat la înălțimea misiunii naționale pe care ar fi putut-o avea, marcați fiecare în felul lui de partidul din care proveneau, sau de politicile secrete care-i susțineau, au fost totuși niște oameni normali și civilizați care, în acte ce li se pot comenta într-un fel sau altul, au avut demnitatea de a-și impune și a se obliga să fie egali cu ei înșiși, cum face orice om de bun simț care nu poate mai mult. Văzute astăzi, cu o distanțare mai obiectivă, defecțiunile acceptate de fiecare la vremea lui se datorează unui sistem nefast spre care eram împinși. Dacă s-ar fi pus în aplicare imediat cele proclamate la Timișoara ori s-ar fi desfășurat un real proces al comunismului definindu-se categorii temporar interzise de la politică și asigurându-se lustratia; dacă Piața Universității s-ar fi desfășurat cum trebuie și momentul nu ar fi fost manipulat de diferite interese sau servicii secrete, când nu mai putea fi vorba chiar de KGB; dacă s-ar fi cultivat atitudini ferme, cum a fost cea a lui Mircea Dinescu când l-a pus la punct în CPUN pe „tovarășul maior Petrina”, sau dacă lui Adrian Păunescu i-ar fi fost împiedicată, tot cu fermitate, demagogia de a-l salva pe politrucul dictatorial Florescu, făcându-și-l consilier parlamentar pentru ca, după aceasta, să ajungă chiar parlamentar al noii democrații – mă rezum la aceste două exemple fiind din domeniul nostru literar, dar știi prea bine că avem sute asemănătoare, chiar mai nocive – atunci, poate că s-ar mai fi stăvilit

compromiterea democrației și statului de drept în care trăim azi. Dar nu sunt dezamăgit de primii doi președinți, considerînd că au făcut cam ceea ce puteau să facă. Ci sunt indignat, oripilat, injuriat de golănia cu care cel de a treilea a putut, a avut nerușinarea și, mai ales, îngăduința să ne spurce viața vreme de două legislaturi, readucând toate năravurile de turnătorie, sfidare politică și disoluție socială de tip bolșevic. Aceasta este dezamăgirea produsă de un sistem care, nu numai că l-a putut susține pe un asemenea președinte, dar arată a fi capabil a ne produce și alți conducători asemănători.

F.P. Să zicem că o asemenea prezență e trecătoare; ce alt fond de nemulțumire aveți?

C.L. Faptul că s-a împământenit în politica românească, din păcate în general și din partea oricui, scandalul subintelectual ca înolcitor de măsuri politice absolut necesare dezvoltării sociale. Totul se concentrează în jurul colectării și cheltuirii bugetului de stat, nicidecum în jurul producerii PIB-ului și a administrării bunului comun în serviciul binelui comun, care ar fi principalele îndatoriri ale guvernării menite să gestioneze o țară. Această provocare mai mult sau mai puțin golănescă de conflicte duse la infinit și chiar cu actori diferiți numai pentru a lăsa impresia că se schimbă decorul, este și înjositoare dar și total deficitară, perdantă și distrugătoare pentru țară. Munca politică pentru guvernare, care înseamnă găsirea de soluții pentru progres social, s-a înlocuit aproape total cu așa ceva. Scandalurile de fiecare zi ar vrea să demonstreze că există o efervescență politică dar, în fond, sunt mășcării sterile, cu emanare de injurii în loc de măsuri pentru economie și viața socială. O întregă clasă politică angajată în pseudoactivități ale Guvernului și Parlamentului lăsând doar impresia că se cheltuie efortul pe direcția unor scopuri. Dar aceste scopuri nu au nimic comun cu nevoile țării.

F.P. Dacă tot ați afirmat că nu s-a făcut nimic pentru lustrația necesară după 1989, credeți că ar fi nevoie în continuare de lustrație?

C.L. Ca toate măsurile inefficiente și antinecesare cu care, pe banii noștri, se umple timpul lăsându-se impresia că ar exista alte activități parlamentare și legislative care o amână pe cea esențială a stării deplorabile în care a ajuns societatea, asta cu lustrația, fie ea de ieri sau de azi, după părerea mea, e o simplă diversiune ca să distragă atenția

populației de la continua pauperizare și deteriorare a nivelului de trai, ca să acopere marea crimă națională care se face distrugând clasa de mijloc, cea mai dinamică forță socială a tuturor timpurilor!... Atenția la stimularea claselor producătoare, în primul rând a clasei de mijloc, ca mod de a impune creșterea produsului intern brut, este îndatorirea principală a oricărei guvernări de piață liberă desfășurată cu onestitate concurențială. Dar dacă lași să se afirme pe alte căi politicieni care n-au habar de așa ceva și nici nu au bunul simț să se pună în serviciul afirmării țării prin producție, stimulându-i în primul rând pe cei care o realizează, te duci de râpă!

F.P.Totuși, produsul intern brut e un criteriu prezent în toate calculele.

C.L. Formal și birocratic. Pentru bifarea unei rubrici de formular acceptat fiindcă așa spun teoriile economice pe care le învață dar, de care, puțin îi pasă funcționarului. El pune acolo o cifră care nici măcar nu cuantifică totul. Produsul intern brut este o noțiune de calcul economic. Politicile lui de dezvoltare fac parte, însă, din formulele doctrinare pe care le aduc adevăratele partide. Și tocmai asta n-avem. Chiar și celor care se apleacă birocratic asupra PIB-ului nu le pasă de politicile naționale pe care le presupune acesta. Și le presupune într-un mod lărgit la toți producătorii de bunuri, atât materiale cât și culturale, spirituale, educaționale mai ales. Pentru că mai întâi, din punct de vedere educațional-stimulativ trebuie să formăm o clasă sau chiar clase sociale de producători, iar de abia după aceea, sau în paralel cu dezvoltarea acestei clase ca produs social, să calculăm cum realizează ea produsul economic. Degeaba iei în calcul produsul, dacă nu încurajezi o societate care produce producători, dacă nu te ocupi de ea printr-un întreg ansamblu de politici naționale în care ai tăria de a da laoparte ciolanul din care rozi tu, ca să acorzi prioritate stimulării de energii naționale capabile să realizeze PIB-ul. Ele sunt sarea pământului, ele constituie și temeiul dar și obiectivul dezvoltării unei societăți; și nu clasa funcționarească formată în majoritate pe criteriile vechi, adică fără totalitarism dar cu abuz de putere, din oameni ce consideră că țara nu există cu alt scop decât ca s-o administreze ei. În dictaturi, într-adevăr, aceștia domină; dar în țările de mare progres, oricât ar fi asemenea funcționari tehnocrați sau funcționari politici ahtiați de putere și și-ar da

importantă, se constată prea bine că au rol secundar, orice raționament de bun simț recunoscând prioritatea socială a producătorului de bunuri.

F.P. Bunuri materiale și bunuri spirituale la un loc, nu?

C.L.Bine-nțeles!... Oricât de brut ar fi produsul, ca să facem un joc de cuvinte, el vine să servească în egală măsură latura de dezvoltare materială și latura de dezvoltare cultural- spirituală a unui popor. Sigur că PIB-ul exprimă la prima vedere valori concret materiale, dar nimeni nu e atent la celelate valori pe care le încorporează: valori sociale precum hărnicia, spiritul de inițiativă sau chiar sănătatea populației, valori culturale precum profesionalismul tot mai înalt și, nu în ultimul rând, valorile spirituale care înlătură nocivele acte antisociale precum corupția, monopolismul, economia subterană, asigurând ca întreaga entitate a acestui PIB să fie la vedere și în folosul întregii societăți. Trebuie să fim conștienți că și aceste valori încorporate în cifrele strict economice se produc de către cineva, acești oameni fiind și ei producători de bunuri care trebuie cultivați și stimulați. Dar la noi, categoria „bugetarilor” care a devenit de disprețuit din pricina funcționarilor meniți să administreze și care administrează prost, cuprinde la modul inconștient alte categorii dovedind mentalitatea greșită a guvernanților și necunoașterea de către ei a realităților sociale. Este evident lucrul acesta de vreme ce ei admit să fie încadrați la incerta categorie de „bugetari” pe care orice orânduire ar vrea s-o reducă, profesorii, care sunt producătorii de profesii și de creștere a profesionalismului pe plan național, sau medicii care fiind producători de sănătate și energie asigură într-un fel forța de muncă a populației. Spun asta pentru că producătorii, de orice natură ar fi ei, se află pe primul loc social al oricărei orânduiri care se respectă. Ei trebuie să intre în primul rând în obiectivele celor care se ocupă cu formarea socială, pentru că ei realizează acest atotstăpânitor PIB!... Apoi abia vin, ca importantă, cei care administrează; ei se află pe un loc al doilea, fiindcă de administrat administrezi ceea ce mai întâi trebuie produs. Iar, tot pe acest criteriu, încă o categorie implicată, cei care păzesc sau manipulează produsul sau produsele, pe locul al treilea. În fine, ar mai fi două categorii în această ierarhie socială văzută ca psihologie de acțiune a fiecăruia: speculanții ce nu sunt chiar inutili, dar trebuie îngrediți prin lege la ceea ce este licit și, la urmă, ca o drojdie, interlopia cu intenții de subminare socială, pe care o societate bine consolidată ar trebui să-i

expulzeze de la sine iar, până la această bună consolidare, să găsească o formă de descurajare prin lege. Asta ar fi, într-un mod de interpretare meritocratic, ierarhia valorilor și nonvalorilor naționale.

F.P. Clasei de mijloc, despre care vorbești cu admirație, îi dai întâietate printre producători?

C.L. Chiar și în general răspunsul meu ar fi afirmativ. Dar, în condițiile de astăzi ale vicisitudinilor societății noastre, această nevoie de întâietate atât de neglijată de sistemul guvernamental este categorică. Clasa de mijloc e aurul unei națiuni; e sufletul inițiativei continue și a creației continue. Marii potențați (înafară de faptul că, la noi, nu se pricep decât la afaceri obținute mai mult sau mai puțin fraudulos de la stat), obolesc, lenevesc, fac copii de bani gata, au cheag ca să aștepte doar mari oportunități, sau se orientează spre speculații financiare care aduc venit altor societăți decât celei românești. Pauperizată, clasa de jos trăiește-n disperarea căutării muncii la negru; ba, în plus, „modernismele” epocii noastre au învățat-o să nu mai muncească nici așa, ci să aștepte ajutoarele „statului social” care, în starea de astăzi, noi nu putem fi. Clasa de mijloc este motorul dezvoltării naționale; afirmarea ei prin proprie inițiativă este legată de realitățile țării, dacă nu cumva guvernarea nefastă o alungă spre a-și folosi inteligența și spiritul creator în alte țări. Clasa de mijloc este, prin ea însăși, a țării și pentru țară, iar statul, guvernarea, nu este decât o formă de administrare a unor condiții cât mai bune și din ce în ce superioare pentru inițiativele ei. Și chiar pentru câștigul ei care este aducător de bunăstare națională. Comuniștii s-au dus dracului tocmai pentru că, în mediocritatea lor rapace, au vrut, cu o ură neîmpăcată, să distrugă până la neființă aceasta clasă de mijloc, ce se opunea organic, nu mental, ideologiei lor false și distructiviste. Nu pot avea altă soartă cei care, în loc să încurajeze inițiativa și răspunderea personală pentru crearea de locuri de muncă și crearea de produs intern brut, caracteristică micului investitor, îl sufocă și-i pune impozit mai mare decât venitul pe care l-ar putea realiza. Acești indivizi cu mentalitate de foști birocrați comuniști, lipsiți de profesionalismul administrării financiare a țării, care au încăpușat clasa cea mai productivă a populației, făcându-i pe unii să renunțe la inițiativă și să treacă la traiul de subzistență, iar pe alții să-și ia câmpii, spre alte meridiane unde vor mai avea, sau nu vor mai avea, țaria s-o ia de la început, nu sunt altceva decât rodul inculturii economice din dictatura

trecută. Țăstia s-au infiltrat, pe Țăstia i-am moștenit ca un cheag rău: Spoliatorii omului care produce! Profitorii pe bază de funcții clientelare! Incapabilii, prin minciună, de a lăsa să se vadă fundul gol al țării și incapabilii, prin furtișag, de a oferi soluții realiste, cu valabilitate recognoscibilă de toată lumea. Și cărpaci, și necinstiți, și lipsiți de un Dumnezeu care să le dea măcar bunul simț al unei morale acceptabile, aceștia sun producători doar de involuție națională!

F.P. *Credeți că am fost dirijați spre o asemenea involuție?*

C.L. Nu am date destule ca să calculez așa ceva. Eu constat doar că aceasta este situația de astăzi, aflată în directă legătură cu cele trei cauze, obiective, subiective sau de-a dreptul dubioase, pe care le-am consemnat încă de la debutul anilor '90 , pentru că este produsul destabilizărilor cauzate de, așa cum am zis: 1. E vorba de tupeul celor care voiau funcții, numai FUNCȚII, așa cum avuseseră și pe vremea când erau sau tânjeau să fie „activiști”, adică oameni care să dea cu gura către alții care să muncească, servind astfel cea mai cruntă exploatare adusă de orânduirea venită în numele desființării exploatării omului de către om; 2. E vorba de pionii scenariilor KGB-iste marcați spre a crea rapid un decor democratic prin răspândirea lor în diverse partide dar, imprimând politicii românești carierismul lipsit de criterii ideologice, lipsa de credință într-o cauză, sau într-o anumită soluție națională, incapacitatea de a oferi alegătorilor o anumită soluție doctrinară și, uneori, mai rău, ca în cazul oricărui spion: deturnarea aspirației naționale spre interese străine; 3. E vorba de mentalitatea securistă a infiltrării tuturor agenților posibili în noile structuri, tot umflându-le până la dezagregarea lor. Toate aceste trei demersuri distructive își demonstrează succesul malefic în exemplul jalnic al eșichierului politic de astăzi: Cu caricatura demnă de plâns a PNȚCD-ului, cu partidul de stânga care a produs cei mai mulți îmbogățiți, cu un PNL care încă mai are de făcut eforturi ca să se reabiliteze și cu interesele ilicite care au coagulat PDL-ul în jurul minciunilor cu care Băsescu sfidează țara. Toate sunt roadele manevrelor pe care le remarcam cu douăzeci de ani în urmă, sau forme agravante ale aceluia, care au re poziționat guvernarea la nivelul minciunii demagogice absolute, cea dusă până la antipod în ultimul deceniu al lui Ceaușescu, atunci când se spunea pe față: „Aoleu, iarăși au anunțat Țăstia că va crește nivelul de trai!”... Și, astfel, confirmăm *Teorema Erorii Intenționate* care spune că: „ cel care

insistă deliberat în eroare, afundându-se în capcanele ei tot mai grave și încăpățânându-se să le dea drept soluție, nu va găsi posibilitate de scăpare decât perseverând în prostia ei, sau minciuna, sau reaua credință; până, poate reușește să iasă pe partea cealaltă". Rumegă această definiție și vei vedea portretul precis conturat al unui Bănescu dictator peste niște partizani interesați, corupți și care, din slugărnicie și din păstrarea puterii cu dinții, au perseverat în această eroare cu consecințe grave pentru țară. Conform concluziei teoremei, aceștia nu mai au altă cale decât să-și continue jocul malefic până când România va ieși la antipod. Unde este acest antipod?... Păi, cam într-o țară bananieră, cu populație semicanibală, condusă de o juntă militară, cu un dictator marionetă în mâinile unei rețele financiare, bine înțeles „multinaționale”, care exploatează bogățiile locului. Că aceste bogății se vor mai chema „Petrom”, „Roșia-Montana” sau altfel, rămâne de văzut... Asta este singura explicație posibilă analizând pericolul de continuare a politicilor cu evidență distrugătoare, pe care le-a dus Bănescu împreună cu fostele sale guverne, cu acoliții de cea mai joasă speță, care au învățat de la el să nu le fie rușine a persevera în minciună, văzând limpede cum societatea românească ajunge la cel mai diavolesc declin, care-i poate marca definitiv locul în lumea a treia. Te nedumerește ce spun?

F.P. Mă nedumerește mai ales tonul dramatic al unui om obișnuit a fi văzut cu zâmbetul pe buze, lipsit de accente defetiste, ofensiv prin ironie și nu prin viziuni atât de grave. Nu vă mai amuză deloc propria dumneavoastră rubrică: „În gura leului”, care v-a devenit emblematică în acești douăzeci de ani?

C.L. „Acești douăzeci de ani”!... Ii mulțumesc lui Dumnezeu că m-a ajutat să-i trăiesc, indiferent cum sunt ei, să-mi manifest cele mai romantice și cele mai rebele simțiri așa cum nu puteam înainte, să-mi confirm credința într-o democrație reală care ar putea binecuvânta pământul acesta. Dar cheful de râs și de glumit mi-a cam trecut și am afirmat-o public în mai multe articole. Pentru că, nu numai glumeț mușcător, prin „Gura leului”, ci și teoretic sau organizatoric străduind prin eseistică, cursuri și ample demersuri publice precum: Desfășurarea programului european privind Democrația Locală și a altui program privind Dezvoltarea Rurală a țărilor în curs de aderare; prin organizarea anuală a Consfătuirii Naționale a Intelectualilor de la Sate prin care s-a

instituit Mișcarea pentru Progresul Satului Românesc, prin cursul de Personalism în Administrația Publică a Statului de Drept; prin seminarul european despre Societatea Civilă; prin studiul și suita de dezbateri despre Meritocrație și Democrația Reală; prin celălalt, despre nevoia acută de Valorificare a Micii Producții Agricole conform tradiției, oportunităților și importanței pentru români a Micii Proprietăți Rurale, ca și prin, poftim, cealaltă direcție: a pamfletului practicat vreme de 20 de ani săptămână de săptămână prin rubrica „În gura leului”, am tot sperat eu să-mi aduc modesta contribuție la iluminarea unei căi de orânduire mai oneste, mai firești omului, mai cu frică de Dumnezeu în sensul respectării sensurilor Creației și împotriva deturnării lor.

F.P. *Recunosc în această enumerare chiar titlurile sau tematica unora dintre broșuri sau volume, așa că aș îndrăzni să vă întreb: Chiar credeți că le-ați scris degeaba?*

C.L. Fiind un optimist, atunci când încerc să și teoretizez ceva, eu sper să ajung să văd și pașii reali pentru a se înfăptui câte ceva...

F.P. *Ceva ce se va înfăptui când?*

C.L. Atunci când societatea civilă românească, acționând liber, la inițiativa oricui, realizând descentralizarea prin democrația locală și preluând multe dintre îndatoririle guvernamentale în sectorul neguvernamental, al rezolvării lucrurilor cetățenește și fără birocrație, va ajunge să se alinieze societăților civile din țările civilizate și să facă parte integrantă dintr-o societate civilă europeană cu trăsături de multiculturalitate bazate pe respect reciproc și pe stimulare reciprocă între organismele ei, pentru găsirea unor tot mai eficiente programe de dezvoltare.

F.P. *Și cine ar putea face asta?*

C.L. Omenirea modernă are o singură experiență pozitivă în domeniu: Partidele politice.

F.P. *Păi, parcă tocmai pe acestea le combăteți.*

C.L. Niciodată. Eu combat doar forma morbidă pe care aceste partide au căpătat-o în politica românească. Ți-am spus că lamentoul meu e pozitiv; el nu vrea să nege, ci încearcă să propună soluții. Eu pot

combate doar o formă sau alta în care au degenerat partidele politice într-un loc sau altul sau într-o situație sau alta. Conceptul de partid politic însă, ca atare...

F.P. Vă întrerup eu, atrăgându-vă atenția să nu vă entuziasmați prea mult.

C.L. Nu mă entuziasmez; dar obligația de a căuta soluții mi-o arog, așa cum ar trebui să și-o aroge orice intelectual care se vrea constructiv. Ai dreptate subliniind că, în materie de partide politice, sau cu câte un partid politic, poți s-o greșești. Și votându-l și dându-ți asentimentul de a activa cu el. Dar tocmai de asta, în democrație, în adevărata democrație, în Democrația reală despre care am scris, societatea civilă produce mereu fie partide fie schimbări în interiorul partidelor.

F.P. Dar democrația unde trebuie să se manifeste, unde își are locul?

C.L. Locurile. Pentru că, în egală măsură ea se manifestă și poate fi chiar evaluată atât în formele guvernării cât și în cele ale societății civile. Iar asta, deoarece, ca formă asociativă liberă, fiecare partid politic face parte din societatea civilă având, ca fiecare organizație neguvernamentală, scopul său propriu. Dar, intrucât acest scop este cel de a câștiga puterea, un partid ajuns la putere nu mai este “neguvernamental” ci, temporal, devine întru totul “guvernamental”. Numai opoziția rămâne neguvernamentală. Așadar, societatea civilă, fara a se confundă cu opoziția, are aceleași îndatoriri și aceleași drepturi de a veni cu propriul ei aport pentru o guvernare echitabilă. Mai mult decât atât: intrucât opoziția poate ajunge la putere, societatea civilă este garantul continuității unor proiecte de dezvoltare de lungă durată, când cei de la guvernare vor deveni neguvernamentali. Societatea civilă este, de asemenea, cea în mijlocul căreia se afirmă și se definesc ideile (și chiar ideologiile) politice. Așadar, construirea unui puternic curent de opinie publică în și prin societatea civilă, împotriva tendințelor dictatoriale despre care am discutat, poate să constituie fundamentul unor guvernări echilibrate, democratice, integral umaniste. Și ajungem astfel la o aprofundare a democrației, pășind de la cantonarea ei numai în rezultatele statistice electorale ce ne caracterizează astăzi într-un mod care nu stimulează deloc aprofundarea moralei și respectului pentru ființa umană, la o democrație reală prin evaluarea persoanelor care o

constituie conform meritelor sociale pe care ele le dovedesc, adică, peste democrația pe care o trădează aleșii la putere ce dau dovadă de sechele autocratice, excluzând plutocrația pe care și-ar dori-o alții și ajungând la meritocrație. Pentru că, în contemporaneitatea noastră, filosofia politică - pe cât de încărcată de adevărurile umanismului integral, pe atât de încercată în confruntări cu agresarea democrației dinafara și dinlăuntru ei - nu poate avea temă mai importantă decât pragmatica asigurării unei democrații reale. Aceasta se realizează în timp prin Guvernare și Lege, prin Administrație și Morală, prin **RESPECTUL COMUNITAR ÎNTRE PERSOANE**. Fiind vorba, în ultimă instanță, de o arhitectură socială și politică a Statului și Instituțiilor Comunitare moderne, lucrurile stau la fel ca-n raporturile diferite ale arhitecturii cu geometria plană sau cu geometria în spațiu: **LIBERTATEA PERSOANEI ȘI A COMUNITĂȚII** își capătă conținutul ei adevărat numai dacă o abordăm ca pe o coordonată pusă în raport cu celelalte, care o ridică la puterea a treia: **ÎNDATORIRILE**. Numai în acest mod, volumul adevărat al libertăților unei societăți iese în evidență. La fel și cu **EGALITATEA**: Pentru a nu fi totuna cu **EGALITARISMUL DEMAGOGIC**, acesteia nu i se poate demonstra adevăratul volum decât în raport cu stadiul de afirmare a persoanelor și a comunităților umane, cu **ASIGURAREA REALĂ A EGALITĂȚII DE ȘANSE**. Astfel, democrația formal-statistică prezintă (și reprezintă) o societate schițată doar în liniile geometriei plane, fără a explora nici interiorul nici ambientul, în vreme ce **DEMOCRAȚIA REALĂ** îi conferă volumul autentic și existență adevărată prin cele trei dimensiuni în spațiu. La fel cum numai și numai geometria în spațiu poate reprezenta toate simetriile care conduc la armonia arhitectonică a unui edificiu. Construit printr-o **SIMETRIE DE DREPTURI ȘI OBLIGAȚII**, de morală comună și bunuri personale, de **SUVERANITATE PERMANENTĂ A OMULUI ASUPRA SA** prin prioritatea existenței persoanei și **CONDUCERE DOAR TEMPORARĂ**, prin delegație electorală dată cuiva pe timp limitat - simetrie care-i asigură adevărata armonie a existenței - edificiul socio-politic își demonstrează **STABILITATEA ARMONICĂ** prin diacronia dezvoltării democrației reale... Cam așa aș rezuma.

F.P. Înțeleg acum: Când spuneți că sunteți dezamăgit, cochetați. Fiindcă aveți soluțiile dumneavoastră.

C.L. Am vorbit, doar, despre forma pozitivă și constructivă de a întâmpina o dezamăgire: Să n-o lași să te covârșească; nici măcar să te lenevească. Să găsești soluții, dacă te consideri ființă gânditoare. Sau, măcar, să cauți!

F.P. *Și, atunci, cum vă considerați că sunteți?*

C.L. Ca să ne jucăm cu cuvintele: sunt dezamăgitul care nu se lasă deziluzionat, sau deziluzionatul care nu se lasă covârșit de dezamăgire. Iar acestea, soluțiile, sunt visurile sau chiar aspirațiile mele de cetățean al unui stat de drept desăvârșindu-se în acest mileniul al treilea. Din ele răbufnește toată indignarea mea față de cei care, fie deliberat, fie din egocentrice și egoiste dorințe, fie chiar din prostia mândriei pentru faptul că par descurcăreți și știu să încurce lucrurile obținând mici avantaje imediate, împiedică drumul unei societăți umane, a unei comunități umane, a unor populații umane spre marile avantaje ale unei democrații de fond, cu toate cele sfinte ale ei.

5. CÂND VIAȚA BATE LITERATURA

F.P. *Revenind la literatură după modul explicit al prezentării unor opinii cetățenești care se leagă direct cu subiectele de publicistică, mă adresez autorului de romane...*

C.L. Care nu mai trebuie explicate, ele existând ca atare.

F.P. *Credeți?*

C. L. Am să răspund vorbind despre dreptul auctorial de a nu argumenta și explica decât prin operă. Adică prin actul facerii. Prin creația ta finită și nu printr-o sofistică explicativă.

F.P. *Se spune, într-adevăr, că autorii care se explică prea mult, ar încerca prin aceasta să acopere anumite hiatusuri ale creației propriuzise; dar, pe de altă parte, să nu omitem nici faptul că cititorul are nevoie de anumite comentarii.*

C.L. Are. Și eu îl consider chiar superior pe cititorul care, pe lângă curiozitatea sau emoția parcurgerii unei opere începe să-și pună întrebări...

F.P. *Sau să caute explicații.*

C.L. Să caute. Desigur: Explicații, semnificații, corelații, paralele filosofice, estetice sau emoționale, secrete de abordare a artei respective, toanele unor slăbiciuni fizice și încercările la care îl supun pe om credința sau necredința în anumite adevăruri; precum și alte realități psihice din care personajele se configurează prin cuvintele așternute în

anumite feluri de vorbire... Să caute; că doar pentru asta există critica literară, chiar dacă unii profesioniști ai ei ar vrea să pună accentul pe tragerea de sfori și nu pe explicațiile cât mai autorizate și mai profesioniste pe care le așteaptă cititorul.

F.P. *Deci autorul, după părerea, dumneavoastră nu are nevoie să se explice.*

C.L. Nu are nevoie „să se mai explice” de vreme ce el se exprimă prin operă. Actul de creație, în sine e o explicație cu tine însuși și cu lumea înconjurătoare. Prin limbajul lui te definești și te redefinești până când consideri că te-ai explicat îndeajuns sau că ai găsit forma cea mai cuprinzătoare a explicației. Atunci când artistul pune punct, înseamnă că s-a explicat. Și, ca să fiu mai plastic în afirmație, îți cer permisiunea să dau două exemple chiar din arta plastică.

F.P. *Clasică, sau contemporană?*

C.L. Unul cu clasici, altul cu contemporani.

F.P. *Clasicul fiind?*

C.L. Paciurea. Monumentalul Paciurea, la a cărui tăcută vehemență titanică se supunea și piatra cea mai dură. El era profesor. Avea clasă de sculptură la Belle-Arte unde-l folosea ca asistent pe Oscar Han, alt mare sculptor, dar nu al tăcerilor îndârjite, ci al verbiajului specific unor noi căutări de expresie. Se completau bine, fiindcă meseria deprinsă de la taciturnul maestru cu care lucrai, se completa cu divagația estetică a asistentului de cultură debordantă. Și, astfel, când - pe un subiect plăcut amândurora privind imaginea himerei - încântat, Han abia mângâia mulajul pregătit trasând niște forme care trebuiau să devină ezoterice, dar lăsându-le prea mult în forma lor tranzitorie pentru plăcerea de a explica prin vorbe ce ar fi vrut să sculpteze, Paciurea, care venise pentru cursul său care urma, n-a mai avut răbdare să stea în ușă. L-a dat într-o parte de unde-și putea continua vorbirea, s-a aruncat asupra lutului moale întins peste scheletul ce se rotea pe postament, a trasat niște adâncituri cu bastonul, a dat câțiva pumni și palme, a ținut cu câteva gogoloaie de pământ care s-au lipit unde trebuia și, înfigându-și de câteva ori degetele care știau să și zgârie să și mângâie, s-a retras gemând de încordare și spunând un singur cuvânt: „Asta-i!”... Abia

apoi, în vreme ce-și ștergea mâinile cu aceeași cârpă udă cu care urma să fie învelită himera ce se configurase în toată monumentalitatea ei, i s-a adresat drăgăstos lui Han: „Continuă tu cu explicațiile și vino cu copiii la bere dacă mai vor să pună întrebări”... Ai priceput?

F.P. *Perfect!... Și al doilea exemplu.*

C.L. E dintre contemporani de-ai mei, așa că nu dau nume. Unul dintre ei, cu evident stil propriu și încântătoare virtuți decorative, vorbea atât de mult explicându-și opera încât reușea să atragă aproape oricui atenția că aceasta, oricât de inspirată era, suferea de un manierism îngrozitor, repetând mereu aceleași imagini și, de multe ori, aceleași degradeuri de culori. Chiar dacă, luate în sine, ele erau într-adevăr frumoase, plictiseau prin repetare exact cum el, ca om, plictisea turuind explicații. Altul, care-mi promisese o pânză de care fusesem încântat încă din faza de atelier, m-a amânat mai bine de o lună spunând că mai are de lucru la ea; apoi mi-a dat-o fără să observ decât o mică modificare de lumină. Și, doar când, încă nemulțumit, după o vreme a venit la mine cu trusa de vopsele pentru a face încă vreo două retușuri, mi-am dat seama că, asemenea acelora, el mai făcuse zeci. Aproape imperceptibile dacă le luai în parte, dar, Dumnezeuule, de câtă-ncărcătură pentru strălucirea ansamblului!

F.P. *Ca să nu mai fiu întrebat, mă grăbesc să răspund că am priceput perfect și asta. Dar e vorba și de modul de exprimare al personalității artistice. Unii o fac dintr-un foc, alții decantează în timp.*

C.L. Eu vorbesc în special despre romanul care cere decantări sau despre viziunea romanescă și mai amplă, a ciclurilor, în care un titlu îl completează pe celălalt și, conjugându-se cu acela, ajunge chiar să schimbe din viziunea lui, forma definitivă, ca și înțelesul definitiv, semnificațiile generale ale unui lung travelling prin timp, cum sunt romanele care descriu evoluția mai multor generații.

F. P. *Să încadrăm în această categorie și ciclul despre care ați vorbit până acum?*

C.L. Bine-nțeles. Despre el a fost vorba. Sunt momente care m-au marcat ori mi s-au făcut remarcate dintr-un secol întreg și, care, încă s-ar mai completa unele pe altele, sau ar primi completări noi. De asta și-

au reclamat ele însele forma definitivă, despre ale cărei semnificații îmi permit să vorbesc de abia după ce am pus punct, sau la modul în care am pus acest punct, cu viziunea mea de astăzi pe care mi-o conferă întreaga experiență de viață, concluziile și regretele cu care m-am ales de pe urma ei.

F.P. *Dar ați scris și romane de sine stătătoare, care nu fac parte din vreun ciclu, ci v-au satisfăcut pe moment, așa cum le-ați publicat.*

C.L. Nu știu dacă m-au satisfăcut dar, de avut, am și din astea. Între cele două cicluri se află mai multe piese de sine stătătoare, după cum m-am confruntat cu vremurile și ideile lor. Există, așadar, cel de *romane istorice* și, continuând această obsesie istorică a păcatului, cel de romane privind *istoria păcatelor mai noi*, care își caută fiecare propria rotunjime arhitectonică dar, ca printr-o comunicare capilară, așa cum au unele forme ale vieții, își transmit unul altuia trăiri, senzații, sentimente și chiar abstracțiunea unei pledoarii unitare prin reapariția câte unui personaj care-și poartă mai departe mesajul. Între ele sau, mai bine zis, alătura lor, am și romane unitare între propriile lor coperte față de care, spiritul meu persuasiv de posesie se manifestă tot ca asupra unor copii despre nu-ți vine să crezi că s-au maturizat și-ți faci plăcerea de a-i dădăci în continuare. Asta-i defectul meu: Cum prind o frază care mi-a plăcut cândva și de înțelesul căreia am fost mândru, cum devin și mai ambiționat s-o perfecționez încă, să-i găsesc noi întorsături în valențele de exprimare. Așa că, de multe ori, când îmi dau seama că am scris prea mult ca să mai pot perfecționa tot, mă oblig la un fel de abținere de la această plăcere care este una estetică în sine; dar este a mea și o iau ca atare. Cu toate că, în fond, ar putea fi o sechelă a celui obsedat de cenzorii din jur, de critica ce practica alte politici decât cele estetice, făcând din mine, ca și din alți congeneri ai mei niște autori pe care i-a interesat faptul ca măcar în parte, cu atâta adevăr cât se putea spune sau sugera în epoca respectivă, cărțile să satisfacă cititorul. Acela, cu toate vicisitudinile lui, era momentul ce mi-a fost dăruit să-l viețuiesc; acela și nu altul. Și, chiar dacă aș mai fi avut câte un of față de concesiile pe care le făceam ca să-mi văd cărțile apărute, mă consola chiar și acel interes pentru adevăruri spuse pe jumătate, confirmat prin cererea de piață și repetarea edițiilor. La cicluri, chiar dacă ele erau configurate în mintea mea, nu mai speram să ajung; așa că, astăzi trebuie să mulțumesc

lui Dumnezeu că mi-a dat această șansă de a configura două cicluri, mai lăsând și alte titluri pe de lături.

F.P. *Putem să le enumerăm?*

C.L. Încerc cronologic: „*Vârsta de aur*” – romanul studentesc al anilor '50...

F.P. *Apărut în 1957 și considerat în dicționare „unul dintre cele mai frumoase romane de dragoste, cuprinzând emoționante pagini despre viața studentescă...” Am să vă fac o mărturisire. Prin 1964-65, pe când eram student, pur și simplu „l-am devorat”. Era o carte încântătoare și în care ne regăseam și noi, tinerii amfiteatrelor din acei ani.*

C.L. Știu. Dar încă mi-e frică să-l citesc acum. E una dintre puținele mele cărți pe care nu m-am hotărât dacă s-o las ca pe un păcat al tineretilor sau să-i caut forma definitivă.

F.P. *De ce? E vorba de un cântar estetic?*

C.L. Mai degrabă de sechelele pe care le-au lăsat asupra mea cenzura și „îndrumarea de partid” care, de fapt, era exercitată de cei ce se pretindeau critici literari sau editori. Am fost atât de lovit în niște convingeri sincere încât acum, se petrece cu mine marele paradox că, în vreme ce *propriu manu* îmi cizelez cu pedanterie de zeci de ori orice articol până îl public și chiar după aceea, că nu consider niciodată un text perfect ci oricând aș mai avea ceva de corectat, precizat sau adăugat - dacă mi se atinge cineva de o virgulă, adică dacă vine altul să-mi spună cam cum ar trebui să sune ceea ce vreau eu să spun, atunci fac criză și rup orice colaborare. De asta rubrica mea „*În gura Leului*” – care, recunosc că nu e deloc ușor de suportat de nici un editor fiindcă, oricum ar întoarce-o, mușcătura mea tot îl ceartă cu unii sau cu alții iar, pe și mai mulți îi face să-i întoarcă spatele pentru că-mi dă mie găzduire - cu toate că perseverez cu ea de zeci de ani, am tot mutat-o dintr-o publicație în alta sau, mai bine zis, acum fiind multe forme de media, audio, video, internet, etc, dintr-o redacție în alta, având stabilitate doar acolo unde sunt eu editorul și responsabilul. Sunt dificil, știu; dar ce mi s-a-ntâmplat cu „*Vârsta de aur*” a fost măcel. Și până la apariția primei ediții, fiindcă observațiile politrucilor nu erau numai de natură politică, ci mi se cenzurau tot felul de detalii și mi se cereau altele, absurde și

livrești, chipurile ca să înfrumusețăm chipul tineretului nostru, să creem idealul comunist fără pată, fără poftă, fără sexualitate, fără... fără... fără orice; mi-au castrat personajele, ticăloșii!... Iar apoi, după apariție, altă categorie de apreciatori, cu toată fățărnicia moralizatoare a presei de tineret îndrumată de oameni care, peste câțiva ani dădeau cu nerușinare lecții inverse vorbind în numele lumii libere în care, spre deosebire de noi, putuseră emigra, mi-au măcelărit cartea pentru ceea ce conținea neconform cu „morala proletară în care trebuie crescut tineretul patriei”... De asta spun: Mi-e foarte dragă coperta ei care voia să sugereze un București boem, îmi sunt foarte dragi amintirile unor întâlniri entuziaste cu cititori tineri și nu numai, care apreciau acest spirit boem chiar și din resturile care mai rămăseseră la publicare, dar mi-e teamă să mă apropiu de ea, lăsând-o încă acolo, la distanță, ca pe un martor insolit al unei perioade prin care nici nu-mi dau seama prea bine cum am putut să trec.... Ce să-i faci? Asta-i viața!... „Curva de viață, domn procuror” , cum spune G.M. Zamfirescu.

F.P. Înseamnă că aveți, totuși, amintiri frumoase din viața de student, dovedite chiar și prin regretul că nu s-au mai reflectat toate într-o asemenea carte. Eu cred că ar fi bine să-l reeditați. Chiar și așa, amintindu-vă câte necezuri ați avut la prima lui ediție. Am zis: chiar și faptul că regretați...

C.L. Regretul este că romanul despre care vorbim a fost, într-adevăr, și ca subiect și ca vârstă la care l-am scris, ceea ce numim „o carte de tinerețe”. Și este cunoscut faptul că această categorie de cărți poate avea o încărcătură de trăire sinceră destul de mare, care se reflectă într-o comunicare superbă cu cititorul de aceeași vârstă, pe care îl marcezi și îl câștigi, iar el apoi, te urmărește, te ascultă, te cunoaște, îți acceptă modificările de poziție survenite odată cu vârsta ta. Dar și cu vârsta lui, de factor care te citește și te înțelege. Ei bine, timorat de câtă „îndrumare de partid” năvălea asupra mea încât nu mai comunicam eu cu cititorii mei de aceeași vârstă, ci își comunicau criticaștrii politrucci sloganurile lor, eu am renunțat. Chiar dacă am câștigat apoi alții, eu am pierdut atunci asemenea cititori cu care să merg în paralel spre maturizare: Ei spre maturizarea bio-psihică propriu zisă, eu spre maturizarea uneltelor literare. Și, crede-mă, îi urăsc foarte mult pe cei care mi-au luat această șansă.

F.P. *Dar cum v-au luat-o dacă spuneți că aveți întâlniri cu cititori entuziaști?*

C.L. Mulțumesc pentru o întrebare la care găsești răspunsul singur dacă te gândești cât sufeream eu pe măsură ce ei se bucurau și apreciau niște resturi care mai rămăseseră din adevăratele entuziasme, nebunii și chiar dulci naivități ale tinereții. Exact cele care spui că te-au cucerit și pe dumneata!... Discutam cu ei, continuam în discuții destinul personajelor conturându-l verbal așa cum ar fi trebuit să fie în scriitură, ne asimțeam apropiați și ca vârstă și ca aspirații sau nebunii tinerești, dar de împlinit o ediție a doua nu am mai îndrăznit. Mai ales după ce acea presă „de tineret” despre care am vorbit m-a înfundat și m-a bălăcărit mai rău, acuzându-mă de mentalități burgheze insuportabile pentru membrii unor organizații de tineret progresist. Să nu uităm că nu trecuse încă un deceniu de când Ionel Teodoreanu fusese și interzis dar și pus la zid cu analize incriminatorii despre mentalitățile nerevoluționare ale personajelor sale și că, în generația lui se plătiseră multe polițe, unii fiind interziși iar alții primind gloria premiilor comuniste pentru crearea unor personaje pe cât de false, pe atât de antinaționale. Elogiul personajului trădător care trecea la ruși a ocupat multă vreme locul lui *Ion*, al *Comăneștenilor*, al celor de *la Medeleni*, din *Intunecare*, din *Intâia noapte de dragoste*, din *Rusoaica*, din *Un port la răsărit*, ca și ale altor scriitori, nu geniali, dar profesioniști ai romanului, știind să cucerească publicul printr-o intrigă bine condusă, chiar dacă cultivau fapte minore, naivități sentimentale, ori teribilisme adolescente. E vorba de subiectele de tinerețe și despre tinerețe, la care revin rugându-te să-ți amintești asemenea cărți care te-au marcat deoarece ele chiar se pretează la a fi scrise cu naivitate pentru că vorbesc de o vârstă frumoasă față de care cititorul este întotdeauna iertător și sentimental. Așa proliferaseră în perioada interbelică multe romane cu îndrăgostiți și aventuri sau drame amoroase de toată frumusețea, cu școlari, cu liceeni, cu studenți, cu tineri aventuroși sau iubind până la nebunie, sau distrându-se până la absurd, creionând personaje amuzante sau romantice, sau teribiliste care rămâneau în memorie chiar dacă nu făceau parte din marea literatură, tocmai pentru că o reprezentau pe cea profesionistă, depășind liniile amatoristice ale însemnărilor sentimentale pe care, ca și astăzi la multe dintre cărțile autopublicate, alții le făceau dovedindu-și mai degrabă prostul gust literar decât talentul. Cele bine scrise, însă, au avut asigurată gloria,

până ce a apărut cenzura educației bolșevice, mai rea decât orice hobotnicie puritanist-fățarnică. La omul nou, permanențele umane ale literaturii de până atunci, trebuiau să dispară. Ceea ce se mai salva din subiectele așa zis burgheze, erau numai atitudinile de „realism critic” adică șarjele de pamflet asupra personajelor odioase pe care, ca orice societate, ne dăm din nou seama prea bine, chiar în această perioadă, că le are din plin capitalismul. Asta m-a făcut și pe mine ca, la primul meu roman, *Ochiu Dracului*, să recurg la un asemenea subiect făcându-mi exercițiile de portretizare pe amuzante figuri cu pretenții din lumea incultă dar abilă, abjectă, sau instinctuală a negustoriei; ceea ce, iarăși trebuie să spun, redevine un adevăr foarte valabil și astăzi. Însă cu al doilea roman, cel în care voiam să-mi dau drumul imaginației unor aspirații care-mi caracterizau vârsta, nu mi-a mai mers. Da, voiam să-mi dau măsura unor efluvii de trăire sinceră situându-mă cel puțin deasupra unui nivel profesional mediu. Măcar așa cum eu citisem sute, de la Ionel Teodoreanu la Cezar Petrescu și apoi mai jos la N.Batzaria, Drumeș, Dessila, Băjenaru, Atanasiu, Ticu Arhip, Felix Aderca, Lucreția Karnabat, Cella Serghie, Petre Bellu, Sergiu Dan, B.Jordan, Ion Marin Iovescu, Neagu Rădulescu, Mircea Streinu, Pavel Chihaia, Radu Tudoran și Laurențiu Fulga, ultimii doi fiind scriitorii care, ulterior, m-au acceptat pe lângă ei. Dar și la tot ce însemna calupul de traduceri comerciale din literaturile engleză, franceză, italiană, spaniolă, a sentimentalismelor pistolare americane, exotismelor franțuzești și nostalgiilor anglo-saxone către ținuturi asiatice reprezentând sechela artistic-aventuroasă a colonialismului, la dramaticele romane rusești care te zguduiau chiar și prost traduse, la insoliiți care reprezentau noi valori occidentale – ultimii pe care i-am mai putut conoaște până s-a pus obrocul cu publicarea catalogului celor peste zece mii de cărți interzise cititorului din regimul de democrație populară și înființarea editurii „Cartea rusă” cu tiraje zilnice de literatură propagandistică. Nu mi-a mai mers. Locomotiva la care mă înhămasem trebuia distrusă din faza de samovar. Altfel de cărți trebuiau să descrie „profilul moral-politic” al tânărului „înarmat cu ideile revoluționare ale leninismului”, iar „Aventurile submarinului Dox” se înlocuiau cu detectivi deveniți invincibili prin educația comsomolistă.

F.P. *Credeți că ați fost blocat în mod special?*

C.L. Ce-i aia „în mod special”:

F.P. *Adică romanul dumneavoastră sacrificat pentru succesul altora?... Este, doar epoca în care romane ca „ Străinul” făceau carieră îndelungată.*

C.L., „*Străinul*”, chiar dacă are defectul că tocmai personajul principal este făcut artificial prea grav și neconvincător, încă e o carte bună, care a circulat atâta vreme cât a avut susținerea criticii de partid, iar apoi a expiat de la sine, fără să facă nimănui rău. Acolo, Titus Popovici încă promitea. El a decăzut cu „*Setea*”, care a fost decisivă pentru soarta lui neîncheiată de prozator de care i-am putea face vina pe cei care, conjunctural, l-au lăudat prea mult. Dar, pe lângă el circula o macatură cu așa zise romane de educație a tineretului sau biografii de așa ziși „tineri revoluționari căzuți în luptă” care se demonstrau mai târziu a fi fost agenți de siguranță împușcați „din greșeală” de spionii ruși care girau la noi o inexistentă „mișcare progresistă”, cărți scrise de A.G.Vaida, Alexandru Jar, Petre Iosif, H. Rohan, Ștefan Gheorghiu, Haralamb Zincă și Constantin Chiriță (până au avut abilitatea să treacă de la eroi comuniști la eroi polițiști, unde convenția invincibilității e acceptată prin facitul genului), dar și alții mult mai proști ca Moș Bâgu, Savin Bratu, Vicu Mândra, Ion Mihăileanu, Zizi Munteanu, Sergiu Fărcășan și alte pseudonime care primeau premiile literare ale vremii. Ca și epica din poemele unor consacrați ca Breslașu, Jebeleanu, Beniuc, Maria Banuș, Cicerone Teodorescu, Veronica Porumbacu, evocându-i pe Roaită, Filimon Sârbu, Donca Simo, Lazăr Grumberg, Sahia, ca o temă paralelă la imnurile pentru Lenin, Stalin și „Tovarășul Gheorghiu” încăpând întotdeauna în cadența versurilor doar cu „u” scurt...

F.P. *Vă întrebam dacă considerați că pentru asemenea cărți a fost sacrificată a dumneavoastră. Dacă, așa cum afirmați că, la nivelul altei generații, mari scriitori ai noștri au fost blocați, ca să se vadă mai bine alții, adică cei care făceau servicii și aveau mâna pe putere, nu cumva și în cazul dumneavoastră...*

C.L. Chestia cu „mâna pe putere” e valabilă oricând. Ne-au demonstrat-o din plin și marele Sadoveanu, și micul Beniuc, și complexatul Zaharia Stancu, ținând la această putere chiar mai mult decât la opera lor autentică. A fost valabilă și mai târziu, când criticii se băteau pe locuri de publicat recenzii laudative la romanele lui Dumitru Popescu, dar și astăzi chiar, când se alege vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor un ministru de la care se așteaptă ceva ajutor pentru breaslă,

dar macazul se schimbă și se ajunge ca breasla să cheltuiască bani cu el ca să fie împins pe listele premiilor literare.

F.P. *Să revenim la cazul concret al romanului „Vârsta de aur”: vă considerați, deci, sau nu, victima unor asemenea practici?*

C.L. Revenim. Știu că reprezint pericolul că, dacă-mi pui o singură întrebare, eu îți dau un răspuns pe care, dacă-l publici, te pune rău cu cel puțin alte două trei persoane. I-am atenționat pe cei care mă fac să vorbesc de faptul că, până la urmă, nu mă vor mai putea face să tac.... Bine, uite că revin: Nu mă consider.

F.P. *Vă rog argumentați; aici nu mai e vorba de literatură, ca să răspundeți numai prin metaforele din cărți.*

C.L. Ai dreptate; așa că, iată: Nu mă consider victimă, fiindcă acele înseilări literare erau pe gustul liderilor epocii, iar cartea mea nu.

F.P. *Era vorba, deci, de un întreg sistem de a impune o anumită estetică?*

C.L. Dacă poate fi numită „estetică”!... Și, formal, zău că poate; fiindcă mulți politrucii se dădeau drept „esteticieni de tip nou” numai fiindcă făceau propagandă marxist-leninistă fără a avea nimic comun cu frumosul actului estetic și nici instinctul nativ de a-l aprecia. Ei serveau interese de partid impunându-se ca temuții critici literari și de artă ai epocii!... Iar sorgintea lor se explică prin faptul că istoria partidului folosea referiri la literatura inventată pentru a-și suplini inexistența în epocă și a ilustra tezele luptei de clasă sau a dragostei noastre populare pentru ocupantul sovietic. Asta este o realitate care se confirmă și prin practicile din întreaga epocă, dar prin faptul că, exact când a vrut mai multă dictatură-n cultură, Ceaușescu i-a pus cenzori pe istoricii care trudeau la a confecționa elemente de falsă sau exagerată istorie comunistă. Ei avizau și cărțile beletristice obligând la inserturi prin care să se confirme ce inventau pentru istorie. Prin asta se creau false criterii de referință: Literatura prelua falsurile istorice, iar cartea de istorie făcea referiri bibliografice la invențiile din literatură. Asta era marea falsificare pe care toți eram obligați să o preluăm confirmând-o, sau să ne ferim de ea cât mai discret spre a nu fi dezavuați. Iar unuia ca mine, căruia-mi plăcea și istoria ca atare, dar și să văd istoricește prezentul, îmi venea și mai greu. Făceam eforturi și mai mari ca să evit o excludere din lumea literară sau, chiar renunțam, ca în cazul *Vârstei de aur* despre care dumneata spui că ți-a plăcut, dar eu mi-am impus să uit că aș fi scris-o. Uite, îți promit că, după șaizeci de ani, am să-mi fac acum timp

pentru o lectură, să văd ce Dumnezeu mai rămăsese din ea de vreme ce vouă, generația următoare mie, v-a plăcut!... Așa că răspunsul meu nu e nici subiectiv, nici vindicativ, ci are o obiectivitate care demonstrează și mai mult cât rău a făcut cenzura comunistă cu care cocheta din plin o bună parte a criticii literare: N-am fost eu victimizat special, ci numai înlăturat de tăvălugul nesincerităților propagandistice care avea nevoie de altceva. Așa că nu mi-e ciudă pe cineva anume, mai mult decât pe mine. Mi-e ciudă numai pe acea epocă și pe provocatorii ei care m-au condus la compromisiul unei cărți nereușite.

F.P. *Parcă am vorbit de succesul ei.*

C.L. Am vorbit despre succesul a numai ceea ce a rămas din ea.

F.P. *De ce nu o refaceți, sau reconstituiți? De ce nu o rescrieți?*

C.L. Păi vezi, nu mai sunt la vârsta naivă și dăruită și încă binecuvântată de doza de romantism necesar, vârsta la care să scriu cu sinceritate o asemenea carte. Astăzi, la experiența mea, nici nu mi-aș permite, dar recunosc și faptul că nici nu aș putea decât să mimez acele frumoase naivități pentru care, poate, aș fi fost capabil să conving la tinerețe, fiind eu convins încă de ele. E vorba de patosul tinereții, ca la Rimbaud. Un patos pe care cititorul îl simte, îl înțelege și îl retrăiește bucurându-se chiar și de naivitățile lui, fiindu-ți recunoscător că, prin sinceritatea ta de autor, i le-ai retrezit. Așa ceva, numai la vârsta respectivă își poate găsi forma ideală. Uită-te la seria cu Harry Potter cum descrește de la roman la roman și cum autoarea a clacat trecând la alte teme... Mi-am dat seama că nu mai aveam starea respectivă ca să-l refac, încă de mult, când mi s-au cerut alte ediții.

F.P. *Vi s-au cerut?*

C.L. Da, după vreo cinsprezece ani, Mihai Gafița care în tinerețea lui fusese redactorul editurii „Universul” unde împreună cu celebrul Moș Nae publica „Universul copiilor” și multă literatură normală pentru tineret, mi-a pus întrebarea, așa cum mi-o pui și dumneata. Era o perioadă mai de deschidere, iar flerul lui de editor căuta best-selleruri. Mi-a spus că romanul meu putea fi.

F.P. *Și?*

C.L. Ți-am dat răspunsul încă de la început: A fost o dublă măcelărire: Și la publicare și la primirea critică, așa că eu n-am mai scos imediat o nouă ediție așa cum ar fi fost normal de vreme ce primele 30.000 de exemplare se epuizaseră rapid... Viața unui best-seller e valabilă și îi construiește într-adevăr scriitorului un eșalon sau eșaloane de cititori, atâta vreme cât are continuitate. Nu numai că oficial eram criticat, dar și eu personal renunșasem la lupta asta; îmi propusesem să uit acest roman în forma în care mă lăsasem siluit acceptând compromisurile, locul meu fusese ocupat de alte cărți, chiar dumneata ai pomenit „*Străinul*”. Nu mai aveam chef nici măcar să-i urăsc pe cei care mă siluiseră, mai ales că era vorba mai mult de un sistem, decât de persoane care o făceau cu convingere. Sunt jucător de poker; știu și ce-nseamnă să pierzi, și ce-nseamnă să-ți impui s-o iei de la capăt într-un alt stil de joc: Pentru asta trebuie să uiți cele afective față de oamenii care ți-au luat banii; să te concentrezi în a fi dur și rece, indiferent cu cine! Hai să trecem la alte cărți!

F.P. *Dintre cele de sine stătătoare.*

C.L. Da. Una care mi-a reușit și a ajuns la tiraje mari, peste sută de mii de exemplare, a fost cea de povestiri fantastice, cu iz oriental mai mult prin limbaj decât prin metafora care e una general-umană, intitulată „*Nopti dobrogene*”.

F.P. *Aici nu v-au mai cenzurat?*

C.L. Nu se prea pricepeau, sau nu i-a interesat. Era vorba de basm și de încercarea unor virtuozități stilistice. Nu-i servea, dar pesemne că nici nu-i deranja prea mult dacă nu observau că era vorba de un fel de pseudo-basm. În plus, literatura sovietică lansase moda cultivării unor regionalisme ale celor care aveau așa zise republici socialiste sau autonome și, fiind vorba de „dobrogene”, m-au catalogat statistic acolo; deci, unde se puteau bifa realizări. Și n-au mai puricat textul din punctul de vedere al esteticilor marxiste.

F.P. *Era în anul 1958.*

C.L. Da. 1958 e anul apariției acestei cărți, așa cum anul apariției unui volum de nuvele la care țin: „*Dreptul la Dragoste*”, este 1968, dar aceste două volume cuprind proză scrisă de mine, uneori publicată

fragmentar, altele citită sau scenarizată la radio, încă din anul 1950. Menționându-le pe acestea, trecem peste altele, printre care cele două romane „Puterea” și „Această viață sentimentală” (ce provine dintr-o primă formă mult sacrificată și ea: „Viața particulară a lui Constant Hagiu”) făcând astăzi parte din ciclul „istoria păcatelor mai noi” și ajungem la „Femeia cu ochi albaștri” publicată în anul 1970 după avataruri asemănătoare. Dar, din „fericire”, pe acestea nu mai trebuie să le comentăm deoarece ți-am mărturisit încă dinainte șansa de a fi intrat în posesia unui document al cenzurii care, de asemenea, încerca o decapitare. Avem în addenda referatul care, ciudat lucru, este scris cu acuratețea unui stil de critic literar, din care cititorul va înțelege toată târășenia. Așa că putem trece la alte titluri cărora nici nu le mai pomenim avatarurile fiindcă sunt cam aceleași, numai că autorul îmbătrânește în rele și, mai bine sau mai rău, ca un animal vânat, își cultivă reflexele prin care le contracarează: „Prețul dragostei, al credinței și al urii”- 1978, „Patriarhii”- 1979 și „Insulele” – 1982, la care, ca într-o operă muzicală bine organizată contrapunctic, după un sfert de veac de la înscenarea demascării mele ca autor morbid, impudic și aventuros-burghez, lipsit de orizonturile roze ale socialismului victorios în paginile „Vârstei de aur”, tot presa pentru tineret revine cu un „ritornello” sau chiar „d’a capo al fine” într-o altă arie a calomniei. Prin care, ca dedesubturi a serviciilor făcute intereselor conducerii de partid, dădea vina pe mine pentru cei 30.000 de dolari pierduți de Nicușor Ceaușescu la Las Vegas și suportați de Cornel Burtică din fondurile comerțului exterior românesc, dar și pe cartea mea pentru că instigă la violență, decrepitudine și alte patimi burgheze generația îngerească formată de Uniunea Tineretului Comunist al cărei lider era Nicușor. Numai că îndrumătorii și autorii acelor calomnii nu mai erau oameni care apoi să „aleagă libertatea occidentală” ca pe vremuri ci, patriotic, au rămas în România care se eliberase între timp, devenind parlamentari și lideri de opinie publică capitalistă.

F.P. *Cu asta, pesemne, se încheie și un capitol al avatarurilor cărților dumneavoastră.*

C.L. Exact. Nu mai am nici un haz. Nu mă mai șicanează nimeni. Pot să scriu cum vreau și să public ce vreau. Dacă nu mă-ntrebați și cât îmi ajunge pensia, sau cum mă descurc cu ea, totul e bine și rămân la răspunsuri frumoase!

F.P. *Nu-mi permit să vorbesc despre pensie tocmai cu dumneavoastră care sunteți și astăzi un scriitor atât de activ.*

C.L. Dar ce, crezi că eu, dacă mi-aș permite să vorbesc despre ea cu conducătorii de azi, atât de dedicați averilor proprii, aș obține ceva?!

F.P. *Nu știu, dar măcar v-ați manifesta umorul!*

C.L. Posibil. Poate doar pentru că există termenul de „umor gratuit”.

F.P. *Există. Dar nu la dumneavoastră. Umorele cu care ați umplut cele trei masive volume de pamflet și satiră intitulate „In gura leului” și subintitulate drept cronică politică a diverșilor ani, sau cabaret politic al acestor ani, este cât se poate de acid și de agresiv.*

C.L. Ei, mă amuz și eu făcând haz de necaz. Am umplut și un al patrulea volum de pamflete care este în curs de apariție. Dar, vorba lui Caragiale, când am văzut că ștregariiăștia contemporani prea „trișează cu mineralul”, n-am mai avut chef de umor față de starea de plâns în care ne-au adus.

F.P. *Și totuși, ați scris. Atât la ciclurile dumneavoastră, cât și la titlurile independente. Haideți să le enumerăm: „De groază și de răs” – 1991, „Poetul ca o floare” – 1992, „Spionii birocrati” – 1996, „Iarna iubirii” – 2001, „Amintiri din casa scriitorilor” – 2002, „Vecinul cel bun” – 2007, „Roma termini” – 2010, se înșiruie printre alte 17 titluri. Este vorba de proze făcând parte din ciclurile pomenite, sau de volume cuprinzând eseuri politico-sociale, cursuri universitare de filosofie politică sau de ziaristică, amintiri și documente de familie, publicistică. Iar astea, printre alte titluri care alcătuiesc masivul dumneavoastră volum de teatru, cu adăugarea spectacolelor de radio și televiziune și chiar a altor scriituri reprezentându-vă inițiativele privind administrația publică a statului de drept, afirmarea societății civile, contribuția la unele mișcări internaționale ca și la marea mișcare națională a unității prin Ziua Limbii Române sărbătorită pretutindeni unde se vorbește... Toate astea în afara celor două vaste cicluri de proză care...*

C.L. Lasă-mă să închei eu, ca să o scurtăm.

F.P. *Dacă vreți!*

C.L. Vreau, fiindcă am început un nou ciclu pentru care am nevoie de timp ca să-l termin cu același umor cu care l-am început.

F.P. *Exact: Proza satirică.*

C.L. E vorba de ciclul „*Misterele din pașnicul oraș X*”, care a început cu „*Procurorul din X*”, a continuat cu „*Viața ca-n filme, sau Vagonul nr. 13*” și va continua cu mutarea unor localnici neași ai acestui amărât-dar-generos-la-muls-miez-de-Bărăgan, la proprietățile lor de pe Coasta de Azur.

F.P. *Vreți să-i incriminați și acolo, în ochii Europei!*

C.L. Dimpotrivă. Vreau să le pun în evidență virtuțile.

F.P. *De exemplu?*

C.L. De exemplu: de a cumpăra cu bani cinstiți, sau măcar de a plăti cinstit lucrul cumpărat.

F.P. *Adică, acolo nu le-ar fi dat cineva plocioane, comisioane, șpagă, sau nu ar fi fost favorizați de alții care le-au luat pentru asta șpagă, așa cum s-a întâmplat cu averile de aici?*

C.L. Cam așa ceva. Că doar n-o fi nebun vreun proprietar de pe Coasta de Azur cu care au făcut ei acte. Acolo nu există nici retrocedări, nici privatizări, nici mafia asfaltiștilor sau a bordurilor la trotuare, a fierului vechi, a băieților deștepți, a vameșilor cu ANAF-ul; nici case disponibile ca-n Mihăileanu, nici măcar vechile inginerii de la BRCE sau FNI. Iar licitațiile de lucrări, împrumuturile și fondurile europene nu sunt la mâna lor. Așa că oamenii și-au cumpărat cinstit și cu bani peșin proprietățile de acolo, fapt pentru care merită lăudați și dați exemplu de ascensiune socială. Eu cred în societatea liberală și progresul ei prin personaje model.

F.P. *Și chiar vreți să faceți din ei modele?*

C.L. Desigur... Ei sunt urmașii dansatoarei din Ploiești căreia, tot cinstit, cu bani peșin pe care-i lua de la cei pe care-i tranșa pentru specialități canibale la grătar, Bokassa i-a cumpărat proprietăți pe

Rivieră după ce l-a cununat cu ea Ceaușescu. Vezi, tot despre cumetrii e vorba!

F.P. *Dar dumneavoastră vă referiți la cele dintr-o zodie mai nouă.*

C.L. Depinde. Motto-ul, confirmând că istoria se repetă, e scris de cel puțin o sută de ani. Se cânta pentru generația lui Rică Venturiano, Zița, Veta –, „Aide nene, zău! parol! să n-ai parte de mine și de Veta!...Hai deseară la Iunion, la Ionescu!”... Iar Titircă Inimă Rea, căruia nu-i displac cârciumile cu danseuze, când aude „așa vorbă mare”, acceptă. Chiar dacă Venturiano s-a scurtat în Videano, Ipingescu își schimbă numele în Blejnar sau devine Consilier de Stat pe Agricultură, tejghetarul Chiriac e femeie întreținând cu Veta relații moderne conform drepturilor omului susținute de Monica Macovei, rolul pripășitului Spiridon, cărând sacoșele cu bani și plasând corespondențele secrete îl joacă fostul soț al Mihaelei Rădulescu, șlagărul diseuzei de pur sânge francez devine manea de cântată de Guță la Antena 3 și Radio Montecarlo, iar aluzia e cu moșia de la Nana: „*Car c'est la Roumanie: / La plus belle colonie / Când ai vreo trei moșii!*”... Până și refrenul celebrului în epocă Ionescu, poate fi preluat de Cristoiu când face cronică politică a partidului cu măr mușcat: „...*O nimfă blondă, / O demimondă!*”... Și, uite-așa, sub oblăduirea Europei, are loc schimbul de locuri peste tot unde începe cu litera „p” în limba română. Adică *pat, politică, pușcărie, președinție*: Oana Zăvoranu cu Raluca Pastramă, Crin Antonescu cu Klaus Iohannis, Adrian Năstase cu Dan Voiculescu și-n perspectivă apropiată Băsescu cu Ponta. Iar prețul acțiunilor lui Bercea Mondial crește pe Coasta de Azur, Isaura căutând cumetrie cu Hollande, Dan Diaconescu promițându-i dispensă de la Vatican, iar un mesager care e și intermediar secret pentru șpagă, de genul denumirii celor din înregistrările convorbirilor – „ăla de la apă”, „ăla mare”, „bătrânu” sau „românu” – s-ar putea numi acum „neamțu”. Ca să-i facă pontu cu Angela Merkel despre care, după luarea sumei să-i dea asigurări către obiectivul cu microfon din cravată: „Știe ea, mă! Cum să nu știe?!”... Numai veșnicul purtător de cuvânt al marilor noastre succese și ușurări financiare – Adrian Vasilescu va da în continuare asigurări că Deutsche Bank nu controlează Euro și că Drăgășani nu e tot una cu Drăgănești, așa că nici Isaura, chiar dacă-i tot din Olt, nu are filiație cu aurul românesc din tezaurul păzit de Isărescu, de vreme ce zestrea ei are la bază fierul vechi. Și își va încheia doctul articol citând

din împăratul Vespasian chestia cu banii și mirosul, alături de celelalte valori europene cu care ne mândrim astăzi. În fond, aceluși closet cu taxă - numit „vespasiană” în cinstea marelui împărat care l-a inventat spre progresul finanțelor publice - europa modernă nu i-a adăugat decât fotocelula care te spionează ca să dea drumul la apă. Dar asta, numai dacă nu cumva, tot la modul spion, îți prelevă și alte date biometrice, putându-te identifica apoi după organul respectiv.

F.P. *Să înțeleg că astea vor fi personajele noului roman?*

C.L. Nicidecum. Domnule, cum să-ți explic?... Eu nu descriu personaje existente, ci le inventez. Inventându-le, ele devin precum copiii mei și încep să țin la ele. Ținând la ele, nu le pot descrie la fel de odios cum sunt cele din realitate.

F.P. *Aha!...*

C.L. Adică, cum?

F.P. *Adică așa. Am spus „aha” și: punctum. Vorba dumneavoastră: „ca s-o scurtăm”.*

C.L. S-o scurtăm pe asta începând cu altele.

F.P. *Exact... În afară de aceste teme luate din stringenta actualitate și din mărturisita dumneavoastră căutare de subiecte cât mai universale, care să meargă-n paralel cu lumea contemporană trezindu-i interesul, cum iarăși vă mărturișiți fără fățărnicie dorința de a-l câștiga pe cititor...*

C.L. Păi, nu e firească?! Pictorul de ce expune? Actorul de ce iese-n avanscenă? Tenorul de ce forțază până la cele mai înalte acute? Avem nevoie să demonstrăm cuiva ceea ce suntem capabili; iar acesta este publicul.

F.P. *Așa spuneam și eu subliniind că „vă mărturișiți fără fățărnicie dorința...”.*

C.L. S-ar putea și cu fățărnicie?

F.P. *Sunt unii care vorbesc numai despre „înaltele idealuri ale artei”, ca și cum viața de zi cu zi nu i-ar interesa.*

C.L. Iar pe mine mă interesează mai ales viața de zi cu zi și realizarea celor mai plastice forme de exprimare a ei.

F.P. *Sunteți om al cetății. O dovediți chiar și când scrieți romane istorice. „Vecinul cel bun”, o foarte frumoasă evocare a antichității daco-romane bogată în amănuntul bine cultivat, vorbește despre Mare nostrum așa cum ar vorbi despre Pactul Atlantic sau NATO, despre limesul romanilor mai milităroși și mai puțin cultivați decât dacii, ca despre niște republici cu care se-ncearcă să fim înconjurați astăzi, despre ambasadorii trimiși la regele dac să-i dea trufașe sfaturi impertinente, etc.etc...*

C.L. Nu poți să fii autor contemporan și să nu te referi la timpul pe care-l trăiești. Cel puțin acel tip de autor contemporan care mi-ar place să fiu eu... Tocmai de asta îți vorbeam de modul ciclic în care, sub socialismul care mi-a acoperit patruzeci de ani de viață matură și conștiință, ajungeam din nou și iar din nou a defecta. Nu e vorba de conotația politică a regimurilor, ci de a reajunge la modul propriu la defectul pentru care ești criticat. Cu alte cuvinte, în mod ciclic abordam câte o temă pentru care mi se dădea în cap.

F.P. *Păi ce, atunci toate lozincile și chemările erau despre „rolul artistului în cetate”. Ce vă nemulțumea?*

C.L. Era despre rolul artistului „în cetatea lor”, adică lăudându-i pe ei, cei care o conduceau, slăvind fapte și biografii contrafăcute, lăudând minciunile raportărilor triumfaliste și, mai ales, ceea ce în ultimii zece-cincisprezece ani devenind evident pentru a indigna orice conștiință, un conflict și o suspiciune permanentă a omului contra om, numai și numai în scopul de a consolida o altă clasă conducătoare în locul burgheziei, mult mai restrânsă și mai profitoare decât aceasta și dotată cu un aparat de represiune teribil, pe care niște nenorociți venali din conducerile de astăzi încă îl mai regretă tocmai fiindcă li s-a imprimat caracterologic nevoia de a ațâța la ură între oameni care, în socialism însemna „a face carieră pe cadavrele altora”.

F.P. *Spuneți că numai în ultimii zece-cincisprezece ani?*

C.L. Da; mă refer la momentul în care sistemul, cu adevărat odiosul sistem, nu numai că s-a consolidat, dar a devenit limpede în întreaga sa structură; atât de limpede încât să-și dea seama și cei care ar fi sperat altceva și chiar cei care au avut inițial mici profituri. Adică clasa muncitoare care „beneficia” de drepturi materiale și morale, atât democratice cât și de trai propriu zis, numai prin cei care ajunseseră a fi „vârfurile ei”. Se pretindea a fi vorba de un fel de osmoză, atât în materie de drepturi, cât și în materie de avantaje: Unii care formau pojghița de deasupra sugeau, iar celorlalți li se transmiteau scursurile cel mult prin osmoză, adică în foarte mici cantități care se rezorb. Cu alte cuvinte, înfulecatul era pentru cei care începuseră a-și defini diferențierea socială ajungând pe treapta de „aparatici” și vorbind în vag despre mândria de „clasă conducătoare”. Dar, pentru că nu era vorba decât de o foarte mică parte a muncitorimii, se găsisse pentru această diferențiere termenul de „activ” (activ de partid, activ sindical, etc) pentru a nu recunoaște că era vorba de carieriști și parveniții care formaseră deja o altă clasă. Aceștia aveau și lefuri pe care nu le cheltuiau trăind din plocioane, și magazine speciale, și rețeaua de relații pentru a domina, profita, agonisi, ba chiar exploata. Populația era formată din executanți hrăniți cu porția. Chiar dacă în marasmul de astăzi, simpla ei asigurare ni se pare un avantaj, cine are capacitatea să analizeze fondul, își dă seama că era vorba de animalizarea populației hrănită spre a munci fără să gândească. Amintește-ți de scandalul cu „meditația transcendențială”: Mulți dintre cei acuzați mai târziu, o făcuseră, dacă nu la îndemnul, oricum cu aprobarea așa numitului „cabinet doi”. Când coanei Leana i s-a vorbit despre aceasta ca o metodă de a-i face pe oameni să iasă din frământările lor normale, să uite anumite realități devenind mai docili și mai bine concentrați la muncă, ea - la mintea ei, care funcționa maimult prin perfidia parșivă decât prin învățătura luminată - a văzut imediat în asta un mijloc de a realiza „visul de aur” – acela de a-i face pe oameni să muncească mai mult și să gândească mai puțin. Pentru că ăsta era visul de aur al politrucilor: să aibă animale de lucru pe care să le dirijeze, să le manipuleze cum vor!... Înțelege acum de unde vine pornirea mea împotriva manipularilor politice pe care le înceacă cu noi cei mai abjecți dintre politicienii de astăzi, chiar dacă au alte metode decât cei de ieri, nu?

F.P. Dar atunci au fost pedepsiți o serie întreagă de intelectuali de prestigiu.

C.L. Exact. Și tot de cocoana. Când securiștii i-au raportat că amploarea unei asemenea proceduri de meditație poate conduce la alt fel de surprize, a uitat că tocmai ea dăduse aprobarea. Și o dăduse, tocmai din dorința aceea caracteristică a liderilor comuniști, de a conduce turme bine supuse. Țsta era fondul sistemului piramidal de turmă cu tătuc în frunte, cotarle grase, strălucind de trai bun pe lângă el și niște locuri de lătrăi pe margine. Chiar și prin exemplul ăsta, ca și prin alte experiențe care au dezvoltat treptat hidoșenia actului de gătuire a inițiativei umane și de robotizare a persoanei executante, constatăm că a fost nevoie de o perioadă pentru ca să devină evident sistemul acela bolnăvicios, construit cu tenacitate și abilitate malefică, într-un laborator cu evidență răuvoitor pentru omenire, care nici nu știm dacă aparținea numai conducătorilor comuniști. Ura omului față de om, invidia, meschinăria, lucrătura, minciuna și necinstea deveniseră resoartele prin care el funcționa. Iar, de vreme ce o asemenea trăsătură a regimului s-a evidențiat tocmai prin consolidarea puterii acestuia, pericolul de a se înstăpâni era și mai mare. Pentru oricine; și pentru cei care acceptau minciuna, dar și pentru cei care nu o acceptau, dar se obișnuiseră cu sensurile antinomice ale comunicatelor celor mai oficiale. Realitatea ne convinsese că afirmațiile politicianilor vremii aveau înțelesul exact pe dos, cel mai evident fiind faptul că oricine bănuia un pericol tocmai atunci când i se anunța o îmbunătățire a sorții. Un sistem de presiune prin minciună și spălare a creierelor care nu mai avea cauze sau vinovați direcți ci, mai degrabă stări. Stări materiale suferinde și stări psihice de obligare a îndepărtării persoanei umane de firescul ei, pe de o parte și stări cât mai mincinoase pentru a conduce prin demagogie pe de alta; un cancer social al răstălmăcirii și animalizării moralei de care, iată, încă nu ne desprindem. O generală lipsă de scrupule manifestată prin minciună, fățarnicie și carierism. Și, ceea ce este mai grav, o lipsă de valori reale care se continuă din plin și astăzi, pentru că omul este întotdeauna atent la exemplele de parvenire, iar parvenirea în socialism a generalizat necinstea, nesinceritatea, fățarnicia, turnătoria, cariera prin lucrătură ca să obții postul altuia. Prostia cu ștaif de funcție de care dădeau dovadă cei ajunși în acele „active” nu putea să nu-i pună pe gânduri pe cei rămași înafară, care și-ar fi dorit și ei să parvină. Iar faptul că asemenea oameni parveneau prin slugărnicie, plocoane,

nerușinare în folosirea metodelor murdare și acapararea avantajelor personale, a devenit un model înlocuind valorile autentice într-un asemenea hal încât astăzi, la un sfert de veac, în loc să recuperăm și să facem să funcționeze adevăratele criterii de valoare, și mai mulți oameni puși pe parvenire aparțin caracterologic acelei categorii abjecte produse de învățătura marxist-leninistă. Modelul acela, creat de propovăduitori (tot în antinomie), ai „omului nou” conduce și astăzi la o perpetuă deteriorare a societății. Iar sistemul malefic de inversare a valorilor dăinuie fără a se putea depista vina. Pentru că nici atunci nu mai puteai să acuzi pe unul sau pe altul, nu mai puteai să te ferești de unul sau de altul, ci existai într-un sistem care te paraliza prin fățarnica dar brutala sa demagogie. Se făcea mereu caz de revoluție, dar revoluția era în rău. De asta, revenirea la viața burgheză cu toate fățarniciile și demagogiile ei este, totuși, un triumf al libertății pe care trebuie să-l apreciem ca atare, măcar pentru speranța de a putea lua lucrurile de la început, pentru ca societatea să se poată ghida și după modelele bune ale valorii umane. La vârsta mea am avut destul timp ca să meditez convingându-mă de faptul că revoluțiile sunt în general provocate de forțe malefice, care parcă au ambiția necinstită sau interesul ascuns de a te face să te răscoli. Încep să înclin spre gândul că adevărata și normala cale a omenirii este evoluția pe baza raționalității, revoluțiile fiind mai degrabă provocări josnice, laudabile doar din punctul de vedere al unor interese perfide...

F.P. Credeți în experiența acelei oculte trans sau supra naționale, care urmărește altfel de interese decât ale omenirii largi?

C.L. Am dedicat acestui răspuns pe care mi-l ceri întregul meu volum de „1100 de pagini despre istoria păcatelor mai noi” tocmai petru a întări afirmația despre imperiile care se formau și se consolidau în urma oricărei revoluții a epocii așa zis moderne. Mă gândesc la finalizarea revoluției franceze cu imperiul napoleonian, a celei din 1848 cu autocrația imperială a lui Franz Iosif, Napoleon al 3-lea și nou formatul imperiu prusac, la faptul că măsurile revoluționare ale lui Petru cel Mare, tocmai pentru a consolida imperiul Romanovilor, au fost copiate apoi pentru impunerea unor împărați reprezentând junte militare din Orientul Mijlociu până în America Latină. Asta, într-o primă fază: cea a recunoașterii pe față a autocrației imperiale ce rezulta din revoluțiile populare. Pentru ca apoi, pesemne spre a da mai mult aspect

democratic parlamentarismului imperiului britanic a cărei inteligență nu era deloc străină de declanșarea unor revoluții în alte țări, a apărut formula republicană a autocrației dusă până la extrem în interes strict imperialist, cu toate că, tocmai propagatorii acestor autocrații făceau caz de imperialismul economic al altora. Fetișizând aspectele formale electorale și chiar mințind prin ele, s-au consolidat adevărate imperii bazate pe teroare și cult al personalității imperiale chit că se numeau Lenin, Stalin, Mao, Kim, Fidel. Ba, se continuă și astăzi, chiar dacă acum fac caz de Parlament sau de Dumă. Pentru că, ce sunt marile puteri contemporane decât niște bine înarmate imperii care se luptă, sau se pregătesc în permanență pândind momentul, ca să se înfrunte pentru supremație?! În fața lor, sau în lumina intereselor lor, provocate sau pârând a veni firesc, deturnate, manipulate sau abuzate, revoluțiile sunt până la urmă aceleași, rostul lor ne fiind de a se pune în serviciul întregii lumi. Iar, pentru ca persoana omului de rând, cel care cu naivitate se sacrifică în asemenea revoluții, să câștige măcar câte ceva de pe urma lor, importantă este raționalitatea ființei umane. Mă refer la capacitatea ei de a aborda demagogia revoluționară la rece, fără entuziasme ieftine dar și fără a se mulțumi cu ciosvârte din pradă, respingând prefăcătoriile patriotarde sau de conștiință civică, ce vin de obicei din partea manipulatorilor. Printr-o largă circumspecție populară bazându-se pe conservatorismul unor metode verificate și pe o continuitate morală de genul celei pe care o asigură Credința. Credința cea adevărată, din sufletele oamenilor, trecând peste prefăcătoriile din sistemul ei.

F.P. Și credeți că se poate realiza așa ceva la scară mondială?

C.L. Sper. Și nu în mod gratuit. Eu sunt un optimist și văd jumătatea plină a paharului. Poporul nostru știe prea bine ce înseamnă înțelepciunea țăranului, aceasta fiind exact cea prin care a dăinuit și a supraviețuit milenii. Chiar dacă astăzi această înțelepciune e acoperită de gunoaiile contemporaneității, ea s-a cizelat în timp, așa cum numai intelectul se poate cizela transmițându-se prin moștenire. Și cred că există în lume destule popoare care au acest conservatorism de bună calitate, adică lipsit de latura ridicolă, comodă și reacționară a suficienței pe care, de ce n-am spune-o!, o avea cândva toată burtăverzimea lipsită de inițiativă. De la aceștia, demascându-i și acuzându-i pe aceștia, și-au însușit-o și comuniștii după ce au ajuns la ciolan, oricât de revoluționari se pretindeau. Și i-am văzut cu toții cât de

conservatori deveniseră cu vigilența impunere a „puterii poporului” care, de fapt nu era altceva decât o putere care trebuia să stagneze astfel, să se pietrifice pentru veșnicie ca să le asigure lor privilegiile. Acesta este dintotdeauna conservatorismul absurd și interesat al celor închiști pe scopul perfid de a conduce cu cât mai puțin efort și de a-și păstra puterea, privilegiile, avantajele. Ei formează clasele birocratice - noțiune mai modernă definind mutarea căpușei profitoare din mediul social în mediul guvernamental, pretinzând obținerea privilegiilor prin bugetul de stat și deprinzând pentru asta îndemânarea de a impune legi și a se crampona pe birocrăția unor asemenea legi și decrete care fac să pară legale, sau măcar de bună credință, matrapzâcurile lor. Pare modernă o asemenea îndemânare de a avea profit personal fără să realizezi personal produse utile omenirii. Dar, în fond, este vorba tot de conservatorismul retrograd, împotriva firescului vieții în evoluție ascendentă, prin legile de piață ale competiției în producerea de bunuri, ca temei de progres. O căpușare care capătă și rigiditate birocratică tocmai pentru a nu-i fi smulșă ventuza de pe locul de unde sugă. Acesta este conservatorismul nociv pe care și-l însușiseră și apărătorii revoluționari, îl practică cu mare pasiune și politicienii noului capitalism. O încătușare birocratică a societății, ca să nu poată fi ei smulși de la profiturile pe care, tot birocratic și le arogă, storcând de la populație taxe. Până la urmă, conservatorismul, având drept scop această stare privilegiată numai pentru cei care fac legea ca să se prevaleze de ea în numele statului de drept (care nu e o noțiune nouă, pentru că, dacă fetișizăm noțiunea, poate fi vorba și despre „statul de drept comunist” pe care-l apăra securitatea și întregul aparat de represiune cu aceeași vehemență cu care se face că-l apăra Băsescu pe cel de drept necomunist), conduce la provocări, anarhie și răsturnările de care profită alții. În vreme ce conservatorismul omului care are puține bunuri, ține la ele și e mândru de priceperea cu care le folosește, iar, în același timp, are câteva obiceiuri, câteva moduri de a se pune în relație cu natura sau cu semenii și câteva elemente de credință trainică la care, toate, ține enorm pentru că le-a verificat în timp, acest conservatorism care echivalează cu trăinicia și cumpătarea ce rezultă tocmai ca o filosofie a lui și ca un aspect esențial al moralei lui, se constituie într-un aspect benign de mare importanță socială: Un conservatorism înțelept și bine distilat, bazat pe valorile tradiționale. Cred că la cele mai multe dintre societățile lumii se poate remarca această dihotomie care obligă la diferențierea celor două forme de conservatorism. Toate cele ce au o pătură socială regenerativă care,

după exagerările la care le supune istoria, poate să le asigure mersul înainte și revenirea la cele firești, au o asemenea șansă. Ele se pot regenera bucurându-se de existența unor asemenea oameni care poartă cu ei tocmai înțelepciunea acestei experiențe istorice, sau au măcar o intuiție care să le împingă spre astfel de raționamente. Pentru că este vorba de țăranul îndelung pățit dacă privim latura lui tragică, dar și îndelung experimentat dacă abordăm latura optimistă a diacroniei. Și constatăm cu bucurie că s-a consolidat în veac mentalitatea omului pățit, omul despre care se știe că are precauția în genă, ne lăsându-te să-l cumperi cu orice; și, pe care, nu degeaba, tocmai demagogia bolșevică ce urmărea să obțină totul provocând anarhia și amenințând cu distrugerea, sau cu lupta de clasă neiertătoare, l-a considerat cel mai dârș oponent al ei. Dacă la această mentalitate țărănească, așa cum s-a întâmplat în momente decisive ale istoriei noastre, se va adăuga și combativitatea de bună credință civică a intelectualului contra claselor birocratice, bazate pe legiuiri strecurate numai în favoarea lor și a intereselor lor, există o importantă șansă pentru ceea ce ne dorim. Din păcate, epoca de față, pe care aș numi-o „epoca diplomelor fără conținut profesional”, aduce o nouă realitate: proliferarea hoției și a necinstei în mediul intelectual și practicarea acestora cu metode sau măcar procedee intelectuale. Aceasta e o formă gravă de decădere față de epocile în care intelectualul, chiar dacă era boier generos, chiar dacă era sărac dar curat, constituia modelul de morală. Era nedemn să ai carte și să fii corupt, era incompatibilă cultura cu furtul, era demagogie ceea ce nu venea din propriul tău model politic. Copiii de țărani mergeau la învățătură ca să-și ajute neamul să iasă din nevoi, iar boierii generoși îi sprijineau pe aceștia tocmai pentru a-și face datoria față de neam. Bolșevismul cu ciocănari ajunși doctori peste noapte a dat peste cap și acest sistem de valori. Pornind de la faptul că ieri se fabricau în serie doctorate pentru tovarășii semianalfabeți, astăzi se cumpără diplome cu care să-ți poți manipula mai bine necinstea. De asta, tocmai optimismul meu îmi spune că redresarea este esențială iar reevaluarea condiției intelectualului, a viziunii sale asupra lumii și a statutului său moral devine o prioritate națională pentru orice popor care vrea să se afirme altfel decât prin jaf și dominație. Așadar un conservatorism în privința proprietății, a bunului comun, a priceperii tehnice transmise și perfecționate, a relațiilor interumane, a conservării naturii, a respectării regulilor de conviețuire și a moralei susținute de credință, adică tot ce reglează viața unei familii mai mari sau mai mici, este benefic pentru oricine vrea să țină pasul cu

istoria. La fel cum o înțelegere rațională a intelectualului care ține pasul cu progresele omenirii, cu descoperirea noului, cu evoluția gândirii și chiar a concepției despre omenire, care se formează special pentru a susține echilibrele acestor evoluții și are autoritatea socială pentru a le impune, se alătură benefic acestei înțelepciuni tradiționale. Prin ele, prin conjugarea lor, se poate asigura foarte bine și ritmul de creștere și gradul de cunoaștere în cadrul unei societăți moderne, asigurându-se totul, de la beneficiul material la ordinea publică și de la dezideratul educațional la întregul lanț de precepte umaniste. Totul prin autoritate morală recunoscută obiectiv și public, iar nu prin acte de putere, sau chiar de violare a puterii. În vreme ce păstrarea dictatorială a unui regim, păstrarea monopolistă a unor piețe, păstrarea privilegiată a unor legislații, manipularea politicianistă spre stagnare, rutina birocratică a avantajării oamenilor sistemului și nu a dirijării sistemului spre avantajarea tuturor oamenilor, chit că are explicații de conservatorism clasic sau, dimpotrivă, de partid progresist ai cărui aparataci profitori produc un continuu regres, înseamnă în fapt lipsă de autoritate reală și compensarea acesteia prin uz imoral de putere. Împotriva unui asemenea pericol care se manifestă permanent, în orice societate și lăsând loc din plin pentru demagogia anarhică, ce nu poate aduce decât nocive răsturnări retardante, stâlpul social nu poate fi decât persoana umană rațională, care a învățat să nu se lase manipulată și nici atrasă de excese, cumpătată ca țăranul de bun simț și deschisă spre adevăr și nou ca intelectualul care nu se lasă corupt.

F.P. Nu credeți că faceți portretul robot al unei societăți ideale?

C.L. Ba chiar mai mult: Cred că salvarea vine numai dacă fiecare dintre noi ne formăm un asemenea ideal, la modul cât se poate de pragmatic.

F.P. Mulțumesc pentru sinceritatea visătorului!... Dar, parcă ați recunoscut că unele idealuri prea înalte pot însemna și demagogie.

C.L. Chiar din acest motiv am vorbit despre inteligența naturală, poate chiar hâtră, specifică tocmai omului de rezistență intelectuală, fie că-i cultivat sau necultivat, fie că-i țăran sau savant, pe care mai degrabă îl îngenunchezi decât să-l manipulezi. Pe o asemenea structură psiho-

somatică a conaționalilor noștri mă bazez în speranța ca, printr-o bună selecție naturală în înfruntarea lor cu manipulatorii, chiar dacă nu vor triumfa absolut, să conducă la scăderea numărului celor care se lasă manipulați.

F.P. *Da?... Să revenim puțin la faptul că ați arătat cum regimul comunist, sistemul, cum îl numiți dumneavoastră, și-a devoalat rânjetul cu adevărat sinistru în ultimii zece cincisprezece ani. Fiindcă ați trăit, așa cum spuneți „patruzeci de ani de viață matură și conștientă” sub acel regim, pesemne că dumneavoastră v-ați dat seama mai înainte că era vorba de un sistem nociv. Nu-și dădeau seama și alte minți?*

C.L. *Își dădeau! Până și mintea lui Lenin își dădea seama, de vreme ce, în 1923, bolnav și decrepit supravegheat de Krupskaja, cum îl descrie Giovanni Papini, îi declara acestuia că: „Noi am schimbat numai clasa... Unde erau șaiszeci de mii de nobili și patruzeci de mii de mari funcționari, azi sunt proletari și comuniști. E un progres, un mare progres...însă nouăzeci și opt la sută din populație n-a câștigat prea mult prin această schimbare. Fii chiar sigur ca n-a câștigat nimic...”* Așadar praful în ochi, cinismul afirmației cu democrația proletară, e străvechi, lucrurile stagnând la stadiul animalic de „care pe care”. În ce mă privește, nu aveam cum ajunge la conștiința nocivității de vreme ce pentru mine a fost de la început un regim dușmănos, pe care străduiam să-l îmblânzesc sau să-l surclasez. Când am dat eu examen de admitere la facultate, cei cu originea mea socială trebuiau să aibă media 9 ca să-l treacă, în vreme ce celor cu așa zisul „dosar bun” li se cerea media 5; iar alții, care aveau dosar și mai bun fiindcă făcuseră-ntr-un an sau doi întregul liceu la seral, ocupau locuri și fără examen. Dar aia era „lupta de clasă”, încă recunoscută teoretic drept o necesitate de „consolidare a regimului de democrație populară”. După ce s-a consolidat, însă, adică a început a se vedea sitemul despre care vorbeam, caracterul său criminal a transgresat în totala neîncredere a omului față de om și lupta câinească pentru funcții recunoscute politic, prin care, de fapt, îți schimbai identitatea socială intrând în tagma profitorilor.

F.P. *Și, vorba dumneavoastră: Cum îmblânzeți regimul sau cum surclasați această tagmă?*

C.L. Am spus: vrând-nevrând, cu nota peste 9.

F.P. *Asta e explicația că ați avut și unele funcții și că vi s-au publicat cărțile?*

C.L. Am avut funcții. Dar întotdeauna am fost adjunct. Adică cel care face treaba. Șeful poate să fie doar un supraveghetor bun, din punctul de vedere al șefului și mai mare, care îl numește; dar treaba nu iese dacă nu ai în subordine creatori. Cam asta era treaba cu adjuncții, chiar dacă mi se mai dădea la cap din când în când - ține seama de faptul că am avut două arestări și mai multe trimeri la munca de jos. Pesemne că mă prezentam bine din acest punct de vedere, pentru că m-am bucurat de câteva ascensiuni ierarhice. Dar întotdeauna, chiar dacă ajungeam deasupra celor care-mi fuseseră șefi, întotdeauna ca adjunct. Pentru că aveam idei și învățasem să fiu mai mulțumit cu faptul că mi le pot pune în aplicare, decât cu cel de a fi șef. De atunci am rămas cu bunul și pragmaticul obicei de mă zbate mai mult pentru a-mi pune în aplicare ideile atrăgând în jur colaboratori, decât să am vreo funcție de șefie; iar, în ultimii 25 de ani chiar am avut multe satisfacții în această direcție, fără să ocup niciodată vreo funcție oficială. Cu alte cuvinte, am putut pune în practică acea diferență teoretică despre care ți-am vorbit, dintre autoritate și putere: Autoritatea ți-o capeți prin meritele sau inițiativele tale; prin perseverența ta de a le dovedi adevărul și a le pune în practică. Putere căpăta orice prost prin numirea sa de către un alt prost cu putere mai mare.

F.P. *Să înțeleg prin asta că întotdeauna ați avut unul mai prost ca dumneavoastră deasupra?*

C.L. Nu neapărat și nici total. Dar mai obtuz, sau mai puțin creator în domeniu, în ori ce caz. Altfel n-aș fi avut cu ce-mi compensa menținerea.

F.P. *V-ați gândit vreodată la faptul că această „menținere” era de fapt asigurarea traiului?*

C.L. Cum să nu, dacă asta era sursa mea de venit, iar marea majoritate a oamenilor acestei țări nu se puteau duce în altă parte ca să se afirme, decât dacă făceau gesturi disperate!

F.P. *Iar dumneavoastră nu erați dispus la gesturi disperate.*

C.L. Sincer: nu. Avusesem experiențe în tinerețe, cu vărul meu care, printr-un asemenea act disperat ajunsese în străinătate, își descoperise în scurt timp o mare vocație în slujba adevărului, ajunsese a progresa din toate punctele de vedere dar, chiar de acolo, din occident, fusese răpit de KGB de la rosturile lui, anchetat la Moscova și adus în țară ca să fie condamnat, chipurile, de ai lui, într-un proces în care am fost implicate toate rudele, ca să ne băgăm mințile-n cap. Cum ni le-am băgat? Desigur, controlându-ne orice gest cu mai multă precauție, ca să nu le mai dăm apă la moară securiștilor și kagebiștilor. Dar vărul meu a declarat cu voce tare la acel proces: „...*Am dus această activitate pentru că regimul comunist este o cămașă de forță pe sufletul și ființa neamului românesc. Singura sentință care m-ar onora pe mine și tribunalul ar fi condamnarea mea la moarte*” Ți-am vorbit, doar, de regimul bine pus la punct prin sistemul său malefic!... Eu băgasem la cap asta și nu mă aventuram. În plus, aici aveam și cititorii și limba în care scriam; aici trebuia să mă descurc căutându-mi subiecte prin care să mă pot exprima.

F.P. *Dar nu puteați trăi din ele, nu?*

C.L. Ca mai toți confrății, puteam face datorii - unul ca mine chiar datorii mai mari - la Fondul Literar. Din acest punct de vedere trebuie să recunoaștem protecția socială de atunci, pe care, creatorii de astăzi nu o mai au asigurată în fața prea marii poftă de satisfacere a intereselor personale pe care le au partidele și politicienii... Aveam aceste avantaje dar baza, atunci când nu eram dat afară, rămânea leafa pentru care, de obicei, făceam gazetărie aservită atât cât era necesar ca să mă mențin ca funcționar care cunoaște obligațiile din fișa postului.

F.P. *Și chiar respectați fișa postului?*

C.L. Dar ce, vezi în asta un defect? Astăzi nu se respectă fișa postului? Obligațiile de angajat nu au culoare politică, așa cum ar vrea să insinueze unii care, de fapt, nu știu să muncească cinstit. A munci cinstit realizând ce te-ai angajat e o permanență a eticii umane, caracterizând întotdeauna ceea ce numim „omul serios, pe care se poate pune bază”. Obligațiile de angajat se plasează în sfera economicului de vreme ce se cuantifică în forme de remunerare financiară și fac parte dintr-un firesc al relațiilor sociale. Din acest motiv, întotdeauna și în toate timpurile, condamnați de oprobriul public au fost cei care amestecă

sfera politicului în câștigurile pe care le smulg de la societate. Asta e categoria politicianilor venali care, teoretic, se autoexclud din sfera politicului prin asemenea năravuri, deoarece, în principiu, se pretinde ca politica s-o faci din convingere, atunci când ajungi să gândești un scop material pentru alții, nu pentru tine!

F.P. *Deci, după dumneavoastră, cine nu vrea să respecte fișa postului e liber să plece.*

C.L. Înțeleg aluzia, fiindcă vorbim despre un regim din care nu se prea putea pleca.

F.P. *Un regim care te îngrădește chiar și cu o asemenea fișă a postului.*

C.L. E adevărat. Altele sunt condițiile sub dictatură. Dar eu vorbeam despre formarea caracterului de om care muncește cinstit, ca nevoie socială pentru o asemenea mentalitate, despre niște principii generale de etică...Vezi, treaba asta cu fișa postului eu cred că aparține de etică, pentru că te angajezi cunoscând-o și ești plătit ca s-o îndeplinești, nu s-o sabotezi. Nu mai spun că sabotajul era aproape inutil fiindcă erai prins imediat. Vorbesc numai din punctul de vedere al formării morale: Omul care știe să facă ceea ce s-a angajat și a promis că va face, înseamnă că știe să-și impună niște reguli morale pentru un comportament moral care, dacă e practicat de toți membrii societății, aceasta progresează. Bine înțeles, pe linia pe care e direcționată de acea fișă a postului. Dar dacă te înveți să minți și să-ți justifici lenea de a nu face prin faptul că nu-ți place ce faci, te formezi ca element dizolvant pentru oricare societate în care ai trăi; devii un om pe care nu se poate pune bază, deci, în ultimă instanță, un profitor și-un parazit social, cum avem foarte mulți astăzi, tocmai ca sechele a nesincerităților trecute. Omul demn se angajează sau nu se angajează și numai așa se poate pune bază pe el. Când nu-ți place un lucru îl refuzi, intri în rezistență, cauți căi de răsturnare. Ei bine, recunosc: Dacă în tinerețe aveam disponibilitatea asta, pe urmă mi-am pierdut-o. Sau mi-am rezervat-o numai pentru literatura pe care o făceam de unul singur și din proprie concepție, măcar până când ajungeam să vreau s-o public. Acolo unde eram angajat în gazetărie, însemna că mă supuneam de bună voie, chiar dacă silit de regim, unor anumite cerințe pe care încercam să le îndeplinesc folosindu-mi meseria pentru a face cât mai puține

compromisuri. Dar nici n-aș afirma că nu le făceam. Observă marea mea patimă pentru pamfletul politic pe care-l scriu astăzi, poftă pe care pe atunci mi-o strangulam tocmai ca să nu fiu eu strangulat. O anumită onestitate, chiar dacă era practică rece și calculată. Ce, parcă astăzi, oricine lucrează la patron poate spune că îl iubește pe acela, sau îl admiră necondiționat?!... Asta era prețul pentru ca în literatură să fiu, în mult mai mare măsură, așa cum voiam într-adevăr. În rest nu cred, tot așa cum nu cred în acei lăudăroși care au făcut mare caz de dizidența practică, pentru a fi prinși apoi cu mâța-n sac. Și, să știi că, la fel tratam lucrurile, aducându-mi contribuția pentru care eram remunerat, și în alte profesii adiacente universului meu cultural-publicistic, tocmai pentru ca să-mi pot permite libertăți în materie de roman, unde consider că nu mai e vorba de profesie, ci de vocație.

F.P. Dar vocația poate fi și profesională.

C.L. Ai dreptate. Mai ales când îți asumi o singură profesie. Dar vocația propriu-zisă este mai mult. Ea trebuie slujită cu profesionalism, dar este mai mult decât profesia înțeleasă ca meserie; la fel cum există importante diferențe de sensuri între această vocabulă „meserie” și înțelesurile superioare, atunci când folosești termenul de „meșteșug”.

F.P. Considerați, deci, că, pe lângă o singură vocație, aveți mai multe profesii.

C.L. Am. Din păcate toate adiacente culturii și limbii acesteia care m-a încarcerat cu dragoste și pe care o iubesc la nebunie pe măsură ce ajung să-i savurez toate subtilitățile, fir-ar ea să fie, că tare-i frumoasă și duioasă și plină de înțelesuri!... Sunt gazetar de mai multe feluri: de la reportaj, foileton, comentariu la zi și analiză politică, până la machetă și secretariat de redacție, dispecerizare redacțională, conducere editorială; sunt cineast, de la căutarea subiectelor, scrierea scenariului, căutarea personajelor, mânăuirea camerei și dirijarea montajului până la concepția industrială asupra producției; sunt dactilograf, știu tipografie care nu-mi mai folosește astăzi la nimic, știu televiziune, care-mi folosește relativ pentru că se tot discreditează moral manipulând politic și ducând tot mai jos gustul public; și, în plus, am făcut multă vreme crâinicie de radio, redactare promptă de informație contra cronometru, interviu sau transmisii în direct. Știu să fac pamflet, cuplet și texte umoristice care sunt altceva, mai modest decât literatura de mare inspirație și pot

compune în versuri, fără altă pretenție decât cea de meseriaș; când miera mai greu, am trăit scriind texte de cântece, cu cadențe perfecte; într-o altă etapă a vieții am făcut dialoguri de film care, și asta, e o meserie de nomenclator. Ba, am fost chiar și pe un alt post, foarte apreciat în nomenclatoarele de la Hollywood: așa zisul „om cu o mie de idei pe minut”, adică cel la care se apelează pentru a se găsi soluții, chiar superficiale, dar imediate, la orice situație nou creată care împiedică continuarea desfășurării producției.

F.P. Asta, chiar că este interesant. Dați-ne un exemplu.

C.L. Frivol ca și soluția. Adică, ce-mi vine-n minte: Făceam un film polițist cu urmăritori și tot felul de scene spectaculoase, care avea nevoie și de decorul adecvat, în care nici nu putea fi vorba de cenușii cartierelor noastre muncitorești, a bulevardelor ursuze, lipsite de lumini sau reclame și a automobilelor demodate. Pentru a avea credibilitate în comparație cu ambianțele filmelor de gen pe care le importam, regizorul avea dreptate să-mi ceară să mergă să filmeze unele secvențe în străinătate. Dar nici eu nu dispuneam de bugetul care să poată suporta deplasările unor întregi echipe. Am rezolvat-o schimbând doar o literă din cea mai spectaculoasă firmă luminoasă care se găsea pe atunci în București.

F.P. Cum?

C.L. Aleea de intrare a hotelului „Nord” era puțin separată de coșmeliile de pe Calea Griviței. Am cheltuit câteva mii de lei amenajând-o cu lumini, reclame și plante tropicale, dar, mai ales, modificând identitatea hotelului. Am acoperit inițiala „N” cu un mare „L” generos luminat și am mai înnobilit puțin elementele de arhitectură interioară și exterioară. Costume aveam, iar ceea ce se plătea cel mai scump în străinătate: ideea și dialogurile, le-am asigurat la modestia prețului socialist prin dramaturgia lui Horia Lovinescu. Îți dai seama că asemenea soluții depășeau ca valoare mii de salarii din epocă și nu se realizau neapărat în cele opt ore de birou cât ne pretindea Suzana Gâdea să stăm sub controlul condicii de prezență, la fel cu activiștii ei incapabili de altceva decât de polițisme și turnătorii, care veneau disciplinați, dar nu făceau nimic în afară de a purta niște hîrtii de coloro așteptând să treacă timpul ca să mergă leafa mult mai substanțială decât a noastră.

F.P. *Amuzant!... Dar ca editor. Ați pomenit și experiența aceasta.*

C.L. Am pomenit-o în materie de publicații dar, într-adevăr, într-un moment prielnic diversificării am contribuit la spargerea editurii moloh care monopoliza totul sub o conducere ultracentralizată și am înființat cu entuziasm Editura Eminescu luând, din păcate, din vechiul repertoriu, partea cea mai nerentabilă. Editura Minerva lua clasicii cu foarte rentabile ediții școlare, Editura Univers lua traducerile, Editura Albatros avea colecții de aventuri și științifico fantastice, Editura Creangă avea tirajele mari ale cărților pentru copii, iar eu trebuia să mă descurc publicând poeți păguboși, proza contemporană unde nu apărea un best-seller în fiecare an, critica pe care n-o cumpăra nimeni.

F.P. *Și ce-ați făcut?*

C.L. M-am rugat de colegii de la celelalte edituri să-mi dea o colecție mai rentabilă dar, cum n-au vrut, am inventat eu una: „Colecția romanul de dragoste” – aceea marcată deosebit prin coperta albă cu un carou vișiniu și un desen delicat în culori pale.

F.P. *Și?*

C.L. În câteva luni am ajuns la un tiraj mai mare decât colecțiile de aventuri și, vreme de câțiva ani, chiar și după ce am plecat, editura a dus-o bine.

F.P. *Dar dumneavoastră?*

C.L. Nimic. Eram bucuros că aduceam bani ca să scot cărțile de tiraj mic ale unor debutanți, dar și să-i refuz pe barosanii vremii care mă reclamau că dau tiraj mare la romane de dragoste intrate în patrimoniul clasic și nu unor făcături ale lor de pe urma cărora ar fi vrut să trăiască bine. Fără să-mi dau seama deschisesem o cutie a Pandorei din care colcăiau toate poftele venale ale unor scriitori care aveau mai mult poziții influente decât opere care să poată ajunge la tiraje mari. Toți ar fi vrut să-i public acolo, chiar dacă nu li se potriveau subiectele și nici cititori care să-i cumpere nu aveau. De asta am și plecat; și numai vreo doi urmași de ai mei au mai rezistat păstrând această grozavă sursă de venit care nu făcea nici concesii artistice pentru că selecționa ce-i mai bun. Până ce unul mai conformist și evident carierist n-a mai rezistat și,

invocând motive de estetică marxist-leninistă a desființat colecția, făcând pe placul sibiariților cu ștaif politic care se mențineau în fruntea vieții literare prin reeditări băgate pe gât cu ordin de la partid. Acum toată lumea a uitat cum s-a înființat această colecție care a adus unora mari venituri și după 1989.

F.P. *Și dumneavoastră?*

C.L. Mie nu. Ți-am mai vorbit despre egalitarismul stupid care anihila orice spirit de inițiativă. Răsplata era prin leafă, veniturile se redistribuiau de stat în favoarea celor care-l conduceau. Chiar și onorariile pentru traducerile din străinătate au fost blocate într-o vreme pentru ca din valuta lor să se tipărească „operele tovarșului” în țara respectivă. Eu n-am știut de preluarea câtorva cărți ale mele pe marele trust de distribuție ”Amazon” (se pot vedea și astăzi, cu mențiunea „ediție neidentificată”) până după anii 1990, când mi-au solicitat alte cărți. Pe vremea aceea, însă, cei care aveau vreo carte apărută în străinătate, reușeau să ciupească ceva doar dacă se duceau acolo obținând, de obicei, câte un avans care li se punea în mână sub riscul de a da socoteală când se întorceau în țară. Dar să primești normal, acasă sau în contul tău de bancă, trebuia pesemne să ai tenacitatea egolatră a unui Zaharia Stancu. Indivizii de la propaganda externă, ca să nu le spun altfel, tratau cu editorul respectiv ca, în contul a ceea ce ar fi trebuit să plătească pentru vânzarea cărților unora dintre noi, să tipărească edițiile de „opere” ale geniului, promițându-le că vor mai primi și ceva în plus. Cunosc destui foști ambasadori care au fost recompensați sau au făcut carieră pentru c-au realizat asemenea ediții care zăceau apoi pe holurile ambasadelor, doar-doar le-o lua cineva.

F.P. *Deci, dacă ar fi revenit capitalismul mai devreme, ați fi trăit mai bine. Nu vă pare rău pentru asta, nu vă e ciudă pentru ceea ce ați fi putut beneficia?*

C.L. Poate că da. Dar m-am învățat cu puțin, sau încă mă aflu în dilemă ca măgarul lui Buridan; ori, mai degrabă varianta din folclorul nostru cu cel deprins să nu mai ceară mâncare. După atâta foame și sete de exprimare liberă, generația noastră nu mai are nici timp nici disponibilitate pentru alte calcule. M-am învățat să mă bucur și să-mi păstrez optimismul chiar și pentru simplul fapt al bucuriei că ideile mele, gândurile mele, personajele mele sau paginile scrise de mine

circulă și devin cunoscute. Că ceea ce vin eu să pun în operă, nu rămâne fără ecou. Uite, ca să mă înțelegi și, mai ales, să mă crezi, am să-ți dau un exemplu din al domeniu decât literatura, domeniul politicilor de dezvoltare a țării, în care m-am implicat și am reușit cât de cât să-mi fac cunoscute ideile, desigur, după 1989, când nu mai poate fi vorba de omiterea drepturilor de autor. Înființând una dintre primele organizații neguvernamentale și dându-i drept țintă *progresul satului românesc* - tocmai pornind de la ideea pe care ți-am mai expus-o: că redresarea societății noastre se va face prin temeinicia elementului rural, tot așa cum redresarea economiei noastre se va face prin agricultură – am încercat mobilizarea intelectualilor de la sate, a oamenilor de carte legați exact de această durere națională și, prin al căror voluntariat am organizat anual zeci de activități locale, multe demersuri editoriale printre care și repunerea în circulație a publicației noastre de căpătâi pentru limba română ca și pentru cultura satelor –, „*Albina românească*”. În acest context, una dintre amplele dezbateri și pledoarii pe care le-am generat a fost pentru a face cunoscute principiile agriculturii ecologice și a stimula în acest sens produsele tradiționale ca principiu de bază pentru afirmarea micii gospodării rurale și, prin ea, a țaranului român. Am elaborat broșuri și suplimente de revistă, am organizat la rând, trei ani Consfătuiri naționale pe această temă, în intervalele cărora aveau loc chiar și sesiuni de instruire de specialitate, cu gospodari și agronomi, cu alți intelectuali ai satelor, cu primari și preoți, la care am atras sprijinul unor somități din Științele Agricole și am colaborat permanent cu profesorul Mihai Berca, cunoscut specialist european în economia agrară, atât de valoros încât nu s-a aflat niciodată vreun guvern care să-i ofere postul de Ministru al Agriculturii. Am organizat, chiar, în doi ani la rând, standuri de produse ecologice la târgul organizat de Camera de Industrie și Comerț Constanța la Mamaia, tocmai pentru că oamenii care cunoșteau turismul internațional au fost primii care au pus preț pe aceste produse pentru restaurantele lor. Ei bine, toate aceste lucruri s-au uitat, dar conceptul de produs agricol ecologic a prins vertiginos în toată țara și-l găsești astăzi prezent în comerțul oricărei piețe și în orice mercurial de producție legumicolă modernă... Cum am spus, am în arhivă o colecție de mai multe broșuri, mai multe publicații care au consemnat evenimentele pe parcurs sau au publicat lecții pentru cursuri de specializare, ba chiar un volum întreg dedicat acestei învățături de redresare a agriculturii și a satului românesc, tipărit la aniversarea ONG-ului nostru, care pot dovedi oricând adevărul despre aceste începuturi.

Dar nu asta e important. Mie nu-mi pasă că nici țăranul care se laudă în piață cu produsele lui tradiționale, nici precupețul care câștigă mai mult chiar falsificând asemenea produse, sau mințind măcar pe jumătate în legătură cu această calitate ecologică, nu mai știe, și nici nu mai are nevoie să știe de unde a pornit ideea. Eu trăiesc bucuria generalizării ei chiar și prin faptul că uneori se minte când se pune eticheta de produs ecologic. Se minte în interes comercial, pentru că toată lumea știe astăzi în România ce e acest produs ecologic, cum trebuie folosit și cât se poate câștiga de pe urma lui; iar noi, cei câțiva care am avut inițiativa, exact asta am dorit! Ne satisface faptul că ideea a prins, mult mai mult decât ambiția de a se ști că noi am fost sursa. Mă înțelegeți?

F.P. Chiar vă și aprob; dar, spuneți-mi, în legătură cu o altă inițiativă a dumneavoastră, cea mai recentă și în care v-ați implicat mai evident pe plan cultural, așa că paternitatea vă e cunoscută, tot așa vă veți bucura, în perspectiva unui anonimat viitor?

C.L. Dacă paternitatea unei inițiative - a unei idei, mai ales, pentru că despre idei vorbim acum, precum despre cele pe care Camil Petrescu „le vedea” ca pe niște ființe reale cu care el însuși se înconjura – este uitată, înseamnă că, fie n-a prins rădăcină dispărând, iar atunci n-are de ce să-ți pară rău, fie s-a proliferat atât de intens încât a devenit mai importantă în sine, decât gestul inițial de a fi fost lansată, iar atunci bucuria trebuie să fie cu atât mai mare. Așa că nu-mi doresc nimic altceva decât să știu că manifestările progresa. Anii trecuți m-am luptat intens cu guvernarea pentru impunerea ideii de Sărbătoare a Zilei Limbii Române pe plan național larg, pentru toți românii; anul trecut m-am sprijinit numai pe acoliți, fără sprijin oficial, și am sărbătorit-o cinstind Legea care o proclama; anul acesta tot nu ne bucurăm de sprijin guvernamental, dar străduim pentru ținuta cultural-patriotică demnă și corespunzătoare unui asemenea eveniment de simțire națională, ajutându-ne cu alții: comunități, localități și instituții românești, care au luat exemplul și-l continuă cu voință proprie, tot fără sprijin din altă parte. Când acest eveniment se va consolida și va ajunge să consacre o adevărată zi de simbol pentru România și pentru toată românimea, nu mi va păsa deloc dacă cineva va mai avea sau nu cunoștință despre aceste începuturi. Autorul, în adevăratul sens al cuvântului, vrea să-i fie cunoscută opera și nu persoana. Grafomanul ambițios își pune numele pe carte chiar dacă sună pocit, chiar dacă are sens pejorativ sau

licențios, de cuvinte rău mirositoare, transformate din porecle cu „escu” în coadă; fiindcă scopul lui e să știe vecinii cine este, că e vorba de el, fiul lui cutare care avea numele acela pocit. Mari autori, însă, sunt mai mulțumiți să semneze cu pseudonim ascuzându-și identitatea din mahalaua sau de pe bulevardul unde-și duc traiul de oameni normali. Ca să patetizez, aș spune că nemurirea poate fi doar a ideii, nu a persoanei. Iar când Dumnezeu te dăruiește cu idei artistice și creatoare, persoana nu poate conta decât prin afirmarea lor. Hai să revenim la romane.

F.P. Revenim; dar la „Romanul de dragoste”, că acum îmi amintesc de coperta specifică și cred că am văzut sute de titluri. Cât timp a dăinuit colecția?

C.L. Cred că mai dăinuie și astăzi acolo unde se vinde carte. E un subiect inequizabil și poate fi adaptat la toate literaturile lumii.

F.P. Dar ziceați că deveniseră geloși pe tirajele ei.

C.L. Erau, în generația mai matură decât a mea, niște autori care slujiseră începuturile proletcultismului și ale realismului socialist, pretinzând apoi subsidiile cu toate că, oricât de academicieni ajunseseră, opera le era subțirică; iar când au văzut că pot exista tiraje atât de mari s-au gândit că nu le-ar strica nici lor, și făceau presiuni la partid, cu toate că aveau și alte ediții tipărite dar nevândute.

F.P. La ce tiraj ați ajuns.

C.L. O sută cincizeci de mii de exemplare, când cele mai mari de până atunci, care erau la literatura cu aventuri și tineret, mai mult decât la romanul polițist propriu-zis, ajunseseră la o sută două mii; la proza de succes tirajul era între 15 și 30.000 de exemplare, la poezie 1.000 – 2.000, la debut 500 – 800, la critică mai puțin.

F.P. Ați produs un cutremur.

C.L. Din păcate un cutremur de invidii. Nu vorbesc de Geo Bogza, ale cărui reportaje, oricât de poematice erau, n-ar fi putut constitui niciodată un best-seller; dar până și Zaharia Stancu m-a admonestat că Ionel Teodoreanu, prea de multă vreme mort ca să mai dețină vreo funcție rentabilă în viața obștească, avea tiraj mult mai mare decât ale

lui, care știa prea bine să și le aranjeze și dispunea de toate mecanismele puterii pentru asta.

F.P. *Ați plecat, nu? Ați abandonat.*

C.L. E adevărat. Nu-mi plăceau nici atunci găștile și nu aveam nici firea, satisfacția sau cinismul de a putea să decid în legătură cu valoarea operei la care străduiau alți confrăți de ai mei. Mi-era jenă să decid în legătură cu speranțele altora mulți și împătimiți de artă, dar mai ales, nu voiam să fiu folosit pentru interesele unora mai puțini, dar abuzivi. Știi că Zaharia Stancu, fiindcă l-am pomenit și nu mai vreau să folosesc alte nume, a finanțat, cu banii noștri, ai obștei bine-nțeleș, o editură în Suedia, tocmai ca să-i facă lui jocuri pentru Premiul Nobel? N-o spun pentru că nu i-aș respecta memoria, ci pentru că, astăzi, cu evidență, istoria se repetă... Nu eram făcut pentru așa ceva, aveam printre confrăți mulți prieteni buni și de demnitate intelectuală printre care să-mi continui viața literară. Așa că m-am dus la televiziune unde era vorba de muncă brută și am pus mâna pe camera de filmat făcând filmele mele, lucrând, deci, la ceea ce puteam eu crea, ca să uit aranjamentele la care aș fi fost obligat ca editor al găștilor din socialism. Uite, cu prilejul asta mai pomenim o carte dintre cele independente, pe care am publicat-o în 2002: „*Amintiri din casa scriitorilor*” unde, într-un capitol întreg, chiar așa intitulat, demonstrez că: „*Exercițiul politic de la Uniunea Scriitorilor*”, petrecut sub auspiciile fățarniciei și mâncătoriei comuniste, a alimentat capacitatea unor ulteriori făcători de partide pretins burgheze care s-au perindat pe eșichierul politicilor actuale... Nu-mi plăcea încă de pe atunci acest exercițiu de demagogie cu faultări la gleznă și, chiar mai rău, dacă ne gândim la demascările ce puteau conduce la exilarea dușmanului din lumea literară; dar am fost bucuros câtă vreme ideea mea a rentabilizat editura a cărei menire era să afirme generații noi de scriitori.

F.P. *Și atunci, cum s-a putut renunța la un asemenea venit?*

C.L. Așa cum ți-am spus: Jocul de a menține așa ceva fără a face poftele unei camarile literare puternice din jurul conducătorilor de la partid de la care pretindeau compensații, nu a fost ușor pentru cei care mi-au urmat. Iar un dobitoc, pedant, graseiat, dându-și o importanță plină de mătrează, carierist cu vocație de submediocru și fost corist convins că nu va deveni niciodată solist, dar dând din coate spre a se

realiza ajungând conferențiar pe la vreo șaptezeci de ani, a considerat că o asemenea temă nu corespunde pretențiilor sale de estetică marxistă, ca membru ce era al CC și, mai ales, ca slugă a maeștrilor de carton care voiau pentru ei tirajele mari. A desființat colecția în mod sinucigaș. După 1989 a fost reluată și a rentat multă vreme, chiar dacă cei ce aveau încasări se făceau a uita cine a inventat-o. Doar, în socialism, răsplata muncii era leafa în care se năclăiau toți, conform principiului: „Cine-i harnic și muncește are tot ce vrea? Cine stă și lenevește are tot așa”.

F.P. *Îl considerați incorect?*

C.L. Principiul, sau distihul?...

F.P. *Care vreți.*

C.L. Principiul nu mai poate fi schimbat de vreme ce s-a compromis chiar societatea care-l susținea; distihul, însă, necesită corecturi de genul „Cine-i șef și lenevește (sau pălăvrăgește, sau asuprește) are, cel puțin, tot așa”. De fapt, ambele sunt false; că nici aia cu „are tot ce vrea” nu ține deloc. Aveam și noi câte ceva, acolo, cât voia dictatura; dar rămâneam mai mult cu satisfacția profesională.

F.P. *Într-adevăr, se vede că veneați cu soluții de aplicată meserie.*

C.L. Ba, - pentru că, față de ce ne-a furat egalitarismul bolșevic din munca noastră, raportând economii din care luau prime și privilegii tovarășii care ne controlau, nu avem cum fi modești - aș îndrăzni să spun chiar „de mare meserie”. Dar aș fi preferat să am și o alta, mai puțin speculativă; o meserie mai distanțată și mai concretă, care să-mi dea mai multă independență materială. Atunci, poate că aș fi riscat evadarea despre care m-ai chestionat înainte. O meserie fie diferită, fie complementară celor despre care ți-am vorbit. Mi-ar fi plăcut să fiu profesor dar, tot pe motivele de selecție (artificială, nu naturală) ale luptei de clasă, nu am avut un doctorat atunci când, după exemplul femeii-savant-academician se-nghesuiau toți într-atâta încât circula butada cu: „Cine nu are doctorat în R.S.R.?” răspunsul cinic fiind : „Numai cine nu vrea”. Eu aș fi vrut, dar tocmai pentru mine era mai greu să-l iau; am intrat în mediul universitar de-abia târziu, după 1989, ca visiting-profesor dar, oricât mi-ar fi plăcut, fiindcă aveam într-adevăr ce spune studenților, am considerat că nu e de demnitatea vârstei să mai

caut a deveni și doctor. Așa că am rămas pe lângă gazetărie și pe lângă tot mai modernizatele forme de producție artistică.

F.P. *Considerați gazetăria chiar așa de deosebită și de depărtată de literatură?*

C.L. Categorie. E o profesie superbă, dar se îndreaptă spre cu totul alte dimensiuni decât cele culturale.

F.P. *Însă folosește aceeași materie primă a limbii.*

C.L. Vai de mine, uită-te laăștia care plăvrăgesc la televizor. Unii dintre ei nu sunt deloc răi gazetari. Dar limbajul lor, redundanța și chiar modul de exprimare, superficialitatea necesară în abordarea *i-mediată*, adică fără meditație asupra faptelor, îi plasează într-o cu totul altă lume decât cea a chinului aristic sau a adâncirii spirituale a vieții. Chiar dacă și pentru gazetărie trebuie să ai talent, e vorba de un cu totul alt talent. Mai ales acela de a friza frivolul fără să te jenezi de superficialitate. Aș spune că ești bun gazetar atunci când ai capacitatea de a surprinde faptul de viață sau evenimentul încă de la jumătatea desfășurării lui; iar, în momentul în care el se epuizează, și tu ai terminat de relatat. „Relatat”-înțelegi? Asta-i onestitatea în gazetărie: Relatezi ca să informezi. Când începi cu supoziții și cu comentarii, cu toate că te numești „comentator”, începi și să-ți manifesti tendința de a manipula și ajungi în conflict cu această onestitate. Deontologia profesională – de care se face atâta caz cu ipocrizie.

F.P. *Considerați că, pentru scriitor, există un alt fel de deontologie?*

C.L. Dacă aș vrea să glumesc gândindu-mă la lucrăturile și invidiile specifice lumii artei, cum ai văzut mai înainte, aș spune că există un alt fel de ipocrizie... Dar, domnule, ca să-ncerc să-ți explic mai simplu: Eu, pentru că nu odată și nu într-o singură direcție, mi-am pus problema profesiei și a profesionalismului, consider că fiecare profesie are o inginerie a ei. Aceasta este partea care se învață, rămânând a fi completată cu ce e capabilă în plus personalitatea fiecăruia: talent, perseverență, vocație, adâncime culturală, inventivitate, luciditate și chiar moralitate. După cum literatura și muzica sau pictura, cu toate că sunt, toate și chiar împreună, determinate de preocupările artistico-creatoare ale celui implicat sau dăruit sau pasionat de ele, își au fiecare

ingineriile proprii, cu totul deosebite una de alta, la fel stau lucrurile și pe latura unor altfel de asemănări, care nu sunt de natură artistică ci, să zicem de natura materiei prime, cum ai numit dumneata limbajul și exprimarea. Acestea sunt aceleași pentru literatură ca și pentru o întreagă altă serie de profesii sau preocupări, cum ar fi gazetăria, dar și învățământul și cercetarea și orice alt domeniu care s-a exprimat în decursul timpului prin prelegere-relatare, prin carte și tipăritură, sau prin mijloacele moderne ale mediei de astăzi. Dar, pentru fiecare în parte, numai forma pe care o capătă exprimarea prin limbă pare identică; ingineria e pentru fiecare cu totul alta și e specifică domeniului respectiv. Îmi vine în minte un exemplu mai grăitor și te rog să-mi spui cum consideri: Limbajul, fie că este afixat clasic sau prin tehnici moderne, poate fi considerat același și pentru un politician și pentru un scriitor? Nu ar fi absurdă o asemenea asemănare? Ce are comun arta mea sau ce am eu comun ca artist visător și romancier onest, cu ingineriile unui politician veros care-și exprimă în aceeași limbă sau cu aceleași cuvinte demagogia?!?

F.P. Aveți dreptate. E limpede ce vreți să spuneți. Termenul e lesne de înțeles chiar în sensul lui acuzator, dacă ne gândim la „ingineriile financiare”. Dar m-ar interesa ce înțelegeți prin „inginerii” în materie de literatură.

C.L. Mulțumesc pentru demarcația făcută. Eu nu am întrebuințat ingineria în sens denigrator, ci în cel bun al cunoașterii suportului tehnic pe care-l are o meserie. Dar desigur, sensurile termenilor le dau cei care le practică, prin modul în care le practică. În domeniul financiar, ai dreptate: sensul e, dacă nu peiorativ, în ori ce caz dezaprobat, exprimând latura artificială a unor manevre oculte care se pot face folosind anumite tehnici. De fapt, am vorbit mai înainte despre pericolul social al așa zisei intelectualizări a actelor de hoție, corupție, jaf, escrocherie, abuz financiar și orice altă acțiune de influențare a mersului natural al economiei de piață, o economie ce-și are legile ei naturale pe care lumea financiară de astăzi le forțează. Învățarea unor tehnici superioare, care presupun studii superioare, împinge lumea intelectuală spre acest pericol numai în mod aparent. Pentru că poți avea studii tehnice oricât de înalte, fără a ajunge vreodată un adevărat intelectual și poți exersa tehnici subtile fără a te ridica până la nivelul spiritualității intelectuale a adevăratului gânditor. Să ne referim, de exemplu, la

tehnica hoților de buzunare care, chiar dacă aveau „academii” aparte, nu era ușor de învățat; iar punerea ei în practică presupunea eforturi demne de cea mai universitară seminarizare. Ei bine, acum, cu sofisticările sistemului bancar și cu digitalul se ajunge până la înalte poziții și înalte niveluri de școlire. Atât de înalte încât, la antipod, ajung a se osmoza cu lumea interlopă. Am tentat asemenea afirmații în recentul meu roman „*Roma termini*”.

F.P. „*Roma Termini*” – publicat în anul 2010 – o zguduitoare poveste care trece de la drama patriotico-socială a unor oameni obligați de comunism la emigrație, la viața lumpenă a undergrundului monumentalei stații feroviare centrale din Roma, văzută ca o placă turnantă a tuturor aurolacilor lumii (un fel de replică față de „*Les caves du Vatican*”), la olimpul supra statalo-bancar, cu serenissimele sale ascunzișuri tocmai în materie de asemenea inginerii financiare, care este summitul oligarhic de la Davos, până la dramele de dezrădăcinare națională pe care le-au produs revoluțiile sângeroase și globalizarea forțată, dar și la o meditație austeră asupra locului și rostului ființei umane printre asemenea fenomene!... Este și acesta unul dintre romanele dumneavoastră independente, care nu face parte din vreun ciclu, nu?

C. L. Depinde. Îmi place atât de tare această carte încât, dacă mai trăiesc mult și am de la viață răgazul de a reveni la destinele și sensurile acestui roman scriind altele la fel, își va afla și el locul într-un ciclu. Nu știu dacă e bine sau rău, dar dorința de a spune cât mai mult despre destinele personajelor care m-au preocupat și de a le defini cât mai amplu simbolul făcând din ele metafore, m-au făcut uneori să-mi reiau nuvelele în romane, iar romanele în cicluri. Și, fiindcă ți-am vorbit de suferințele mele în legătură cu romanul „*Vârsta de aur*”, te rog să cauți printre nuvelele pe care le-am strâns cândva în volum una intitulată „*Ceea ce avem de pierdut*”. De la acea nuvelă, apărută și ea cu greu și târziu, a pornit romanul; atmosfera ei, meditațiile ei ar fi trebuit paginile lui să le amplifice. Eh, *tempi passati*!

F.P. *Să revenim la gazetărie, pentru că se simte nevoia unor concluzii.*

C.L. Concluzii? Din fericire le-a definit însăși devenirea obiectivă a istoriei literaturii. Pentru că, ceea ce numesc eu „inginerie” în sensul

ansamblurilor de tehnici care caracterizează o anumită profesie, se distinge într-un mod deosebit în creația literară, cu plusurile și minusurile sale, prin denumirea de „poetică”. Plusuri în materie de vis, de imaginație în metaforă și în mersul acțiunii, de ritm, de sonoritate, de topica frazei și implantarea cuvintelor cheie; sau de tehnica dramaturgică, de nuanțele care crează atmosfera și alegoriile care o recompun, sau de structura întregului edificiu literar pe care-l reprezintă ceea ce pune autorul sub un titlu. Acestea sunt plusurile; în vreme ce minusurile față de inginerie le avem în materie de certitudine a măsurătorii sau, mai bine zis: de incertitudine a cuantificării. Dar așa cum este, poetica conține cel mai valoros ansamblu de tehnici și abordări aparținând unui gen literar. Nu numai poeziei, dar pornind de la rigorile ei și de la sublimul pe care, până acum, numai poezia l-a putut atinge în adevăratul sens al cuvântului. Pornind de aici, pesemne, de la aspirațiile și modalitățile de a concura spre sublim, fiecare gen, fiecare specie și subspecie are o poetică a sa, care le deosebește definindu-le caracterul spiritual-creator față de obișnuitul utilitar al produselor altor profesii care nu au o poetică fiindcă nu văd poezia vieții, ci au inginerii fiindcă se ocupă de tehnicile acestei vieți... Până și critica literară are o poetică a ei, dacă vrea să devină istorie literară analizată și clasificată prin metodă și sistem; și nu o simplă culegere de articole sortate cronologic sau alfabetic. Pentru că acestea, da, acestea fac parte din gazetărie și nu din literatură: Acestea nu au nevoie de poetică, ci numai de ingineriile științei de a consemna faptele la zi.

F.P. *Vă definiți, deci, delimitarea de ceea ce numim „presă”.*

C.L. În condițiile noastre actuale, al cărui peisaj de presă îl cunoaștem prea bine sub toate laturile sale morale și conceptuale, este chiar necesară o delimitare de ceea ce are nociv presa în superficialitatea ei, ca germen de decădere intelectuală a populației prin tabloidizare, ca mediu de afirmare a unor lideri de opinie proastă și incultă, ca stimul al unor exagerări din domeniul animalicului în viața populației, ca rampă pentru afirmarea unor inculți molipsitori, ce nu s-ar putea manifesta dacă nu s-ar prevala de comercialul care obligă la hedonism și lipsă de spiritualitate, la coborârea perpetuă a gustului public pe care, pretinzând că-l satisfac, ei îl obligă inconștient să decadă, numai ca să-și vândă ceea ce am spus mai înainte: tabloidizările. Să decadă spre vulgaritatea lui „*panem et circensis*”, a cărui urmare a fost dispariția prin

decrepitudine a unui mare popor din istoria lumii, dar a cărei concluzie, tot filosofia latină o exprimă: „*Luxuria et vitium perdiderunt Romam*”. Uită-te la luxul și obsesia de haleală cu petrecere pe care le afișează interlopții și lumea noastră cea mai lumpenă și îți vei da seama de direcția spre care suntem împinși toți... Din pricina aceasta, spun sincer: Cu toate că mă consider om de televiziune care știe sub multe aspecte ce este producția pentru micul ecran, nu am mai avut nici o trageră de inimă să mă ameste printre danseuzele, midinetele, bucătarii, frizerii și maneliștii care, în televiziunea de astăzi, nu că-și fac emisiunile lor specifice e grav, ci că au ajuns a fi considerați un fel de etalon și modele sociale, cerându-li-se participarea la altfel de emisiuni, care ar avea cu totul alte pretenții intelectuale decât nivelul lor. Și, totuși, în ciuda acestui nivel scăzut cultural, ei sunt cei cărora li se cer sfaturi de viață și de parvenire, dându-li-se cuvântul în materie de amor, de comportament, de educație a copiilor, de învățatură și de filosofie politică, ca o demonstrație permanentă a unei intenții criminale de coborâre a întregului nivel cultural al existenței noastre. Nu e vorba de presă și media în general, ci de ceea ce provoacă la modul general decăderea acesteia sau acestora din rolul educativ de coagulant al unui cât de mic progres social. Eu am iubit și iubesc frenezia presei, chiar și cu toate frivolitățile ei. Dar, uneori, am impresia că nu mai citesc presa țării mele, ci presa unei armate de ocupație a unor neamuri inferioare, care trebuie să le facă lor reclamă și să ne adapteze la nivelul lor primitiv de a aborda viața. Ea cultivă prin imagine și text o lume abrutizată, contaminată de vulgaritate, superficialitate, sexualitate, incultură, risipă megalomană, exemple de necinste, scandal, amoralitate, sfidare a bunului simț și alți viruși ce conduc spre iresponsabilitatea socială a individului. Spre nivelul înjositor de consumerism animalic spre care sunt coborâți unii, cei mai mulți, pentru ca alții, tot mai puțini, să manipuleze banii și politica așa cum vor ei. De la precaritatea comentării sau ilustrării ideilor de „afacere”, de „producție”, de „rost economic și rost social”, de „justiție”, de „educație” și a altor elemente definitorii pentru societate, dar tratate doar cu priceperea unor impostori și până la punerea pe picior de egalitate a șamaneriilor și șarlataniilor țigănești cu actul de asistență psihologică, noi nu mai putem pune pe picior de egalitate acea materie primă a limbajului folosit, considerându-l a fi același element de bază și pentru asemenea dejecții larg difuzate, ca și pentru discursul cultural sau științific, prelegerea educațională, comentarea valorilor morale și predicarea lor, descifrarea tainelor

universului sau ale sufletului omenesc. E ca și cum ai pune în dialog fesele unei animatoare de la carnavalul din Mamaia cu un conferențiar care vine să-l nege sau să-l afirme pe Einstein!... Din acest motiv vorbesc precum despre o presă de ocupație care vrea să ne priveze de efectele folosirii acestui limbaj pentru o meditație care dă satisfacții omului prin rezultatele intelectuale ale aprofundării ei, deteriorându-l și utilizându-l doar în scopul comunicării prin interjecții, oricât de promițător s-ar exprima ele în exclamațiile unor dansatori virili și oricât de duios ar suna ele în glasul unor fete frumoase care nu au nimic în cap. Din acest motiv subliniez diferența că, dacă de la gazetărie nu se pretind aprofundări, nici ea nu trebuie să-și permită asemenea exagerări în decădere. Cei care cunosc ingineria acestei exprimări rapide, fără pretenții de artă sau de filosofie, știu unde să se oprească. Definirea dintre celelalte publicații sau prestatori media și conceptul de „tabloid” demonstrează aceasta. Este de înțeles că nevoia de cursivitate a unor comentatori care-și dau cu părerea pe micul ecran nu mai lasă loc pentru profunzimi de meditație. Spontaneitatea de suprafață nu poate scoate la iveală chiar adevăruri memorabile – din pricina aceasta și influența limbajului gazetăresc în literatură nu conduce la realizări deosebit de fericite, existând chiar categorisirea despre unele cărți că sunt scrise gazetărește, sau în limbaj gazetăresc – dar onestitatea intelectuală, respectul pentru o logică a faptului, o cultivare a noutății imediate și o capacitate de înfățișare și explicare cu bun simț a fenomenului la zi, dau caracterul spumos și plăcut al comentariului gazetăresc, de care o societate cultivată nu s-ar putea lipsi. Acestea sunt virtuțile gazetăriei și pretențiile pe care le avem de la ea. Cei care nu le respectă, care târăsc spre primitivitate mesajul jurnalier pe care societatea îl așteaptă de la gazetar, ar trebui să se întrebe dacă meseria pe care pretind că o au ar mai putea să se cheme „a patra putere în stat”!... Cam atât, concluzia fiind că, în măsura în care adevăratul cuvânt scris lasă loc pentru o largă meditație din partea oricui, stilul colocvial-gazetăresc te face să spui tot ce știi și, din acest motiv, trebuie să știi în orice moment cât mai multe, să spui cât mai multe, să arăți că ai în permanentă capacitatea de a afla cât mai multe! Pentru că, în societatea modernă, „dacă informație nu e, nimic nu e!”. Și de asta are omenirea nevoie de această simpatică profesie imposibil de suportat până la capăt, dar atât de necesară tocmai în momentele cele mai esențiale pentru opinia publică!

F.P. *Rezultă evident că ați practicat vreme îndelungată gazetăria, absolvind chiar și facultatea de profil de la ora aceea. Așa cum v-am întrebat și la începutul acestor convorbiri, repet: În ce măsură v-a folosit experiența ziaristică pentru scrierile proprii? Aveți vreo carte al cărei subiect să vă fi fost sugerat (inspirat) de o astfel de experiență?*

C.L. Tot ce este, hai să spunem așa: „realitate socialistă” și punct de vedere critic în legătură cu ea în ciclul „Istoria păcatelor mai noi” provine, desigur, nu numai din experiența mea reportericească, ci chiar din nevoia de a spune mai mult și de a face generalizările care nu mi se permiteau în reportaj. Teza realismului socialist a contactului scriitorului cu realitatea se dovedește prin asta a fi total pidosnică, mai ales pentru cei care o teoretizau și o impuneau sperând în avantajele ei pentru interesele de partid, deoarece, realitatea aceea produsă de regimul lor fiind minată de mari contradicții, la o operă de meditație cum presupune literatura, nu se poate să nu se reflecte relele rezultând din aceste contradicții. În vreme ce superficialitatea gazetăriei poate lăsa lucrurile la faza edulcorată pe care o doreau și chiar o comandau („comanda socială”) tovarășii, aprofundarea literară, studiul contradicțiilor din interiorul personajelor, sublinierea dramelor care se produc într-o anumită realitate sau a ridicolului demagogic prin care se ascunde aceasta, nu au cum să nu conducă spre o literatură critică. De ce am scris eu mai puțin teatru și, mai ales comedie, pentru care aveam o mare atracție? Pentru că îmi venea în minte un subiect, îl rumegam, începeam să-l dezvolt proiectându-i desfășurarea dramaturgică dar, când ajungeam la acele momente care în tehnica scenei se numesc „loviturile de teatru”, logica prin care se formulau, se construiau și explodau ele spre întoarcerea pe dos a acțiunii, conducea neîndoielnic spre demascarea tocmai a unora dintre realitățile cu care regimul ar fi vrut să se laude. La fel și cu logica evoluției personajelor: transformarea lor, dacă voiai să fie cinstită, trebuia să provoace sau să determine o opoziție față de penibilul și sumbrul din realitate, ori o satiră neiertătoare care, de la sine conducea spre aluzii la cele mai înalte personaje din viața reală sau la demascarea a ceea ce numeau ei „realizările”. Or, chiar dacă scâpă de lecturile primordiale începând a fi pusă-n scenă, piesa de-abia atunci ajungea a trece prin furcile caudine care puricau cele mai mărunte aluzii; o atât de vigilentă puricare la gest și replică, încât ți se făcea lehamite să mai scrii. Am caiete cu mai multe piese pe jumătate scrise, ca să nu vorbesc de zecile începute conștiincios cu lista personajelor sau

chiar așternerea distribuției, deoarece eram prieten cu mulți actori pentru care scriam la modul lor specific de a se exprima sau a-și compune jocul, tocmai pentru ca să pun în valoare talentul lor iar, prin el, să-mi subliniez mai bine ideile. Deci piese începute cu lista personajelor și chiar cu distribuția, apoi continuate chiar cu câteva pagini de debut exploziv, conform principiului același că, în teatru, când ridici cortina, nu începi cu o poveste dezlănată comentând cum a fost unul împușcat, pentru că plictisești publicul; ci faci să se audă întâi câteva împușcături, strigăte, hărmălaie, ca să crezi atmosferă și suspans punând publicul în priză și concentrându-l pe urmărirea acțiunii care trebuie să meargă într-un crescendo logic, antrenându-l din ce în ce mai mult pe spectator, făcându-l să te urmărească și să te creadă. Ei bine, hai să simplificăm puțin, exagerând: Spre ce m-ar fi condus logica faptelor credibile după o asemenea atmosferă și hărmălaie de debut, decât spre împușcarea unui personaj deosebit de important?... Bun. Asta înseamnă că, dacă aș fi vrut să am succes maxim, pasul al doilea dramaturgic ar fi trebuit să-ndrepte-mpușcătura către Ceaușescu sau, cel puțin, un personaj sugerând importanța lui. Puteam eu face asta ca să păstrez miza acțiunii? Nu. Puteam măcar sugera, cu acele „cârliche” pe care talentații noștri actori știau atât de bine să le arunce spre publicul care-i aplauda cu cât era mai evidentă aluzia?... Poate că puteam încerca, dar nu era sigur că nu se va descoperi la cenzura textului: Așa numitele „lecturi anterioare” acceptării lui și trimiterii către regizor. Dar să zicem că aș fi trecut de ele. În teatru era, însă, cenzura cel puțin dublă - voi explica imediat de ce spun „cel puțin”. După trecerea textului de „lecturi” la tot felul de niveluri de cenzură, urmau repetițiile care se încununau cu „vizionări” la tot felul de niveluri de cenzură, așa încât la premieră să nu rămână nimic periculos pentru guvernare. Ceea ce, trebuie să recunoști: Însemna exact ciuntirea oricărei stări conflictuale deoarece societatea socialistă multilateral dezvoltată constituia un rai și o armonie perfectă. Și, atunci, ca să nu mai vorbim de tragedie, în ce putea consta drama?!... Iar, ca să nu mai vorbim de satiră demascatoare, în ce mai consta măcar comedia, chiar comedia ușurică, bufă, dacă toate personajele erau îngerii ai moralei comuniste?!... Știm noi în ce consta: Tocmai în această pretenție de îngerii a acestor personaje diavolești impuse prin propaganda de partid. Dar, apucă-te să scrii așa ceva și vezi dacă te lasă cineva să faci din asta spectacol public!... Să zicem însă că, prin absurd, cu concursul regizorului care-ți era confident contribuind și el la găsirea anumitor alegorii esopice, cu complicitatea actorilor care-ți

erau prieteni la cafenea sau la bodegă unde se spuneau bancuri pe șest, bine pieptănat, dar mai rămânând niște smocuri din umorul tău, sau niște bubițe din rănile dramei văzute de tine, ajungeai la premieră. Nu puteai răsufli ușurat așa cum răsufliai văzându-ți cartea tipărită care - chiar dacă se constata ulterior că e dușmănoasă și, cum nu o dată s-a întâmplat, era trimisă la topit - până să fie adunate toate exemplarele de pe piață, dura destul pentru ca o bună parte să se vândă, așa că tot te citea cineva, tot rămânea în biblioteca cuiva!... La teatru, însă, dacă la premieră, sau după premieră, vreun tovarăș strămba din nas sau îl apuca vigilența, spectacolul era automat scos din repertoriu, regizorul și autorul puși pe lista de mare așteptare pentru vreo altă șansă de a-și face meseria, dacă nu și directorul destituit. Amintește-ți de scandalul cu „*Revizorul*” lui Gogol, pus în scenă de Pintilie. Ce vrei mai mult decât un clasic rus, deci al națiunii ultraconducătoare, jucat până atunci în mii de spectacole văzute și răs văzute de toată lumea. Făcuse și Pintilie mici aluzii, câte poate născoci regizorul ca să actualizeze o piesă ultracunoscută pentru ca spectacolul lui să mai prezinte un oarecare interes pentru public. Ia-le astăzi și enumeră-le; ai să vezi că nu era nimic de-o gravitate extraordinară. Dar cenzorii trebuiau să-și arate abilitatea și, mai ales, utilitatea pentru regimul care îi plătea. Tot tăiau batjocorindu-i concepția regizorală, în așa fel încât, la premieră, Pintilie i-a spus lui Toma Caragiu care era interpretul principal, dar și secretarul de partid al teatrului, deci omul care trebuia să vegheze la indicații, că își dă foc. Da, în culise, acolo, când cortina se ridica iar Caragiu trebuia să intre în scenă, Pintilie i-a spus că, dacă nu joacă așa cum a construit împreună cu el rolul, dacă face acele tăieturi la care-i obligaseră tovarășii, el își dă foc. Iar Tomiță, care ținea și el la toate trucurile pe care le găsiseră ca să dea o haină mai nouă piesei arhicunoscute, tot așa cum ținea și la Pintilie, nu a vrut să-l aibă pe conștiință. A jucat corect, conform indicațiilor de regie și nu indicațiilor de cenzură, umplând sala de nesfârșite ovații. Care i-a costat pe amândoi întregul scandal produs de trepădușii de partid... Ei bine, spune-mi te rog, într-o asemenea perspectivă, mai puteai spera să vii cu un text nou pe problemele realității? Cazul lui Pintilie e și mai evident pentru că nu era un text nou, ci comicul era bine definit istoricește la adresa unei societăți pe care partidul chiar îți cerea s-o critici cât mai tare. Nu era, deci un text vehement de actualitate ci, cel mult, niște aluzii regizorale spre care ne conducea pe toți contemporaneitatea cu fetișismele ei de-a dreptul absurde. Niște mici ciupeli care, însă, tot îi deranjau pe tovarășii

care nu mai permiteau altceva decât să fie eroizați... Se mai defulau unii autori în stări onirice și ambiguități pe care actorii le mimau minunat, dar fără substanța critică necesară unor adevărate confruntări. Așa că, ce chef poți avea să termini o piesă când, după două-trei scene scrise cu încântare și imaginație liberă pe linia firului logic, realist și conform cu viața, adică direcția firească pe care trebuie să se desfășoare acțiunea, îți dai seama că nu poți merge pe o asemenea direcție și experiența te conduce chiar spre autocenzură? Când tu îți dai seama că tocmai logica imaginației tale și a legilor contrapunctice care se pun la fel în construcția literară ca și în muzică, scot la iveală o realitate monstruoasă, care exact așa este în viața de zi cu zi, unde te-ai documentat prea bine și o cunoști, cum spui dumneata, în toată amănunțimea, bătând țara în lung și-n lat ca gazetar, când toată logica dramaturgică spre așa ceva te conduce și știi că talentul, care înseamnă și trăire sinceră, te va obliga să mergi pe un asemenea drum, mai ai chef să continui?!... Ca să nu vorbim de curaj, de capacitate de a lupta pentru a-ți impune opera și punctul de vedere, de vreun chef de a risca eșecul sau de vreun sentiment sinucigaș?!... Și uite-așa, porneai entuziasmat că ai găsit un subiect și că ai creionat niște personaje interesante și credibile, dar când îți dădeai seama unde vei ajunge dacă le vei sluji dezvoltarea la modul cinstit, a patra sau a cincea pagină din caiet constituia momentul abandonului iar restul rămâneau goale pentru totdeauna.

F.P. Ați scris, ați transmis la radio și ați filmat sute și sute de reportaje; sunt sigur că e vorba chiar de mii la viața dumneavoastră; să înțeleg că din fiecare ați fi putut face literatură?

C.L. Nu vorbim aici despre un subiect sau altul, ci despre experiența gazetarului și transferul acesteia în literatură. Pe care trebuie să înțeleagă de la început că are obligația să-l facă în alt limbaj, să-i confere un alt interior psihologic, o altă structură, un alt mod de înfățișare care nu mai este simpla relatare. Mulți nu înțeleg asta și cred că, dacă și-au strâns relatările într-o carte povestită cursiv, nu mai sunt simpli gazetari, ci pot avea pretenția de scriitori. Oralitatea de care trebuie să se ferească scriitorul, nu constă în stil, ci în structura cărții. În tratarea superficială, pe o singură coardă, sau cea profund adâncită simfonic. Există proze excepționale care, în stilul de suprafață, în topica frazei și chiar în punctuație, chiar fac exces de oralitate. Dar acela este numai un stil în care ei își prezintă proza, este modul lor de a se exprima

direct, cu efecte de multe ori absolut benefice în conturarea unei atmosfere sau a unor personaje. Nu e vorba, însă, de fondul lucrării, de structura nevăzută prin care se consolidează arhitectura prozei. Or, tocmai pentru un asemenea fond, pentru modul de a-și construi acțiunea, personajele și simbolistica lor, noi îl apreciem pe prozator, apoi abia gustându-i și limbajul care poate fi și colocvial. Oralitatea gazetăriei constă în faptul că fraza spune exact ce trebuie să comunice și nu merge mai departe. Nu are nici un sens în plus, nu conduce spre altceva; ba chiar devine defectuoasă dacă nu se exprimă cu claritate, dacă nu înșiră faptele ca într-un galantar și nici dacă le comentează prea mult. În gazetărie se poate astfel: să spui ce se poate spune și, apoi, să pui puncte-puncte; să promiți că te vei mai documenta, să aștepti alte evenimente ca să se lămurească lucrurile. Proza, indiferent de dimensiunile ei, presupune o operă rotundă, cuprinzând toate semnificațiile și rezonanțele pe care le poate avea un subiect. Ea nu e o povestire continuă ca o logoree plăcută de adormit copiii. Ci o construcție cu fațade, fațete, dimensiuni și cote de nivel bine definite. Ea conduce subiectul după anumite legi ale dezvoltării lui într-o armonie contrapunctică și multidimensională, după logica unor forme geometrice foarte clare, cu o multiplicare la fel de armonică și într-o ordine foarte bine definită, precum structura unor celule redimensionate prin privirea la microscop, cărora, acolo, sub lentile, le poți vedea chiar și prefacerile într-o dezvoltare la fel de armonioasă. Și, fiindcă am pomenit termenul de „contrapunct”, trebuie să recunoaștem că una e fluieratul drumețului și cu totul alta contrapunctul simfonismelor pe care le dezvoltă o orhestră. Proza are nevoie de orhestrație; gazetăria nu. Ca să întrebuițez argoul din cafeneau unor asemenea profesioniști, subiectul se pescuiește și se pune la dospit, chiar dacă l-ai scuipat prima dată repede, în stilul unei informații la care ai pus puncte-puncte. Se întâmpla astfel ca, în vremurile acelea despre care discutăm, ceea ce rămânea în reportaj după puncte-puncte, dospea monstruos în artist până își afla metafora prin care el putea să-și strecoare ideile în literatură. Și, pentru că toată viața mea am făcut satiră și am scris pamflet, dar de-abia după 1989, ca să mai citez titlul unor cărți, „*Gura leului*” a putut mușca în voie, mă gândesc la faptul că a fost un avantaj pentru mine modul cenzurat (și, de ce n-aș recunoaște-o: autocenzurat) de a fi făcut presă: Dacă aș fi putut spune orice, poate că multe dintre idei mi-ar fi rămas la stadiul gazetăresc; așa, însă, neexprimarea lor totală sau firească m-a chinuit în continuare până când am găsit alegoria evoluției unor

personaje - și ele metaforizate ca să exprime cele ce încercam a le face publice în limbajul esopic prin care devenise o obișnuință ca scriitorul să comunice cu cititorul în ascunsele lor nevoi de relații sincere. Asta ca apreciere generală și, cum am mai spus, cu modul meu optimist de a vedea jumătatea plină a paharului: Avantajul cu care te alegi până la urmă și, despre filosofia căruia, cred că vom mai discuta... Dar, fiindcă mă întreb de transferul de experiență din presă în alte domenii ale vieții și în special în literatură, despre dezavantajele care se remarcă prin modul colocvial de a nu fi nevoit să pui accente, tendința de superficialitate în epuizarea problematicii și lipsa de adâncime psihologică, simplificarea relatării și inutilitatea unei gândiri arhitectonice așa cum se întâmplă când construiești acțiuni și personaje – iar despre avantajele unui contact cu realitatea evident în influențele bune sau inspirațiile pe care ți le conferă, atunci aș mai avea câte ceva de menționat. Primul: Dacă revenim la romanele pe care le-am marcat drept de sine stătătoare, acțiunea din „*Femeia cu ochi albaștri*” se petrece într-un post de radio; cea din „*Insulele*” are drept personaje principale un corespondent de război la un mare ziar și o reporteră de front la televiziunea unora dintre beligeranți. Nu puteam să nu mânuiesc personaje dintr-o lume pe care o cunoșteam atât de bine. Și am făcut-o tot din defularea în literatură prin simboluri care avertizau asupra unor mari pericole socio-politice, uneori chiar catastrofice, care, în presa aservită (nu neapărat comunistilor, ci și la case mai bune) sunt prezentate drept mari avantaje pentru omul de rând care trebuie manipulat. Al doilea: trebuie să recunosc faptul că, învățând ingineria specifică gazetăriei, am deprins abilitatea de a face tot felul de reviste care nu mai țin de ziaristică: reviste literare, reviste social-politice, reviste de dezbatere filosofică sau de pledoarie și instruire/formare în anumite domenii ale dezvoltării sau ale curiculei universitare, păstrând și seriozitatea unor asemenea preocupări, dar și modalitățile de atracție și prezentare specifice cotidianului. Iar fiindcă am atins tangențial domeniul universitar, pot ajunge la numerotarea a treia, spunând că, acel contact cu imediata realitate la care mă obliga gazetăria, avea un cuvânt de spus în actualitatea și atractivitatea cursurilor pe care le predam, așa cum de obicei se întâmplă când nu te rezumi la teorie și ai capacitatea de a o plasa într-un context de exemplificări cât mai directe. Asta se numea, într-un termen compromis și prăfuit „legătura cu viața”; dar nu este un termen chiar de lepădat deoarece contextul politic are întotdeauna efervescentă captând interesul. Și, pentru că vorbim despre

aceasta, a patra mențiune aş face-o în legătură cu plăcerea mea de pamfletar care-mi dă şi mie, dar şi cititorului prilej de satisfacţii estetice ca pentru orice gen literar, atunci când autorul cultivă cu adevărat virtuţile literare ale genului; dar accesul la fenomenul cotidian, focusarea pe el şi descoperirea vulnerabilităţilor lui, ca şi referirea la o realitate imediată, provin tot din gazetărie.

F.P. Credeţi că între gazetărie şi preocupările cu pregnanţă artistică, respectiv literatura, există şi vreo deosebire etică?

C.L. Domnule, ca-n viaţă, totul este relativ: Faţă de politică, gazetăria este de o cinste exemplară; dar, faţă de toate compromisurile gazetăriei, literatura ar putea să pretindă această exemplaritate... Cu toate că, faţă de filosofie... Adică nu; nu. Mai bine ne oprim aici, fiindcă şi marxism-leninismul se considera o filosofie.

F.P. Voia dumneavoastră; ne oprim... În privinţa defînirii gazetăriei, cred că ne-am lămurit deplin. V-aş ruga să mai amănunţim puţin o idee foarte penetrantă exprimată chiar acum, spre sfârşit, cu toate că nu odată aţi tot insistat spre structurile arhitectonice ale prozei; ba chiar ale oricărei specii şi subspecii: de la structurile mici, dar bine trasate ale prozei scurte care, subliniaţi dumneavoastră, nu e totuna cu povestirea cantonată în stadiul de relatare şi până la amploarea construcţiei unui roman care trebuie să se așeze pe nişte cuprinzătoare structuri, nu?

C.L. Eu cred că imaginaţia, oricum s-ar manifesta ea, în materie de roman se conturează pe criteriile geometriei în spaţiu, cam pe aceeaşi formă precum cele de care dispune arhitectura conducând atât la armonizarea volumelor ei cât şi la o structurare unitară a amplorilor pe care le capătă. Acestea se intuiesc, dar se şi învaţă; nu cum cred unii că le-a dat Dumnezeu talent de povestitor şi îşi pot permite perseverenţa de a plictisi cititorul. N-o să vorbesc despre imponderabile, dar despre ce se poate învăţa, dă-mi voie.

F.P. Vă dau voie, mai ales că aţi vorbit mai înainte despre chinurile dumneavoastră de a putea învăţa organizat.

C.L. Norocul meu a fost că, în materie de literatură, nu sunt rigori academice ca la artele propriu zise. Dar cafeneaua literară a funcţionat

întotdeauna ca o adevărată academie. Chiar când poliția educației marxiste a desființat-o, ea s-a continuat sub aspectul bodegii literare, pentru că bodega rămăsese valabilă pentru socializare, fiind considerată mai muncitorească decât cafeneaua burgheză. Așa că, făcând o paranteză, putem spune că rigorile regimului de democrație populară au contribuit la bețivănierea oamenilor de artă care, din totdeauna, și-au compensat singurătatea din atelier, cu satisfacțiile existenței colocviale în localuri publice. Am avut norocul să trăiesc printre minunați scriitori și artiști din generațiile mai vârstnice, de la cea a lui Ionel Teodoreanu, Tudor Mușatescu, Mihail Sorbul, Al.Philipide, Al.Cazaban, Tudor Șoimaru, Felix Aderca, deseori și Cezar Petrescu, generoși și prietenoși mentori primindu-ne la masă față-n față cu megalomania lui Victor Eftimiu, surzenia lui Camil Petrescu și singurătatea lui Ion Barbu, la cealaltă generație, a lui Radu Boureanu, Alecu Șahighian, Lucian Grigorescu, Eugen Jebeleanu, Ștefan Popescu, Gheorghe Dinu, Neagu Rădulescu, apoi la cei de care mă despărțeau doar câțiva ani ai experienței de război dar și de ultimă cafenea literară în toată puterea cuvântului, ceea ce era esențial: Miha Dragomir, Nicolae Tăutu, Geo Dumitrescu, Dimitrie Stelaru, Ion Vlad, Marin Preda, Laurențiu Fulga, Gellu Naum, Alexandru Balaci, Ion Th.Ilea, Lucian Valea, Eugen Schileru, A.E.Baconski, Victor Tulbure, George Dan, Tașcu Gheorghiu, Marcel Gafton, Emil Botta, Vintilă Rusu-Șirianu, Alexandru Struțeanu, Vornic Basarabeanu, Iordan Chimet, Petru Vintilă, Victor Kernbach, Radu Tudoran, Dragoș Vicol, Nicolae Mărgeanu, Ieronim Șerbu, Ioanichie Olteanu, Nicolae Jianu, chiar și Petru Dumitriu într-o anumită perioadă - deci un adevărat senat universitar în materie de literatură. Spun asta pentru că, indiferent pe ce cale, rigorile ei trebuie deprinse, legile ei trebuie învățate, iar libertățile ei trebuie exersate, ca să ajungi la inovație și la personalitate proprie.

F.P. Așa cum sistemul de învățământ din anumite țări face o curiculă.

C.L. Exact. Și fără pretenția de ați turna talent în locurile unde nu ai, ci pentru a te obliga să cunoști și să respecti niște practici fără de care nu poate fi vorba de profesie. Am să iau un exemplu din cinematografie. Cunoști fenomenul: multor regizori le sunt mai apropiate subiectele care s-au născut în capul lor, în imaginația lor, decât în mintea unui literat adevărat, și chiar e firesc să se întâmple așa. Consecința este că, în loc

de a lucra cu performanțe profesionale la toate palierele creației cinematografice, unele subiecte minore, sau mai facile, intră în producție, în vreme ce altele, care ar garanta o miză mai mare venind dinspre literatura consacrată, își așteaptă, încă ecranizarea. Tentația de autor total, de a gândi tu în întregime filmul și a-ți înfăptui o operă cât mai personală, firesc, așa cum am spus, este mai puternică decât respectul pentru anumite valori literare, sau știința unui scenarist profesionalizat. Și totuși, chiar din această categorie se aleg niște filme foarte bune, prezentând un adevărat interes, box office garantat, sau premii la festivaluri. Explicația este următoarea: Chiar dacă în materie de invenție literară, scenariul al cărui autor este regizorul nu rupe inima tângului, știința acestuia în materie de profesie principală pe care o are, toate legile compunerii cadrului, asigurării ritmului acțiunii prin montaj și alte componente artistice ale conceperii turnărilor, ale îndrumării jocului actoricesc și ale altor discipline pe care el le-a studiat bine și le-a deprins cu talent în formarea sa regizorală, conferă destule calități de vizualizare a unei acțiuni pentru ca filmul, care nu are chiar desfășurarea unui roman, ci cantonează la anvergura unei nuvele, să nu sufere din punct de vedere literar, ci să-și entuziasmeze spectatorii în ansamblul trăirii artistice pe care le-o oferă. Explicația nu poate fi alta decât profesionalismul regizoral care a compensat aspectul minimal al actului de invenție literară. Deci, tot o învățătură, până la urmă, trasă din experiența altor arte. Vezi?

F.P. *Văd că acum, de la asemănările cu arhitectura, sau cu cinematografia, ați trecut și la rezonanțele cele mai grave, mai sofisticate sau mai pretențioase ale muzicii, vorbind despre simfonism și despre legile contrapunctului. Iată, dau însemnările în urmă și citez: „Construcția prozei... conduce subiectul după anumite legi ale dezvoltării lui într-o armonie contrapunctică și multidimensională, după logica unor forme geometrice foarte clare, cu o multiplicare la fel de armonică și într-o ordine foarte bine definită...” - asta în comparație cu conținutul clar al stilului gazetăresc pe care dumneavoastră îl considerați unidimensional. Adică gazetăria dă informația, literatura produce stări.*

C.L. Ceva mai nuanțat. Pentru că și citirea unui ziar poate produce stări. Dar nu aceleași și nu de natura trăirilor artistice a căror armonizare cere exprimare după anumite legi. O știre nouă poate să te șocheze, ceea

ce e o stare; sau poate să te înveselească, să-ți aducă o bucurie, ori o confirmare. Dar nu e vorba de aceeași stare pe care ți-o produce un sonet. Am vorbit despre contrapunctul care dezvoltă tot un fel de geometrie a lumii sonore, tocmai datorită faptului că și spațiile prin care te poartă o arhitectură sunt însoțite de sonoritățile lor. Iar atât în arhitectură, cât și în muzică armonia are cel mai important cuvânt de spus, conceperea și desăvârșirea ei fiind proba principală a măiestriei. Ei bine, chiar dacă în literatură nu s-au pus accente atât de categorice în legătură cu această pricepere, în legătură cu arta prin care creatorul îi simte direcțiile, în vreme ce, alte domenii ale creației le consideră cu necesitate obiect de studiu universitar, iar literatura nu a ajuns la asemenea pretenții academice lăsând loc pentru toți grafomanii, nu înseamnă că poate fi neglijată; nu înseamnă că, prin cernerea valorilor ei, literatura nu are obligații de fond față de asemenea cerințe academice. Dicteul automat e numai o scuză pentru cine știe câte și câte exerciții de măiestrie făcute în mintea lirică a poetului, cu sau fără raționalitatea sa. Sunt atât de convins de asta, încât aș putea paria și pe marcarea neuronilor, când se va inventa un endoscop pentru așa ceva. Nici măcar jocul cu metaforele, ritmul, sonoritățile sau asocierile trăznite, nu e gratuit, decât dacă-l vrei tu, în mod deliberat, să fie gratuit. Iar în desfășurarea epicului, nu mai vorbim! Există o armonie a narațiunii în afară de nararea propriu-zisă și există o armonie a evoluției personajelor în afara capacității de a portretiza, sau pe lângă aceasta; ba chiar în plus față de aceasta. Cine nu se convinge de așa ceva, rămâne la faza amatorismului, ca pictorul de gang căruia nu-i trebuie alte nuanțe între negru și roșu, decât portocaliul ăla țipător cu care-ți zgârie privirea când vrea să te dea gata cu apusuri romantice. Este vorba de firele nevăzute care se întrepătrund în structura unui roman. Fire pe care artistul trebuie să le simtă, dar nu să le demonstreze direct, prin referirea la ele; ci să le introducă subtil prin savoarea turnurii deosebite pe care o dă evoluției întregii vieți descrise; nu trebuie să le traseze direct, ci să le facă simțite în evoluția personajelor, a acțiunii, a reacțiilor de altă natură descriptivă, ca și a tuturor elementelor din care se constituie arta sa. Iar cititorul, de asemenea, nu trebuie să-și dea seama de existența structurii trasate pe dedesubt, ci să simtă desfășurarea legilor ei armonice în curiozitatea, satisfacțiile, meditațiile și reacțiile pe care i le produce lectura. Știu că unii nu scriu astfel și nu întăresc prin asemenea procedee scheletul prozei, ci se mulțumesc să povestească și să tot povestească, să descrie și să tot descrie, să comenteze și să nareze, să nareze și să

comenteze, după bunul plac al unei discuții de cafea care are farmecul ei, dar apoi o uiți cu desăvârșire; dar procedând astfel, nici ce așează între copertele cărții nu e proză, nici ei nu depășesc stadiul unui talent limitat la relatare. Romanul, pentru că la el mă refer în mod special când vorbesc despre arhitectura operei literare, trebuie să producă o stare ca și cum ai fi înconjurat de o mare construcție, sau cum ai fi purtat prin ea de o anumită vrajă care-ți arată și cât e de cuprinzătoare, dar și ce minunății de podoabe mărunte o ornează; și spațiile mari care parcă tendeam să plutești prin cuprinzătoarele lor dimensiuni, dar și surprizele detaliilor pe lângă care nu treci indiferent ci te oprești, admiri, înțelegi, meditezi. Ei bine, din toate aceste stări, nu se poate să lipsească și o muzică a lor, o dimensiune sonoră care se dezvoltă nu neapărat în paralel, ci totodată. Filmul, care este expresia lărgită și nuanțată prin diverse arte ale povestirii, de ce are, implicit aproape, o cololanță sonoră? Pentru că el îți oferă la un loc și, în același timp, mai concret, mai cuantificabil decât alte arte, elementele trăirilor pe care povestea urmărită pe rândurile și printre rândurile care aștern paginile romanului le produce imaginației cititorului. Plimbat de scriitor cu îndemănare prin construcția uneori clar desfășurată într-o perspectivă ce ți se deschide în întregime, dar alteori surprinzătoare prin elementul nou pe care ți-l pune deodată în față, începând să priceapă structurile acestui edificiu construit din elemente de viață care este romanul, cititorul trăiește o asemenea plimbare în primul rând sentimental, prin atașamentul față de personaje și destinele lor, prin curiozitatea urmăririi faptelor lor, prin actele de aprobare sau dezaprobare pe care, vrea nu vrea, le simte la un moment dat. Dar uneori acesese trăiri se amplifică, iar imaginația lui ajunge la vizualizări și la senzații sonore, la diferite completări ale celor citite, după cum știe autorul, cu meșteșugul său, să-i stimuleze imaginația, să i-o capteze, să i-o pună-n priză și s-o facă să meargă în paralel cu lectura redimensionând cele aflate propriu-zis în text, la fel cum un compozitor bun, stăpânind legile contrapunctului și supunându-te pe tine ca ascultător rigorilor acestor legi, ajunge la vrăjitoria de a te face să ghicești cu o secundă înainte sunetul, sau măsura, sau armonia care urmează. Cam aceasta este incantația care se citește pe fețele pasionaților dintr-o sală de concert, cei care știu să se concentreze și să urmărească, atât senzorial cât și cu logica artei muzicale, evoluția actului artistic tocmai prin adaptarea la compoziția respectivă; ceea ce e un fel de abandon în brațele legilor construcției ei, pe care începi să le simți. Iar, ceea ce se petrece într-o sală de concert nu diferă mult de

modul cum poate pasiona o lectură. Numai că aceasta nu se produce în public, ci în condiții intime – tu cu cartea – mai greu de observat din afară. Acesta este secretul unui roman bun, gândit cel puțin profesional, dacă nu și cu imponderabilele artei creatoare: Dacă ajungi să-i înțelegi arhitectura și te simți în largul emoției tale admirând-o, atunci imposibil să nu percepi și dimensiunea sonoră cu care te înconjură o asemenea arhitectură: Contrapunctul care definește și matematic și muzical (sau lărgit muzical la alte arte) liniile geometrice ale dezvoltării sau desfășurării actului artistic. Și, toate acestea, pentru că în proză lucrurile se trăiesc imaginativ. Ea nu se scrie ca o înșirare de fapte într-o mărturie sau o plângere la poliție, tocmai pentru că nici nu se citește ca un raport din care vrei doar să extragi niște date. Ea are o arhitectură proprie în care trebuie mai întâi să intri, apoi să o parcurgi, iar la sfârșit să-ți faci și o părere despre ce exprimă ansamblul în care te-ai înșurubat ca cititor, meditația ta așezându-se pe aceleași linii pe care le-a trasat autorul la modul specific al unei poetici pe care-o slujește și de care se slujește. Legile geometriei se înnobilează prin poetică, tot așa cum cele ale aritmeticii capătă valențe sonore prin contrapunct. Iar, prin asta, totul tinde spre alegorie și nu spre faptul concret. Alegoria aceea care dă satisfacții artistice și pe care o descifrezi ca s-o trăiești.

F.P. *O viziune într-adevăr și generoasă și cuprinzătoare ca ambiție artistică. Nu vi se pare că depășește oarecum comoditatea omului contemporan?*

C. L. Vrei să spui lenea lui ca înclinație spre mica huzureală și distracția ușoară? Faptul că este asaltat din toate părțile de tentații ce vor să-l lamineze într-un stil suficient de viață și să poată fi manipulat ușor?

F.P. *Cam așa ceva.*

C.L. Păi tocmai asta trebuie biciuit până nu se înrădăcinează prea tare, sau până nu devin prea puternici cei care au interesul să se întâmple așa ceva!

F.P. *Folosiți intenționat termenul de „laminare” ca verb al acestei acțiuni?*

C.L. Ca verb al acestei agresivități; fiindcă nu e vorba de o simplă acțiune. Da, domnule: agresivitate. Sunt niște forțe oculte care străduie în

această direcție malefică dorind ca omul, măcar spirirtual, să aibă două dimensiuni în loc de trei. Sau, poate chiar una singură: Să consume ce-i bagă ei pe gât, cu reclamele lor care sunt cam tot una cu demagogia politică. Dar n-o să se-ntâmplesse asta, așa că, hai să nu mai vorbim! Eu cred în aspirația umană care tinde mereu spre cote superioare și, dacă vom persevera să discutăm despre asemenea subtilități și tehnici ale artei profesionale, publicul până la urmă va înțelege și ne vom forma cititorul avizat, care să nu caște gura la orice manea!

F.P. *„Până la urmă”!... Dar o fi mult până la urma aia?*

C.L. Mult, puțin... important este că, până la urmă se va înfăptui. Se va consolida un mediu intelectual, al minților cu gândire proprie, care nu se lasă manipulată. Arta are un important cuvânt de spus în cizelarea unei asemenea spiritualități umane pentru că rafinamentul și priceperea de a aprecia cu gust se răsfrânge și-n viața socială făcându-te să nu mai accepți ca orice mârlan demagog și rău intenționat să te manipuleze din posturi politice cheie. Deoarece gustul e o problemă de școlire și de înțelepciune în a alege ce-i mai frumos din oferta producției de artă, alegerea cu gust și apreciere rațională se poate transfera lesne în lumea politică, raportându-se la pluralul ei care-l face să saliveze pe orice politician: „Alegerile”... Cel care știe să aleagă între un grafoman și un artist profesionist, va ști să aleagă și între un gargaragiul politic și un om cu care se poate ajuta în dorința de dezvoltare.

F.P. *Nu e prima dată când punei problema grafomaniei. O considerai un fenomen pernicios?*

C.L. Nici o apropiere de literatură nu poate să fie pernicioasă fiindcă, oricum, demonstrează un pas spre cultură și spre viață intelectuală. Numai că trebuie făcută cu bun simț; acel bun simț al respectului pentru artă și al convingerii că, înainte de a o practica, trebuie mai întâi să o înveți. Pernicios este amatorismul veleitarilor care, în orice domeniu și nu numai în literatură, nu fac altceva decât să coboare nivelul și calitatea; adică să contribuie la degradarea produselor și procedeelelor din domeniul respectiv, să aducă regres social.

F.P. *Ați spus cele de mai înainte și cu speranța de a-i face pe unii dintre ei să renunțe la un asemenea viciu?*

C.L. Da: la acest viciu de a vicia literatura; sau să încerce să-l depășească perfecționându-se profesional; dându-și seama că există și aici criteriile ale profesiei pe care nu le îndeplinește și nu are cuvânt de spus orice nechemat care poate plăti un tarif tipografic. Cum am spus și mai înainte: Dacă literatura nu are niște criterii academice de formare, cum există specializări în Academii de arte sau Conservatoare de muzică tocmai pentru desăvârșirea tehnicilor celor cu talent, nu înseamnă că oricine poate da buzna. Ca și în tradiția, aproape de parabola cristică, a cultivării viței de vie, ei trebuie să-și dea seama că, indiferent dacă orice vin se face din struguri, nepriceputul îl va acri, în vreme ce podgoreanul experimentat îi va pune în valoare aromele, buchetul și toate armoniile interioare ale soiului respectiv. Ca să nu crezi că o fac pe elitistul îngânat pe criterii exclusiviste, nu vorbesc despre acele îmbutelieri rare care merită prețuri exorbitante la fel cu o capodoperă semnată de un mare maestru. Ci vorbesc despre acele vinuri curente, accesibile tuturor, dar tocmai pentru a face plăcere tuturor. Și ele au nevoie să fie făcute, îngrijite, îmbuteliate de profesioniști adevărați; pentru că, altfel, omul de rând nu s-ar mai putea delecta cu ele, ci ar bea zoarca de alcooluri fermentate dintr-un hârdău în care nepriceputul aruncă tot ce culege din vie. Cu alte cuvinte, să le între-n cap că, pentru a face un vin adevărat, nu e de ajuns să ai bani să cumperi o vie ci, de-abia când ești în posesia acesteia, vin marile pretenții prin care te-ai putea forma ca podgorean... Vezi, pun până și asta sub semnul întrebării, ne fiind sigur că veleitarul se va forma, ci spunând doar că: „te-ai putea forma”. Și, uite, ca să continui parabola cu vinul, îți fac mărturisirea că eu sunt un înrăit băutor de șpriț. Adică prefer băutura lungită și sifonată pentru care unii băutori specializați ar putea să mă disprețuiască. Și ar putea avea dreptate privind aceasta ca o formă de vulgarizare a calităților pe care le cuprinde în ea licoarea vinului. Ei bine: să știi că, până și în această formă de vulgarizare există o știință și niște subtilități dacă vrei să-ți faci plăcere micul viciu la care te dedai. Pentru că nici băutorul de șpriț nu aruncă așa, otova, apa-n vin, ca veleitarii care-și aruncă grafomania în pagini tipărite. În primul rând, nu orice soi de vin se pretează pentru a fi făcut șpriț; iar, pentru asta, trebuie să le studiezi, să le cunoști și să știi a le alege. În al doilea rând, nu e vorba de un simplu amestec de vin cu apă, pentru că, dacă torni vinul în apă, nu mai obții amestecul cu gustul său specific, ci numai îl botezi reducându-i tăria. În al treilea rând, nu orice apă gazeificată corespunde iar, dintre apele minerale, pot fi alese doar cele a căror

compoziție nu are reacții acide sau alcaline cu vinul... Vrei să-ți mai înșirui și alte legi care trebuie învățate?... Vrei să vorbim și despre bunul simț camaraderesc prin care trebuie să bei liniștit șprițul pălăvrăgind cu prietenii, și nu să-ți dea sifonul pe nas devenind scandalagiul care deranjează o adunare plăcută?

F.P. Nu. Mulțumesc. E de ajuns. Mi-am dat seama de capacitatea dumneavoastră de a descoperi elementul savant al oricărui fapt banal. E firesc să-i excludeți pe cei care cad în amatorism.

C.L. Țsta-i punctul meu de vedere, domnule; dar nu ca un moft cu pretenții elitiste, am spus; ci pur și simplu un precept sindical. Ca de breaslă care pune preț pe calificare și nu face concesii de la ea. Pricepi?

F.P. Pricep. Pricep că ar fi cazul să revenim la creația dumneavoastră.

C.L. Păi ce, n-am vorbit suficient, n-am epuizat-o?

F.P. Ați vorbit mai mult despre mijloacele de exprimare; dar mijloacele de impunere și de editare a lor?

C.L. Aici sunt mai multe imponderabile. E vorba și de conivența cu editorul. Editorul care astăzi e trup și suflet cu tine ca să obțineți împreună vânzări cât mai mari, putea fi uneori, la vremea aceea, alături de tine pentru a salva unele pagini care altfel ar fi fost cenzurate. Era vorba de tot felul de precauții sau pile, ca și în viața de zi cu zi, ca să scapi mai teafăr din controlul de partid manifestat chiar la modul polițist, pe orice direcție: De la cea de cadre, adică de angajare, evoluție profesională sau carieră, la cea de a trăi mai bine, adică de a obține locuință sau mașină, până dreptul de a fi popularizat sau măcar salvat de critica în presă. Totul conducea spre precauție și crispare, dacă nu voiai să ajungi la anestezierea forțată, coercitivă, a unor stări care te răscoleau.

F.P. Am înțeles, deci: Era vorba de precauții bine justificate; de nevoia de a face slalom printre vicisitudinile vieții. Erau tehnicile personale de luptă prin care vă descurcați defulând din gazetărie în literatură. Căutând căi și subiecte care se concretizau în cărți. In ultimă

esență finalul e cartea; e opera. Dar tocmai cu acestea: cu cărțile și apariția lor? Cu conținutul lor cum vă descurcați?

C.L. Încăpățânându-te pe ele, sau pândind ca să prinzi vreun moment favorabil. Aici era ceva mai complicat, fiindcă depindeai foarte mult de momentele politice. Ca acela cu Cehoslovacia. Eu nu spun că n-au fost și reacții sincere ale celor din eșalonul foștilor refuzați, care au cerut să fie primiți în partid. Dar, la un simplu calcul matematic, ne dăm seama că nu se putea să nu fie vorba și de oportuniști care tânjiseră spre avantajele acestei apartenențe, sau de oameni care s-au lăsat atrași vorbindu-li-se despre asemenea avantaje; că doar propaganda lui Ceaușescu lucra în forță!...

F.P. Se promitea, poate, de către oficialitate, chiar apariția unor altfel de cărți?

C.L. Posibil. Fiindcă la fel era și cu cărțile: Erau cărți care tânjeau să apară, fiindcă literatura de sertar nu a fost nici o dată o soluție; ba, de multe ori, s-a dovedit: nu a fost nici măcar o realitate. Ci doar o minciună lăudăroasă în legătură cu oponența. În literatura română nu s-a publicat nici în țară, nici în străinătate, o carte de adevărată opoziție la regimul comunist, la structurile lui de fond, la sistemul nefast pe care el îl impunea. Chiar ale lui Petru Dumitriu, cel mai autentic scriitor dintre toți cei care au emigrat, nu depășesc stadiul de pamflet sau de consemnare imediată a unor anumite stări. Iar aici, în țară, căuta fiecare un anume stil mai permisiv. Dar nu s-a ajuns a se pune degetul pe rană mai mult decât în „Ora 25”, romanul lui Constantin-Virgil Gheorghiu, sau în „Dumnezeu s-a născut în exil” al lui Vintilă Horia care - cu toate că era la Paris și nu la dispoziția lor aici, ca să-l aresteze - a simțit, ca și vărul meu cu zece ani înainte, mâna lungă a securității, cu toate că romanul său uza de parabolă, plasându-și sau extinzându-și acțiunea spre lumea lui Publius Ovidius Naso. Tocmai de asta vorbeam despre mijloacele de exprimare cărora scriitorii cenzurați le căutau formularea, iar cenzorii politrucci sau polițiști le căutau descifrarea. Când Vintilă Horia a luat premiul Goncourt pentru romanul său care nu era deloc un atac direct ci, cel mult, o meditație aluzivă, au pus agenții secreți și nesecreți, români și neromâni să-l demaște față de francezi ca fascist. Păi, Petru Dumitriu, care plecase de aici știind ce poate face aparatul comunist de presiune, de ce se lamenta după 1990 că încă nu se

reabilitase complet scriind literatură liberă și că rămânea cunoscut prin ce scrisese mai proletcultist?... Pesemne că, odată marcat, nici în deplina libertate din Franța nu s-a simțit în stare să scrie simțindu-se cu adevărat liber de a-și alege subiectele.

F.P. Iar eu, constatând că ați vorbit mai mult despre mijloacele de exprimare ca o tendință de a atinge acele cote superioare, vă întrebam dacă și dumneavoastră, în cazul dumneavoastră și a generației dumneavoastră căutați, pe lângă aceste mijloace de exprimare, anumite subiecte care să vorbească mai deschis.

C.L. Eu cred că nu există autor care să nu tindă spre așa ceva. Nu mă refer la gâscuțița sentimentală, sau la prostul îngânfat care se crede într-adevăr mare și tare, spunându-ți cu convingere că viața lor e un subiect de roman universal; dar căutarea acestui subiect care să se bucure de cât mai multă universalitate, n-aș spune că nu face parte din misiunea pe care și-o asumă scriitorul.

F.P. Ați căutat, deci, aș putea să zic.

C.L. Am căutat-o cu lumânarea, aș putea să zic și eu, dacă mă gândesc la șuturile pe care le-am primit.

F.P. Ce fel de șuturi?

C.L. Șuturi, cotoñoage – ca să păstrăm un ton glumeț, ca să nu vorbim de critica tovarășească ce se putea finaliza cu strigătul „nu trageți tovarăși”, atunci când comunicatele oficiale spuneau că o personalitate dificlă, ca Maiakovski sau Fadeev, de exemplu, s-a sinucis. Dacă ești prea tânăr ca să pricepi, am să-ți explic printr-o anecdotă mai depărtată; din lumea asiatică. Se spunea cândva că Mao Tse Dun a aprobat într-un târziu să existe și un canal doi de televiziune, pentru ca oamenii să aibă și o alternativă la perpetua îndoctrinare pe care o practica postul oficial.

F.P. Și?

C.L. Învățați cu disciplina de partid oamenii răbdau cât răbdau canalul unu; dar, când nu mai puteau, aveau libertatea să apese butonul canalului doi.

F.P. *Și, iarăși vă întreb: Și?*

C.L. Si, pe ecran apărea un chinez vigilent care te amenința cu degetul spunându-ți să treci pe canalul unu. Înțelegi?

F.P. *Înțeleg, cum să nu-nțeleg! Vreți să spuneți că, pentru asigurarea libertăților noastre aveam fiecare câte un chinez din ăsta cu câte un deget îndreptat spre direcția în care ni se cere să nu greșim.*

C.L. Chinez mai puțin, de altă naționalitate mai mult; sau, de ce nu, chiar conațional care găsisese soluția ideologică socialistă și multilateral dezvoltată la conceptul tradițional de „capra vecinului”.

F.P. *Vecini, deci.*

C.L. Poate chiar confrăți; n-aveai de unde ști pentru că nu întotdeauna semnav cu numele lor; sau invers: tocmai când o făceau cu numele lor, îndeplineau indicații primite de la alții... Haide să n-o mai lungim, fiindcă tot la cenzură ajungem.

F.P. *Parcă spuneți că, în timp, experiența v-a făcut să găsiți pentru asta anumite soluții, sau porțițe.*

C.L. La fel cum găseau și ei și, dacă nu te prindea cu aluzia cenzorul respectiv, mai era o instanță: Acea a criticii literare care trebuia să fie neapărat „de partid”.

F.P. *Aveau motive să vă pândească?*

C.L. Nu neapărat pe mine. Existau două motive obiective: Unii erau puși și plătiți ca să pândească, fie pentru a cenzura, fie pentru a sesiza doar unor foruri, fie pentru a arăta că exista vigență și de cuvântul partidului nu se putea trece. Alții, însă, chiar fără a fi puși sau plătiți, o făceau din carierism: Ca să dobândească încrederea activiștilor, să le intre pe sub piele, să le arate că sunt bine formați din punct de vedere marxist-leninist și pot fi puși în funcții de conducere pentru că au vigența de a nu lăsa să se petreacă ce nu voia partidul.

F.P. *Și ce nu voia partidul?*

C. L. În primul rînd, partidul voia: Voia să fie lăudat, glorificat. Asta în general, chiar la modul abstract. Iar când ajungeai la cei care se pretindeau a fi partidul - și erau din ce în ce mai mulți, producându-se mereu o selecție și o concurență pentru funcții importante, pentru alegerea în CC și alte organe de conducere - se voiau adulați și avantajați. Avantajați material la onorarii și publicare, avantajați moral la laude în cronicile literare. Era foame mare de glorie, iar critica știa că ea o poate da și cultivându-i pe tovarășii care începeau să devină confrăți de ai noștri, dar și înfundându-ne pe noi, demascându-ne scăpările. Asta, fie ca să anihileze de la început concurența, fie să-și dovedească propriul atașament față de partid demascând fitilele care, printr-o convenție tacită, se practicau peste tot: de la anecdotică bancurilor la accentele puse de actori ca să sugereze publicului și alte lucruri decât textul de fond, la metaforele și alegoriile cărora puteai să nu le recunoști caracterul de insinuare negativă, la stilul de a vorbi în dodii cu publicul și cititorii tăi, lăsând pe fiecare să dea ce înțelege voia, iar tu bătându-te-n piept că nu te-ai gândit la așa ceva. Se configuraseră procedee esopice și se găsiseră destule convenții de comunicare care dădeau apă la moară aluziilor critico-umoristice; existau destule asemenea canale de comunicare cu publicul cititor sau spectator, dar nu putea fi vorba nici de o literatură majoră pusă în slujba adevărului, nici de o atitudine politică foarte fermă. Un fel de zeflemea la care tovarășii pufneau neputincioși și se răzbunau punând critica să susțină teoretic valorile false când apărea ceva care lăuda în prostie sau pretindea să aprofundeze problematica revoluționar-muncitorească. Vezi: vrei nu vrei, oricum o-ntorci, tot de critica de direcție dai. Și asta, pentru că exista o strădanie de a forma și de a încuraja asemenea slujitori, sau de a-i atrage ca teoreticieni prin funcții și avantaje. Oficialitatea avea o asemenea politică de a-i atrage, dacă nu cumva fuseseră atrași de mai înainte de acel aparat de referate secrete, pesemne bine plătite, care aveau rostul de a informa discret „conducerea” și a propune direcționări ideologice prin care să se obțină mai mult realism socialist laudativ. Referatul era folosit numai pe „plan intern” și, uneori, după utilizarea lui în asemenea scopuri oculte, era publicat de autor în calitate de deținător al unei cronici literare. Dosarele noastre de securitate conțin destule asemenea exemple ieșite doar acum la iveală... Pe de altă parte, însă, vorba dumitale de la care am pornit: Există o căutare pentru subiecte cât mai de circulație, cât mai universale, stimulând inteligența și experiența fiecărui scriitor care nu voia să rămână doar în stadiul de aplaudac sau

lăudac al faptelor partidului și celor glorificați prin el. Și nici al unor mize false, care dădeau incredibilitate personajelor; cum ți-am dat exemplul cu sacrificarea literară a lui Titus Popovici pentru o viață de avantaje materiale pe care a avut-o. Titus măcar, a dominat astfel renunțând la literatură dar impunându-și filmele. Însă suntem mulți alții în categoria unor autori de cărți ratate tocmai prin artificialitatea subiectului, așa cum apărea el după ce trecea prin furcile caudine ale cenzurii și, în egală măsură - am mai spus-o, poate cu jenă dar nu cu tendința de a ascunde ceva, fiindcă, în ultimă instanță de pe urma meseriei mele trebuia să trăiesc - ale autocenzurii care funcționa prin experiența și educația la care eram supuși. Eu găsisem o oarecare scăpare, pentru o parte din ce scriam, dedicându-mă romanului istoric și studiului pentru el, care nu era de ici de colo. Dar, din când în când, dulcea tentație a actualității și a nevoii de a-ți spune părerea despre ea, tot mă încerca făcându-mă să caut acele modalități esopice de a mă exprima. Or, una dintre cele mai facile modalități era de a plasa acțiunea în altă parte. Îmi amintesc de doi tineri talentați pe care i-am cunoscut cândva prin tabere studențești, consacrate personalități astăzi: regizorul Mircea Cornișteanu și poetul, criticul, artistul multilateral de dulce memorie Valentin Tașcu. Cred că veneau de la Casa de Cultură a studenților din Cluj, care îi acredita cu un număr foarte bine blindat ideologico-educativ: „Demascarea decadentei artei burgheze” la care aveau întotdeauna bisări și aplauze frenetice. Eu care făcusem în acea perioadă „Radiovacanța” și aveam mare succes pentru că obținusem aprobarea ca, pe teritoriul limitat al plajii, chipurile pentru atragerea turiștilor străini, să dau muzică occidentală, iar postul meu, care avea bătaie mult mai departe de plaja unde aveam aprobare, era considerat o oază printre toate conformismele valsurilor sovietice de bal sindical la care erau obligate posturile mari de radio, am priceput imediat de ce: Deghizați în propagandiști ai educației culturale revoluționare, cei doi, al căror cuplu dădea frumos pe scenă, începeau un discurs acuzator la adresa artei burgheze, vorbeau despre decăderea la care se ajunsese în muzică și, pentru a fi cât mai credibili, chiar exemplificau cu toate genurile muzicale ale acelei decăderi, de la jazz la rock și la tot ce constituia deliciul muzical al distracțiilor burgheze pe care ei le acuzau. Înțelegi, deci, unde și cum aveau loc bisările, iar taberele studențești exultau la o asemenea lecție de învățământ ideologic marxist.

F.P. Iar, în literatură, foloseați decorul occidental pentru a exprima acuzele la care, altfel, nu v-ar fi lăsat cenzura.

C.L. Printre altele, desigur, răbufnea și asta, pentru că actualitatea e actualitate și te marchează prin reacțiile tale personale față de ea. Dar, dacă foloseai numai decorul spre a plasa în cadrul lui fabula realității socialiste, nu mai putea fi vorba de subiect cu adevărat internațional. Adică, ce s-o mai lungim, un subiect care să meargă la inima oricui; poate chiar fără legătură cu politicul. Pentru că cititorul n-are cum să nu simtă politizarea și, dacă nu refuzi tu subiectul, te refuză el. Însă, între noi și el mai era cineva. Mai era o etapă manipulatorie în care funcționau cei mai atașați regimului. Și ce, crezi că te iertau băieții? Nu! Te acuzau imediat de apolitism, de însigurare, de turn de fildeș, de dispreț pentru problemele cetății, de solipsism mic burghez, de dezinteres față de omul nou, produs al luptei tovarășilor care trebuiau lăudați, etc.etc... Ehe, găseau ei hibe! Acuzele tematice se împleteau cu cele privind preluarea unor mijloace de expresie care, chipurile, nu aparțineau realismului socialist, de parcă acesta ar fi fost în stare să-și elaboreze o estetică... Dar nici ca autor nu puteai să nu te astâmperi, să nu te dedici unui subiect prin care să poți spune altceva decât ce s-ar fi așteptat niște oameni mutilați sufletește de convingerea că glorificarea unor minciuni este necesară, sau măcar profitabilă pentru ei. Îmi băgam mințile-n cap, sau mă retrăgeam în romanul istoric dar, ciclic, reajungeam calul de bătaie pe vreun subiect la care oficialii strâmbau din nas. Am vorbit despre „*Vârsta de aur*”, ba chiar dumneata ai deschis discuția. În categorisirile claselor de cititori există conceptul de „*adulți tineri*”; ei reprezintă o categorie foarte numeroasă din punctul de vedere al tirajelor, fiind vorba de entuziasmul vârstei aflate la energiile maxime de asimilare, dar și ajunsă la capacitatea de înțelegere adultă. Când Zaharia Stancu mă muștruluia pentru colecția „*Romanul de dragoste*”, la modul indirect era, de fapt, scandalizat că Ionel Teodoreanu, indiferent că era un scriitor cu mult mai mare audiență și prestigiu decât el, sau chiar Octav Dessila și Mihail Drumeș, pe care-i considera inferiori lui, reajunseseră în mod firesc la tiraje mai mari decât cele ale sale care, evident, erau forțate. Riposta sa, de scriitor livresc și elaborat într-o artificialitate lirică, venea din complexul de a nu fi știut niciodată să se adreseze unei asemenea vârste generoase, care-ți savurează chiar exagerările romanțioase și scriitura mai modestă, dacă te simte că ești sincer, că slujești sincer subiectul pe care ți l-ai ales; iar, când e vorba de

farmecul și originalitatea spontană a unui Ionel Teodoreanu, nici nu mai vorbim!... Ei bine, această categorie de tineri adulți, fiind și cea care trebuia instrumentată cel mai bine creindu-i disponibilități numai pentru ce și-ar fi dorit revoluția socialistă, nu putea fi lăsată în voia permanențelor umane expuse sentimental și nerevoluționar, deci conform învechitei mentalități burgheze. Iar „*Scânteia tineretului*” care veghea, a găsit imediat hibebe romanului meu, chiar așa, ciuntit, cum apăruse, pornind un asemenea scandal încât niciodată nu mi-a mai trecut prin cap să fac o nouă ediție. Dar, cum vorbeam de revenirea ciclică, peste vreo doisprezece ani am pățit-o la fel cu „*Femeia cu ochi albaștri*” iar peste încă atâția, cu „*Insulele*” . Se schimbaseră nu știu câte serii de redactori la ziarul acela, dar năravul meu prost de a-i incita la vigilență ideologică și mânie proletară, pentru a se arăta folositori față de cei de la partid, nu. La ce altceva le-o fi folosit? Nu-mi dau seama. Iar „*Insulele*” face carieră ajungând acum la a treia ediție în limba engleză.

F.P. *Înseamnă că orice rău e spre bine.*

C.L. Nu pot să nu-ți accept teza, de vreme ce am declarat dintru început că fac parte dintre cei care văd jumătatea plină a paharului și, poate, chiar că prin asta m-am menținut.

F.P. *Să înțeleg că, una peste alta, ieșiți în câștig, dacă jumătatea plină a paharului dumneavoastră are pondere literară, nu?*

C.L. Eu te-am incitat spre o asemenea remarcă spunând că vom mai discuta. Da, optimistul din mine spune că e vorba de un avantaj ca și acela al lui Soljenițin de a fi suferit într-atâta în lagăr, până ce a ajuns să scrie „*Pavilionul canceroșilor*”.

F.P. *Cu alte cuvinte, orice încercare din viața personală...*

C.L. Îți iau vorba din gură, ca să încheiem într-un crescendo. Chiar dacă nu „majestuos” ci, mai degrabă „lamentuos”, dacă mă gândesc și la pușcărie, și la armată, și la batalionul disciplinar, la lagăr și la anchetele prin care am trecut în tinerețe... Dar care mi-au îngroșat pielea pentru vicisitudinile de mai târziu. Da: orice încercare din viața personală sau publică poate fi benefică pentru literatură, chiar și la modul contradictoriu... Dar nu pentru oricine!

F.P. *De ce nu pentru oricine?*

C.L. Pentru că așa văd eu lucrurile: Nu pentru oricine, ci numai pentru băutorul de șpriț!

F.P. *Glumiți, nu?*

C.L. Cu șprițul n-am glumit niciodată. Declar solemn că sunt un mare amator al acestui deliciu în egală măsură alcoolizat, gazeificat și, mai ales, îndelung vorbit cu prietenii.

F.P. *Chiar credeți în asemenea avantaje pe care le poate conferi șprițul?*

C.L. Numai celor care știu să-l aprecieze.

F.P. *Adică?*

C.L. Păi, ți-am spus-o de la-nceput: Să vadă jumătatea plină a paharului. Adică cea plină cu vin... Și să treacă cu vederea cea completată cu sifon!

14.08.2014

ADDENDA

DOUĂ SUBLINIERI ÎN AFARA ACESTOR CONVORBIRI

LEUL ÎN IARNĂ ȘI ÎN TOATE ANOTIMPURILE

De nea Cornel Leu – așa i-am spus de când îl știu, așa cum le spuneam la mine în sat celor mai în vârstă prin fața cărora n-aș fi trecut niciodată, din respect și din dragoste – m-am apropiat mai mult după anul de grație și de graniță 1989, deși îl știam de ani buni ca prieten al mentorului meu de suflet, poetul și gazetarul Nicolae Stoian.

Leone avea legenda lui în lumea scriitorilor bucureșteni. Cel născut la Medgidia, școlit la Constanța și venit la București deja cu blazon de gazetar și scriitor, membru de drept în garda veche a interbelicilor care mai scăpaseră din furcile dictaturii proletariatului de rit sovietic, dar și coleg de vârstă și de luptă cu alde Mihu Dragomir, cu Nicolae Tăutu, cu Nicolae Stoian, cu profesorul Ion Dodu Bălan, cu atâția alții cu care lucrase în redacția „Luceafărului”, de la aceea de început a lui Mihu până la „trupa de șoc” a lui Eugen Barbu.

O imagine, ca dintr-un film italian: eram la mare, la Vila scriitorilor de la Neptun și mă duceam dimineța de tot să mă aerosolesc pe țărm. Mă întâlneam, inevitabil, cu Leone, în costum de baie, cu o trăistuță atârnată la brâu, care mergea hotărât spre golful din spatele Vilei

scriitorilor. „Nu mergi cu mine după scoici?”, mă invita el generos și eu nu mergeam, era cam frig, nu le-am avut niciodată cu pasiunile marine, la mine, la Bălăcița, nu curgea decât Desnățuiul, pârâu subțire, care n-avea nici sămânță de pește, darămite scoici.

Peste o jumătate de oră, Leone urca la restaurant cu o captură de scoici luate cu mâna lui, le meșterea împreună cu bucătarul și le înfuleca la micul dejun, pentru că nu prea găsea amatori printre colegi să guste gelatina cu iz de baltă pe care i-o dăruia Pontul Euxin.

E o amintire din anii optzeci și ceva.

Leu era pătrășos, mușchiulos, ca o morsă, îi cunoștea pe toți, era în elementul lui, el, omul de la mare care se simțea acasă la Neptun, la Tuzla, la Constanța.

După 1989, când el devenise *freelancer*, Doamne, ce-mi place cuvântul ăsta, e ca un fel de meserie a lui Robin Hood, ceva între libertate și disperare, iar eu încercam să mă reconvertesc în ziarist de televiziune, tot de nevoie, firește, i-am propus să facem o emisiune, o „Cafenea literară”, lucru pe care nea Cornel l-a acceptat cu plăcere și cu entuziasm chiar, pentru că era pe sufletul lui de *causeur*, de om doldora de amintiri și de poante celebre. Am vorbit acolo, făceam emisiunea într-un club cu poze de epocă, apoi acasă la Leone, în bulevardul Dacia, pe o terasă ori într-un salonaș cu mobilă stil (el a avut întotdeauna nebunia pieselor de colecție), am vorbit despre atâția scriitori pe care el îi cunoscuse de aproape, despre oameni care pentru generația impetuoasă și, să mă iertați, ușor ignorantă, de după Rivoluție, nu mai însemnau nimic.

Am vorbit despre Tonegaru, despre Dimitrie Stelaru, despre Ilarie Dobridor, despre Artur Enășescu. Despre Arghezi, despre Victor Eftimiu, apoi despre colegii (și ai mei) mai noi, despre Grigore Hagiu, despre Nicolae Velea, despre Adrian Păunescu, despre Constanța Buzea.

Am citit versuri. Nea Cornel și-a amintit întâmplări haioase. La câteva întâlniri l-am invitat și pe Nicolae Dragoș. Alt povestitor cu vocație.

A fost o cafenea literară ca o bucurie a noastră pe care o împărțeam cu oameni de calitate ce sunau la televiziune, care se simțeau transpuși într-o lume de care fuseseră despărțiți brutal. În arhivele TVRM, dac-or mai fi existând în această nebunie a televiziunilor de piață, ar trebui să mai fie aceste documente.

V-am povestit câteva întâmplări de gazetărie și de dragoste pentru scriitorii care au trecut prin viața noastră, pentru că în centrul lor este

prietenul meu Leone, nea Cornel, Leul Mare, cum i se zice pe domeniul lui de la Poiana Țapului, unde și-a construit cu migală și cu talent un fel de casă de vis, cu scări interioare alambicate, cu cămăruțe ascunse sub tavane de lemn proaspăt, cu obiecte vechi, cu tablouri și, mai ales, cu etajere pline de cărți.

Când el împlinea o vârstă, nu spunem care, nu face bine la domnișoare, am mers acolo cu un operator de televiziune de mâna întâi, Miky Cacoveanu, și am făcut un film-emisiune pe care l-am numit *Poiana Leului*.

Dacă eram în locul lui nea Cornel, fan Internet, meșter în navigația de toate tipurile, eu aș fi luat acest film, l-aș fi „postat” și-ar fi devenit o piesă foarte „vizitată”, cum se zice. Pentru că subiectul, Leul, e o poveste de televiziune.

Cu el se poate vorbi despre orice. Cu argumente, pentru că e citit, pentru că știe literatură și filosofie, pentru că știe viață și televiziune, pentru că a scris, mi se sparie gândul, peste o sută de cărți.

À propos, recent a lansat o carte de 1100 de pagini (una mie una sută) cu multe romane ale lui, un cărțoi imens, mi l-a dăruit, nu știu dacă aveam *potența financiară* de a-l cumpăra, știam multe părți dar, când la două zile după ce-mi dăduse cartea, m-a sunat să mă întrebe parșiv: „Mi-ai citit cartea?” – m-a lăsat mască.

Noroc de originea mea oltenească, i-am replicat (era iunie): Întrebă-mă prin septembrie, nea Cornele!

Corneliu Leu este un experimentalist cu vocație. Are o neliniște (metafizică ori, poate, premeditată inteligent) care-l împinge în tot felul de aventuri sociale, intelectuale, politice.

A vrut să candideze la președinția Uniunii Scriitorilor. El cunoștea această Uniune până-n prăsele, până-n rădăcini, până-n dedesubturile nu totdeauna curate ale acestui joc de-a puterea. Ar fi deranjat multe ierarhii pentru că e rău de gură, pentru că are „cojones” de luptător bătrân, dar s-a găsit o cale să fie oprit de slugile mișcularde ale celui care voia să meargă la sigur.

Nu și-a plătit cotizația pe ultimul an. Scriitorul cu peste o sută de cărți nu și-a plătit cotizația, deci nu-l putem considera eligibil.

Nu-ți e rușine, dom’ Nae, vestală a templului manolescian?

Corneliu Leu, hai că trebuie să-i scriu o dată și numele oficial, a vrut să candideze și la europarlamentare. N-a avut loc de tot felul de golani și golance, care și-au pus în minte să reprezinte România la masa

valorilor, când ei (ele) nu știu să vorbească fluent limba română, de cultură nici n-avem ce vorbi!

Leu organizează Ziua limbii române. Leu trimite scrisori deschise (pe net, evident) unor impostori ajunși la cele mai înalte demnități într-o Românie nedemnă.

N-am avut nici o clipă intenția să te laud, nea Cornele! Umorul pe care-l ai nici n-ar permite asta.

A fost felul meu de a-ți spune că mi-e drag să vorbesc (rareori, e drept) cu un om liber la minte, despre orice, într-o vreme când rasa scriitorilor pursânge e din ce în ce mai rară.

Și mai e felul meu de a spune că mai am foarte puțin până la sfârșitul „cărții fundamentale” pe care mi-ai dăruit-o. Mai am trei capitole: *Vremea rostirii libere*, *Politrucul* și *Rănila soldaților învingători*.

După asta, vorbim. În Poiana Leului, pe bulevardul Dacia, la Boema '33.

Dumneata alegi terenul!

En garde!

Nicolae Dan FRUNTELATĂ

(Bucureștiul literar și artistic, nr 11/2014)

UN BALZAC AL TIMPURILOR NOASTRE

Corneliu Leu scrie și publică de la vârsta de cincisprezece ani și nu ne-am mira să-și serbeze cea de-a optezeci și cincea aniversare a zilei de naștere cu un nou roman-fluviu.

Deunăzi, a trimis către cititori, prin email, o mie o sută de pagini de proză de foarte bună calitate, romane de dată recentă, abia încheiate, cu răsunset contemporan.

Cine este oare profet în țara lui? Când patria proprie poartă numele de România, artistul adevărat nu numai că nu este recunoscut și onorat, el este adesea hulit. Leu publică în Franța și în Italia, romanele sale sunt vândute în SUA, prin rețeaua Amazon. Dacă nu încasează lei la noi, măcar îi intră în cont euro-dolari.

Între scriitorii români, Corneliu Leu a avut întotdeauna o imagine aparte. El a fost în primul rând prozatorul, romancierul de har, citit. În același timp, a scris teatru, piese radiofonice, scheciuri și librete satirice, cu miză politică, librete pline de haz pentru teatrele de revistă, versuri. El a fost ziarist, om de radio și televiziune, ziarist de război, director de editură, redactor-șef al unei reviste de cultură, directorul uneia din casele de film de mare succes. După 1989, a înființat Casa de Editură (o vreme și Tipografie), numită, se putea altfel, *Realitatea*. Din câte știm, a scris un scenariu de film, imaginat pentru o producție româno-chineză. Romanele sale au valențe cinematografice și am vedea înainte de toate un film artistic de lung metraj și de răsunset după *Romanul unei zile mari*.

Exegeții au evidențiat puterea de invenție ficțională, talentul de povestitor. La el, întâmplările curg nestăvilite. Istoricii literari vor particulariza cândva în scrierile sale lumea complexă, lumea duală, lumea pestriță și adevărată pe care o simțim în jurul nostru.

Un Balzac al timpului său, al timpurilor noastre. În acest epitet vedem nu atât truditul asupra paginii, ci izvorul care țâșnește cu putere neistovită, depășind - cu dăruire, cu bucurie și cu pasiune - viața. De aici, tragem concluzia că viața nu este altceva decât o sumedenie de romane și povestiri care poartă amprenta Corneliu Leu.

Corneliu Leu este un scriitor neobosit și un om al agorei.

Rememorăm: Este membru fondator al Asociației Europene pentru Educație Pluralistă, membru titular al Institutului Internațional Jacques Maritain, a înființat Institutul Național de Personalism, a inițiat, a organizat și a condus vreme de două decenii Mișcarea pentru Progresul Satului Românesc, a lansat conceptul de Societate Civilă Transnațională, și câte mai câte.

Este prezent în mass-media cu articole despre societatea civilă, democrația reală, meritocrație. Se mai zbate cineva în țara asta pentru inculcarea în mințile și în inimile noastre a pricipiului meritocrației?

Un om, un singur român a lansat ideea cinstirii limbii noastre printr-o zi de sărbătoare pe tot cuprinsul țării și s-a bătut pentru recunoașterea de către autorități și pentru serbarea, pentru prima oară, la 31 August 2013, a Zilei Limbii Române. De fapt, el a susținut sărbătoarea aceasta, dăruire fizică și cheltuieli financiare din buzunarul propriu!

Constantin LUPEANU

(mai 2014, la lansarea romanului „Viața ca-n filme”)

Corneliu Leu - CRONOLOGIE BIBLIOGRAFICĂ

- 1932 – se naște în Medgidia unde termină și școala primară, urmând apoi cursurile Liceului Mircea cel Bătrân din Constanța
- 1948 - debut cu nuvele și povestiri în „Flacăra”, „Cuget liber”, „Pagini dobrogene”
- 1950 - „Asiziile și alte povestiri radiofonice”
- 1952 - „Vremea viteazului” - serial de teatru istoric
- 1954 - „Cu toată viteza” - piesă în 3 acte, premieră „Teatru la Microfon”
- 1956 - „Ochiu Dracului” - roman, Editura pentru literatură
- 1957 - „Poveste de iarnă” - primul spectacol de televiziune în direct
- 1958 - „Vârsta de aur” - roman, Editura pentru literatură
- 1958 - „Nopti dobrogene” - povestiri, Editura Tineretului
- 1958 - „Familia” - piesă în 3 acte, cu care se inaugurează teatrul de televiziune
- 1959 - „Sângele și apa” - nuvele, Editura pentru literatură
- 1961 - „Cu mâinile noastre” - reportaje, Editura pentru literatură
- 1962 - „O familie puternică” - roman, Editura Tineretului
- 1963 - „Viitorul al doilea” - nuvelă, Editura Militară
- 1964 - „Puterea” - roman, Editura pentru literatură
- 1965 - „Balade” - povestiri, Editura Tineretului
- 1965 - „A doua dragoste” - 3 acte, premieră Teatrul Constanța și Teatru TV
- 1966 - „Fiara” - piesă în 3 acte, premieră Teatru radiofonic și Teatru TV
- 1967 - „Viața particulară a lui Constant Hagiu” - roman, Ed. Tineretului
- 1967 - înființează postul „Radiovacanța”
- 1968 - „Dreptul la dragoste” - nuvele, Editura pentru literatură
- 1968 - începe realizarea și prezentarea pe parcursul mai multor ani a serialului TV de film de autor „Călătorii romantice”
- 1969 - înființează Editura Eminescu și colecția „Romanul de dragoste”
- 1970 - „Femeia cu ochi albaștri” - roman, Editura Junimea
- 1970 - înființează Studioul de filme al televiziunii începând producția primelor seriale românești și a coproducțiilor TV
- 1971 - „Asediul” - film artistic de lung metraj prod. „Romaniafilm”
- 1972 - „Femeia fericită” - piesă 3 acte, premieră Teatrul Bacău și Teatru TV
- 1973 - înființează „Casa de filme nr. 4” devenind producătorul unor filme și mari ecranizări precum: „Cantemir”, „Ioanide”, „Adevărul și Puterea”, „Mihai Viteazul”, „Actorul și sălbaticii”, „Ciprian Porumbescu”, „Țara de piatră”, „Serata”, „Casa de la miezul nopții”, „Cu mâinile curate”, „Felix și Otilia”, „Lumina palidă a durerii”, „Nea Mărin Miliardar”, „Iarba verde de-acasă”, „Alexandra și infernul”, „Scrinul negru”, „Tănase Scatiu”, „Facerea lumii”, „Agentul străni”, „Imposibila iubire”, „Castelul din Carpați”, etc.

1973 - „Puterea” - roman, ed.II, Editura Eminescu
1974 - „Teatru” - colecția “Rampa”
1974 - „Fata bună din cer” - 3 acte, rev. „Teatrul” și premieră Teatrul Pitești
1975 - apare în „Dicționar de literatură română contemporană”, Editura Albatros
1976 - „Cota 2516” - film artistic de televiziune
1976 - „Această viață sentimentală” - roman, Ed. Cartea Românească
1977 - „Profesorul Demnitate. - piesă în 3 acte, premieră Teatrul Național Craiova și Teatrul TV
1977 - „Femeia cu ochi albaștri” - roman ed. II, Editura Albatros
1977 - „Plângerea lui Dracula” - roman, Ed. Cartea Românească
1978 - „Casa dintre câmpuri” - film, coproducție „Romaniafilm” și TVR
1978 - „Prețul dragostei, al credinței și al urii” - roman, Ed. Cartea Românească
1979 - apare în „Dicționar de literatură română”, Editura Univers
1979 - „Patriarhii” - roman, Ed. Cartea Românească
1979 - „Teatru comentat” - volum antologic, Editura Eminescu
1979 - „Reporter romantic în țară și pe glob” - antologie reportericească Editura Junimea
1979 - apare în “Dicționar cronologic de literatură română”, Ed. științifică și Enciclopedică
1979 - „Baladele pământului natal” - povestiri, Ed. Ion Creanga
1979 - „Romanul unei zile mari” - Editura Albatros
1980 - „Sufletul locului” - piesă în 3 acte, Teatru TV
1980- „Cercul spionilor”- film artistic, producție „România film”
1981 - „Dracula” premieră Teatrul Sibiu
1982 - „Insulele” - roman, Editura Albatros
1983 - „Simboluri” - reportaje, Editura Militară
1983 - „Romanul nopții de februarie” - Editura Militară
1984 - „Romanul unei zile mari” - ed. II, Editura Albatros
1984 - „Rănilor soldaților învingători” - roman Ed. Cartea Românească
1985 - „Romanul unui mare caracter” , Editura Militară
1986 - reînființează, la „Contemporanul” suplimentul “Realitatea ilustrată”
1987 - 1990 - „Faptele, Secolul, Puterea” - trilogie, Editura „Albatros”
1989 - „Romanul unei zile mari” ed.III, Editura Albatros
1990 - înființează Casa de Editură și Producție Audio,Video,Film „Realitatea”, cu publicațiile „Ave”, „Necazul”, „Antologia poeziei creștine”
1990 - înființează Fudația Episcopul Grigorie Leu
1991 - „De groază și de râs” - proze și scenarii, Editura Realitatea
1991 - până azi, înființează rubrica radio săptămânală „Căsuța poștală 33”
1992 - „Poetul ca o floare”. - roman, Editura Realitatea
1992 - 1993 „O țară bogată cu țărani bogați” -reportaj european „Realitatea”
1992 - înființează spectacolele radio - tv. cu public „Cabaret politic”
1993 „Omul succesului” - piesă în 3 acte,Teatrul National Radiofonic
1994 Anonimul Brâncovenesc - editura „Realitatea”

1994 - până în prezent - „În gura leului” - rubrică moralistă săptămânală în ziarele „Libertatea”, „Ordinea”, „Azi”, „Cronica română”, „Albina” și în emisiunea lunară „Viața ca un spectacol”

1995 - „Drumul spre Damasc” - roman, Editura Eminescu

1995 - devine membru titular al Institutului Internațional Jacques Maritain

1995 - „Democrația locală” - eseuri, Editura Realitatea

1995 - „Hora tranziției”, „Nu trageți în guvern”, „Bomba tranziției”, „Vin alegerile”. - spectacole complexe cu transmisii radio în direct și serial TV

1996 - „Generalul și găinarul” - piesă în 3 acte, Teatrul Național Radiofonic

1996 - „Spionii birocrati” - roman, Editura Eminescu

1996 - „Noi și Europa”, „S-a schimbat schimbarea”, „Poveste politică de iarnă” - spectacole complexe multimedia cu transmisii în direct

1997 - înființează Consfătuirea Națională a Intelectualilor de la Sate

1997 - „Fiii risipitori ai Europei” - eseuri, Editura Realitatea

1997 - „Dămăroaia Story” - piesă în 3 acte, Teatrul Național Radiofonic

1997 - este printre inițiatori și devine membru fondator al Asociației Europene pentru Educație Pluralistă

1998 - înființează Institutul Național de Personalism

1998 - înființează revista „Pluralitas”

1998 - apare în “International Author’s and Writer’s Who’s Who” - Cambridge

1998 - „Au avut românii norocul unei revoluții?” - eseu, Editura Realitatea

1999 - apare în “Marquis Who’s Who in the World” și în „Cambridge Dictionary of International Biography”

1999 - înființează „Mișcarea pentru Progresul Satului Românesc”

2000 - „Re-introducere în Personalism” - eseuri, Editura Realitatea

2000 - apare în „International Directory of Philosophy and Philosophers” - B. G. State University - Ohio

2000 - „International Man of the year 2000-2001” - Cambridge Biographical Centre

2000 - Inițiază Asociația Fundațiilor pentru Dezvoltare Rurală

2001 - „Iarna iubirii” - roman, Editura Realitatea

2001 - înființează, la 172 de ani de la apariție, noua serie a revistei „Albina”

2001 - „Cartea Episcopilor Cruciați” - Editura Realitatea

2001 - apare în „500 Leaders of Influence”- American Biographical Centre”

2002 - apare în „Enciclopaedia on Personalists of the Twentieth Century”

2002 - „Amintiri din Casa Scriitorilor” - volum antologic, Editura Realitatea

2002 - Revista „Albina” devine „Albina românească” publicație a Mișcării pentru Progresul Satului Românesc, cu un program consecvent de dezvoltare socio-economică și integrare europeană a ruralului românesc

2002-„The Islands” - traducere engleză a romanului „Insulele” (apărut în română în 1982) – „Realpublishers”

2002 - până în prezent realizează emisiunea TV „Cafeneaua literară”

2003 - lansează în revista „Pluralitas” ipoteza Personalismului Diacronic și publică „Idei personaliste de actualitate în opera lui C. Rădulescu-Motru”

2003 - apare în „The Coexistence World Initiative Network Partner Directory”

2003 - apare în „Directory of Philosophy Center SUA”

2003 - „Romanul Plângerilor sau Călăul lui Dracula” - roman Ed. „Realitatea»

2003- "Studii, metode si ipoteze de filozofie personalista" , Colectia Personalista

2004 – „În gura leului – sau cronica politică a anilor 1992-2004” – publicistică, pamflete, tablete, Ed. „Realitatea”

2004 - Revista „Albina Românească” împlinește 175 de ani de la apariție, prilej cu care primește Ordinul Meritul Cultural în grad de Mare Ofițer

2004 - Începuturile ziaristicii în România -studii și cursuri, Ed.„Realitatea”

2004 - Album aniversar „175 de ani de presă românească”, transliterări de facsimile și comentarii, Ed.„Realitatea”

2005 - lansează conceptul de „Societate Civilă Transnațională”

2005 - „The Novel of a Great Day” - traducere prescurtată în limba engleză a „Romanului unei zile mari” - „Realpublishers”

2007 - cu „Nuvele și Istorii”, începe seria de OPERE DEFINITIVE, urmând volumele de „Romane istorice”, „Teatru”, „Romane contemporane”, „Publicistică”, „ Studii”, „ Memorii”

2007 - „Societate civila, Meritocratie, Democratie reala” - studii în volum omagial la 75 de ani

2008 - „Duhovnicul diavolului” - piesa în trei acte

2009 - „Despre meritocratie” sau "palide reflexiuni despre meritocratie în umbra deconcertanta a nemeritocratiei" - Ed. „Realitatea”

2009 - "Persoana umana si pragmatica dezvoltarii durabile" - eseu insotit de mai multe studii de caz realizate de Gh. Manea - Miscarea pentru progresul Satului Românesc

2010 - „Femeia fie ea regina” - roman, coeditare Ed. "Realitatea" si Ed. „Semne”

2010 - „Afinitati electice", volum de memorii si romanele „Femeia fie ea regina” „Insulele” si "Romanul unei zile mari" apar în "Amazon.Com" in SUA

2010 - „Roma-termini", roman Ed. „Virtual Bing-Bang".

2010 si 2011 – Primele 22 de volume din seria de „opere definitive” plus trei traduceri în limba engleză se distribuie prin rețeaua de carte electronică www.corectbooks.com

2011 - Procurorul din X... - o novela româneasca si contemporana - „Realitatea”

2012 - Biserica din eter - „Realitatea”

2012 - Românii si ziarul - despre începuturile presei românești "Realitatea”

2013 – Secolul și democrația – studii și articole – „Realitatea”

2013 – Pe altarul revoluției- „Realitatea”

2013 – „Roosevelt, Churchill, Stalin and Hitler – their surprising role...” – DERC Publishing House, Boston Mass.SUA

2014 – „Vagonul nr. 13 sau Viața ca-n filme” – din ciclul „misterele din pașnicul oraș X” – „Realitatea”

2014 – „1100 de pagini FAPTELE, SECOLUL PUTEREA” – Realitatea

FLORENTINPOPESCU: *CRONOLOGIE BIBLIOGRAFICĂ*

3 aprilie 1945 (și nu 8 aprilie, cum apare în acte): În satul Lera, al comunei Corbu din fost regiune Ploiești (din 1968 sat component al comunei Chiojdu, județul Buzău) se naște *Florentin Popescu*, primul din cei trei copii ai Floricăi, descendentă a unei familii de moșneni, și ai lui Octavian Popescu, tehnician veterinar.

Copilul, împreună cu cele două surori mai mici, Agripina și Mariana, își petrece primii ani în localitatea natală, unde urmează și cursurile școlii primare (1952-1956).

1956: Părinții viitorului scriitor îl înscriu pe acesta la Școala pedagogică din Buzău, în cadrul căreia absolvă clasele de gimnaziu în 1959. În același an, dând examen de admitere la Școala Pedagogică nu reușește și se întoarce în satul natal.

1960: Dă examen de admitere la liceul din Pătârlagele și timp de un an urmează cursurile acestuia.

1961: În fața pericolului iminent al colectivizării și al închiderii oricărei perspective de realizare în sat a copiilor lor, părinții se mută în orașul Buzău și viitorul scriitor este transferat la renumitul liceu „B.P.Hasdeu”, de unde se ridicaseră, de-a lungul timpului mari personalități ale științei și culturii românești: Ștefan Vencov, Vladimir Maximilian, tenorul Leonard, V. Voiculescu, George Emil Palade ș.a.

În cadrul liceului Florentin Popescu este remarcat de profesorii de literatură, care-i stimulează pasiunea pentru scris și-i încredințează alături de alți doi colegi, Nicolae Iacob și Aurelian Mareș, redactarea revistei școlare „Muncă și talent”, în care publică reportaje, recenzii, versuri. Totodată începe să frecventeze Cenaclul literar „Al. Sahia” de pe lângă Casa de Cultură orășenească, pe unde trecuseră cu puțini ani în urmă și Ion Gheorghe, Ion Băieșu, A.I. Zăinescu ș.a.

1962: Debutează cu poezia „Eternitate” (Dedicație lui N. Labiș) în ziarul local „Viața Buzăului”, dar debutul propriu-zis și-l consideră pe cel din revista „Lucaefărul” din 14 septembrie 1963.

1963: Debutează alături de Dumitru M. Ion și Gabriela Vasilache (Negreanu) în revista „Lucaefărul”.

1964: După examenul de maturitate (Bacalaureatul de azi) se înscrie la Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București.

1964-1967: Viitorul scriitor își trăiește din plin noua lui condiție – aceea de student: frecventează muzeele, bibliotecile și anticariatele, colindă Bucureștiul

pentru a-i cunoaște monumentele și a-i descoperi atmosfera. Capitala mai păstra încă, pe atunci, ceva din culoarea și arhitectura deceniilor interbelice. De asemenea, merge la cercurile și cenaclurile literare (în primul rând Cenaclul „Nicolae Labiș” de la Uniunea Scriitorilor, condus de Eugen Barbu) și citește versuri la Cenaclul facultății.

1967: Începe să colaboreze cu materiale diverse (reportaje, eseuri, versuri, recenzii ș.a) la revistele „Viața Studențească” (condusă de Nicolae Stoian) și „Amfiteatru” (redactor șef Ion Băieșu). Aici îi cunoaște pe cei mai mulți dintre scriitorii pe care istoria literară i-a arondat ulterior „Generației '60”:

Ana Blandiana, Cezar Baltag, Adrian Păunescu, Gheorghe Pituț, Octavian Stoica, Dumitru Dinulescu, Daniel Turcea, George Țârnea ș.a., unii dintre ei fiindu-i și colegi de facultate.

1968: Este angajat cu ½ de normă pe postul de șef al subredacției București a revistei „Viața studențească”. Tot în acest an primește *Premiul pentru poezie* ale revistelor „Viața studențească” și „Amfiteatru” și un alt premiu, tot pentru poezie, din partea ziarului „Scânteia tineretului”.

Își extinde colaborările și începe să publice și la nou înființatele ziare județene: „Viața Buzăului”, „Milcovul” (Focșani), „Cuvântul Nou” (Covasna), „Delta” (Tulcea), precum și la mai multe reviste culturale din Capitală și din țară: „Luceafărul”, „România Literară”, „Ateneu”, „Orizont”, „Cronica”.

1969: Obține licența Facultății de Limba și Literatura Română și, contrar așteptărilor, redacția „Vieții studențești” nu-i oferă un post de redactor, fiind repartizat ca profesor în satul Sângeru (Prahova), locul natal al poetului Lucian Avramescu.

Face o tentativă de angajare la ziarul „Flamura Prahovei”, dar, nonconformist și neplăcându-i atmosfera cazonă din redacție, pleacă după numai trei zile la Buzău, unde este angajat la „Viața Buzăului”. Acolo trăiește momente ce țin de anecdotică profesiei (pe care le va rememora mai târziu în volumul *Un mesteacăn rătăcit în câmpie*, 2007)

1970, februarie: Debutează editorial cu volumul *Obsesia păsărilor* (versuri) în colecția „Luceafărul” (redactor de carte Nicolae Ioana, cu care, peste ani, va ajunge coleg de editură).

Știind că, potrivit legilor în vigoare după stagiul militar va beneficia de un concediu de trei luni de zile, răgaz în care speră să găsească un transfer în Capitală, merge în audiență la Marele Stat Major al Armatei și solicită să fie încorporat.

1970, martie-septembrie: Își face stagiul militar în garnizoana Bacău, timp în care îl cunoaște pe Radu Cârnecki (pe atunci redactor șef al revistei „Ateneu”), care îi comentează favorabil volumul de debut și-i solicită colaborarea la revista pe care o conduce, solicitare pe care Florentin Popescu o onorează cu grupaje de versuri.

1970, septembrie: După întoarcerea din armată și după mai multe tatonări ale ziarelor din Capitală se transferă la „Informația Bucureștiului”.

1971, primăvara: Se transferă la nou înființata Editură pentru turism, unde lucrează ca redactor alături de Pop Simion, Toma George Maiorescu, Valentin Hossu-Longin și alții. Secția Propagandă și pliante în care a fost repartizat îi

prilejuiește efectuarea multor deplasări prin țară, ocazii în care se documentează pentru noi, viitoare cărți de reportaj.

1972: Publică la Editura Cartea Românească volumul de versuri *Mereu peregrinul*, iar la editura în care lucrează *Țara fântânilor*, (reportaje).

1975: Este primit în Uniunea Scriitorilor, cu recomandări de la Pop Simion, Toma George Maiorescu și Radu Cârneli.

Îi solicită lui Laurențiu Fulga, secretar al Uniunii Scriitorilor și locțiitor al lui Zaharia Stancu, atunci bolnav, sprijinul pentru obținerea Buletinului de Burești – condiție *sine qua non* pentru a putea contracta construirea unui apartament în Capitală. Mergând să-i mulțumească pentru sprijinul lui Laurențiu Fulga, acesta îi sugerează scrierea unei cereri pentru a primi o locuință în viitorul bloc pe care Uniunea Scriitorilor urmează să-l construiască în strada Apolodor.

1975, vara: Primește o garsonieră în blocul din Apolodor și astfel iau sfârșit trambalările de la o gazdă la alta, dintr-un cartier în altul. Toată odiseea locuințelor o va povesti mai târziu în volumul *Scriitorii din strada Apolodor*.

1975-1983: Scrie și publică volume de poezie, de evocări și reportaje: *Cuvinte de grâu* (versuri, 1975), *Cititorii brâncovenești*, 1976, *Contemporan cu visul; Oameni, locuri și tradiții din Ținutul Buzăului* (1978), *Reîntâlnire cu cetatea adolescenței* (reportaje, 1979), *Țărnuț și alte poeme* (1981), *Diligențe cu păsări* (versuri, 1983).

1984: Apare volumul *Pe urmele lui Vasile Voiculescu*, întâmpinat cu cronici favorabile de către Șerban Cioculescu, Mihai Ungheanu, Ion Apetroaie, Radu Cârneli, Aureliu Goci, Emil Manu. Cartea este distinsă cu *Diploma de Onoare a Uniunii Scriitorilor* și va fi urmată de alte studii consacrate acestui mare poet.

1985: După un conflict cu directorul Editurii Sport-Turism, Gheorghe Constantinescu, atât el cât și colegul Nicolae Ioana sunt transferați la alte edituri: Florentin Popescu la Albatros, iar Nicolae Ioana la Eminescu.

1985: Apare volumul *Carte de dragoste pentru București* (publicistică). Primește *Premiul pentru poezie* al ziarului „Scânteia tineretului”.

Primește *Marele Premiu* rezervat membrilor Uniunii Scriitorilor la Festivalul „Moștenirea Văcăreștilor”.

Continuă să desfășoare o bogată activitate publicistică, susținând rubrici permanente la „Suplimentul literar-artistic al Scânteii Tineretului”, la „Viața Militară” și la Radio România.

1986: Apare volumul *Carte de dragoste pentru București* (reportaje)

1987: Apare volumul *Povarna și alte povestiri*

Toamna, la 19 septembrie se căsătorește cu Iuliana Paloda, poetă și artist plastic, pe care a cunoscut-o la Cenaclul „G. Bacovia”, al cărui conducător era în acea perioadă. Nași de cununie: Virginia și Titus Vâjeu.

1987-1989: Intensă activitate literară și publicistică. Apar volumele *Flăcări și porumbei* (versuri, 1989) și *Puii de urs nu merg cu automobilul* (roman pentru copii, 1989).

1990, 1 martie: În entuziasmul și speranțele create de schimbarea regimului politic în decembrie 1989, înființează, împreună cu soția sa, Iuliana Paloda-

Popescu revista „Colibri”, bilunar cultural-distractiv, una dintre primele publicații cu acest caracter de după 1989. În sumarul publicației își fac loc, alături de scriitorii români, mari nume ale literaturii universale: Octavio Paz, Gabriel Garcia Marquez, Ernst Hemingway, William Saroyan ș.a. Din lipsă de fonduri revista își încetează apariția în vara anului următor la nr. 21. O monografie a publicației (*Colibri, un zbor întrerupt*) va fi tipărită în anul 2007.

1992: Apare în ediție bibliofilă, nepusă în comerț, antologia *Cele mai frumoase poezii*. Și tot acum iese de sub tipar *Antologia poeziei religioase românești de la începuturi până în prezent* (antologie, note bibliografice și cuvânt înainte de ...), una dintre primele antologii de acest tip de după 1989. Cartea va cunoaște ulterior alte două ediții, între care una în col. „Biblioteca pentru toți”, în 2 volume (1999).

La 1 decembrie se transferă la ziarul „Tineretul Liber”, unde, alături de Ștefan Mitroi și Victor Atanasiu editează suplimentul „Week-end”.

1993, 15 decembrie: Întrucât noul patron al ziarului „Tineretul Liber” dă faliment, se transferă la „Vocea României”.

1994: Publică la Editura Albatros antologia *Satul românesc în poezie*.

1995: Apare *O istorie anecdotică a literaturii române*, care e lansată la 28 noiembrie la librăria „Mihai Eminescu” din București, fiind prezentată de către Academicianul Dan Grigorescu și George Sbârcea.

1995, septembrie-octombrie: Călătorește în Irak, ca trimis al ziarului „Vocea României” la Festivalul Internațional de Folclor de la Babilon. Se întoarce fascinat de cele văzute acolo, cu numeroase materiale documentare, pe baza cărora va scrie un ciclu de cinci volume intitulat *Divinități, simboluri și mistere orientale* (1999-2003), o monografie, *Babilonul, orașul blestemat* (1998) și un volum de proză pentru copii, *Poveștile Babilonului* (2000).

Apare volumul *Al. I. Odobescu și Buzăul*.

1996: Apar volumele *V. Voiculescu la Parscov* și *Cele mai frumoase colinde* (antologie și prefață de ...).

1997: „Vocea României” încetându-și apariția, este nevoit să-și caute un transfer. Îl găsește la Editura Scripta, unde nu stă decât două săptămâni întrucât angajatorul nu și-a respectat promisiunea privind salarizarea. De la 1 octombrie se angajează publicist comentator la revista „Manuscriptum”.

Publică volumele *Cafeneaua literară și boemii ei* și *Dicționar de literatură română pentru elevi*.

1998, 1 noiembrie: Este angajat, prin concurs, la Consiliul Național al Audiovizualului, cu sarcina de a alcătui zilnic o „Revistă a presei”. Nesuportând, însă, disciplina cazonă de aici, la 1 iulie 2000 se întoarce la Muzeul Literaturii Române, unde lucrează în redacția editurii și la revista „Manuscriptum”.

2000: Apare volumul *Detenția și sfârșitul lui V. Voiculescu și Poveștile Babilonului*.

Este inclus cu date despre viață și operă în dicționarele *2000 de scriitori de excepție ai secolului XX* și *2000 de intelectuali de excepție ai secolului XX*, editate de International Biographical din Cambridge (Anglia), precum și în *Who's who în România* (Ediția a I-a).

2001: Apare volumul *Romanul vieții și opereii lui Alexandru Odobescu*, distins cu *Premiul revistei Tomis și al Filialei Dobrogea a Uniunii Scriitorilor*.

2002: Apar volumele *Cafeneaua literară și boema din România de la începuturi până azi* (antologia de texte), *Amintirea care ne rămâne* (convorbiri și evocări).

Din aprilie, de la nr. 3 al revistei „Sud”, editată de prietenul Constantin Carbarău începe o colaborare permanentă cu această publicație, unde semnează cronică literară până în anul 2012. Între 2011 și 2012 este și redactor șef adjunct, apoi redactor șef al revistei. Decesul prematur al lui Constantin Carbarău și lipsa de fonduri duc la încetarea apariției publicației la nr. 4 din 2012. Ulterior, o altă fundație tot din Bolintin Vale va iniția o nouă serie, unde Florentin Popescu este senior editor și titular al rubricii *Am citit despre ...*

2003: Apare volumul *Viața lui V. Voiculescu*.

2004: Apar volumele *V. Voiculescu și contemporanii lui* (antologie de texte) și *Antologia poeziei românești de dragoste*.

2005: Apare volumul *Necunoscutul Macedonski*.

Se pensionează cu anticipație pentru a se consacra în totalitate scrisului.

La 11 aprilie, la numai o săptămână după împlinirea vârstei de 60 de ani Primăria Municipiului Buzău îi conferă titlul de *Cetățean de Onoare al Municipiului Buzău*.

Apare *Dicționar de mitologie orientală* (compediul celor cinci volume de mai înainte).

2006: Apar volumele *Nicolae Labiș* (monografie) și *Fotoliul de Onoare* (convorbiri, evocări, amintiri).

2007: Apar volumele *Colibri, un zbor întrerupt* (monografie), *Bucureștii cafenelelor literare* (evocări), *Semne și simboluri*, *Un mesteacăn rătăcit în câmpie* (amintiri), *Elegia cailor pierduți* (versuri, ediție bilingvă română-albaneză), *Eu v-am citit pe toți* (vol. I) (cronici literare), *Florin Mugur în 37 de lecturi critice*.

2008: Apar *N. Porsenna. O viață, un destin, o operă* (monografie), *O istorie culturală în imagini. De la G. Călinescu la Nichita Stănescu și Dicționar de literatură universală*.

2009: Apar *E v-am citit pe toți* (vol. II), *Silue pe plajele timpului*, *Portrete în peniță*.

2010: Apar *Noi portrete în peniță*, *Scrijelind pe nisipurile Universului* (documentar biobibliografic).

2011: Apar *Scriitorii din Strada Apolodor*, *Gânduri de scriitor* (interviuri acordate), *Eu v-am citit pe toți* (III), *Epigrame cu materialul clientului*.

La 1 octombrie fondează, împreună cu poetul Coman Șova revista lunară *Bucureștii literar și artistic*, al cărei redactor șef este, semnând în fiecare număr al acestui lunar editorialul, cronică literară și interviurile publicate sub genericul *Seniorii literaturii noastre*.

2012: Apar *Salonul cu portrete în peniță*, *Obsesia păsărilor* (antologie, Col. Opera Omnia).

2013: Apar *Pe simezele memoriei* (memorialistică), *Eu v-am citit pe toți* (vol. IV), *Coman Șova. Omul și sciitorul*.

2014: Apare volumul *Seniorii literaturii noastre* (I).

Florentin Popescu este o prezență apreciată în viața literară de azi, participând la diverse festivaluri și manifestări culturale (din juriul Festivalului de Literatură „Moștenirea Văcăreștilor” de la Târgoviște face parte de peste trei decenii), prezentând cărțile confracților în cadrul unor lansări și târguri. Este de asemenea, solicitat la simpozioane și colocvii.

Cuprins

1.CORNELIU LEU <i>PAR LUI-MEME</i>	pag.9
2..DE LA ROMANUL ISTORIC, CA EXPERIMENT MODERN ȘI CA METAFORA, LA „ZIUA LIMBII ROMANE”	pag.11
3..CELE MAI RECENTE 1100 DE PAGINI.....	pag33
4.POLITOLOGIA, CA ROD AL DEZAMĂGIRILOR POLITICE	pag.67
5.CÂND VIAȚA BATE LITERATURA	pag123
ADDENDA.....	pag.191
CORNELIU LEU - CRONOLOGIE BIBLIOGRAFICĂ	pag.197
FLORENTINPOPESCU: CRONOLOGIE BIBLIOGRAFICĂ
.....	pag201

FLORENTIN POPESCU

*Conversations
cu*

CORNELIU LEU